

๑๑๓. ปากห้สา หิ สุขุข
 สุขุขมา เหมสุดตจา
 โภญจี้ สมุทตตีเรว
 กปณา นูน รุจจตี"ติ.

ตตถ ภาษามิตี มรณโต
 ภาษามิ. สามายาติ สุวณฺณวณฺณาย.
 ลกฺขณฺรฺยาติ ลกฺขณสมฺปนฺนอรฺยา.
 วธมณฺญาติ วธฺ ชานิตฺวา มม
 ปิยสามิโก มาริตฺติ สณฺณี หุตฺวา.
 วริสฺสตีติ ก็ เม ปิยสามิโก มเต
 ชีวิตฺนาติ มริสฺสตี. ปากห้สาติ
 ปากห้สราชิตฺตา. สุขุขมาติ เอวฺ นามิกา.
 เหมสุดตจาติ เหมสทิสฺสุนฺทรตฺตา.

โภญจิตี ยถา โฉณสงฺขาติ สมุทฺทํ
 โอตริตฺวา มเต ปติมุหิ โภญจี้
 สกฺุณิกา กปณา โรหติ เอวฺ นูน
 สา โรทิสฺสตี.

๑๑๓. ดูกรสุขุขหงส์ ก็ราชธิดาของพญา
 ปากหงส์นามว่า สุขุขมา มีผิวงาม
 ดังทองคำ จักจำให้ยู่เหมือนนาง
 นกกระเรียน ผู้กำพร้า จำให้ยู่ที่
 ริมฝั่งแห่งสมุทรฉะนั้น เป็นแน่".

ในคำเหล่านั้น คำว่า เรากลัว คือ
 เราย่อมกลัวแต่ความตาย. คำว่า มี
 ผิวพรรณดังทอง คือมีผิวพรรณดุจ
 ทองคำ. คำว่า มีขาได้ลักษณะ คือ
 มีขาอันถึงพร้อมด้วยลักษณะ. คำว่า
 รู้เราถูกฆ่า คือนางรู้ว่าเราถูกฆ่า ได้แก่
 เป็นผู้มีความสำคัญว่า สามิเป็นที่รัก
 ของเราถูกฆ่าตายแล้ว. คำว่า จักฆ่า
 ความว่า นางจักตายด้วยคิดว่า เมื่อสามิ
 ผู้เป็นที่รักตายแล้ว ประโยชน์อะไรของเรา
 ด้วยการมีชีวิตอยู่. คำว่า ปากห้สา คือ
 ราชธิดาของพญาปากหงส์. ผู้มีพระนาม
 อย่างนี้ว่า สุขุขมา. คำว่า มีผิวงามดัง
 ทองคำ คือมีผิวหน้างามดุจทองคำ.

คำว่า เหมือนนางนกกระเรียน ความว่า
 นางจักคร่ำครวญอยู่แน่นอน เหมือน
 นางนกกระเรียน เมื่อผัวจมนลงสู่มหาสมุทร
 กล่าวคือน้ำเค็ม ตายแล้ว เป็นผู้กำพร้า
 ย่อมคร่ำครวญอยู่ ฉะนั้น.

๑๑๗. อพฺมุมฺมตฺโต อุทฺเรสิ
 เสยฺยา มณฺณสิ อิตฺถิโย
 พนฺธุสาธรรณา เหตา
 โสณฺทานันว สุราขรํ.

๑๑๘. มายา เจตา มรีจิว
 โสกา โรคา จุพฺททวา
 ขราว พนฺธนา เจตา
 มจฺจุปาสา-คฺหาสยา
 ตาสฺ โย วิสฺสเส โปโส
 โส นเรสุ นรธาโม"ติ.

ตตฺถ มหนฺโตติ มหนฺโต สมานิ.
 โลกสุสฺสาติ หังสโลกสุส. อปฺปเมยฺโยติ
 คฺุณฺเหหิ ปเมตฺตุ อสฺกกุณฺเณยฺโย. มหาคณฺีติ
 มหนฺเตน คณฺเณ สมนฺนาคโต
 คณฺสตุธา. เอกิตฺถินฺติ ยํ เอวรฺุโป
 ภวํ เอกํ อิตฺถิ อนฺุโสเจยฺย อิทํ
 อนฺุโสจันํ น ปณฺณวโตมิว เตนาหํ
 อชฺุเชว ตํ พาโลติ มณฺณามิติ
 อธิปฺปาเยเนวมาห.

๑๑๗. ท่านเห็นจะเป็นกึ่งคนบ้า บ่นเพื่อ
 ไปต่าง ๆ ทรงสำคัญหญิงว่าเป็น
 ผู้ประเสริฐ แท้จริงหญิงเหล่านี้
 เป็นของทั่วไป แก่คนเป็นอันมาก
 เหมือนโรงสุรา เป็นของทั่วไปแก่
 นักเลงสุรา ฉะนั้น.

๑๑๘. หญิงเหล่านี้ มีมายาเหมือน
 พยับแดด เป็นเหตุแห่งความ
 เศร้าโศก เป็นเหตุเกิดโรค และเป็น
 อันตราย หญิงเหล่านี้เป็น
 คนหยาบคาย เป็นเครื่องผูกมัด
 เป็นบ่วง เป็นกำ และเป็นที่อยู่ของ
 พระยามัจจุราช บุรุษใด ฟังหลง
 ระวังใจในหญิงเหล่านั้น บุรุษนั้น
 ชื่อว่า เป็นคนเลวทรามในนรชน
 ทั้งหลาย".

ในคำเหล่านั้น คำว่า เป็นใหญ่
 คือเป็นผู้เป็นใหญ่. คำว่า กว่โลก
 คือกว่าโลกของหมู่หงส์. คำว่า ใคร ๆ
 ประมาณไม่ได้ คือใคร ๆ ไม่สามารถ
 จะประมาณได้ด้วยคุณทั้งหลาย. คำว่า
 เป็นครูของคณะใหญ่ คือเป็นครูของ
 คณะประกอบแล้วด้วยคณะใหญ่. คำว่า
 ถึงหญิงคนเดียว สุขุมหงส์กล่าวด้วยความ
 ประสงค์ว่า ท่านผู้เจริญเห็นปานนี้

อตฺถะสุติ การณาการณesu.
มนุโหติ อนุธพาลิ. **ปฏิกาสิ** มนฺติ
 มม อฺปฏฺจาสิ. **กาลปริยายนฺติ** เอวรूपิ
 มรณกาลํ ปตฺโต อิมสมิ กाले อิทํ
 กตฺตพฺพํ อิทํ น กตฺตพฺพํ อิทํ
 วตฺตพฺพํ อิทํ น วตฺตพฺพนฺติ น
 ชานาสิเอวาติ.

อทุมฺมมตฺโตติ อทุมฺมอุมมตฺตโก มนฺเณ
 หุตฺวา. **อุทเรสีติ** ยถา สุริํ ปิวิตฺวา
 นาติมตฺโต ปุริโส ยํ วา ตํ วา
 วิลปติ เอวํ วิลปสีติ อตฺถเ. **เสยฺยาติ**
 วรา อุตฺตมา.

มายา จาติ อาทิสฺสเยว อิตฺถิโย
 นาม วณฺจณฺุเจเน **มายา** อคฺยหฺู-
 ปาคฺกุเจเน **มริจฺว** โสกาทีนํ ปจฺยตฺตา
 โสกา โรคา อเนกปฺปการา อฺปทฺทฺวา
 โภธาทีหิ อติถฺทฺภาเวเนว **ขรา**.

ท่านบ่นรำพัน เพราะเหตุแห่งหญิง
 ทั้งหลายผู้มีธรรมอันลามก เช่นกับลม
 เด็กเล็ก ๆ และคนตาบอด".

คำว่า **เหตุ** คือในเหตุและมีไช้เหตุ.
 คำว่า **เขลา** คือเป็นอันธพาล. คำว่า
ปรากฏแก่ข้าพเจ้า คือยอมตั้งขึ้นแก่
 ข้าพเจ้า. คำว่า **เวลาใกล้มรณะ** คือ
 ท่านถึงเวลาใกล้มรณะเห็นปานนี้แล้วยัง
 ไม่รู้อีกว่า สิ่งนี้ควรกระทำ สิ่งนี้ไม่ควร
 กระทำ ในการนี้ สิ่งนี้ควรกล่าว สิ่งนี้ไม่
 ควรกล่าวในเวลานี้.

คำว่า **กิ่งบัว** คือชะรอยว่าเป็นบัวไป
 ครั้งหนึ่ง. คำว่า **บ่นรำพัน** ความว่า
 ท่านบ่นรำพันเพื่อเหมือนบุรุษ ต้มสุรา
 ไม่เมาเกินไป บ่นถึงสิ่งนี้สิ่งโน้นบ้าง
 ต่าง ๆ ฉะนั้น. คำว่า **ประเสริฐ** คือเลิศ
 ได้แก่ สูงสุด.

ในคำว่า หญิงทั้งหลายมีมายา
 เป็นต้น พึงแสดงอธิบายว่า ขึ้นชื่อว่า
 หญิงทั้งหลาย เป็นผู้มีมายาด้วยอรรถว่า
 หลอกหลวง เป็นผู้เปรียบเหมือนพยับแดด
 ด้วยอรรถว่าเป็นสิ่งอันใคร ๆ เข้าไป
 ถือเอาไม่ได้ เป็นผู้ชื่อว่ามีโสก เพราะ
 เป็นปัจจัยแห่งความโสก เป็นต้น เป็นผู้
มีโรค และมีอันตรายเป็นอเนกประการ

ตา หิ นิสฺสาย อนฺนุพฺพณฺนาทึหิ
 พชฺฌนโต พนฺธนา เจตา อิตฺติโย
 นาม สรีรคฺุหาย ปน วสฺนกมฺจฺจุ นาม
 เอตาเทวาทิ กามเหตุ กามนิทานํ
 กามาทิกรณเมว ราชาโน ใจริ
 คเหตุวา ติชิณฺมรสุนา สีสํ ฉินฺนิตฺตวา
 สุเล โรเปนฺตติตี ทีเปตพฺโพ.

ตโต ฐตรภูโจ มาตุคาม
 ปฏิพฺพทฺธิจิตฺตตาย “ตฺวํ มาตุคามสุส
 คุณฺํ น ชานาสี ปณฺทิตาเอว
 ชานนฺตติ น เหตา ครหิตพฺพา”ติ
 ทีเปนฺโต คาถมาห

๑๑๙. “ยํ วุฑฺฒเมหิ อฺุปฺนุณาตํ
 โโก ตํ นินฺนิตฺตุมรหติ
 มหาภูติตฺติโย นาม
 โลกสฺมึ อฺุปฺปชฺชิสฺสุ.

๑๒๐. ชิฑฺฑา ปณฺนิหิตา ตาสฺ
 รติ ตาสฺ ปตฺติภูจิตา

ทั้งเป็นผู้ชื่อว่า หยาบคาย เพราะความ
 เป็นผู้กระด้างด้วยกิเลส มีความโกรธ
 เป็นต้น.

อนึ่ง ขึ้นชื่อว่าหญิงเหล่านี้ ชื่อว่าเป็น
 เครื่องผูกมัด เพราะบุคคลจะถูกผูกมัด
 ด้วยเครื่องจองจำทั้งหลาย มีชื่อความเป็นต้น
 ก็เพราะอาศัยหญิงเหล่านั้นแล อนึ่ง หญิง
 เหล่านี้แหละ ชื่อว่าเป็นพระยามัจจุสิงอยู่
 ในถ้ำคือสรีระ เพราะเหตุนั้น พระราชา
 ทั้งหลายจับใจได้แล้ว จึงตัดศีรษะเสีย
 ด้วยขวานอันคม แล้วเสียบไว้ที่หลาว
 เพราะใจพวกนี้อาศัยกามเป็นเหตุ อาศัย
 กามเป็นแดนมอบให้ผล มีกามเป็น
 อธิกรณ์ทีเดียว.

ลำดับนั้น พญาหงส์ธรรฐ จึงแสดง
 ว่า “พ่อยังไม่รู้จักคุณของมาตุคาม พวก
 บัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ใครๆ ไม่ควรติเตียน
 หญิงเหล่านี้เลย” เพราะความที่ตนเป็น
 ผู้มีจิตรักใคร่ในมาตุคาม จึงกล่าวคาถาว่า

๑๑๙. “วัตฺถุโดอันทานผู้เจริญทั้งหลายรู้จัก
 ดีแล้ว ใครเล่าควรจะติเตียนวัตฺถุนั้น
 ขึ้นชื่อว่า หญิงทั้งหลาย เป็นมหาภูต
 เกิดมาแล้วในโลก.

๑๒๐. ความคะนองอันบุคคลตั้งไว้แล้ว ใน
 หญิงเหล่านั้น ความยินดีอันบุคคล

วิชานี ตาสุ รุหนุตติ
 ยทิท สตุตา ปชายเร
 ตาสุ โก นิพพิเช โปโส
 ปาณมาสซช ปาณิกิ.

ตั้งเฉพาะไว้แล้ว ในหญิงเหล่านั้น
 พืชทั้งหลาย ย่อมงอกขึ้นในหญิง
 เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นย่อมเจริญ
 ชีวิตมาเกี่ยวข้อง ด้วยชีวิตของตน
 แล้วใครเล่า จะพึงเบียดหน่ายในหญิง
 เหล่านั้นได้.

๑๒๑. ตวเมว นาณโณ สุขุข
 ถีนํ อตฺถesu ญฺญชฺชสิ
 ตสฺส ตฺยชฺช ภาเย ชาเต
 ภีเตน ชายเต มติ.

๑๒๑. ดูกรสุขุมชะ ท่านนั้นแหละไม่ต้อง
 คนอื่นละก็ยังประกอบในประโยชน์
 ของหญิงทั้งหลาย เมื่อภัยเกิดขึ้น
 แก่ท่านในวันนี้ ความคิดจึงเกิดขึ้น
 เพราะความกลัว.

๑๒๒. สพุโพ หิ สํสยํ ปตฺโต
 ภายํ ภีรุ ติตฺติกฺขติ
 ปณฺทิตา หิ มหนฺตานิ
 อตฺถe ญฺญชฺชนฺติ ทฺยฺยชฺเช.

๑๒๒. จริงอยู่ บุคคลทั้งปวงผู้ถึงความ
 สงสัยในชีวิต มีความหวาดกลัว
 ย่อมอดกลั้นความกลัวไว้ได้ เพราะ
 ว่า บัณฑิตทั้งหลาย เป็นผู้ดำรงอยู่
 ในฐานะอันใหญ่ ย่อมประกอบ
 ในประโยชน์อันยากที่ใคร ๆ จะ
 ประกอบได้.

๑๒๓. เอตทตฺถาย ราชานิ
 สุรมิจฺจนฺติ มนฺตินํ
 ปฏฺิพาหติ ยํ สุโร
 อาปทํ อตฺตปริยายํ.

๑๒๓. พระราชาทั้งหลาย ย่อมทรง
 ปรรณาคความกล้าหาญ ของเหล่า
 มนตรีทั้งหลาย เพื่อทรงประสงค์
 คนที่กล้าหาญ ป้องกันอันตราย
 และสามารถป้องกันตนเองได้.

๑๒๔. มา โน อชฺช วิกนฺตีสฺสุ
 รณโณ สุทา มหานเส

๑๒๔. ในวันนี้ พวกพนักงานเครื่องต้น
 ของพระราชา อย่าเชือดเชื่อนเรา

ตถา หิ วณฺเณ ปตฺตานํ
ผลํ เวฬุํ ตํ วธิ.

๑๒๕. มุตฺโตปิ เนจฺฉสิ อุกฺกเทตฺตํ
สยํ พนฺธํ อูปาคมิ
โสปชฺช สํสยํ ปตฺโต
อตุถํ คณฺหาหิ มา มุขนุ"ติ.

ตตฺถ ยนฺติ ยํ มาตุคามสงฺฆาตํ
วตฺถํ ปณฺณาวุทฺตฺตฺตฺตฺตํ ปณฺณตฺตํ
เตสฺสเมว ปากฺกํ น พาลานํ.

มหาภูตาติ มหาคฺคณา มหานิสฺสา.
อุปฺปชฺชิสฺสนฺติ ปจฺมกปฺปกาลเ อิตฺถิ-
ลิ่งคฺคฺส ปจฺมํ ปาตุภูตฺตฺตา ปจฺมํ
นิพฺพตฺตาติ อตุถเ.

ตาสฺสูติ สฺมุข ตาสฺสู อิตฺถิสฺสู กายวจี-
ชฺชิตฺตฺตา จ. ปณฺนิตา โอิหิตา จปีตา
กามคฺคณฺรติ จ ปตฺติภูจิตฺตา. วิชาเนติ
พฺพุทฺธปจฺเจกพฺพุทฺธอริยสวากจกุกวตฺติอาทิ-
วิชานิ ตาสฺสู รุหนฺติ.

ทั้งสอง ในโรงครัวใหญ่ จึงอย่างนั้น
สี่แห่งชนปีกทั้งหลายจะฆ่าท่านเสีย
เหมือนขุยไม้ไผ่ ฆ่าต้นไม้ ฉะนั้น.

๑๒๕. ท่าน แม่นายพรานปล่อยแล้ว ไม่
ปรารถนาจะบินหนีไป ยังเข้ามา
ใกล้บ่วงเองอีก วันนี้ท่านถึงความ
สงสัยในชีวิตแล้ว จึงถือเอาสิ่งที่เป็น
ประโยชน์ จงอย่ายื่นปากออกมา
มาเลย".

ในคำเหล่านั้น คำว่า **วัตถุใด**
ความว่า วัตถุกล่าวคือมาตุคามใด อัน
ท่านผู้เจริญด้วยปัญญาบัญญัติแล้ว คือ
ปรากฏแก่ท่านเหล่านั้นทีเดียว มิได้
ปรากฏแก่คนพาล.

คำว่า **เป็นมหาภูต** คือมีคุณมาก มี
อานิสงส์มาก. คำว่า **เกิดแล้ว** ความว่า
ชื่อว่าเกิดก่อน เพราะเพศหญิงปรากฏ
เป็นครั้งแรกในกาลก่อนแห่งปฐมกัป.

คำว่า **ในหญิงเหล่านั้น** ความว่า ดูกร
สุมุขะ ความคะนองกายและคะนองวาจา
อันบุคคลตั้งมั่นแล้ว คือตั้งลงฝังไว้ใน
หญิงเหล่านั้น และความยินดีในกามคุณ
ก็ตั้งอยู่เฉพาะในหญิงเหล่านั้นด้วย. คำว่า
พืชทั้งหลาย ความว่า พืชมีพระพุทธเจ้า
พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสาวก และ

ยทิทนต์ติ เย เอเต สพุเพปิ
 สตุตา. ปชายเวติ สพุเพ ตาสญญเว
 กุจฉิมฺหิ สํวฑฺฒมาติ ทีเปติ. **นิพพิเชติ**
 นิพพิณฺทเยย.

ปานมาสซช ปาณิกิถิ อตุตโน
 ปาณฺเหหิ ตาสํ ปาณํ อสุสาเทตฺวา
 อตุตโน ชีวิตํ จชนฺโตปิ ตา ลมิตฺวา
 โภ นิพพิณฺทเยยาคิ อตุถ.

นาณฺโถติ น อณฺโถ สุขุ
 มยา จิตฺตกุฎฺถเล หัสคณฺมชฺฌ
 นิสินฺเนน ตํ อทิสฺวา กหํ สุขุชฺเชติ
 วุตฺเต เอส มาตุคามํ คเหตุวา
 กาณฺจณฺคฺหายํ อตุตมรฺตี อณฺโถตีติ
 วทนต์ติ เอวํ ตฺวเมว อิตฺถินํ อตุถเส.
ยฺยชฺชสิ ยุตฺตปฺปยฺตฺโตว อโหสิ น
 อณฺโถติ อตุถ.

ตสฺส ตฺยชฺชชาติ ตสฺส เต อชฺช
 มรณฺภเย ชาเต อิมินา มรณฺภเยน

พระเจ้าจักรพรรดิเป็นต้น ย่อมงอกขึ้น
 ในหญิงเหล่านั้น.

คำว่า สัตว์ทั้งหลาย คือสัตว์ทั้งหลาย
 เหล่านี้ได้แม่ทั้งหมด. คำว่า ย่อมเจริญ
 พญาหงส์ธรรฐย่อมแสดงว่า สัตว์
 ทั้งหมดทั้งหมด เจริญพร้อมในท้องของ
 หญิงเหล่านั้นแหละ คำว่า เปื่อหน่าย
 คือหมดอาลัยไปได้.

คำว่า มาเกี่ยวข้องกับชีวิตหญิงด้วย
 ชีวิตของตน ความว่า ใคร ๆ เอาชีวิต
 ของตน ให้คลุกคลีกับชีวิตของหญิง
 เหล่านั้น แม้สละชีวิตของตนจึงได้หญิง
 เหล่านั้นมาแล้วจะพึงเบื่อเสียได้อย่างไร.

คำว่า ไม่ต้องคนอื่น ความว่า
 ดูกรสุขุชะ ไม่ต้องกล่าวถึงคนอื่น เมื่อ
 เราจับอยู่ในท่ามกลางหมู่หงส์ ที่พื้น
 ภูเขาจิตรกุฎ มองไม่เห็นท่าน จึงถามว่า
 สุขุหงส์ไปไหน พวกหงส์ทั้งหลาย
 ตอบว่า สุขุหงส์นี้พามาตุคามไปเสวย
 ความยินดีอย่างสูงสุดในถ้ำทอง ท่าน
 นั้นเอง ย่อมประกอบในประโยชน์ของ
 หญิงทั้งหลายนี้ คือเป็นผู้ประกอบแล้ว
 ประกอบทั่วแล้วทีเดียว ไม่ต้องคนอื่น.

คำว่า แก่ท่านในวันนี้ พญาหงส์นั้น
 กล่าวอย่างนี้ด้วยความประสงค์ว่า เมื่อ

ภีโต มณฺเฎ อัย มาตุคามสุส
โทสทสุสนา นิปุณา มติ ชายเตติ
อธิปฺปาเยเนวมาห.

สพฺโพ นีติ โย หิ โภจ.
สํสยํ ปตฺโตติ ชีวิตสํสยปฺตฺโต.
ภีรุตฺติ ภีรฺ หุตฺวาปิ ภยํ อธิวาเสติ.
มหนฺตานิติ เย ปน ปณฺทิตา จ
โหนติ มหนฺเต จ จาเน จิตาติ
มหนฺตานิ.

อตฺเต ยฺยชฺชุตฺติ ทฺยฺยเชติ เต
ทฺยฺยชฺชเชปิ อตฺเต ยฺยชฺชุตฺติ สมฺภฺนุตฺติ
วายมฺนุตฺติ ตสฺมา มา ภายิ ธีโร
โหหิตฺติ ตํ อสุสาหนฺโต เอวมาห.
อาปฺทฺนุตฺติ สามิโน อาคตฺติ อาปทํ
เอสฺ สุโร ปฏฺิพาหติ เอตทตฺถาย สุรํ
มฺนุตฺตินํ อิจฺฉนฺตฺติ. อตฺตปริยายนฺตฺติ
อตฺตโน ปริตฺตานิปิจ กาทฺตุํ สกฺโกตฺติติ
อธิปฺปาโย.

ความกลัวตายเกิดขึ้น แก่ท่านในวันนี้
ชะรอยว่า ท่านเป็นผู้กลัวมรณภัยนี้
ความคิดอันละเอียด ซึ่งแสดงโทษของ
มาตุคามนี้ จึงเกิดขึ้น.

คำว่า **จริงอยู่ บุคคลทั้งปวง คือ**
จริงอยู่ บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง. คำว่า **ถึง**
ความสงสัย คือผู้มีความสงสัยในชีวิต.
คำว่า **มีความหวาดกลัว คือแม้มีความ**
หวาดกลัวก็อดกลั้นความกลัวไว้ได้. คำว่า
ดำรงอยู่ในฐานะอันใหญ่ มีวิเคราะห์
ว่าส่วนบุคคลเหล่าใด เป็นบัณฑิตด้วย
ตั้งอยู่ในฐานะใหญ่ด้วย เพราะฉะนั้น
บุคคลเหล่านั้น จึงชื่อว่าเป็นผู้ดำรงอยู่ใน
ฐานะใหญ่.

คำว่า **ย่อมประกอบในประโยชน์**
อันยากที่ใคร ๆ จะประกอบได้ ความว่า
บุคคลเหล่านั้น ย่อมประกอบ คือสืบทอด
พยายามในประโยชน์แม้อันยากที่ใคร ๆ
จะประกอบได้ เพราะฉะนั้น จึงยังประโยชน์
นั้น ให้เกิดความอุตสาหะด้วยคิดว่า ท่าน
อย่างกลัวเลย ท่านจงเป็นนักปราชญ์เถิด.
จึงได้กล่าวอย่างนี้. คำว่า **อันตราย**
ความว่า **คนกล้านี้ย่อมป้องกันอันตราย**
อันจะมาถึงนายได้ เพื่อประโยชน์อย่างนั้น
พระราชาทรงหลาย จึงทรงปรารภนา

วิกนุตีสฺสูติ ฉินฺทิสฺสู. อิทํ วุตฺตํ
โหติ "สมฺม สฺมุข ตฺวํ มยา อตฺตโน
อนนฺตเร จาเน จปิโต ตสฺมา ยถา
อชฺช รณฺโณ สุทา อเมห มิสฺสตา
มา วิกนุตีสฺสู ตถา กโรหิ"ติ. ตาทิสฺโส
หิ อมฺหากํ ปตฺตวณฺโณ.

ตํ วรฺธิติ สุวายํ วณฺโณ ยถา นาม
เวฬุํ นิสฺสาย ชาตํ ผลํ เวฬุเมว
วรฺธิติ ตถา ตํ วริ ตณฺจ มณฺจ
มา วรฺธิติ อธิปฺปาเยเนวมาห.

มุตฺโตปฺปิติ ยถาสฺขํ จิตฺตญฺญูปพฺพตํ
คฺจฉาติ เอวํ ลุทฺทปฺตฺเตน มยา
สทฺธิ มุตฺโต วิสฺขุชิตฺโต สฺมาโนปิ
อุชฺชเตตฺตํ น อิจฺฉสิ.

ความกล้าหาญของเหล่ามนตรีทั้งหลาย.
คำว่า **ป้องกันตนเอง** อธิบายว่า อนึ่ง
คนกล้านั้น ย่อมอาจจะทำการป้องกัน
ตนเองได้ด้วย.

คำว่า **เชือด** คือเชื่อน. คำนี้
ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า "ดูกรสหยาสมุชชะ
เราตั้งท่านไว้ในตำแหน่งรองลำดับตัว
ของเราเอง เพราะฉะนั้น พนักงาน
เครื่องต้นของพระราชา อย่าได้เชือดเชื่อน
เราทั้งสองในวันนี้ เพื่อต้องการเนื้อด้วย
ประการใด ท่านจงกระทำด้วยประการ
นั้นเถิด". เพราะว่าสีแห่งขนปีกของเรา
ทั้งหลายเป็นเช่นนั้น.

คำว่า **ฆ่าท่านเสีย** ความว่า พญาหงส์
กล่าวอย่างนี้ ด้วยความประสงค์ว่า
สีอย่างนี้นั้นจะฆ่าท่านเสียเหมือนขุยไม้
ที่อาศัยต้นไม้เกิดขึ้น ก็จะไม่เสีย
ฉะนั้น คือสีอย่างนี้นั้นอย่าฆ่าท่านและ
เราเสียเลย.

คำว่า **แม่นายพรานปล่อยแล้ว** ความว่า
ท่านแม้เป็นผู้อันบุตรนายพรานปล่อยแล้ว
คือสลະแล้ว พร้อมกับเรา ด้วยคำอย่างนี้
ว่า "ท่านจงไปยังเขาจิตตญฺญตามสบาย
เถิด" อย่าปรารถนาจะติดบ่วงอีกเลย.

สยนุติ ราชานํ ทฎฐกาโม หุตฺวา
 สยเมว วธํ อุกฺคโตสิ เอวมิทํ
 อมฺหากํ ภยํ ตํ นิสฺสาย อาคตํ.
 โสปชฺชชาติ โสปี อชฺช ชีวิตสํสยปฺปตฺโต.

อตฺถํ คณฺหาหิ มา มุขฺนุติ อิทานิ
 อมฺหากํ มุญฺจนการณํ คณฺห ยถา
 มุญฺจาม ตถา วายาม วาโตว
 คณฺธมาเทตีติ อาทิํนิ วทฺนฺโต อิตฺถิ-
 ครหตฺถาย มุขํ มา ปสฺสอารยฺติ.

เอวํ มหาสตุโต มาตุคามํ
 วณฺณเนตฺวา สุมุขํ อปฺปปฏิภาณํ กตฺวา
 ตสฺส อนตฺตมณฺฑาวํ ฅตฺวา อิทานิ
 สุมุขํ ปคฺคคณฺหนฺโต คาถมาห

๑๒๖.“โส ตฺวํ โยคํ ปชฺยุชฺชสฺสุ
 ยุตฺตํ ฐมฺมุปฺสณฺหิตํ
 ตว ปรียาปทาเนน
 มม ปาณฺสนํ จรา”ติ.

คำว่า เอง ความว่า ท่านเป็นผู้
 ปรรณนาจะเฝ้าพระราชา ชื่อว่า เข้า
 ถึงการถูกฆ่า เองโดยแท้ ภัยของเราทั้ง
 สองนี้มาแล้ว เพราะอาศัยท่านอย่างนี้.
 คำว่า วันนี้แม้ท่าน คือในวันนี้ท่าน
 ถึงความสงสัยในชีวิตแล้ว.

คำว่า จงถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์
 อาย่ยื่นปากออกมาเลย ความว่า ท่าน
 จงถือเอาเหตุที่จะปล่อยพวกเราในบัดนี้
 คือเราทั้งสองจะหลุดพ้นได้ด้วยประการใด
 ก็จะพยายามด้วยประการนั้น ท่านกล่าว
 คำเป็นต้นว่า ลมย่อมพัดกลิ่นหอมและ
 กลิ่นเหม็นไปได้ ดังนี้ อย่าได้ยื่นปาก
 ออก เพื่อประสงค์จะติเตียนหญิงเลย.

พระมหาสัตว์ ครั้นสรรเสริญ
 มาตุคามอย่างนี้แล้ว กระทำสุมุขหงส์
 ไม่ให้มีคำโต้ตอบได้ ทราบว่าสุมุขหงส์
 นั้นเสียใจ เมื่อจะกล่าวยกย่องสุมุขหงส์
 ในบัดนี้ จึงกล่าวคาถาว่า

๑๒๖.“ท่านนั้น จงประกอบความเพียร
 อันสมควร ที่จะประกอบด้วยธรรม
 จงประพฤติ การแสวงหาทาง
 รอดชีวิต ให้แก่เรา ด้วยความเพียร
 อันผ่องแผ้วของท่านเถิด”.

ตตถ โสติ สมฺม สุขฺช โส
 ตวฺ. โยคนฺติ ยํ ปุพฺเพ อหํ โยคํ
 ปยุญฺชิสฺสํ ยุตฺตํ ฌมฺมุปฺสญฺหิตนฺติ
 อวจฺสิ ตํ อิทานิ ปยุญฺชิสฺส.

ตวฺ. ปรียาปทาเนนาติ ตวฺ. เตน
 โยเคนฺ ปรีสุทฺเธน. ปรีโยทาเตนาติปิ
 ปาโร. ปรีตฺตาเนนาติ อตฺถโ. ตยา
 กตตฺตา. ตวฺ. สนฺตเกน ปรีตฺตาเนน
 มม ชีวิตปรีเยสนํ จราติ อธิปฺปาโย.

ตํ สุตฺวา สุขฺโม "อโย อติวีย
 มรณภยภีโต มม พลํ น ชานาติ
 ราชานํ ทิสฺวา โถกํ กถํ ลมิตฺวา
 ชานิสฺสามิ อสุสาเสสุสามิ ตาว นนฺ"ติ
 จินฺเตตฺวา คาถมาห

๑๒๗. "มา ภาโย ปตตํ เสฏฺฐ
 น หิ ภาณนฺติ ตาทิสฺสา
 อหํ โยคํ ปยุญฺชิสฺสํ
 ยุตฺตํ ฌมฺมุปฺสญฺหิตํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ท่านนั้น
 คือคุณกรสุขุชะ ผู้เป็นสหายท่านนั้น. คำว่า
 ความเพียร คือท่านได้กล่าวว่า เราจัก
 ประกอบความเพียรที่สมควรอันเข้าไป
 อาศัยธรรมใดในกาลก่อน บัดนี้ ท่าน
 จงประกอบความเพียรนั้นเถิด.

คำว่า ด้วยความเพียรอันผ่องแผ้วของ
 ท่านเถิด คือด้วยความเพียรอันบริสุทธิ์
 นั้นของท่านเถิด. บาลีว่า ปรีโยทาเตน
 ดังนี้ก็มีบ้าง. เนื้อความว่า ด้วยการ
 ป้องกัน. อธิบายว่า ท่านจงประพฤติ
 แสวงหาความรอดชีวิตให้แก่เรา ด้วยการ
 ป้องกันอันเป็นของมีอยู่ของท่าน เพราะ
 ท่านกระทำเอง.

สุขุฆหงส์สดับคำนั้นแล้ว คิดว่า
 "พญาหงส์นี้ สะดุ้งกลัวมรณภัยเหลือเกิน
 ไม่รู้กำลังของเรา เราเฝ้าพระราชอาแล้ว
 ได้สนทนาเล็กน้อย ก็จักรู้ เราจักให้
 พญาหงส์นั้นเบาใจเสียก่อน" จึงกล่าว
 คาถาว่า

๑๒๗. "ข้าแต่ท่าน ผู้ประเสริฐกว่านก
 ทั้งหลาย ท่านอย่ากลัวเลย ผู้ที่
 ประกอบด้วยญาณวิริยะเช่นท่านจะ
 กลัวก็หาไม่ได้ ข้าพเจ้าจักประกอบ

ฉัตรภูษายนุติ อัย ฉัตรภูโจ อาคโตติ
ปฏิเวเทถาติ อตุเถ.

โทวาริโก คนุตวา ปฏิเวเทสิ.
ราชา สญชาตโสมนสฺโส "ชิปปิ
อาคจฺจตุ"ติ วตฺวา อมจฺจคนปริวฺโต
สมุสฺสิตเสตจฺจตุเต ราชนลฺลงฺเก นิสินฺโน
เขมกั หัสกาชฺช อาทาย มหาตลั
อภิริหนุตฺติ ทิสฺวา สุวณฺณวณฺณเณ
หฺมเส โอลิเกตฺวา "สมปฺปณฺเณ เม
มโนเรถ"ติ ตสฺส กตฺตพฺพํ กิจฺจ
อมจฺเจ อาณาเปสิ.

ตมตฺถํ ปากเสนฺนุโต สตฺถา อาท

๑๒๙. "เต ทิสฺวา ปุณฺณสงฺกาเส
อุโก ลกฺขณสมฺมเต
ขลฺล สญฺณมาโน ราชา
อมจฺเจ อชฺฌณภาสถ

๑๓๐. เทถ ลุทฺทสฺส วตฺถานิ
อนฺนปानญจ โภชนํ

เราแต่พระราชานี้ว่า นายพราน
เขมกะมาแล้ว. คำว่า พญาหงส์ฉัตรฐนี้
ความว่า ท่านจงกราบทูลให้ทรงทราบ
พญาหงส์ฉัตรฐนี้มาแล้ว.

นายประตุไปกราบทูลพระราชานี้ให้
ทรงทราบแล้ว. พระราชาทรงเกิดความ
โสมนัสยินดี รับสั่งว่า "จงมาเร็ว ๆ"
ทรงแวดล้อมด้วยหมู่อำมาตย์ ประทับนั่ง
บนราชบัลลังก์ มีเศวตฉัตรอันยกขึ้น
แล้ว ทอดพระเนตรเห็นนายพรานเขมกะ
พาเอาหีบแห่งพญาหงส์ขึ้นมายังท้อง-
พระโรงใหญ่ ทรงมองเห็นพญาหงส์
ทั้งสองมีสีดุจทองคำ ทรงดำริว่า "ความ
ปรารถนาของเราสมบูรณ์แล้ว" จึงทรง
บังคับให้พวกอำมาตย์กระทำการที่ควร
กระทำแก่นายพรานนั้น.

พระศาสดา เมื่อจะประกาศเนื้อ
ความนั้น จึงตรัสว่า

๑๒๙. "ได้ยินว่า พระเจ้าสั่งยมะทอดพระ-
เนตรเห็นหงส์ทองทั้งสองตัว ผู้
รุ่งเรื่องด้วยบุญ ทรงหมายรู้ด้วย
ลักษณะแล้ว จึงตรัสกะพวกอำมาตย์
ว่า

๑๓๐. ท่านทั้งหลายจงให้ผ้า ข้าว น้ำ และ
เครื่องบริโภคแก่นายพราน เงิน

กามงฺกโร หิริญฺณสุส
ยาวนุโต เอส อิจฺฉตี"ติ.

ตตฺถ ปุญฺณสงฺกาเสติ อตฺตโน
ปุญฺณสทิสฺเส. ลกฺขณสมฺมเตติ เสฎฺฐ-
สมฺมเต อภิญฺญาเต. ขลฺลติ นิปาโต.
ตสฺส เต ขลฺล ทิสฺวาติ ปุริมปเทน
สมฺพนุโร.

เทถาติ อาทีนึ ราชา ปสนฺนาการิ
กโรนุโต อาห. ตตฺถ กามงฺกโร
หิริญฺณสุสาติ หิริญฺณํ อสุส กามกิริยา
อตฺถ. ยาวนุโตติ ยตฺตํ เอส คจฺฉตี
ตตฺตํ หิริญฺณมสุส เทถาติ อตฺถ.

เอวํ ปสนฺนาการิ กาเรตฺวา
ปีติโสมนสุส สมฺมสุสาหิตี "คจฺฉถ นํ
อลงฺกริตฺวา อาเนถา"ติ อาห. อถ นํ
อมจฺจา ราชนิเวสนา โอตฺตาเรตฺวา
กปฺปิตเกสมสุสํ นฺหาตานุลิตฺตํ สพฺพา-

เป็นสิ่งกระทำความปรารถนา แก่
เขา เขาปรารถนาประมาณเท่าใด
ท่านทั้งหลาย จงให้เขาประมาณ
เท่านั้น".

ในคำเหล่านั้น คำว่า รุ่งเรือง
ด้วยบุญ คือเช่นกับด้วยบุญของตน.
คำว่า หมายรู้ด้วยลักษณะ ได้แก่
สมมติว่าประเสริฐ คือรู้ยิ่งแล้ว. คำว่า
ขลฺล เป็น นิบาต. เชื่อมบทเบื้องต้นว่า
ได้ยินว่า พระราชาทอดพระเนตรหงส์
ทั้งสองของนายพรานนั้น ดังนี้.

พระราชาเมื่อทรงกระทำอาการเลื่อมใส
จึงตรัสคำเป็นต้นว่า ท่านทั้งหลายจงให้
ดังนี้. บรรดาเหล่านั้น คำว่า เงิน
ทองเป็นสิ่งกระทำความปรารถนาแก่
เขา คือเงินทองเป็นกิจการแห่งความใคร่
ของเขา. คำว่า มีประมาณเท่าใด ความว่า
นายพรานนี้ยอมไป เพื่อต้องการทรัพย์
มีประมาณเท่าใด ท่านทั้งหลายจงให้
เงินมีประมาณเท่านั้นแก่เขาเถิด.

พระราชา รับสั่งให้กระทำการอัน
เลื่อมใสอย่างนี้แล้ว อันปีติและโสมนัส
ให้อุตสาหะแล้ว รับสั่งกะพวกอำมาตย์ว่า
"พวกท่านทั้งหลายจงไปประดับตกแต่ง
นายพรานนี้ จงนำกลับมา". ลำดับนั้น

ลงการปฏิมนุชิต์ กตฺวา รณฺโณ
ทสฺเสสฺสุ.

อถสฺส ราชฯ “เอกสํวจฺจเว สตสฺส-
สุญฺจานเก ทฺวาทสฺคามเก อาชณฺณยฺตุตฺติ
รณํ อลงฺกตฺมหาเคนํ เทถา”ติ มหนฺตํ
ยสฺ ทาเปสิ.

โส มหนฺตํ ยสฺ ลภิตฺวา อตฺตโน
กมฺมํ ปกาเสตฺถุ อารภิ “น ตเทว
มยา โย วา โส วา หํโส อานํโต
อยํ ปน ฉนฺนวุติหํสฺสสฺสฺสานํ ราชฯ
ธตรฐุโจ นาม อยํ เสนาปติ สุมุโข
นามา”ติ อาห. อถ นํ ราชฯ
“กถํ เต สมฺม เอตฺ คหิตา”ติ
ปฺจุฉิ. ตมตฺถํ ปกาเสนฺตุเต สตฺถา
อาห

๑๓๑.“ทิสฺวา ลุฑฺฑํ ปสนฺนตฺตํ
กาสิราเชตฺตพฺุริ
ยทายํ สมฺม เขมก
ปฺนุณา หํเสหิ ติฏฺฐติ.

พวกอำมาตย์จึงพาเขาลงจากราชนิเวศน์
ให้ช่างกลับกตัดผม โกนหนวด แล้วอาบ
น้ำลูบไล้ทาตัวประดับประดาด้วยเครื่อง
อสังการทั้งปวง พามาเฝ้าพระราชา.

ลำดับนั้น พระราชารับสั่งว่า “ท่านทั้งหลาย
จงให้หมู่บ้าน ๑๒ หมู่ ที่เก็บส่วยได้
แสนกหาปณะในปีหนึ่ง รถเทียมด้วย
ม้าอาชาไนยและเรือกหลังใหญ่ที่ตกแต่ง
ไว้แล้ว” ได้พระราชทานยศใหญ่แก่
นายพรานเขมกะนั้น.

นายพรานเขมกะนั้น ได้ยศอันใหญ่แล้ว
จึงเริ่มประกาศการงานของตน กราบทูล
ว่า “หงส์ตัวที่ข้าพระองค์นำมาถวายมิใช่
หงส์ธรรมดาโดยแท้ ด้วยว่าหงส์ชื่อว่า
ธตรฐ เป็นพระราชาแห่งหงส์เก้าหมื่น
หกพัน หงส์ตัวนี้ชื่อสุมุขะ เป็นเสนาบดี”.
ลำดับนั้น พระราชาตรัสถามนายพราน
นั้นว่า “แน่ะสหาย หงส์สองตัวนี้ ท่าน
จับมาได้อย่างไร”. พระศาสดาเมื่อจะ
ทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า

๑๓๑.“พระเจ้ากาสิ ทอดพระเนตรเห็น
นายพรานผู้มีความผ่องใสแล้ว จึง
ตรัสว่า ดูกรเขมกผู้สหาย ถ้า
สระโบกขรณีนี้ เต็มไปด้วยฝูงหงส์
ตั้งอยู่.

๑๓๒. กถิ รุจิ มชฺฌคตติ
ปาสหตุโถ อูปาคมิ
โอยกิณฺณํ ฅาติสฺสงฺฆเอหิ
นิมฺมชฺฌมิมํ กถิ คหิ"ติ.

ตตฺถ ปสนฺนตฺตฺตฺตฺตติ ปสนฺนภาวํ
โสมนสฺสปฺตตฺตติ. ยทายนฺตติ วยสฺส
ฆมก ยทึ อัย อมฺหากํ โปกฺขรณิ
ฉนฺนฺวตฺติหิ สสฺสสฺสเอหิ ปุณฺณา ติฏฺฐติ.

กถิ รุจิ มชฺฌคตฺตฺตติ เอวํ สนฺเต
ตฺวํ เตสํ รุจिํ ปิยทสฺสสนานํ หิสนานํ
มชฺฌคตติ เอตํ ฅาติหิ สเอหิ โอยกิณฺณํ.

นิมฺมชฺฌมิมนฺตติ เวน มชฺฌมิมํ เวน
กนิฏฺฐจํ อุตฺตมหิ สราชานํ กถิ
ปาสหตุโถ อูปาคมิ กถิ คณฺหิ.

โส ตสฺส กถิ สฺสุนฺนโต อาท

๑๓๒. ท่านถือบ่วงเดินเข้าไปใกล้พญาหงส์
ผู้อยู่ในท่ามกลางหงส์ที่น่าชอบใจ
พร้อมด้วยฝูงหงส์ผู้เป็นญาติ
ทั้งหลาย ซึ่งมีไซ้หงส์ชั้นกลางนี้
ได้อย่างไร และท่านจับเอามาได้
อย่างไร".

ในคำเหล่านั้น คำว่า มีความ
พอใจ คือมีภาวะพอใจ ได้แก่ ถึงความ
โสมนัสยินดีแล้ว. คำว่า ถ้าสระโปกฺขรณิ
นี้ พระราชาตรัสว่า ดูกรเขมกะผู้สหาย
ถ้าว่าสระโปกฺขรณิของเรานี้เต็มไปด้วย
ฝูงหงส์เก้าหมื่นหกพัน ตั้งอยู่ไซ้.

คำว่า ผู้อยู่ในท่ามกลางฝูงหงส์ผู้น่า
ชอบใจได้อย่างไร ความว่า เมื่อเป็น
เช่นนั้น ท่านถือเอาบ่วง เข้าไปใกล้พญา
หงส์ผู้อยู่ในท่ามกลางฝูงหงส์อันน่าพอใจ
คืออันน่ารักและน่าดู ซึ่งพร้อมด้วย
ฝูงหงส์ผู้เป็นญาติได้ (อย่างไร).

คำว่า มีไซ้หงส์ชั้นกลาง ความว่า ท่าน
มีมือถือบ่วงเข้าไปใกล้พญาหงส์ผู้สูงสุด
มีไซ้หงส์ชั้นกลาง มีไซ้หงส์ชั้นเล็กและ
ท่านจับมาได้อย่างไร.

นายพราหมณ์เขมกะ ได้สดับพระดำรัส
ของพระราชานั้น จึงกราบทูลว่า

๑๓๓. "อชฺช เม สตุตฺมา รตุติ
 อาทานานิ อุปาสโต
 ปทเมตฺตสฺส อเนวสํ
 อปฺปมตฺโต ฆฏฺฐสฺสโต."

๑๓๔. อตฺตสฺส ปทมทฺทกฺขี
 จรโต อาทเนสนํ
 ตตฺตณํ โอทฺถี ปาสํ
 เอวณฺตํ ทิชฺมคฺคหิณฺ"ติ."

ตตฺถ อาทานานิติ โคจรํ
 คณฺหนฺนุจฺจานานิติ อตฺถ. อยเมว
 วา ปาโจ.

อุปาสโตติ อุปคฺจฺจนฺตสฺส. ปทฺนฺติ
 โคจรภูมियํ อกฺกนฺตปทํ. ฆฏฺฐสฺสโตติ
 จาปฏิปณฺชเร นิสฺสฺสโต หุตฺวา.

อตฺตสฺสชาติ อตฺต ฆฏฺฐเจ ทิวเส เอตฺตสฺส
 อาทาเนสนํ จรณฺตสฺส ปทํ อทฺทกฺขี.
 เอวณฺตนฺติ เอวํ ตํ ทิชํ อคฺคหิณฺติ
 สพฺพํ คหิโตปายํ อาจิกฺขี.

๑๓๓. "วันนี้เป็นราตรีที่ ๗ ของข้าพระองค์
 ข้าพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท แอบ
 อยู่ในตุ่ม คอยติดตามรอยเท้าของ
 พญาหงส์นี้ ผู้เข้าไปยังที่ถ้ำเอา
 เหี่ยว."

๑๓๔. ลำดับนั้น ข้าพระองค์ได้เห็นรอยเท้า
 ของพญาหงส์นั้น ผู้กำลังเที่ยว
 แสวงหาเหี่ยว จึงดักบ่วงลงในที่นั้น
 ข้าพระองค์ จับพญาหงส์นั้นมาได้
 ด้วยอุบายอย่างนี้พระเจ้าข้า".

ในคำเหล่านั้น คำว่า ที่ถ้ำเอา
 เหี่ยว ความว่า คือ สถานที่ยึดถือ ที่
 เที่ยวหากิน. อีกอย่างหนึ่ง บาลีก็เหมือนกัน
 นี้เอง.

คำว่า เข้าไป คือเข้าไปใกล้. คำว่า
 รอยเท้า คือรอยเท้าที่พญาหงส์เหยียบลง
 ไปในที่หากิน. คำว่า แอบอยู่ในตุ่ม คือ
 เป็นผู้อาศัยอยู่ในกรงที่ทำคล้ายตุ่ม.

คำว่า ลำดับนั้น ความว่า ลำดับนั้น
 ในวันที่ ๖ ข้าพระองค์ได้เห็นรอยเท้าของ
 พญาหงส์นี้ ผู้เที่ยวไปแสวงหาที่ถ้ำเอา
 อาหาร. คำว่า จับพญาหงส์ด้วยอุบาย
 อย่างนี้ ความว่า นายพรานกราบทูล
 อุบายที่ตนจับพญาหงส์ทั้งหมด ด้วยคำว่า

ตี สุตฺวา ราชา “อัย ทฺวาเร
จตฺวา ปฏฺเวเทนุโตปี ฐตฺรภูจฺสุเสวา-
คมน์ ปฏฺเวเทสิ อิทานิปี ‘เอตฺ
เอกเมว คณฺหาหี’ติ วทติ กิณฺนุ
โข เอตถ การณฺนุ”ติ จินฺเตตฺวา
คาถมาห

๑๓๕.“ลฺุทฺท เทว อิมํ สกฺุณา
กถเมโกติ ภาสสิ
จิตฺตํ นุ เต วิปริยตฺตํ
อาทฺุ กิณฺนุ ชิคฺชีสฺสี”ติ.

ตตถ วิปริยตฺตฺนุติ วิปลฺลภูจฺ.
อาทฺุ กิณฺนุ ชิคฺชีสฺสี อฺุทฺาหุ กิณฺนุ
จินฺเตสิ, กิ อิตฺรํ คเหตุวฺา อญฺเญสฺสุ
ทาทฺุกาไม หุตฺวา จินฺเตสิติ ปุจฺจติ.

ตโต ลฺุทฺุโท “น เม เทว จิตฺตํ
วิปลฺลภูจฺ นานํ อิตฺรํ อญฺเญสฺสุ
ทาทฺุกาไม อปี จ โข ปน มยา
โอหิตฺเต ปาเส เอโกว พนฺุโร”ติ
อาวิกโรนฺุโต อาห

ข้าพระองค์จับพญาหงส์นั้น ได้ด้วย
อุบายอย่างนี้.

พระราชากรั้นทรงสดับคํานั้นแล้ว
จึงทรงดำริว่า “นายพรานนี้ แม้ยืนทูลอยู่
ที่ประตู่วัง ก็ทูลการมาของพญาธรรฐ
ผู้เดียว แม้บัดนี้ก็ยังทูลว่า ‘พระองค์จง
ทรงรับพญาหงส์นี้ตัวเดียวเถิด’ เหตุอะไร
จะฟังมีในเรื่องนี้หนอ” จึงตรัสคาถาว่า

๑๓๕.“ดูกรนายพราน หงส์นี้มีอยู่สองตัว
ไฉนท่านกล่าวว่า มีอยู่ตัวเดียว
จิตของท่านวิปริตไปแล้วหรือ หรือ
ว่า ท่านปรารถนาประโยชน์อะไร
หนอ”.

บรรดาคําเหล่านั้น คํ่าว่า วิปริต
ไป ได้แก่ คิดวิปลาส. คํ่าว่า หรือท่าน
ปรารถนาประโยชน์อะไรหนอ ความว่า
หรือว่าท่านคิดอย่างไรหนอ พระราชา
ตรัสถามว่า หรือท่านคิดใคร่จะถือเอา
พญาหงส์ที่เหลือตัวหนึ่งให้แก่คนอื่น.

ลำดับนั้น นายพรานจึงกราบทูลว่า
“ขอเดชะ จิตของข้าพระองค์จะวิปลาสไป
ก็หามิได้ ข้าพระองค์มิได้ปรารถนาจะให้
หงส์ตัวที่เหลือแก่ผู้อื่น ก็ด้วยว่า เมื่อข้า
พระองค์ดักบ่วงได้ หงส์ตัวเดียวเท่านั้น

๑๓๖. "ยสุส โโลหิตกา ตาลา
ตปนิยนิภา สุภา
อุริ สัมหัจจ ติฏจนฺติ
โส เม พนฺธิ อุปาคมิ."

๑๓๗. อถายํ ภสฺสโร ปกฺขี
อพนฺธโร พนฺธมาตุโร
อริยํ พฺรหฺมโต อญฺจาสี
วทฺธโต มานุสฺสี คิรฺนฺ"ติ."

ตตฺถ โโลหิตกา ตาลาติ รตฺต-
วณฺณา ตาลา ติสฺโส โโลหิตกา
ราชิโย. อุริ สัมหัจจติ อุริ อาหัจจ.

อิทํ วุตฺตํ โหติ มหาราช ยสุเสตา
รตฺตสฺวณฺณสฺสปฺภา ติสฺโส โโลหิตกา
ราชิโย คีวํ ปริกฺขิตฺวา อุริ อาหัจจ
ติฏจนฺติ โส เอโกว มม ปาเส
พนฺธิ อุปคโต.

ภสฺสโรติ ปริสุทฺโธ ปภาสฺมฺปนฺโน.
อาตุรฺนฺติ คิลานํ ทุกฺขิตํ.

ติดบ่วง" เมื่อจะกระทำเนื้อความให้แจ้ง
จึงกราบทูลว่า

๑๓๖. "หงส์ตัวนี้มีพื้นแดง มีสิ่งดงามดุจ
ทองคำกำลังหลอม ตั้งอยู่รอบๆ
คอจตุรวงอก เข้ามาติดบ่วงของ
ข้าพระองค์."

๑๓๗. ส่วนหงส์ตัวที่ผูกผองนี้ มิได้ติดบ่วง
เมื่อจะกล่าวถ้อยคำ เป็นภาษา
มนุษย์ ได้ยื่นกล่าวถ้อยคำอัน
ประเสริฐกะพญาหงส์ผู้ติดบ่วง ผู้
กระสับกระส่ายอยู่".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พื้นแดง
คือ พื้นมีสีแดง ได้แก่ มีรอยแดง ๓ รอย.
คำว่า จตุรวงอก คือ รอยแดง ๓
รอย พาดลงไปทางลำคอ จตุรวงอก.

มีคำกล่าวอธิบายดังนี้ว่า ข้าแต่มหาราช
พญาหงส์ตัวที่มีรอยแดง ๓ รอย มีรัศมี
ดงามดุจทองคำ มีสีสุกเหล่านี้ล้อมรอบ
คอ ลากไปจนถึงทรวงอก ตัวเดียวเท่านั้น
เข้าไปติดในบ่วงของข้าพระองค์.

คำว่า ผูกผอง คือบริสุทธิ ได้แก่ ถึงพร้อม
แล้วด้วยรัศมี. คำว่า กระสับกระส่าย
คือเป็นไข้ ได้รับทุกข์.

อภุชาสีติ อถ ธรรมจสุส พนุธภาว
 ฌตฺวา นินฺตติตฺวา เอตํ สมนฺสาเสตฺวา
 มม คมนกาเล จ ปจฺจุคฺคมนํ
 กตฺวา อากาเสเยว มยา สทฺธิ
 มธฺรปฺภิสฺนุถารํ กตฺวา มนุสฺสภาสาย
 ธรรมจสุส คุณฺเ กเถนฺโต มม หทยํ
 มุทฺกํ กตฺวา ปฺนฺ เอตฺสฺเสว ปฺรโต
 อภุชาสี.

อถาหิ เทว สุขฺขสุส สุภาสิตํ สุตฺวา
 ปสนฺนจิตฺโต ธรรมจํ วิสขุเชสี อิติ
 ธรรมจสุส ปาสโต โมกฺโข อิม
 หิเส อาทาย มม อิตฺถาคมนนฺจ
 สุขฺเขเนว กตฺนฺติ.

เอวํ โส สุขฺขสุส คุณฺโ วณฺณนฺโต
 กเถสี. ตํ สุตฺวา ราชา สุขฺขสุส
 ฌมฺมกถํ โสตุกาโม อโหสี. ลุทฺทปฺตฺตสุส
 สกฺกการํ กโรนฺตฺสฺเสว สุริโย
 อตฺถงฺคมิโต ทีปา ปชฺชลิตา.

คำว่า ยิน ความว่า ส่วนพญาหงส์นี้ ครั้น
 ทราบว่าพญาหงส์ธรรมจสุส บังคับ จึงบิน
 กลับมาปลอบพญาหงส์ธรรมจสุส ให้เบาใจ
 และกระทำการต้อนรับในเวลาเช้าพระองค์
 ไปถึง กระทำการปฏิสนธิด้วยคำ
 ไพเราะกับเช้าพระองค์ในอากาศที่เดียว
 กล่าวสรรเสริญคุณของพญาหงส์ธรรมจสุส
 ด้วยภาษามนุษย์ กระทำหทัยของ
 เจ้าพระองค์ให้อ่อนโยน ได้ยื่นข้างหน้า
 ของพญาหงส์ธรรมจสุสนั้นอีกที่เดียว.

ลำดับนั้น นายพรานกราบทูลว่า ขอเดชะ
 เจ้าพระองค์ได้ฟังคำเป็นสุภาษิต ของ
 สุขฺขหงส์ มีจิตเลื่อมใส ปลอ่ยพญาหงส์-
 ธรรมจสุสแล้ว พญาหงส์ธรรมจสุสพ้นจากบ่วง
 ได้ด้วยประการฉะนี้ ก็การที่เจ้าพระองค์
 พาเอาหงส์ทั้งสองนี้มาในที่นี้ สุขฺขหงส์
 นั้นเองกระทำแล้ว.

นายพรานเขมกะนั้น กราบทูล
 สรรเสริญคุณของสุขฺขหงส์อย่างนี้แล้ว.
 พระราชาทรงสดับค่านั้น มีพระประสงค์
 จะทรงสดับธรรมกถาของสุขฺขหงส์. เมื่อ
 พระองค์ทรงกระทำสักการะแก่บุตรนาย
 พรานอยู่นั้นแหละ พระอาทิตย์อัสดงคต
 แล้ว แสงประทีปสว่างไสวทั่วไป.

อภุชาสีติ อถ ธรรมจสุส ป-พ. ๒๓ - ๒๓

พหู ขตติยาทโย สนุnipติตา. เขมา
เทวีปิ วิวิธนาฏเกหิ ปริวาริตา รณโณ
ทกฺขิณปสุเส นิสีทิ. ตสมฺหิ ขณฺเณ ราชา
สุมุขํ กถาเปตฺกามา คาทมาห

๑๓๘. "กถนฺนุทานิ สุมุข
หนุํ สํหจฺจ ติฏฺฐสฺสี
อาทุ เม ปริสํ ปตฺโต
ภยา ภีโต น ภาสสฺสี"ติ.

ตตฺถ หนุํ สํหจฺจาติ มธฺรูกโธ
กิริ ตฺวํ อถ กสมฺมา อิทานิ มุขํ
ปิธาย ติฏฺฐสฺสี. อาทฺติ กจฺจิ. ภยา
ภีโตติ ปริสสารชฺชภเยน ภีโต หุตฺวา.

ตี สุตฺวา สุมุโข อภีตภาวํ
ทสฺเสนฺนโต คาทมาห

๑๓๙. "นาคี ภาสิปติ ภีโต
โศคฺคยฺห ปริสํ ตว
นาคี ภยา น ภาสิสฺสํ
วากุญฺญํ อตฺถสฺสมิ ตาทิเส"ติ.

อิสริยชนมิกษัตริย์เป็นต้นเป็นอันมากมา
ประชุมกันแล้ว. แม้พระนางเทวีเขมาทรง
แวดล้อมด้วยนางเพื่อนต่าง ๆ ประทับนั่ง
ข้างพระปรัศว์เบื้องขวาของพระราชา.
ในขณะนั้น พระราชาทรงพระประสงค์
จะให้สุมุขหงส์กล่าวธรรมกถา จึงตรัส
คาถาว่า

๑๓๘. "ดูกรสุมุขหงส์ เหตุไรหนอ ท่าน
จึงยืนขบคางอยู่ในบัดนี้ หรือว่า
ท่านมาถึงบริษัทเราแล้ว กลัวภัย
จึงไม่พูด".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ขบคาง
ความว่า ได้ยินว่าท่านมีถ้อยคำไพเราะ
เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร จึงยืน
ปิดปากเสียในกาลนี้. คำว่า หรือว่า
คือบางที. คำว่า กลัวภัย คือท่านกลัว
ภัยอันเกิดจากบริษัทและอำนาจราชศักดิ์.

สุมุขหงส์สดับคำนั้นแล้ว เมื่อ
จะแสดงความที่ตนเป็นผู้ไม่กลัวภัย จึง
กล่าวคาถาว่า

๑๓๙. "ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่แห่งชน
ชาวกาสิ ข้าพระองค์หยั่งลงสู่
บริษัทของพระองค์แล้ว จะกลัวภัย
ก็หาไม่ ข้าพระองค์มิได้พูดเพราะ

ความกลัวก็หาไม่ได้ แต่เมื่อประโยชน์
เช่นนั้นเกิดขึ้นแล้ว ข้าพระองค์
จึงจักพูด".

ตตถ ตาทิเสติ อปิจ โข ปน
ตถารูเป อตถเถ ออุปนุเน วากุย
ภาสิสสามิติ วจโนกาสิ โอลิเกนุโต
นินฺนุโนสมิติ อตถโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ประโยชน์
เช่นนั้น ความว่า ก็แต่ว่า ข้าพระองค์
เป็นผู้นั่งรอคอยดูโอกาสที่จะพูดอยู่ ด้วย
คิดว่า เมื่อประโยชน์เห็นปานนั้นเกิดขึ้น
แล้ว เราจึงจักพูด.

ตี สุตวา ราชา ตสฺส กถิ
วฑฺฒตฺตูกามตาย ปริหาสิ กโรนุโต
อาห

พระราชาทรงสดับคำนั้น เมื่อจะ
ทรงกระทำความรำเริง เพราะความเป็น
ผู้ประสงค์จะให้สุขุมหงส์นั้นกล่าวถ้อยคำ
เพิ่มเติมอีก จึงตรัสว่า

๑๔๐."น เต อภิสฺสรํ ปสฺเส
น รเถ นปี ปตฺติเก
นาสฺส จมฺมํ วา กิฏฺฐํ วา
วมฺมิเน จ ธนุคฺคเห.

๑๔๐."เราไม่เห็นบริษัทผู้ใหญ่ยิ่ง พลรท
พลเดินเท้า และเกราะ โล่และ
นายขมังธนูผู้สวมเกราะ ในสำนัก
ของท่านเลย.

๑๔๑.น หิรณฺณํ สุวณฺณํ วา
นคฺรํ วา สุมาปิตํ
โอกิณฺณปฺริกฺขํ ทฺคคํ
ทพฺพหฺมณฺเฏวาลโกฏฺฐกํ
ยตฺถ ปวิฏฺฐโจะ สุขุม
ภายิตพฺพํ น ภายสิ"ติ.

๑๔๑. ดูกรสุขุมหงส์ท่านอาศัยสิ่งใด หรือ
เข้าไปในสถานที่ใด จึงไม่กลัวสิ่ง
ที่น่ากลัว เราไม่เห็นสิ่งนั้น หรือ
สถานที่นั้น แม้เป็นเงินทอง หรือ
นครที่สร้างไว้ดีแล้ว มีคูรายรอบ
ยากที่จะไปได้ มีหอรบและเชิงเทิน
ที่มั่นคงเลย".

ตตถ อภิสฺสรนฺติ รกฺขณตฺถาย
 ปริวาเรตฺวา จิตฺ อาวุหตฺถํ ปริสนฺเต
 น ปสฺสามิ. นาสฺสาติ เอตฺถ
 อสฺสาติ นิปาตมตฺตํ. จมฺมนฺติ
 สรีรปริตฺตาทนฺจมนํ.

กัฏฺฐํ วาติ กิณฺติ จาฏิกฺपालนฺติปิ
 วุจฺจติ. จาฏิกฺपालหตฺถาปิ เต สนฺติเก
 นตฺถิติ ทีเปติ. วมฺมิเนติ วมฺมสนฺนทฺธ.
 น หิรณฺณนฺติ ยํ นิสุสฺสาย น
 ภายสิ ตํ หิรณฺณํปิ เต สนฺติเก น
 ปสฺสามีติ.

เอวํ รมฺญา “กินฺเต อภายน-
 การณฺน”ติ วุตฺเต ตํ การณํ กเถนฺโต
 อาห

๑๔๒. “น เม อภิสฺสรนฺตฺถิ
 นคเรณ ฐเนน วา
 อปเถน ปถิ ยาม
 อนฺตลิกฺเข จรา มยํ.

๑๔๓. สฺตา จ ปณฺชิตาตฺตยมหา
 นิปฺพนา จตฺถจินฺตกา

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้ใหญ่ยิ่ง
 ความว่า เรายังไม่มองเห็นบุคคลผู้ถือ
 อาวุธยื่นแวดล้อมเพื่อต้องการรักษาใน
 ที่สุดบริษัทของท่านเลย. คำว่า อสฺส ใน
 คำว่า นาสฺส นั้นเป็นเพียงนิบาต. คำว่า
 เกราะ ได้แก่ หนังสำหรับป้องกันตัว.

คำว่า โล ได้แก่ แผ่นโลหะ ท่านกล่าววว่า
 จานกระเบื้องก็มี. พระราชาทรงแสดงว่า
 บุคคลแม้มีมือถือจานกระเบื้อง ก็ไม่มีใน
 สำนักของท่านเลย. คำว่า สวมเกราะ
 คือผูกสอดแล้วด้วยเกราะ. คำว่า เรายัง
 มองไม่เห็นเงินเป็นต้น ความว่า ท่าน
 อาศัยสิ่งใด จึงไม่กลัว เรายังไม่มองเห็น
 สิ่งนั้น แม้เป็นเงินในสำนักของท่านเลย.

เมื่อสุขุมหงส์ถูกพระราชอาศรัยถาม
 อย่างนี้ว่า “อะไรเป็นเหตุให้ท่านไม่กลัว”
 เมื่อจะบอกเหตุ นั้น จึงกราบทูลว่า

๑๔๒. “ข้าพระองค์ ไม่ต้องการด้วยบริษัท
 ผู้ยิ่งใหญ่ด้วยนคร หรือด้วยทรัพย์
 เพราะข้าพระองค์ ไปสู่ทางโดย
 สถานที่มิใช่ทาง ข้าพระองค์เป็นผู้
 เทียวไปในอากาศ.

๑๔๓. ก็พระองค์ทรงสดับข่าวว่า ข้า
 พระองค์เป็นบัณฑิต และเป็นผู้

ภาเสมตถวตี วาจี
สจฺเจ จสฺส ปติฏฺจิตฺ.

ละเอียด คิดซ้ออรรถ ถ้าพระองค์
ทรงดำรงมั่นอยู่ในความสัตย์ โดย
แท้จริงไซ้ร้ ข้าพระองค์จะพึง
กล่าววจาอันมีอรรถ.

๑๔๔. กิณฺจ ตฺยหิ อสจฺจสฺส
อนริยสฺส กริสฺสติ
มุสวาทิสฺส ลุททสฺส
ภณิตฺปี สุภาสิตนฺ"ติ.

๑๔๔. ด้วยว่าคำแม่ที่ข้าพระองค์ กล่าว
แล้ว จะเป็นคำสุภาษิต ก็จะทำ
อะไรแก่พระองค์ ผู้หาความสัตย์
มิได้ ผู้ไม่ประเสริฐมักตรัสคำเท็จ
ผู้หยาบเข้าได้แล้ว".

ตตถ อภิสฺสเรนาติ อารกฺข-
ปริวาเรน.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้ใหญ่ยิ่ง**
คือผู้มีบริวารรักษา.

อตุโถติ เอเตน มม กิจฺจํ นตฺถิ
กสฺมา ? ยสฺมา อปเถน ตุมฺหาทิสานํ
อมคฺเคน ปถิ มาเปตฺวา ยาม
อากาสจาริโน มยฺนติ.

คำว่า (ไม่)ต้องการ ความว่า ข้าพระองค์
ไม่มีกิจด้วยสิ่งนี้ เพราะเหตุไร ? เพราะ
ข้าพระองค์สร้างหนทางไป โดยสถานที่
มิใช่ทาง คือ โดยที่มิใช่ทางของบุคคล
เช่นกับพระองค์ เพราะข้าพระองค์มีปกติ
เที่ยวไปทางอากาศ.

ปณฺทิตาตุยฺมหาติ ปณฺทิตาติ ตยา
สุตฺมหา เตเนว การเณน อมฺหากํ
สนฺติกา ธมฺมํ โสตุกาโม กิร โน
คณฺหาเปสิ.

คำว่า **ข้าพระองค์เป็นบัณฑิต** ความว่า
ได้ยินว่า พระองค์ทรงสดับว่า ข้าพระองค์
เป็นบัณฑิต พระองค์มีพระประสงค์จะ
ทรงสดับธรรมจากสำนักของข้าพระองค์
จึงทรงรับสั่งให้จับข้าพระองค์ทั้งสองมา
เพราะเหตุนั้นแล.

สจุเจ จสุสาติ สเจ ปน ตูว์ สจุเจ
 ปติฏฺฐิตอ อสุส^๑ อตฺถวตี การณนิสฺสิตํ
 วาจํ ภาเสยฺยาม. **อสุจสุสาติ**
 วจีสุจฺจรหิตสุส ตว สุภาสิตํ มุณฺฑสุส
 ทนฺตสุจฺจิ วิย ก็ กริสฺสตี.

ตี สุตฺวา ราชา "กสุมา มํ
 'มุสวาที' อนริโย"ตี วทสิ ก็ มยา
 กตฺนุ"ตี อาห. อถ นํ สุขฺโข "เตนหิ
 มหาราช สุโณหิ"ตี วตฺวา อาห

๑๔๕."ตี พุราหมณานํ วจฺนา
 อิมํ เขมมการยิ
 อภยญฺจ ตยา สุขฺจํ
 อีมาโย ทสธา ทิสฺวา.

๑๔๖. โอคฺคยฺห เต โปกฺขรณิ
 วิปฺปสนฺโนทกํ สุจฺจิ

คำว่า ดำรงอยู่ในความสัตย์แท้จริงไซ้
 ความว่า ก็ถ้าพระองค์เป็นผู้ดำรงอยู่ใน
 ความสัตย์ไซ้ ข้าพระองค์จะพึงกล่าว
 วาจาอันมีอรรถ คืออาศัยเหตุ. คำว่า
ผู้หาความสัตย์มิได้ ความว่า คำที่
 ข้าพระองค์กล่าวแล้วถึงจะเป็นคำสุภาษิต
 ก็จักทำอะไรแก่พระองค์ผู้เว้นจากวจีสุจจะ
 ได้ เหมือนปิ่นที่ทำด้วยงา ย่อมไม่มี
 ประโยชน์แก่คนหัวโล้นฉะนั้น.

พระราชารับทรงสดับคำนั้นแล้ว
 จึงตรัสว่า "เพราะเหตุไรท่านจึงกล่าว
 กะเราว่า 'เราเป็นผู้กล่าวเท็จ เป็นผู้ไม่
 ประเสริฐ' เรากระทำอะไรไว้เล่า". ลำดับ
 นั้น สุขุมหงส์จึงกราบทูลกับพระองค์ว่า
 "ข้าแต่มหาราช ถ้าเช่นนั้นพระองค์จงทรง
 สดับเถิด" แล้วกราบทูลว่า

๑๔๕."พระองค์ได้รับสั่ง ให้นายพรานนั้น
 ชุคฺสระชื่อเขมะนี ตามถ้อยคำของ
 พวกพราหมณ์ และพระองค์รับสั่ง
 ให้ประกาศอภัยตลอดทั้ง ๑๐ ทิศ
 นี้.

๑๔๖. หงส์เหล่านั้น จึงพากันบินลงสู่
 สระโบกขรณิ อันมีน้ำใสสะอาด

^๑ อสีติ ยุตฺตตรํ.

ปहुตฺ ฆาทนํ ตตฺถ
อหีสา เจตฺถ ปกฺขินิ.

๑๔๗.อิทํ สุตฺวาน นิคฺโขสํ
อาคตมฺหา ตวฺนฺติเก
เต เต พนฺธสุมา ปาเสน
เอตฺนฺเต ภาสิตํ มฺสา.

๑๔๘.มฺสาวาทํ ปุรกฺขตฺวา
อิจฺฉาโลภญฺจ ปาปกํ
อุภอสฺนฺธิ อติกฺกมฺม
อสาตํ อุปฺปชฺชตี"ติ.

ตตฺถ ตนฺติ ตฺวํ เขมฺนฺติ
เอวํนามกํ โปกฺขรณิ. มฺภูจฺนฺติ จตฺตฺสุ
กณฺเณสุ จตฺวา โฆสาปิตํ ทสฺธาติ.
อึมา ตา ทสฺวิธา ทิสฺสา ตํ ทิสฺสาสุ
ตยา อภยํ มฺภูจํ.

โอบุคฺคฺยฺหาติ โอบุคฺคาเหตุวา อาคตานิ
สนฺติกา. ปहुตฺ ฆาทนฺนฺติ ปहुตฺตฺวฺจ
ปทุมฺปฺปลสาลิอาทิกํ ฆาทนํ. อิทํ
สุตฺวาติ เตสํ ตว โปกฺขรณิ
โอบุคฺคาเหตุวา อาคตานิ สนฺติกา อิทํ
อภยํ สุตฺวา.

ในสระโบกขรณีนั้น มีอาหารจิกกิน
อย่างเพียงพอ และไม่มีการเบียด-
เบียนนกกทั้งหลาย ในสระนั้นเลย.

๑๔๗.พวกข้าพระองค์ได้ยินคำประกาศนี้
จึงพากันบินมาในสระของพระองค์
พวกข้าพระองค์นั้นๆ ก็ถูกบ่วงรัด
ไว้ นี่เป็นคำตรัสเท็จของพระองค์.

๑๔๘.บุคคลผู้กระทำมฺสาวาท และความ
โลภ คือความอยากได้อันลามก
เป็นเบื้องหน้าแล้ว ก้าวล่วงที่ต่อ
แห่งโลกทั้งสอง ย่อมเข้าถึงสถานที่
อันไม่น่าเพลิดเพลิน".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พระองค์
ได้แก่ พระองค์เอง. คำว่า เขมะ ได้แก่
สระโบกขรณิที่มีชื่ออย่างนั้น. คำว่า
ประกาศ คือพระองค์รับสั่งให้คนยืน
ประกาศอยู่ที่มุมสระ ๔ มุม. คำว่า ๑๐
ทิส คือทิสทั้ง ๑๐ เหล่านี้ นั่น พระองค์
ทรงประกาศอภัยในทิสนั้นแล้ว.

คำว่า บินลง คือจากสำนักของพวกหงส์
ผู้บินลง แล้วบินกลับมา. คำว่า มีอาหาร
สำหรับกินอย่างเพียงพอ คือมีอาหาร
สำหรับกินเป็นต้นว่า ดอกปทุม ดอกอุบล
และข้าวสาลี อย่างเพียงพอ. คำว่า ได้ยิน
คำประกาศนี้ คือได้ยินคำอภัยโทษนี้

ตวณฺฺติเกติ ตว สมีเป ตยา การิตํ
 ไปกฺขรณึ อาคตมฺหาติ อตฺถ. เต
 เตติ เต มยํ ตว ปาเสน
 พนฺธา. ปฺรกฺขตฺวาติ ปฺรโต กตฺวา.
 อิจฺฉาโลภนฺติ อิจฺฉาสงฺขาตํ ปาปกํ
 โลกํ.

อุภอสฺสณฺฺติ อุภยํ เทวโลกเก จ
 มนุสฺสโลกเก จ ปฏิสฺสณฺฺติ อิม
 ปาปธมฺเม ปฺรโต กตฺวา จรฺนฺโต
 ปุคฺคโล สฺสคฺติ ปฏิสฺสณฺฺติ อติกฺกมิตฺวา.
 อสฺสาทนฺฺติ นิริยํ อุปฺปชฺชติ.

เอวํ ปริสฺมชฺเฒเยว ราชานํ
 ลชฺชาเปสิ. อถ นํ ราชานํ “นาหํ สฺมุข
 ตฺเมห มาเรตฺวา มํสํ ขาทิตฺกามา
 คณฺหาเปสิ ปณฺฺชิตาภาวํ ปน โว
 สุตฺวา สฺภาสิตํ โสตฺกามา คณฺหา
 เปสิ”ติ ปกาเสนฺโต อาห

จากสำนักของหงส์เหล่านั้น ผู้บินลงยัง
 สระโบกขรณีของพระองค์ แล้วจึงบิน
 กลับมา.

คำว่า ในสระของพระองค์ ความว่า
 พวกข้าพระองค์ได้มายังสระโบกขรณี
 ที่พระองค์ให้ขุดแล้วในที่ใกล้พระองค์.
 คำว่า นั้น ๆ คือพวกข้าพระองค์เหล่านั้น
 พากันติดบ่วงของพระองค์. คำว่า กระทำ
 เป็นเบื้องหน้า คือกระทำไว้เบื้องหน้า.
 คำว่า ความโลกคือความอยากได้ได้แก่
 ความโลกอันลามก กล่าวคือความอยากได้.

คำว่า ที่ต่อแห่งโลกทั้งสอง ความว่า
 บุคคลเมื่อประพฤดิธรรมอันลามกเหล่านี้
 กระทำปฏิสนธิทั้งสอง คือปฏิสนธิใน
 เทวโลกและมนุษย์โลกไว้เบื้องหน้า ชื่อว่า
 ก้าวล่วงปฏิสนธิอันเป็นสุคติเสีย. คำว่า
 สถานที่ไม่น่าผลิตเพลิน คือเข้าถึง
 นรก.

สุขุมหงส์กระทำพระราชานุญาตให้ทรง
 ละอายพระทัยในท่ามกลางบริษัทอย่างนี้
 ที่เดียว. ลำดับนั้น พระราชาตรัสถาม
 สุขุมหงส์นั้นว่า “ดูกรสุขุมหงส์ เราเป็นผู้
 มีความประสงค์จะฆ่าท่านกินเนื้อโดยตรง
 จึงให้จับมาก็หามิได้ แต่เราทราบว่าคุณ
 เป็นบัณฑิต ประสงค์จะฟังถ้อยคำอัน

๑๔๙. "นาปรชฺฐาม สุขุข
 นปี โลภาย^๑ มคฺคหี
 สุตา จ ปณฺชิตาตยตฺถ
 นิปฺพณา จตฺถจินฺตกา.

๑๕๐. อปฺปวตฺถวตี วาจํ
 พฺยาหเรยฺยํ อธิวคฺตา
 ตถา ตํ สุขุม เนสาโท
 วุตฺโต สุขุข มคฺคหี"ติ.

ตตฺถ นาปรชฺฐามาติ มาเรนฺโต
 อปรชฺฐมติ นาม มยํ น มาเรม.

โลภาย มคฺคหีนฺติ มํสํ ขาทิตฺถกาโม
 หุตฺวา โลภาย ตฺเมห นานํ อคฺคหี.
 ปณฺชิตาตยตฺถาติ ปณฺชิตาติ สุตา
 อตฺถ. อตฺถจินฺตกาติ ปฏิจฺจนฺนํ
 อตฺถานํ จินฺตกา. อตฺถวตฺตินฺติ
 การณนิสฺสูตี.

เป็นสุภาสิต จึงให้จับท่านมา" เมื่อจะ
 ทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า

๑๔๙. "ดูกรสุขุขหงส์เรามีได้ทำผิด ทั้ง
 เรามีได้จับท่านมาด้วยความโลภ ก็
 เราทราบมาว่า ท่านทั้งหลายเป็น
 บัณฑิต เป็นผู้ละเอียดและคิด
 ข้ออรรถได้.

๑๕๐. ทำไฉนท่านทั้งหลาย จึงจะมาใน
 ที่นี่ ฟังกล่าววาจาอันอาศัยอรรถ
 ดูกรสุขุขหงส์ผู้สหาย นายพราน
 ผู้นี้เราสั่งให้ไปจับท่านมา ด้วย
 ความประสงค์อย่างนั้น".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เรามีได้
 ทำผิด คือเราฆ่าท่านเสีย จึงชื่อว่า
 ทำความผิด แต่เรามีได้ฆ่าท่านเลย.

คำว่า จับท่านมาด้วยความโลภ (ก็หา
 ไม่) คือเราเป็นผู้ประสงค์จะกินเนื้อท่าน
 จึงได้จับท่านมาด้วยความโลภก็หาไม่.
 คำว่า ท่านทั้งหลายเป็นบัณฑิต คือเรา
 ได้ยินว่าท่านทั้งหลายเป็นบัณฑิต. คำว่า
 คิดข้ออรรถได้ คือเป็นผู้คิดข้อความ
 อันลึกลับได้. คำว่า วาจาอาศัยอรรถ คือ
 กล่าวถ้อยคำอาศัยเหตุ.

^๑ ฉ. โลภาว.

ตถาติ เตน การณน. วุตฺโตติ
มยา วุตฺโต หุตฺวา. สุขฺม มคฺคหีติ
สุขฺชาติ อาลปติ. มกาโร สนฺธิกาโร.
อคฺคหีติ ฐมฺมํ เทเสตุํ ตฺเมห คณฺหิ.

ตํ สุขฺตฺวา สุขฺโข "สุภาสิตํ
โสตุกามาเนน อยฺยตฺตฺนฺเต กตํ มหาราชชาติ
วตฺวา อาท

๑๕๑. "เนว ภูตา กาสิปติ
อุปนีตสมิ ชีวิตะ
ภาเสมตฺถวตี วาจํ
สมปตฺตา กาลปริยายํ.

๑๕๒. โย มิเคน มิคํ หนฺติ
ปกฺขีณํ ปน ปกฺขินา
สุเตน วา สุตํ กิลฺยา
กึ อนฺริยตรํ ตโต.

๑๕๓. โย จาริยรฺทํ ภาเส
อนฺริยธมฺมวสุสิโต
อุโม โส ธีสฺเต โลกา
อิธเจว ปฺรตฺถ จ.

คำว่า อย่างนั้น คือด้วยเหตุนั้น. คำว่า
เราสั่ง คือเราเป็นผู้สั่งนายพราน. พระราชา
ตรัสเรียกว่า สุขฺมะ ในคำว่า สุขฺม
มคฺคหิ. ม อักษรกระทำการเชื่อม. คำว่า
จับ คือนายพรานจับท่านมาเพื่อแสดง
ธรรม.

สุขฺมหงส์ ครั้นสดับคำนั้นแล้ว
จึงกราบทูลว่า "ข้าแต่มหाराช พระองค์
มีพระประสงค์ จะทรงสดับคำอันเป็น
สุภาสิต ทรงกระทำกิจอันไม่สมควรแล้ว"
จึงกราบทูลว่า

๑๕๑. "ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นจอมแห่งชน
ชาวกาสิ เมื่อชีวิตน้อมเข้าไปใกล้
ความตายแล้ว ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ถึงมรณกาลแล้ว จะไม่กล่าววาจา
อันมีเหตุเลย.

๑๕๒. ผู้ใดฆ่าเนื้อด้วยเนื้อต่อ ฆ่านกด้วย
นกต่อ ดักผู้เลื่องลือด้วยเสียง
เลื่องลือ อะไรเล่า จะเลวทรามยิ่ง
กว่าความเลวทรามของผู้นั้น.

๑๕๓. ก็ผู้ใด ฟังกล่าววาจาอันประเสริฐ
แต่ประพฤติธรรมไม่ประเสริฐ ผู้
นั้น ย่อมพลาดจากโลกทั้งสอง คือ
โลกนี้และโลกหน้า.

๑๕๔.น มชฺเชถ ยลํ ปตฺโต
 น พุยาเถ ปตฺตลฺลํสยํ
 วายเมถว กิจฺเจสุ
 ลํเว วิวรานิ จ.

๑๕๕.เย วุชฺชมา อพฺพตฺติกุณฺดา
 สมฺปตฺตา กาลปริยายํ
 อธิ ธมฺมํ จริตฺวาน
 เอว เต ติทฺทวฺกตา.

๑๕๖.อิทํ สุตฺวา กาสิปตี
 ธมฺมมตฺตนิ ปาลย
 ธรรมจฺญญจ มุญฺจาหิ
 หึสํนํ ปวฺรุตฺตมนุ"ติ.

ตตฺถ อฺปนฺนิตฺตสมฺมิตฺติ มรณฺสนฺนฺติเก
 อฺปนฺนิตฺเต. กาลปริยายนฺติ มรณกาลวารี
 ปตฺตฺตา สมนานา น กตฺติสุสํม น หิ
 ธมฺมกตฺติกํ พนฺนิตฺตฺวา มรณฺมกฺเขน
 ตชฺเชตฺตฺวา ธมฺมํ สุณฺนามิตฺติ อยฺยตฺตฺนฺเต
 กตฺนฺติ.

๑๕๔.บุคคลถึงยศแล้ว ไม่พึงมัวเมา
 ถึงความสงสัยในชีวิตแล้ว ไม่พึง
 เตื่อร้อน พึงพยายามในกิจ
 ทั้งหลายรำไป และพึงปิดช่อง
 ทั้งหลาย.

๑๕๕.ชนเหล่าใดเป็นผู้เจริญ ถึงเวลาใกล้
 ตาย ไม่ล่วงประโยชน์อย่างยิ่ง
 ชนเหล่านั้น ประพฤติธรรมในโลก
 นี้ ย่อมไปสู่ไตรทิพย์ได้ ด้วยความ
 ประพฤติอย่างนี้.

๑๕๖.ข้าแต่พระเจ้าอม แห่งชนชาวกาสิ
 พระองค์ทรงสดับคำนี้แล้ว ขอจง
 ทรงรักษาธรรมในพระองค์เกิด และ
 ขอพระองค์ ทรงปล่อยพญาหงส์-
 ๕๓๖ ผู้ประเสริฐสุดกว่าหงส์
 ทั้งหลายเกิด".

ในคำเหล่านั้น คำว่า น้อมเข้าไป
 คือน้อมเข้าไปใกล้ความตาย. คำว่า
 มรณกาล ความว่า ข้าพระองค์ถึงวาระ
 ใกล้มรณกาลแล้ว จักไม่กล่าวอะไร
 พระองค์ทรงผูกมัดผู้ที่จะแสดงธรรมกถา
 คุกคามด้วยความกลัวความตาย คิดว่า
 เราจักฟังธรรม ดังนี้ ชื่อว่า กระทำกรรม
 อันสมควรก็หาไม่.

มิเคนาติ สฎฐุ สิขุขาปีเตน ที่ปกมิเคน.
หนุตีติ หนุตติ. ปกุกิณาติ ที่ปกปกุกิณา.
สุเตน วาติ เขมสรุ นิพุกยหนุตติ วิสุสุเตน
ที่ปกมิกปกุกิสทิสเนน ปทุมสเรน.

สุตหนุตติ ปณุกิโต จิตฺรกกัถิตติ เอวั
สุตฺติ ฐมมกถิกิ. กิลฺยาติ ฐมมํ
โสสุสามีติ ปาสพนฺธเนน โย กิลฺเยย
หิเสยฺย พาเชยฺย. ตโตติ ตโต เตสํ
อนริยโต อุตฺตริ อญฺญํ อนริยตรํ
กตํ กิ อตฺถิ.

อริยรฺทหนุตติ มุเขน อริยวจฺนํ
สุนฺทรวจฺนํ ภาสติ. อนริยฐมฺมวสุสฺสิตติ
กมฺเมน อนริยฐมมํ อวสุสฺสิต. อุกฺโกติ
เทวโลกา จ มนุสฺสโลกา จาติ
อุภยมหา.

อิธ เจวาติ อิธ อุกฺปฺปนฺโนปี ปฺรตฺถ
อุกฺปฺปนฺโนปี เอวรฺฐโป ทฺวิหิ สุกฺคติโลเกหิ
ธฺเสตฺวา นิรยเมว อุกฺปชฺชติ.
ปฺตฺตสฺสยหนุตติ ชีวิตสฺสยมาปฺนฺโนปี ทฺกฺขํ
ปฺตฺวา น กิลฺเมยฺย.

คำว่า เนื้อต่อ ได้แก่ เนื้อที่นำมาล่อ
ได้รับการศึกษาฝึกหัดดีแล้ว. คำว่า ฆ่า
คือฆ่าให้ตาย. คำว่า นกต่อ คือนกที่นำ
มาล่อ. คำว่า เสียงเลื่องลือ ได้แก่ สระ
ดอกปทุม มีเสียงลือปรากฏว่า เขมสระ
ไม่มีภัย เช่นเดียวกันกับเนื้อและนกต่อ.

คำว่า ผู้เลื่องลือ ได้แก่ ผู้แสดงธรรม
เลื่องลืออย่างนี้ว่า ท่านเป็นบัณฑิต มี
ปกติกล่าวถ้อยคำวิจิตร. คำว่า ดัก
ความว่า ผู้ใดดักผู้เลื่องลือ คือเบียดเบียน
ข่มเหง ด้วยเครื่องผูกคือบ่วง ด้วยคิดว่า
เราจักพึงธรรม. คำว่า นั้น ความว่า
สิ่งอะไรอย่างอื่น ที่กระทำให้เลวทราม
ของชนเหล่านั้น นั้นยังมีอยู่อีกหรือ.

คำว่า คำอันประเสริฐ ความว่า
ผู้ใดกล่าวคำประเสริฐ คือถ้อยคำอันดี
ด้วยปาก. คำว่า ประพฤติธรรมไม่
ประเสริฐ คืออาศัยธรรมอันเลวทราม
ด้วยการกระทำ. คำว่า ทั้งสอง คือจาก
โลกทั้งสอง คือเทวโลกและมนุษย์โลก.

คำว่า ในโลกนี้ ความว่า บุคคลนี้
แม้เกิดในโลกนี้ แม้เกิดในโลกหน้า คือ
บุคคลเห็นปานนี้ ชื่อว่า กำจัดเสียจาก
โลกอันเป็นสุคติทั้งสอง ย่อมเข้าถึงนรก
อย่างเดียว. คำว่า ถึงความสงสัย ได้แก่

ส่วเร วิรวานิ จาติ อตฺตโน ฉิทฺทานิ
 วนฺธานิ ส่วเรยฺย ปิทฺเหยฺย. วุฑฺฒาติ
 คุณฺพุฑฺฒา ปณฺทิตา. สมฺปตฺตา
 กาลปริยายนฺติ มรณกาลปริยายํ ปตฺตา
 หุตฺวา อนตฺติกุณฺดา.

เอวํ เตติ เอวํ เอเต. อิทฺนฺติ อิทํ
 มยา วุตฺตํ อตฺถนิสฺสุตํ วจฺนํ. ธมฺมนฺติ
 ปเวณฺยธมฺมํปิ สฺจุริตธมฺมํปิ.

ตี สุตฺวา ราชา อาห

๑๕๗. "อาหรนฺตุทกํ ปชฺชํ
 อาสนนฺจ มหารหํ
 ปณฺชโรโต ปโมกฺขามิ
 ฐตรภูจํ ยสฺสุสินํ.

๑๕๘. ตณฺจ เสนาปตี ธีรํ
 นิปฺถนํ อตฺถจินฺตกํ
 โย สฺุเข สฺุชิตฺโต รณฺโถ
 ทุกฺขิตฺโต โหติ ทุกฺขิตฺโต.

แม้ถึงความสงสัยในชีวิต คือถึงความ
 ทุกข์แล้ว ก็ไม่พึงลำบาก.

คำว่า พึงปิดช่องเสีย คือพึงปิดพังกั้น
 เสีย ซึ่งช่องทะลุของตน. คำว่า เจริญ
 ได้แก่ เป็นบัณฑิต เจริญด้วยคุณ. คำว่า
 ถึงพร้อมเวลาใกล้มรณะ คือเป็นผู้ถึง
 แล้ว ซึ่งเวลาใกล้มรณะ ไม่ล่วงพ้นไปได้.

คำว่า บุคคลเหล่านั้นอย่างนี้ คือบุคคล
 เหล่านั้น (ยอมไปสวรรค์ได้) อย่างนี้.
 คำว่า คำนี้ ได้แก่ ถ้อยคำอันอาศัยอรรถ
 ที่เข้าพระองค์กราบทูลแล้วนี้. คำว่า ธรรม
 ได้แก่ ธรรมที่เป็นประเพณีบ้าง ธรรมที่เป็น
 สุจริตบ้าง.

พระราชชา ครั้นทรงสดับถ้อยคำ
 นั้นแล้ว จึงตรัสว่า

๑๕๗. "ชาวพนักงานทั้งหลาย จงนำน้ำ
 น้ำมันชะโลม และอาสนะมีค่ามาก
 มาเถิด เราจะปล่อยพญาหงส์ธรรฐ
 ผู้เรื่องยศออกจากกรง.

๑๕๘. ผู้ใด เมื่อพระราชาทรงมีสุข ก็สุข
 ด้วย เมื่อพระราชาทรงมีทุกข์ก็
 ทุกข์ด้วย เราจะปล่อยผู้นั้น ซึ่งเป็น
 เสนาบดี มีปัญญา เป็นผู้ละเอียด
 คัดข้ออรรถที่ยากได้.

๑๕๙. เอทิสเ โข อรหติ
 ปิณฑมสนาตุ ภาตตุโน
 ยถายิ สุมุโข รณฺโณ
 ปาณสาธารโณ สขา"ติ.

ตตถ อุกกนฺติ ปาทโรวณิ.
 ปชฺชนฺติ ปาทพุกกนฺติ. สุเขติ. สุข
 สติ.

रणฺโณ วจันิ สุตฺวา อมจฺจาทย
 เตสํ อาสนิ อาริตฺวา ตตถ
 นิสินฺนํ คนฺโฑทเกน ปาทโรวิตฺวา
 สตปาเกน เตเลน อพุกกนฺติ. ตมตถ
 ปกาเสนฺโต สตถา อาห

๑๖๐. "ปีจญฺจ สพฺพโสวณฺณ
 อฏฺฐปาที มโนรมิ
 มฏฺฐิ กาสิกมตฺถนํ^๑
 ฐตฺถุจฺจ อฺปาวิสิ.

๑๖๑. โภจฺจญฺจ สพฺพโสวณฺณ
 เวยฺยคฺฆมปริสิพฺพิตี

๑๕๙. ผู้เข่นนี้แล ย่อมสมควรเพื่อจะ
 บริโภคก้อนข้าวของนายได้ เหมือน
 สุขุขหงส์เสนาบดี ผู้เป็นราชสหาย
 ทั่วไปแก่สัตว์มีชีวิต ฉะนั้น".

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า น้ำ
 ได้แก่ น้ำล้างเท้า. คำว่า น้ำมันชะโลม
 คือน้ำมันสำหรับทาเท้า. คำว่า ทรงมี
 ความสุข คือเมื่อพระราชาทรงมีความ
 สาราญอยู่.

ราชบุรุษทั้งหลายมีอำนาจเป็นต้น
 พึงรับสั่งของพระราชแล้ว จึงนำเอา
 อาสนะมาเพื่อพญาหงส์ทั้งสองนั้นแล้ว
 ล้างเท้าพญาหงส์ทั้งสอง ที่จับอยู่บน
 อาสนะนั้น ด้วยน้ำหอม จึงทาด้วยน้ำมัน
 ที่เดียวให้สุกร้อยครั้ง. พระศาสดาเมื่อจะ
 ทรงประกาศเนื้อความนั้นจึงตรัสว่า

๑๖๐. "พญาหงส์ธตรฐเข้าไปเกาะตั้ง อัน
 ล้วนแล้วไปด้วยทองคำ มี ๘ เท้า
 อันน่ารักนรมย์ใจ เกลี้ยงเกลา ลาด
 ด้วยผ้าแคว้นกาสิ.

๑๖๑. สุขุขหงส์เข้าไปเกาะเก้าอี้ อันล้วน
 แล้วด้วยทองคำ หุ้มด้วยหนังเสื่อ-

^๑ น. กาสิกมตถนํ.

สุขุโข อชฺฌปาเวกฺขิ
ฉตฺตวฺจสุสนนฺตฺรา.

๑๖๒. เตสํ กาลญฺจนปตฺเตหิ
ปฺปฺถ อาทาย กาสิโย
หํสํ อภิหารេสุ
อคุคํ รมฺโถ ปวาสิตฺนฺ"ติ.

ตตฺถ มฺภฺจนฺติ กรณปริณฺญิจิตฺ.
กาสิกวตฺถินฺนฺติ กาสิกวตฺถเณ อตฺถตฺ.
โกจฺจนฺติ มชฺฌเณ สํชิตฺตฺ.

เวยฺยคฺมปริสิพฺพิตฺนฺติ พุยคฺมจฺมม-
ปริสิพฺพิตฺ มงฺคฺลทิวเส อคฺคฺมเหสิยา
นิสิทฺนปฺิจํ. กาลญฺจนปตฺเตหิตี สุวณฺณ-
ภาชเนหิ.

ปฺปฺถติ พหุ. กาสิโยติ กาสิกรฺมฺจฺวาสิโน.
อภิหารេสุติ อุปนาเมสุ. อคุคํ รมฺโถ
ปวาสิตฺนฺติ อญฺจสฺตปฺลสุวณฺณปาทิปกฺขิตฺตฺ
หํสรรมฺโถ ปณฺณการตฺถาย กาสิกรรมฺโถ
เปสิตฺ นานคฺครสโกชนํ.

โคร่ง ในลำดับแห่งพญาหงส์ธรรฐ.

๑๖๒. ชนชาวกาฬีเป็นอันมาก พวกนั้นถือ
เอาโกชนะอันเลิศ ที่เขาส่งไปถวาย
พระราชานำเข้าไปให้แก่พญาหงส์
ทั้งสองนั้น ด้วยภาชนะทองคำ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เกลี้ยง-
เกลา ได้แก่ ตั้งที่สำเร็จด้วยการกระทำ.
คำว่า ผ้าอันมาแต่แคว้นกาฬี คือ
ตั้งอันปลาดด้วยผ้าอันมาแต่แคว้นกาฬี.
คำว่า เก้าอี้ คือเก้าอี้อันเขาสานไว้ใน
ท่ามกลาง.

คำว่า หุ้มด้วยหนังเสือโคร่ง คือตั้งเป็น
ที่ประทับนั่งของพระอัศรมเหสีในวันมงคล
ซึ่งหุ้มด้วยหนังเสือโคร่ง. คำว่า แผ่น
ทองคำ คือภาชนะทำด้วยทองคำ.

คำว่า เป็นอันมาก คือเป็นจำนวนมาก.
คำว่า ชาวกาฬี คือชนผู้มีปกติอยู่แคว้น
กาฬี. คำว่า นำไป คือน้อมเข้าไป.
คำว่า โกชนะอันเลิศที่เขาส่งไปถวาย
แต่พระราชานี้ ความว่า โกชนะมีรส
อันเลิศต่าง ๆ ที่พวกชาวกาฬีใส่ไว้ใน
ถาดทอง ๑๐๘ ใบ ส่งไปถวายพระราชานี้
แคว้นกาฬี เพื่อประโยชน์เป็นเครื่อง
บรรณาการแก่พญาหงส์.

เอวํ อุปนึเต ตสฺมี ปน
 กาสีกราชา เตสํ หตฺถโต หตฺถเนน
 สมฺปฏิกุคฺคหนตฺถํ สยํ สุวณฺณปาตี
 คเหตฺวา อุปนาเมสิ. ตโต มรฺุลาเช
 ขาทิตฺวา มรฺุโรทกํ ปิวีสฺ. อถ
 มหาสตุโต รณฺโถ อภิหารณฺจ
 ปสาทณฺจ ทิสฺวา ปฏิสนฺถารมกาสิ.
 ตมตฺถํ ปกาเสนฺตุเต สตุถา อาน

๑๖๓. "ทิสฺวา อภิหตี อคฺคํ
 กาสีราเชน เปลิตํ
 กุสโล ขตฺตธมฺมานํ
 ตโต ปุจฺฉิ อนนฺตฺรา.

๑๖๔. กจฺฉิ นุ โภโต กุสลํ
 กจฺฉิ โภโต อนามยํ
 กจฺฉิ รณฺจมิทํ ผิตํ
 ธมฺเมเน อนุสาสสิ.

ราชา อาน

๑๖๕. กุสลญฺเจว เม หิส
 อถ หิส อนามยํ

ก็เมื่ออำมาตย์น้อมนำโภชนะนั้น
 เข้าไปอย่างนี้แล้ว พระเจ้ากาสิกราช
 ทรงรับภาชนะทองคำจากมือของพวกเขา
 อำมาตย์เหล่านั้น ด้วยพระหัตถ์แล้ว
 ทรงน้อมนำเข้าไปด้วยพระองค์เอง เพื่อ
 ทรงยกย่อง. พญาหงส์ทั้งสองนั้น จึงจิกกิน
 ข้าวตอกกระคนด้วยน้ำผึ้งทั้งหลายจาก
 ภาชนะนั้น แล้วดื่มน้ำหวาน. ลำดับนั้น
 พระมหาสัตว์เห็นอาหารที่ทรงนำมาและ
 ความเลื่อมใสของพระราชา จึงได้กระทำ
 ปฏิสนธิแล้ว. พระศาสดาเมื่อจะทรง
 ประกาศเนื้อความนั้นจึงตรัสว่า

๑๖๓. "พญาหงส์ธรรฐผู้ฉลาด เห็นโภชนะ
 อันเลิศที่เขานำมาให้ อันพระเจ้า
 กาสีประทานส่งไป จึงได้ถาม
 ธรรมเนียมเครื่องปฏิสนธิในกาล
 เป็นลำดับนั้นว่า.

๑๖๔. พระองค์ไม่มีพระโรคาพาธ แลหรือ
 ทรงสำราญดีอยู่หรือ ทรงปกครอง
 รัฐมณฑลอันสมบูรณ์นี้ โดยธรรม
 หรือ.

พระราชชาติรัสตอบว่า

๑๖๕. ดูกรพญาหงส์ เราไม่มีโรคาพาธ
 อนึ่งเรามีความสำราญดี และเรา

ปุตฺตรูปยสุเปตา
มม ฉนฺทวสานุคา.

อันนารัก ทรงประกอบด้วยพระ ไอรส
พระรูปโฉม และพระยศเป็นไปตาม
อำนาจความพอใจของเรา.

มหาสตุโต อาห

พระมหาสัตรีทูลถามว่า

๑๗๐. กจฺจิ รฏฺฐํ อนุปปีฬิ
อกุโตจิอุปททวํ
อสาหเสน ฌมฺเมน
สเมน อนุสาสสิ.

๑๗๐. พระองค์มิได้ทรงเบียดเบียน ชาว
แวนแคว้น ทรงปกครองให้ปราศจาก
อันตรายแต่ที่ไหน ๆ โดยไม่
เกรี้ยวกราด โดยธรรม โดยความ
สม่ำเสมอแลหรือ.

ราชา อาห

พระราชาตรัสตอบว่า

๑๗๑. อโถ รฏฺฐํ อนุปปีฬิ
อกุโตจิอุปททวํ
อสาหเสน ฌมฺเมน
สเมน อนุสาสสิ.

๑๗๑. เรา มิได้เบียดเบียนชาวแวนแคว้น
ปกครองให้ปราศจากอันตราย แต่
ที่ไหน ๆ โดยความไม่เกรี้ยวกราด
โดยธรรม โดยความสม่ำเสมอ.

มหาสตุโต อาห

พระมหาสัตรีทูลถามว่า

๑๗๒. กจฺจิ สนฺโต อปจิตา
อสนฺโต ปริวชฺชิตา
โน จ ฌมฺมํ นินฺนํกตฺวา
อธมฺมมนฺวตฺตสิ.

๑๗๒. พระองค์ทรงยำเกรงสัตว์บุรุษ ทรง
เว้นอสังฆบุรุษแลหรือ พระองค์ไม่
ทรงห่างธรรม ไม่ทรงประพฤติก
ล้อยตามอธรรมแลหรือ.

ราชา อาห

พระราชาตรัสตอบว่า

๑๗๓. สนฺโต จ เม อปจิตา
อสนฺโต ปริวชฺชิตา

๑๗๓. เรายำเกรงสัตว์บุรุษ เว้นอสังฆบุรุษ
แล้วประพฤติกล้อยตามธรรม ละทิ้ง

ธมฺมเมวานุวตฺตตามิ
อธมฺโม เม นินฺรูกโต.

สิ่งที่มีใช้ธรรมแล้ว.

มหาสตุโต อาน

พระมหาสัตว์ทูลถามว่า

๑๗๔. กจฺจิ นุํนาคตํ ทิฆํ
สมเวกฺขสิ ชตฺตिय
กจฺจิ มตฺโต มทนีเย
ปรโลกํ น สนฺตสิ.

๑๗๔. ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ พระองค์
ทรงพิจารณาเห็นชัด ซึ่งพระชนมายุ
อันเป็นอนาคตยังยืนยาวอยู่หรือ
พระองค์ทรงมัวเมาในอารมณ์ เป็น
ที่ตั้งแห่งความมัวเมา ไม่สะดุ้งกลัว
ปรโลกบ้างหรือ.

ราชา อาน

พระราชาตรัสตอบว่า

๑๗๕. นานํ อนาคตํ ทิฆํ
สมเวกฺขามิ ปกฺขิม
จิตฺโต ทสฺสุ ธมฺเมสุ
ปรโลกํ น สนฺตสิ.

๑๗๕. ดูกรพญาหงส์ เรายังไม่พิจารณา
เห็นชัดซึ่งอายุ อันเป็นอนาคตยัง
ยืนยาวอยู่ เราตั้งอยู่แล้วในธรรม
๑๐ ประการ จึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก.

๑๗๖. ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ
อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปี
อกฺโกธํ อวิหีสญฺจ
ขนฺตึญฺจ อวิโรธนํ.

๑๗๖. เราเห็นธรรมที่เป็นกุศลตั้งอยู่ในตน
เหล่านี้ คือทาน ศีล การบริจาค
ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความ
เพียร ความไม่โกรธ ความไม่
เบียดเบียน ความอดทนและความ
ไม่พิโรธ.

๑๗๗. อิจฺเจเต กุสฺเส ธมฺเม
จิตฺเต ปสฺสามิ อตฺตนิ
ตโต เม ชายเต ปีติ
โสมนสฺสญฺจนปฺปกํ.

๑๗๗. แต่นั้นปีติและโสมนัสมีใช้น้อย ย่อม
เกิดแก่เรา.

๑๗๘. สุมุโข จ อจินเตตวา
 วิสขุติ ผรุสฺ คิริ
 ภาวโทสมนญญา
 อสุมากายํ วิหงฺคโม.

๑๗๙. โส กุทุโธ ผรุสฺ วาจิ
 นิจฺฉาเรสิ อโยนิโส
 ยานสุมาสุ น วิชฺชนฺติ
 นยิทํ ปญฺญวตามิวา”ติ.

ตตฺถ ทิสฺวาติ ตํ พหุ
 อคฺคปานโกชนํ ทิสฺวา. เปสิตฺตฺติ
 อหฺราเปตฺวา อุปนีตํ. ขตฺตธมฺมานนฺติ
 ปจฺมการเกสุ ปฏิสนฺถารธมฺมานํ.

ตโต ปุจฺฉิ ฆนฺนตฺตราติ ตสฺมี
 กาลเ กจฺฉิ นุ โภโตติ อนุปฺปฏิปาฏิยา
 ปุจฺฉิตา ปน ฉ คธา เหมจฺจา
 วุตฺตตฺถาเยว.

อนุปฺปีฬนฺติ กจฺฉิ ภูจฺวาสิโน ฆนฺนเตน
 อจฺฉุํ วย อนุปฺปีฬีสฺติ ปุจฺฉิ.
 อกุโตจฺฉุปฺททวฺนฺติ กุโตจฺฉิ อนุปฺททวํ.

๑๗๘. ก็สุมุขหงส์นี้ ไม่ทันคิดถึงคุณสมบัติ
 ของเรา ไม่ทราบโทษที่เป็นภาวะ
 จึงเปล่งวาจาอันหยาบคายแก่เรา.

๑๗๙. สุมุขหงส์นั้น โกรธ ไม่ทันตรึกตรอง
 จึงเปล่งวาจาหยาบคายออกมา ย่อม
 กล่าวถึงโทษที่ไม่มีอยู่ในเรา คำของ
 สุมุขหงส์นี้ ย่อมไม่เป็นเหมือน
 คำของคนผู้มีปัญญา”.

ในคำเหล่านั้น คำว่า เห็น ความว่า
 เห็นเครื่องดื่ม เครื่องบริโภคนั้นเลิศเป็น
 อันมากนั้น. คำว่า ประทาน คือโภชนะ
 ที่พระราชานำมาแล้ว ทรงน้อมเข้าไปให้.
 คำว่า ธรรมเนียม เป็นเครื่องปฏิสังขาร
 คือธรรมสำหรับกระทำปฏิสังขารในบุคคล
 ผู้กระทำคราวแรก.

คำว่า จึงถามในกาลเป็นลำดับนั้น คือ
 ในกาลนั้น ก็คธา ๖ คธา ที่พญาหงส์
 ธรรมฐทูลถามตามลำดับ มีคำว่า พระองค์
 มีความสำราญอยู่หรือ ดังนี้เป็นต้น มี
 ใจความที่กล่าวไว้แล้วในภายหลังทั้งนั้น.

คำว่า ไม่ได้เบียดเบียน คือพญาหงส์
 ธรรมฐทูลถามว่า พระองค์มิได้ทรงบีบคั้น
 ชาวแวนแคว้น เหมือนบุคคลบีบอ้อย ด้วย
 เครื่องยนต์บ้างหรือ คำว่า ปราศจาก

สเมน อนุสาสสีติ กจฺจิ ตฺวํ อิํ
รฺมฺจํ ฌมฺเมน สเมน อนุสาเสยฺยาสี.
สนฺโตติ สีลาทิกฺคณฺยตฺตา สปุริสา.

นินฺรฺกตฺวาติ ฉทฺเทตฺวา. อนาคตํ
ทิมฺนฺติ อนาคตํ อตฺตโน ชีวิตํ
ปวตฺติตํ กจฺจิ ทิมํ. สมเวกฺขสีติ
อายุสงฺขารานํ ปริตฺตภาวํ ชานาสีติ
ปุจฺจติ.

มทฺนิเยติ มทาวเห รุปาทิจารมฺมเณ.
น สนฺตสีติ น ภายสี. อิํ วุตฺตํ
โหติ. กจฺจิ รูปาทิสฺสุ กามคฺเณสุ
อปฺปมตฺโต หุตฺวา ทานาทินํ กุสลานํ
กตฺตฺตา ปวโลกํ น ภายสีติ.

ทสฺสุติ ทสฺสุ ราชธมฺเมสุ.
ทานาทิสฺสุ ปวตฺติตเจตนา ทานํ,
ปณฺจสีลทสฺสีลาทีนํ สีลํ, เทยฺยธมฺมจาโค

อันตราย แต่ที่ไหน ๆ คือหาอันตราย
แต่ที่ไหน ๆ มิได้.

คำว่า พระองค์ทรงปกครองโดยเสมอ
คือพระองค์ทรงปกครองแคว้นนี้ โดย
ธรรม โดยเสมออยู่หรือ. คำว่า สัตบุรุษ
ได้แก่ สัปบุรุษผู้ประกอบด้วยคุณ มีศีล
เป็นต้น.

คำว่า ห่างเหินธรรม คือละทิ้งธรรม.
คำว่า อนาคตอันยืนยาว คือพระองค์
ทรงเห็นชัดพระชนมายุ ของพระองค์
อันเป็นอนาคต ยังเป็นไปยั่งยืนอยู่หรือ.
คำว่า พิจารณาเห็นชัด พญาหงส์จรูฐ
ทูลถามว่า พระองค์ทรงทราบว่า อายุ
สังขารเป็นของน้อยหรือ.

คำว่า เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา คือใน
อารมณ์มีรูปเป็นต้นที่นำความมัวเมาจาก.
คำว่า ไม่ทรงสะดุ้ง คือไม่ทรงกลัว.
มีคำกล่าวอธิบายดังนี้ว่า พระองค์เป็น
ผู้ไม่ประมาทแล้ว ในกามคุณทั้งหลาย
มีรูปเป็นต้น ไม่ทรงกลัวปรโลก เพราะ
ทรงกระทำกุศลทั้งหลาย มีทานเป็นต้น
แลหรือ.

คำว่า ธรรม ๑๐ ได้แก่ ราชธรรม
๑๐ ประการ. เจตนาที่เป็นไปในการให้
เป็นต้น ชื่อว่า ทาน, ศีล ๕ และศีล

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท. ๒๓ - ๒๔

ปริจจาคิ, อุชุกาโว อาชชว, มุฑูภาโว
มททว, อุโปสถกมมัม ตโป,

เมตตปุพฺพภาโค อุกุโธ, กรุณา-
ปุพฺพภาโค อวิหีสา, อธิวาสนัม ขนฺติ,
อวิโรธ อวิโรธนัม.

อจินฺเตตฺวาติ มม อิมิ คุณสมฺปตฺตี
อจินฺเตตฺวา. ภาวโทสนฺติ จิตฺตโทสํ.
อนนฺตยาติ อชานิตฺวา.

อสุมากนฺติ อมฺหากิ จิตฺตโทสํ นาม
นตฺติ ยเมส ชาเนยฺย ตํ อชานิตฺวาว
ผรุสํ กกฺขลํ วิสขุเชสิ.

อโยนิโสติ อนฺุปาเยน. ยานสุมาสุติ
ยานิ วชฺชานิ อเมหฺสุ น สนฺติ ตานิ
วทติ. นยิทฺติ น อิทํ.

๑๐ เป็นต้น ชื่อว่า ศิล การบริจจาค
ไทยธรรม ชื่อว่า บริจจาค ความเป็นผู้
ชื่อตรง ชื่อว่า อาชวะ ความเป็นผู้อ่อนโยน
ชื่อวว่า มัทวะ กรรมคือการรักษาอุโบสถ
ชื่อวว่า ตบะ

ส่วนเบื้องต้นแห่งเมตตา ชื่อว่า ความ
ไม่โกรธ ส่วนเบื้องต้นแห่งกรุณา ชื่อว่า
ความไม่เบียดเบียน ความอดกลั้น ชื่อว่า
ความอดทน ความไม่ผิด ชื่อว่า ความ
สุภาพ.

คำว่า ไม่ทันคิด คือ ไม่ทันคิดถึง
คุณสมบัตินี้ของเรา. คำว่า โทษที่เป็น
ภาวะ คือโทษอันเกิดแก่จิต. คำว่า ไม่
ทราบ คือไม่รู้.

คำว่า ของเรา ความว่า ชื่อว่าโทษอัน
เกิดขึ้นแก่จิตของเราย่อมไม่มี หงส์สุมุขะ
นี้ ไม่รู้ถึงสิ่งที่ตนจะควรรู้ จึงได้เปล่งวาจา
หยาบคายออกมา.

คำว่า ไม่ทันตรึกตรอง คือโดยมิใช่
อุบาย. คำว่า ไม่มีในเรา ความว่า
พญาหงส์นี้ ย่อมกล่าวถึงโทษที่ไม่มีอยู่
ในเรา. คำว่า นยิทํ คือ คำของสุมุขะนี้
ไม่มีแก่เรา.

ทุกขนุติ เจตสิกั ทุกข์ มม วิปลั
อโหสิ ตสฺมา โภธวเสน ตั มยา
วุตตํ ตเมว ขม มหาราชาติ.

ปุตฺตานนุติ ตวํ ปุตฺตานํ ปิตา
วีย. ธรรมิรวาติ ปาณญุตานํ ปติฏฺฐา
ปจฺวี วีย ตวํ ปน อมหากั
อวสุสโย.

อธิปฺนฺนानนุติ โทเสน อปราธเน
อชฺโฆตฺตตฺตานํ. ขมสฺสูติ อิทํ โส
สุมุโข อาสนา โอรุยฺห ปกฺุเขหิ
อณฺชลิ กตฺวา อห

อถ นั ราชา อาลิงฺกิตฺวา
อาทาย สุวณฺณปีเส นิสิตฺทาเปตฺวา
อจฺจุยเทสนํ ปฏิกฺคณฺหนฺโต อห

๑๘๒.“เอวณฺเต อนฺุโมทาม
ยํ ภาวํ น นิกฺุหสิ

เมื่อจะกราบทูลถ้อยคำนั้น ได้กราบทูลไป
ด้วยความรีบร้อน คือด้วยความผลุนผลัน.

คำว่า ทุกข์ ได้แก่ทุกข์อันเป็นไปทางจิต
ได้มีแก่ข้าพระองค์มากมาย เพราะฉะนั้น
ข้าพระองค์จึงทูลคำนั้นออกไป ด้วย
อำนาจแห่งความโกรธ ข้าแต่มหาราชาเจ้า
ขอพระองค์จงทรงอดโทษนั้น แก่ข้า-
พระองค์เถิด.

คำว่า ของบุตร คือพระองค์เปรียบเหมือน
บิดาของบุตรทั้งหลาย. คำว่า เหมือน
แผ่นดิน คือ หนึ่งขอพระองค์ จงเป็นที่พึ่ง
ของข้าพระองค์ เปรียบเหมือนแผ่นดิน
เป็นที่พึ่งของพวกสัตว์ทั้งหลาย ฉะนั้น.

คำว่า ครอบงำ ความว่า ข้าพระองค์
ผู้กำลังถูกโทษ คือความผิดท่วมทับแล้ว.
หงส์สุมุขะนั้น ลงจากอาสนะประคอง
อัญชลีด้วยปีกทั้งสองข้าง แล้วจึงกราบทูล
คำนี้ว่า ขอพระองค์ได้ทรงโปรดอดโทษ
ดังนี้.

ลำดับนั้น พระราชาทรงสวมกอด
สุมุขหงส์นั้น แล้วทรงพาไปให้จับที่ตั้งทอง
เมื่อจะทรงรับการแสดงโทษ จึงตรัสว่า

๑๘๒.“เรา ย่อมอนุโมทนาแก่ท่านด้วย
อาการอย่างนี้ เพราะท่านไม่ปกปิด

ซีล ปกนิทสิ ปกขี
อุชุกโกลสิ วิหังคมา"ติ.

ความในใจ ดูกรหงส์ ท่านเป็นผู้
ซื่อตรง จงทำลายความข้องใจเสีย
เถิด".

ตตถ อนุโมทามาติ ตนุเต ไทส์
ขมาม. ยนุติ ยสุมา ตวั อตตโน
จิตตปฏิจจนุณภาวํ น นิคฺคหสิ. ซีลนุติ
จิตตซีลํ จิตตชาณุกํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่าอนุโมทนา
ความว่า เราย่อมงดโทษนั้นแก่ท่าน.
คำว่า ไค ความว่า เพราะเหตุที่ท่าน
ไม่ซ่อนเร้นสิ่งที่ควรปิดบังในใจของตน.
คำว่า ความข้องใจ ได้แก่ เสาเขื่อน
แห่งจิต คือหลักตอแห่งจิต.

เอวญจ ปน วตฺวา ราชา
มหาสตุตฺตสุส ธมฺมกถาย สุมฺขสุส จ
อุชฺฐภาเวน ปสฺสิตฺตฺวา "ปสฺนุเนน นาม
ปสฺนุนากาโร กาทพฺโพ"ติ อุภินฺนํปี
เตสํ อตตโน รชฺชสิริ นียฺยาเทนฺโต
คาถา อาห

ก็แลพระราชารัตน์สร้อยอย่างนี้แล้ว
ทรงเลื่อมใสธรรมกถาของพระมหาสัตว์
และความเป็นผู้ซื่อตรงของสมุขหงส์ จึง
ทรงดำริว่า "ธรรมดาบุคคลผู้เลื่อมใสก็พึง
กระทำอาการเลื่อมใส" เมื่อจะทรงมอบ
สิริราชสมบัติของพระองค์ แก่พญาหงส์
ทั้งสองนั้น จึงตรัสพระคาถาว่า

๑๘๓. "ยํ กิณฺณจิ รตนํ อตฺถิ
กาสิราชนิเวสเน
รชตํ ชาตฺรุปญฺจ
มุตฺตา เวพฺริยา พหุ.

๑๘๓. "รัตนะเครื่องปลื้มใจอย่างใด อย่าง
หนึ่ง มีอยู่ในนิเวศน์ของเราผู้เป็น
พระเจ้ากาสิ คือเงิน ทอง แก้วมุกดา
แก้วไพฑูรย์อันมากมาย.

๑๘๔. มณฺโย สงฺขมุตฺตญฺจ
วตฺถกํ หริจฺนุทนํ
อชินํ ทนฺตมณฺฑลญฺจ
โลหํ กาศฺยสํ พหุ

๑๘๔. แก้วมณี สังข์ ไข่มุก ผ้า จันทน์แดง
หนังเสือเหลือง เครื่องงา ทองแดง
และเหล็กอีกมาก เราขอมอบทรัพย์
เครื่องปลื้มใจนี้แก่ท่าน และขอสละ

๑๘๕. "อทุธา อปจิตา ตยมหา
 สกุกตา จ รณสภ
 ฐมเมสุ วตตมานานัน
 ตวั โน อัจริโย ภว."

๑๘๖. อาจารย์ย สมนุญญาตา
 ตยา อนุมตา มย
 ตั ปทกฺขินโต กตฺวา
 ญาตี ปสฺเสมฺรินฺทมา"ติ."

ตตฺถ ฐมเมสุติ ทสฺสุ กุสลกมฺม-
 ปถฐมเมสุ. อัจริโยติ ตวั อเมหฺสุ
 พุยตฺตตโร ตสฺมา โน ตตฺถ อัจริโย
 โหหิ.

อปีจ ทสนฺนํ ราชฐมฺมานัน กถิตตฺตาปี
 สุมฺขสฺส โทสํ ทสฺเสตฺวา อจฺจย
 ปริคฺคฺชนสฺส กตตฺตาปี ตวั ปน
 อมฺหากํ อัจริโย ภว ตสฺมา
 อิทานิปี โน อัจจารสิกฺขาปนฺน
 อัจริโย ภวาตี อาน."

๑๘๕. "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมทัพ ข้า
 พระองค์ทั้งสอง เป็นผู้อันพระองค์
 ทรงยำเกรง และทรงสักการะโดยแท้
 ขอพระองค์จงทรงเป็นพระอาจารย์
 ของข้าพระองค์ทั้งสอง ผู้ประพฤติก
 อยู่ในธรรมทั้งหลายเถิด."

๑๘๖. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นอาจารย์ ผู้
 ปราบปรัมข้าศึก ข้าพระองค์
 ทั้งสอง เป็นผู้อันพระองค์ทรงยอม
 อนุญาตแล้ว กระทำประทักษิณ
 พระองค์แล้ว จะกลับไปเยี่ยมญาติ
 ทั้งหลาย".

ในคำเหล่านั้น คำว่า ในธรรม
 ทั้งหลาย ได้แก่ ธรรมคืออกุศลกรรมบถ
 ๑๐ ประการ. คำว่า เป็นอาจารย์ คือ
 พระองค์เป็นผู้ฉลาดกว่าข้าพระองค์
 ทั้งสอง เพราะฉะนั้น ขอพระองค์จงทรง
 เป็นอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งสองในเพราะ
 ความฉลาดกว่านั้นเถิด.

ก็อีกอย่างหนึ่ง พระมหาสัตว์ทูลว่า อนึ่ง
 พระองค์ จงทรงเป็นอาจารย์ของข้า
 พระองค์ทั้งสองเถิด เพราะพระองค์ตรัส
 ราชธรรม ๑๐ ประการ และเพราะ
 พระองค์ทรงแสดงโทษ แก่สมุขหงส์แล้ว
 ทรงกระทำการงดโทษ เพราะฉะนั้น

ปสุเสมฺมารินุทมาติ ปสุเสมฺ อรินุทม.

โส เตสํ คมนํ อนุชานาติ.
 โภธิสตุตฺตสฺสาปี ฐมฺมํ กถนุตฺตสฺเสว
 อรุณํ อฏฺฐหิ. ตมตฺถํ ปกาเสนุโต
 สตุถา อาห

๑๘๗. "สพฺพพรตฺตี จินุตฺตยิตฺวา
 มนุตฺตยิตฺวา ยถากถํ
 กาสีราชา อนุญญาสิ
 หีสานํ ปวรุตฺตมฺนุ"ติ.

ตตฺถ ยถากถนฺติ ยํกิลฺลจ
 อตฺถํ เตหิ สทฺธิ จินุตฺตยิตฺวา
 มนุตฺตยิตฺวา จินุตฺตยิตฺวา มนุตฺตยิตฺวา
 จาติ อตฺถเ. อนุญญาสิติ คจฺจนฺตาติ
 อนุญญาสิ.

ขอพระองค์จงทรงเป็นอาจารย์ ของ
 ข้าพระองค์ทั้งสอง เพราะการให้ศึกษา
 มรรยาทแม้ในเวลานี้เถิด.

คำว่า ผู้ปราบปรามข้าศึก คือข้าแต่
 พระองค์ผู้ทรงย้ายข้าศึก ข้าพระองค์
 พึงเห็นหมู่ญาติทั้งหลาย.

พระราชาทรงอนุญาตให้พญาหงส์
 ทั้งสองนั้นกลับไป. แม้เมื่อพระโพธิสัตว์
 แสดงธรรมอยู่นั้นเอง อรุณขึ้นแล้ว. พระ-
 ศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น
 จึงตรัสว่า

๑๘๗. "พระเจ้ากาสิทรงดำริ และทรง
 ปรีกษาข้อความ ตามที่กล่าวมา
 ตลอดราตรีทั้งปวงแล้ว ทรงอนุญาต
 พญาหงส์ทั้งสอง ผู้ประเสริฐสุด
 กว่าหงส์ทั้งหลาย".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตามที่ได้
 กล่าวมา ความว่า พระเจ้ากาสิกราช
 ทรงดำริถึงเนื้อความอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ที่พระองค์ควรดำริ และทรงปรีกษาถึง
 ข้อความที่พระองค์ควรปรีกษากับพญา-
 หงส์ทั้งสองนั้น. คำว่า ทรงอนุญาต คือ
 พระองค์ทรงอนุญาตว่า ท่านทั้งสองจงพา
 กันกลับไปเถิด ดังนี้.

ตตถ วิคาหิสฺสูติ อากาสํ
ปกฺขณฺหิสฺสู.

มหาสตุโต สุวณฺณจฺงโกฏฺกโต
อุปฺปตฺติตฺวา “มา จินฺตปิตฺถ มหาราช
อุปฺปมตฺโต อมฺหากํ โอวาท
วตฺเตยฺยาสี”ติ ราชานํ อสุสาเสตฺวา
สุมุขํ อาทาย จิตฺตญฺญเมว คโต.

ตานิปี โข ฉนฺนวุติหิสฺสหฺสูสานิ
กาณฺจนฺคฺหาโต นิภฺขมิตฺวา ปพฺพตฺตเล
นิสิณฺนา เต อาคฺจฉนฺเต ทิสฺวา
ปจฺจคฺคนฺตฺวา ปริวารสฺสุ. เต
ฅาติคณฺปรีวฺตา จิตฺตญฺญํ ปวิสิสฺสุ.
ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

๑๘๙.“เต อโรเค อฺนุปฺปตฺเต
ทิสฺวาน ปรมเ ทิเช
เกกาติมกรฺุ หิสฺสา
ปฺฤสทฺโท อชายถ.

๑๙๐.เต ปตีตา ปมฺตฺเตน
ภตฺตฺนา ภตฺตฺคารวา
สมนฺตา ปรีกริสฺสุ
อณฺทชา ลทฺธปฺจฺจยา”ติ.

ในคํานั้น คํ่าว่า บินไป คือเฝขึ้น
ไปสู่อากาศ.

พระมหาสัตรีบินขึ้นไปจากผอบ
ทองคำแล้ว ปลอบพระราชว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า พระองค์อย่าทรงดำริไปเลย
พระองค์ทรงเป็นผู้ไม่ประมาท ฟังทรง
ประพฤติในโอวาทของข้าพระองค์เถิด”
ดังนี้ พาสุมุขหงส์บินไปยังเขาจิตฺรญฺญ
ที่เดียว.

หงส์ ๙๖,๐๐๐ ตัว แม่เหล่านั้แลบิน
ออกจากถ้ำทอง จับที่พื้นภูเขา เห็น
พญาหงส์ทั้งสองนั้นบินกลับมา จึงบิน
ไปต้อนรับแวดล้อมแล้ว. หงส์ทั้งสองนั้น
แวดล้อมด้วยหมู่ญาติ เข้าไปยังเขาจิตฺรญฺญ
แล้ว. พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศ
เนื้อความนั้น จึงตรัสว่า

๑๘๙.“หงส์เหล่านั้เห็นพญาหงส์ผู้ยิ่งใหญ่
ไม่มีโรค กลับมาถึงโดยลำดับ จึง
ได้กระทำเสียงว่า เกกะ เสียงอ้ออึง
ได้เกิดขึ้นแล้ว.

๑๙๐.หงส์ผู้มีความเคารพนายเหล่านั้ได้
ปัจจยแล้ว เพราะนายหลุดพ้น
กลับมา จึงพากันเข้าห้อมล้อมนาย
โดยรอบ”.

ตตถ อภฺรณฺติ มหาสทฺทํ
 นิจุฉารีสฺส. ปฺรเมติ อุตฺตเม. เกกาติ
 อุตฺตโน สภาวเรน เกกาติ สทฺทมกํสฺส.

ภตฺตคารวาติ ภตฺตริ สคารวา.
 ปฺริกรีสฺสติ ภตฺตโน มุตฺตภาเวน ตฺฎฺฐา.
 ตํ ภตฺตารํ สมนฺตา ปฺริวารยีสฺส.
 ลทฺฐปฺจุจยาติ ลทฺฐปฺติฎฺฐา.

เอวํ ปฺริวาเรตฺวา จ ปน เต
 หิสฺสา “กถํ มุตฺโตสิ มหาราชา”ติ
 ปฺจุฉีสฺส. มหาสฺตโต สฺมุขํ นิสุสาย
 มุตฺตภาวํ ราชกฺุลกตกมฺมํ ลทฺฐปฺตฺตกต-
 กมฺมํ จ กเถสิ.

ตํ สุตฺวา หิสฺคณา “สฺมุขเสนาปติ
 จ ลทฺโท จ สฺขิตา นิตฺทุกฺขา จิริ
 ชีวนฺตฺ”ติ อานํสฺส. ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต
 สตฺถา โอสานคาถมาห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ได้
 กระทำ คือได้เปล่งเสียงดังลั่น. คำว่า
 ผู้ยิ่งใหญ่ คือผู้สูงสุด. คำว่า เกกะ
 ความว่า พวกหงส์เหล่านั้น ได้กระทำ
 เสียงว่า เกกะ ด้วยเสียงร้องตามสภาพ
 ของตน.

คำว่า ผู้มีความเคารพนาย คือผู้มี
 ความเคารพในพญาหงส์ธรรฐผู้เป็นนาย.
 คำว่า แวดล้อม คือหงส์เหล่านั้น มีความ
 ยินดีด้วยเหตุที่นายพ้นกลับมาได้ จึงพา
 กันห้อมล้อมนายนั้นโดยรอบ. คำว่า
 ได้ปัจจัย คือได้ที่พึ่งแล้ว.

ก็แลหงส์เหล่านั้น ครั้นห้อมล้อมอยู่
 อย่างนี้แล้ว จึงถามว่า “ข้าแต่มหाराช
 ท่านพ้นมาได้อย่างไร”. พระมหาสัตว์
 จึงบอกถึงความที่ตนพ้นมาได้ เพราะ
 อาศัยสุมุขหงส์ และบอกถึงกิจการที่
 ราชตระกูลกระทำแล้ว และกิจการที่
 บุตรนายพราณกระทำแล้ว.

ฝูงหงส์ ครั้นได้สดับความเป็นไปนั้น
 แล้ว จึงกล่าวอวยพรว่า “สุมุขหงส์ผู้เป็น
 เสนาบดีและนายพราณ จงเป็นผู้มีความสุข
 ปราศจากทุกข์ มีชีวิตอยู่ยืนยาวเถิด”.
 พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความ
 นั้น จึงตรัสคาถาสุดท้ายว่า

๑๙๑. “เอวํ มิตฺตวตฺตํ อตฺถา
 สพฺเพ โหนฺติ ปทกฺขิณา
 หัสสา ยถา ฐตรฏฺฐา
 ฅาติสงฺฆมฺพาคมนุ”ติ.

ตตฺถ มิตฺตวตฺตนฺติ กัลยาณมิตฺต-
 สมฺปนฺนํ. ปทกฺขิณาติ สุขนิปฺผลฺลิตฺติโน
 วุฑฺฒิมิยฺตฺตา.

ฐตรฏฺฐาติ หัสราชา สุขุโข รณฺฎา
 เจว ลุฑฺฒปฺตฺเตน จาติ ทฺวิหิ เอวํ
 อุโปปี เต ฐตรฏฺฐา กัลยาณมิตฺต-
 สมฺปนฺนา ยถา.

ฅาติสงฺฆมฺพาคมนุติ ฅาติสงฺฆมฺพาคมน-
 สงฺฆาโต เตสํ อตฺถอ ปทกฺขิณ
 ชาโต. เอวํ อณฺเณสํปี มิตฺตวตฺตํ
 อตฺถา ปทกฺขิณา โหนฺตฺติ.

สตุถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 “น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ
 อานนฺโท มมตฺถาย ชีวติ ปริจฺจซี”ติ

๑๙๑. “ประโยชน์ทั้งปวงของบุคคล ผู้
 สมบูรณ์ด้วยมิตร ย่อมประกอบ
 ด้วยความสุขความเจริญ เหมือน
 พญาหงส์จรู เกิดประโยชน์
 ประกอบด้วยความสุข ความเจริญ
 ได้กลับมายังหมู่ญาติฉะนั้น”.

ในคำเหล่านั้น คำว่า ผู้สมบูรณ์
 ด้วยมิตร คือผู้ถึงพร้อมด้วยกัลยาณมิตร.
 คำว่า ประกอบด้วยความสุขความเจริญ
 คือสำเร็จความสุขประกอบด้วยความเจริญ.

คำว่า พญาหงส์เหล่าจรู ความว่า
 เปรียบเหมือนพญาหงส์เหล่าจรู แม้
 ทั้งสองนั้น คือพญาหงส์และสุขุโขหงส์
 เสนาบดี สมบูรณ์ด้วยกัลยาณมิตรทั้งสอง
 คือ พระราชาและบุตรของนายพราน.

คำว่า ได้กลับมายังหมู่ญาติ ความว่า
 ประโยชน์ของหงส์ทั้งสองนั้น กล่าวคือ
 การได้กลับมาถึงหมู่ญาติ ประกอบด้วย
 ความเจริญเกิดแล้ว คือประโยชน์ทั้งหลาย
 ของผู้สมบูรณ์ด้วยกัลยาณมิตร แม้
 เหล่าอื่น ก็ย่อมประกอบด้วยความสุข
 ความเจริญอย่างนี้เหมือนกัน.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนาขึ้นมาแล้ว จึงตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย ไซ้ว่าอานนทฺจะบริจจาคชีวิต

วตวา ชาตกำ สโมธานะสิ “ตทา
 ลุฑโท ฉนุโน อโหสิ เขมา เทวี
 เขมา ภิกษุณี อโหสิ ราชา สาริปุตโต
 อโหสิ สุขุโข อานนุโท อโหสิ
 เสสปริสา พุทธปริสา อหะสุ ธรรมุโจ
 ปน อหเมว สมมาสมพุทโธ”ติ.

เพื่อเราในบัดนี้เท่านั้นก็หามิได้ ถึงเมื่อ
 ก่อนอาณนทก็สละชีวิต เพื่อเรามาแล้ว
 เหมือนกัน” จึงทรงประมวลชาดกว่า
 “นายพรานในกาลนั้น ได้มาเป็นภิกษุ
 ชื่อฉันนะ พระนางเขมาเทวีได้มาเป็น
 ภิกษุณีชื่อเขมา พระราชาได้มาเป็น
 สาริปุตระ สุขุขหงส์เสนาบดีได้มาเป็น
 ภิกษุชื่ออาณนท บริษัทที่เหลือได้มาเป็น
 พุทธบริษัทแล้ว ส่วนพญาหงส์ธรรมุ
 ได้มาเป็นเราเอง ผู้สัมมาสัมพุทธเจ้า”.

มหาหังสชาตกวรรณนา ทุตติยา.

พรรณนามหาหังสชาดก ที่ ๒ จบ.

๓. สุธาโภชนชาตก (๕๓๕)

๑๙๒. "เนว กิณามิ น วิกีณามิ
น จาปี เม สนุนิโย อิตฺตติ
สุกัจจรูปี วติทํ ปริตฺตํ
ปตฺตโถทโน นาลมยํ ทฺวินฺนํ.

๑๙๓. อปฺปมฺหา อปฺปกํ ทชฺชา
อนุมชฺชโต มชฺชกํ
พหฺมฺหา พหฺกา ทชฺชา
อทานํ นฺนุปชฺชติ.

๑๙๔. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
เทหิ ทานานิ ญฺญช จ
อริยมคฺคํ สมารุห
เนกาสิ ลภเต สุขํ.

๑๙๕. โมฆญฺจสุส หุตํ โหติ
โมฆญฺจาปี สมีหิตํ
อติตฺตสมิ โย นิสินฺนสมิ
เอโก ญฺญชติ โภชนํ.

๑๙๖. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
เทหิ ทานานิ ญฺญช จ
อริยมคฺคํ สมารุห
เนกาสิ ลภเต สุขํ.

๓. สุธาโภชนชาตก (๕๓๕)

๑๙๒. "ข้าพเจ้าจะไม่ซื้อจะไม่ขาย อนึ่ง
แม้ความสังสมของข้าพเจ้า ในที่นี้
ไม่มีเลย ภัตนี้มีนิดหน่อย ทั้งหา
ได้แสนยากยิ่งนัก ข้าพสุกแล่งหนึ่ง
นี้ หาพอแก่เราทั้งสองไม่.

๑๙๓. บุคคลควรแบ่งของน้อยให้ จากของ
น้อย ควรแบ่งของส่วนกลางให้
จากของส่วนกลาง ควรแบ่งของ
มากให้จากของมาก การไม่ให้เสีย
เลยหาควรไม่.

๑๙๔. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าจะบอกแก่ท่าน ท่านจงขึ้น
สู่หนทางของพระอริยเจ้า ให้ท่าน
และจงบริโภค เพราะผู้บริโภค
คนเดียวหาได้ความสุขไม่.

๑๙๕. บุคคลใด เมื่อแชกนึ่งแล้ว บริโภค
โภชนะแต่ผู้เดียว พลักรรมของ
บุคคลนั้นย่อมไร้ผล ทั้งความเพียร
แสวงหาทรัพย์ก็ไร้ประโยชน์.

๑๙๖. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าจะขอบอกแก่ท่าน ท่านจง
ขึ้นสู่หนทางของพระอริยเจ้า จง
ให้ท่านและบริโภค เพราะผู้บริโภค
คนเดียวหาได้ความสุขไม่.

๑๙๗. สจฺจนุตตฺตฺส หุตํ โหติ
 สจฺจญฺจาปิ สมีหิตํ
 อติถิสฺมี โย นิสินฺนสฺมี
 เนโก ญฺญชฺติ โภชนํ.

๑๙๘. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
 เทหิ ทานานิ ญฺญชฺ จ
 อริยมคฺคํ สมารุห
 เนกาสิ ลภเต สุขํ.

๑๙๙. สรวฺจ ชฺหติ ไปโส
 พหุกาย คยาย จ
 โทณฺเ ติมฺพฺรุติตถสฺมี
 สีมฺโสเต มหาวเห.

๒๐๐. อตฺร จสฺส หุตํ โหติ
 อตฺร จสฺส สมีหิตํ
 อติถิสฺมี โย นิสินฺนสฺมี
 เนโก ญฺญชฺติ โภชนํ.

๒๐๑. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
 เทหิ ทานานิ ญฺญชฺ จ
 อริยมคฺคํ สมารุห
 เนกาสิ ลภเต สุขํ.

๒๐๒. พลิสํ หิ โส นิคิลติ
 ที่สมฺมุตฺตํ สพนฺธนํ

๑๙๗. ผู้ใดเมื่อเขากินแล้ว มิได้บริโภค
 โภชนะแต่ผู้เดียว พลีกรรมของ
 ผู้นั้นย่อมมีผลจริง ทั้งความเพียร
 แสวงหาทรัพย์ ก็ย่อมมีผลจริง.

๑๙๘. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าจะขอบอกกะท่าน ท่านจง
 ขึ้นสู่หนทางของพระอริยเจ้า จง
 ให้ทานและจงบริโภค เพราะผู้
 บริโภคคนเดียวหาได้ความสุขไม่.

๑๙๙. ก็บุรุษไปสู่สระแล้ว บูชาที่แม่น้ำ
 ชื่อว่าพหุกาก็ดี ที่สระชื่อคยากก็ดี
 ที่ทำชื่อโทณะก็ดี ที่ทำชื่อติมพฺรุกก็ดี
 ที่ห้วงน้ำใหญ่มีกระแสไหลเชี่ยวก็ดี.

๒๐๐. ผู้ใดเมื่อเขากินแล้วไม่บริโภคโภชนะ
 คนเดียว การบูชาและความเพียร
 ของผู้นั้นในที่นั้นๆ ย่อมมีผล มี
 ก่าไรได้.

๒๐๑. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าจะขอพูดกะท่าน ท่านจง
 ขึ้นสู่หนทางของพระอริยเจ้า จงให้
 ทานด้วย จงบริโภคด้วย เพราะผู้
 บริโภคคนเดียว หาได้ความสุขไม่.

๒๐๒. ผู้ใดเมื่อเขากินแล้ว ย่อมบริโภค
 โภชนะแต่ผู้เดียว ผู้นั้นเท่ากับ

อดีตีสุมิ โย นิสินนุสุมิ
เอโก ภุชติ โภชนั.

๒๐๓. ตั ตั วทามิ โกลิย
เทหิ ทานานิ ภุช จ
อริยมคัค สมารุห
เนกาสิ ลภเต สุขั.

๒๐๔. อุฬารวณฺณา วต พุราหุมนฺนา อิเม
อญญจ โว สุขโข กิสุส เหตุ
อุจฺจวจํ วณฺณนิภํ กุพฺพติ
อกุขาถ โน พุราหุมนฺนา เก นุ ตุมฺเห.

๒๐๕. จนุโท จ สุริโย จ อุโภ อิธาคตา
อัยํ ปน มาตลี เทวสารถี
สกโกหฺมสุมิ ติทฺธานมิโนโท
เอโส จ โข ปญฺจสิโขติ วุจฺจตีติ.

๒๐๖. ปาณิสฺสุสรา มุทิงฺคา จ
มฺรชาลฺมฺพรานิ จ
สุตฺตเมตํ ปโปเธนฺติ
ปฺปฏิพฺพุโร จ นนฺทติ.

๒๐๗. เย เกจิเม มจฺจฺริโน กทริยา
ปริภาสกา สมณพฺราหฺมณานั

กลืนกินเบ็ดอันมีสายยาว พร้อม
ทั้งเหยื่อ.

๒๐๓. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าจะขอบอกกะท่าน ท่านจง
ขึ้นสู่นนทางของพระอริยเจ้า จงให้
ท่านด้วย จงบริโภคด้วย เพราะ
ผู้กินคนเดียวหาได้ความสุขไม่.

๒๐๔. พราหมณ์เหล่านี้มีผิวพรรณงามเลิศ
จริงหนอ เหตุไฉนสุนัขของท่านนี้
จึงเปล่งรัศมีสีต่างๆ ได้ ข้าแต่
พราหมณ์ทั้งหลาย พวกท่าน
ใครเล่าจะบอกข้าพเจ้าได้.

๒๐๕. ท่านทั้งสอง คือ จันทรเทพบุตร
และสุริยเทพบุตร มาแล้วในที่นี้
ก็ผู้นี้ คือมาตลีเทพบุตรสารถี
เราเป็นท้าวสักกะ เป็นจอมของพวกเขา
เทวดา ชาวไตรทศ ส่วนสุนัขนี้แล
เราเรียกว่าปัญจสิขเทพบุตร.

๒๐๖. ฉิ่ง ตะโพน และเปิงมาง ย่อมปลุก
เทพบุตรนั้น ผู้หลับแล้วให้ตื่น และ
เขาตื่นขึ้นแล้ว ย่อมเพลิดเพลินใจ.

๒๐๗. ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ตระหนี่เหนียว
แน่น มักบริภาษพวกสมณะและ

อิธว นิกฺขิปฺป สรฺรเทหํ
กายสฺส เมทา นิริยํ วชฺนติ.

พราหมณ์ ชนเหล่านั้นทอดทิ้งสรีระ
ร่างกายไว้ในโลกนี้ เพราะกายแตก
ย่อยมเข้าถึงนรก.

๒๐๘. เย เกจิเม สุกฺติมาสีสฺमानา
ธมฺเม จิตา สํยเม สํวิภาเค
อิธว นิกฺขิปฺป สรฺรเทหํ
กายสฺส เมทา สุกฺติ วชฺนติ.

๒๐๘. ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งหวังสุคติตั้งอยู่
แล้วในธรรม คือความสำรวม และ
ความจำแนกแจก(ทาน)ชนเหล่านั้น
ทอดทิ้งสรีระร่างกาย ไว้ในโลกนี้
เพราะกายแตกย่อยไปสู่สุคติ.

๒๐๙. ตวํ โน ภาติ ปุริมาสุ ชาติสฺสุ
โส มจฺจรี โกสิโย ปาปธฺมโม
ตเวว อตฺถาย อิธาคตฺมหา
มา ปาปธฺมโม นิริยํ อปตฺถ.

๒๐๙. ตัวท่านนั้นชื่อโกสิยะมีความตระหนี่
มีบาปกรรม เป็นญาติของเรา
ทั้งหลาย ในชาติปางก่อน เรา
ทั้งหลายมาแล้วในที่นี้ เพื่อประโยชน์
แก่ท่านผู้เดียว ด้วยคิดว่า โกสิยะนี้
ผู้มีบาปกรรมอย่าได้ไปนรกเลย.

๒๑๐. อทฺธา หิ เม เต หิตกามา
ยํ มํ สมนุสฺสาสถ
โสหํ ตถา กริสฺสามิ
สพฺพํ วุตฺตํ หิตตฺสึภิ.

๒๑๐. ก็ท่านเหล่านั้น เป็นผู้ใคร่ประโยชน์
แก่ข้าพเจ้าโดยแน่แท้ เพราะเหตุ
ที่ตามพร้าสอนข้าพเจ้า อยู่เนื่อง ๆ
ข้าพเจ้านั้น จักทำตามคำทั้งหมด
ที่ท่านผู้แสวงหาประโยชน์ กล่าว
แล้ว.

๒๑๑. เอโสหมชฺชเชว อฺปรมามิ
น จาปีหํ กิณฺจิกิ กเรยฺย ปาปํ
น จาปี เม กิณฺจิกิ อเทยฺยมตฺถิ
น จาปี ทตฺวา อุกกํ ปิวามิ.

๒๑๑. ข้าพเจ้านั้น จะเว้นจากความเป็น
คนตระหนี่ในวันนี้ทีเดียว อนึ่ง
ข้าพเจ้า จะไม่พึงทำบาปอะไร ๆ
อนึ่ง ชื่อว่าการไม่ให้ของอะไร ๆ จะ

๒๑๒. เหวญจ เม ททโต สพพกาลัง
โกคาปี เม วาสว ขียิสฺสนุตติ
ตโต อหิ ปพฺพชิสฺสสามิ สกุก
หิตฺวา กามานิ ยถเธธิกานิ.
๒๑๓. นคฺคตฺตเม คิริวเร คณฺฐมาทเน
โมทนฺติ ตา เทวราภิปาลิตา
อถาคมา อีสิวโร สพฺพโลกคฺคู
สุปฺปมิตฺติ ทุมวรสฺสาขมาทีย.
๒๑๔. สุจฺจิ สุกฺคณฺธิ ติทเสหิ สกุกตฺติ
ปฺปมุตฺตมฺมิ อมรวเรภิ เสวิตฺติ
อลทฺฐมญฺเญเหหิ วา ทานเวหิ
อญฺเญตฺตร เทเวหิ ตทารหิ หิตฺติ.
- ไม่มีแก่ข้าพเจ้าอีก อนึ่ง ข้าพเจ้า
ยังไม่ให้แล้ว จะไม่ดื่มแม้จนกระทั่ง
น้ำ.
๒๑๒. ข้าแต่ท้าววาสวะ ก็เมื่อข้าพเจ้าให้
อยู่อย่างนี้ตลอดกาลทั้งปวง แม้
โภคทรัพย์ทั้งหลายของข้าพเจ้า จัก
หมดไป ข้าแต่ท้าวสักกะ แต่นั้น
ข้าพเจ้าจักละกามทั้งหลาย ตาม
ส่วนที่มีอยู่ แล้วจักบวช.
๒๑๓. นางเทพธิดาเหล่านั้น อันท้าวสักกะ
ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา รักษาแล้ว
บันเทิงอยู่ ณ ภูเขาคันธมาทน์
ซึ่งเป็นภูเขา อันประเสริฐสูงสุดใน
กาลนั้น พระนารทดาบสผู้ประเสริฐ
กว่าฤาษี ผู้ไปได้ตลอดโลกทั้งปวง
ถือเอากิ่งไม้อันประเสริฐ มีดอกบาน
ดีแล้วได้ไปแล้ว.
๒๑๔. ดอกไม้นั้นสะอาด มีกลิ่นหอม
เทพดาชั้นไตรทศ กระทำสักการะ
เป็นดอกไม้สูงสุด ท้าวสักกะผู้
ประเสริฐกว่าเทวดาทั้งหลาย ได้
เสพแล้ว ส่วนพวกมนุษย์เหล่าอื่น
หรือพวกอสูรไม่ได้แล้ว เว้นไว้แต่
พวกเทวดาเป็นดอกไม้ที่มีประโยชน์
สมควรแก่เทวดาเหล่านั้น.

๒๑๕. ตโต จตสฺสเ กนทตฺตจฺปมา
อฏฺฐาย นารโย ปมทาธิปา มฺนึ
อาสา จ สทุธา จ ลีรี ตโต หีรี
อิจฺจพฺรวิ นารทึ เทวพฺราหฺมณั.

๒๑๖. สเจ อนุทฺทิกฺกั ตยา มหามฺนิ
ปฺปมฺ อิทํ ปาริฉตฺตสฺส พฺรเหฺม
ททาหิ โน สพฺพา คติ เต อิฑฺฒตฺ
ตฺวํปี โน โหหิ ยถเว วาสโว.

๒๑๗. ตํ ยาจมานาภิสเมกฺข นารโท
อิจฺจพฺรวิ สงฺกณฺหิ อฺทึรยิ
น มยฺหมตฺถตฺถิ อิเมหิ โกจิ นํ
ยาเยว โว เสยฺยสิ सा ปิลนฺธตฺ.

๒๑๘. ตวํ โนตฺตเมวาภิสเมกฺข นารท
ยสฺสิจฺฉสิ ตสฺสมนุปฺปเวจฺฉสฺ
ยสฺสา หิ โน นารท ตวํ ปทสฺสสิ
สาเยว โน โหติ ปเสฏฺฐสฺสมฺมตา.

๒๑๕. ลำดับนั้น นางเทพธิดาทั้ง ๔ นาง
คือนางอาสา นางศรัทธา นางลีรี
และนางหีรี ผู้มีผิวพรรณประหนึ่ง
ทองคำ เป็นใหญ่กว่านางเทพธิดา
ผู้รื่นเริง ลูกขึ้นกล่าวกะพระนารทมุนี
ผู้เป็นพราหมณ์ ประเสริฐกว่าพวก
เทวดาว่า.

๒๑๖. ข้าแต่พระมหามุนีผู้ประเสริฐ ถ้า
ดอกปาริชาตนี้ พระผู้เป็นเจ้าของ
ไม่เจาะจงใคร ก็จงให้แก่พวก
ข้าพเจ้าเถิด คติทั้งปวงจงสำเร็จ
แก่พระผู้เป็นเจ้าของ ขอพระผู้เป็นเจ้าของ
จงให้แก่พวกข้าพเจ้าดุจท้าววาสวะ
ฉะนั้นเถิด.

๒๑๗. พระนารทดาบส เห็นนางเทพธิดา
ทั้ง ๔ พากันขอดอกไม้นั้น จึง
กล่าวว่าท่านพูดถ้อยคำชวนทะเลาะ
เราหามีความต้องการ ด้วยดอกไม้
เหล่านี้สักหน่อยหนึ่งไม่ บรรดา
พวกเจ้าทั้ง ๔ นางใดประเสริฐกว่า
นางนั้นก็จงประดับดอกไม้นั้นเถิด.

๒๑๘. ข้าแต่นารทะผู้สูงสุด พระผู้เป็นเจ้าของ
นั้นแล จงพิจารณาดูพวกข้าพเจ้า
จะปรารถนาให้แก่นางใด จงเพิ่ม
ให้แก่นางนั้น ก็บรรดาพวกข้าพเจ้า

๒๑๙. อกุลลเมตตี วจัน สุกตเตเต
โก พุราหฺมณเณ โก กลหิ อุตีรเย
คนุตฺวาน ภูตาทิปเมว ปุจฺจถ
สเจ น ชานาถ อิตฺตฺตมาธมฺ.
๒๒๐. ตา นารเทน ปรมปฺปโกปีตา
อุตีรตา วณฺณมเทน มตฺตา
สกาสิ คนุตฺวาน สหสฺสจกฺขุโน
ปุจฺจิสฺสุ ภูตาทิปิ กา นุ เสยฺยสิ.
๒๒๑. ตา ทิสฺวา อายตฺตมฺนา ปุรินฺทโท
อิจฺจพฺรวิ เทวโร กตญฺชลิ
สพฺพาว โว โหถ สุกฺคเค สาทิสฺสิ
โกเนว ภาทฺเท กลหิ อุตีรยิ.
๒๑๙. ดูกรนางผู้มีกายอันงาม คำนี้ไม่สมควร ใครเล่าเป็นพราหมณ์ ใครเล่ากล่าวการทะเลาะ ถ้าพวกท่านยังไม่ทราบในที่นี้ว่า ตนประเสริฐหรือธรรมดาประเสริฐ ก็จงไปทูลถามท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่า ภูตเถิด.
๒๒๐. นางเทพธิดาเหล่านั้น ที่นารทดาบสได้กล่าวขึ้น โกรธแค้นอย่างยิ่ง มัวเมาแล้วด้วยความเมาในผิว จึงไปสู่สำนักแห่งท้าวสหัสถัณย์ แล้วทูลถามท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งภูตว่า บรรดาพวกหม่อมฉัน ใครเล่าเป็นผู้ประเสริฐกว่ากัน.
๒๒๑. ท้าวปุรินททะ ผู้ประเสริฐกว่าเทพผู้อันเทพกระทำอัญชลีแล้ว ทอดพระเนตรเห็นนางเทพธิดาทั้ง ๔ นั้น มีใจพะวักพะวนอยู่ จึงตรัสว่า ดูกรธิดาผู้งามเลิศ พวกเจ้าทั้งปวงเป็นผู้เช่นเดียวกัน จงยกไว้ ใครหนอได้กล่าวการทะเลาะขึ้น.

๒๒๒. โย สพุพโลกญจรโก महामุनि
 ธมฺเม จิตฺตํ นารโท สจฺจนิกฺกโม
 โส โน พุริวํ คิริวเร คนฺธมาทเน
 คนฺตฺวาน ภูตาทิปเมว ปุจฺจถ
 สเจ น ชานาถ อธิตฺตมธมฺมํ.

๒๒๒. พระนารทมหามุนี ผู้เที่ยวไปยังโลก
 ทั้งปวงดำรงอยู่ในธรรม มีความ
 เพียรบากบั่น มั่นอยู่ในความสัตย์
 อย่างแท้จริง ได้บอกแก่พวก
 หม่อมฉัน ณ ที่เขาคันธมาทน์ ซึ่ง
 เป็นภูเขาคันธมาทน์ ถ้าพวกท่าน
 ยังไม่ทราบในที่นี้ว่า ตนประเสริฐ
 หรือธรรมประเสริฐ ก็จงไปทูลถาม
 ท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งภูตเอาเอง
 เถิด.

๒๒๓. อสุ พุรหารญญจโร महामุनि
 นาทตฺวา ภาตฺตํ วรคตฺเต ภูษติ
 วิเจยฺย ทานานิ ททาติ โกลิโย
 ยสฺสา หิ โส ทสฺสติ สว เสยฺยสิ.

๒๒๓. ดูกรนางผู้มีกายอันงาม พระมหามุนี
 เที่ยวไปในป่าใหญ่โน้น ยังไม่ได้
 ให้ก่อนแล้ว หาบริโภคน้ำไม่ได้
 พระโกสิยดาบส พิจารณาเสียก่อน
 จึงให้ทาน ก็ถ้าเธอจักให้แก่นางใด
 นางนั้นแลเป็นผู้ประเสริฐ.

๒๒๔. อสุ หิ โส สมฺมตฺติ ทกฺขิณํ ทิสํ
 คงคาย ตีเร หิมวณฺตปฺสฺสินิ
 ส โกลิโย ทูลลภานโฆชนิ
 ตสฺส สฺสํ ปาปย เทวสารถิ.

๒๒๔. ก็พระโกสิยดาบสนั้น อยู่ในทิศ
 ทักษิณ ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ช้าง
 หิมวันตบรรพตโน้น โกลิยดาบสนั้น
 มีน้ำดื่ม และโภชนะหาได้ยาก ดูกร
 เทพสารถี ท่านจงนำสุธามโชน
 ไปให้ถึงเธอ.

๒๒๕. โส มาตฺลิ เทวเรน เปสิโต
 สหสฺสยฺตุตฺติ อภิชฺยุห สนฺทหนํ

๒๒๕. พระมาตลีเทพบุตรนั้นถูกท้าวสักกะ
 ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ส่งไปแล้ว

สุขิปุปเมวํ อุปคมฺม อสฺสมํ
อทิสฺสมานิ มุณีโน สุธํ อทา.

๒๒๖. อุทคฺคินฺทุตฺตํ อุปติฏฺจโต หิ เม
ปภงฺกโร โลกตโมนุทฺตตมํ
สพฺพานิ ภูตานิ อธิจฺจ วาสโว
โก เนว เม ปาณิสฺสุ กิ สุโรทฺทหิ.

๒๒๗. สงฺขุปมํ เสตมตฺตลฺยทสฺสนํ
สุจํ สุคนฺธํ ปิยรूपมพฺภุตํ
อทิสฺสพฺพํ มม ชาตจกฺขุภิ
กา เทวตา ปาณิสฺสุ กิ สุโรทฺทหิ.

๒๒๘. อหํ มหิณฺุเทน มเหสิ เปสิโต
สุธาภิหาสี ตฺริโต มหามุณี
ชานาสี มํ มาตลี เทวสารถี
ภุณฺชสฺสุ ภาตฺตตฺตมํ มาภิวารยิ.

จึงขึ้นรถเทียมด้วยม้า ๑,๐๐๐ ตัว
ไปยังอาศรมบท โดยรวดเร็วอย่างนี้
มีกายอันไม่ปรากฏได้ถวายสุธาโภชน
แก่พระมุณี.

๒๒๖. ก็เมื่อเราบำเรอไฟ ที่เราบูชาแล้ว
ยืนอยู่ใกล้พระอาทิตย์ที่แรกขึ้น มี
แสงสว่างบรรเทาความมืด อัน
สูงสุดในโลกเสียได้ ทำววาสวะ
ครอบงำภูตทั้งหมดหรือ ใครเล่า
มาวางภัตชาวสะอาต ลงในฝ่ามือ
ของเรา.

๒๒๗. ภัตชาวสะอาต มีพรรณขาวประดุจ
สังข์ขาว น่าดูยิ่งกว่าปุยนุ่น สะอาต
มีกลิ่นหอม น่ารักใคร่ ยังไม่เคย
มีเลย แม้เราเองก็ยังไม่เคยเห็น
มาก่อน ด้วยชาติจักขุของเรา
เทวดาอะไรเล่า มาวางภัตที่ชาว
สะอาต ลงในฝ่ามือของเรา.

๒๒๘. ข้าแต่พระมหามุณีผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่ ข้าพเจ้าถูกท้าวสักกะ
ผู้เป็นจอมแห่งเทพ ให้นำ
สุธาโภชนมาโดยด่วน พระคุณเจ้า
รู้จักข้าพเจ้าว่ามาตลีเทพสารถี จง
บริโภคภัตอันอุดม อย่าห้าม
เสียเลย.

๒๒๙. ภูตุดา จ สภา ทวาทส หนุตติ ปาปเก
 ขุฑุฑุทำ ปิปาสั อรตี ทรณั กิลั
 โกฎุปนาหญจ วิวาทเปสุณั
 สีสตุณหตุนุทีญจ รสุตุดมัม อิทั.

๒๒๙. เพราะสุทธาโมชนั ที่บริโภคนแล้ว
 นั้น ย่อมขจัดบาปกรรมได้ถึง ๑๒
 ประการ คือ ความหิว ๑ ความ
 กระจาย ๑ ความกระสัน ๑
 ความกระวนกระวาย ๑ ความ
 เหน็ดเหนื่อย ๑ ความโกรธ ๑
 ความเข้าไปผูกโกรธ ๑ ความวิวาท
 ๑ ความส่อเสียด ๑ ความหนาว
 ๑ ความร้อน ๑ ความเกียจคร้าน
 ๑ ภัตนี้มีรสอันสูงสุด.

๒๓๐. น กปุปติ มาตลล มยหุ ภูฏุชิตั
 ปุฑุเพ อทตวา อิตล เม วตุดตุดมัม
 น จาปี เอกาสนมรลยปุชิตั
 อลัวิภาคีส จ สุขั น วlnุฑุติ.

๒๓๐. ดูกรมมาตลลเทพสารถีส โภชนะเรา
 ยังไม่ได้ให้ก่อนแล้วบริโภคน ย่อม
 ไม่สมควร วัตรของเรานี้เป็นวัตร
 อันอุดม อนึ่งการบริโภคนคนเดียว
 พระอริยะเจ้าไม่บูชาแล้ว ก็ชนผู้ไม่
 ได้แบ่ง บริโภคนแต่ผู้เดียว ย่อมไม่
 ประสบความสุข.

๒๓๑. ถีสมาตกา เย เกจลเม ปรทารลกา
 มลิตุดตทุทุโน เย จ สปนุติ สุกุฑุเพเต
 สุกุฑุเพเว เต มจจลรลปญจมารุมา
 ตลสุมา อทตวา อุกกัปี นาสุมลเย.

๒๓๑. ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งฆ่าหญิง คบหา
 ภรรยาของชายอื่น ประทุษร้ายมิตร
 ย่อมสาปแช่งสมณพราหมณัทั้งหลาย
 ผู้มีวัตรอันดีงาม ชนเหล่านั้นทั้งหมด
 มีความตระหนัในข้อที่ ๕ ชื่อว่า
 เป็นผู้เลวทราม เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าไม่ให้ก่อนแล้ว จึงไม่ดื่ม
 แม้จนกระทั่งน้ำ.

๒๓๒. โสหิตุถิยา วา ปุริสสุส วา ปน
ทสุสามิ ทานํ วิทฺฐมฺปวณฺณิตํ
สทฺธา วทญฺญ อธิ วิตมจฺจรา
ภวณฺติ เหนเต สุจิสฺสจฺจสมฺมตา.

๒๓๓. อโต มตา เทวเรน เปสิตา
กญฺเภา จตฺสฺโส กนฺกตฺตจฺปมา
อาสา จ สทฺธา จ สิริ ตโต หิริ
ตํ อสุสมํ อาคมุ ยตฺถ โกลิโย.

๒๓๔. ตา ทิสฺวา สพฺพา ปรมฺปโมทิตา
สุภาน วณฺเณน สีขาริวคฺคิโน
กญฺเภา จตฺสฺโส จตฺโร จตฺททิสฺสา
อิจฺจพฺรวิ มาตลิโนว สมฺมุขา

๒๓๕. ปุริมทิสํ กา ตฺวํ ภาสสิ เทวเต
อลงฺกตา ตารวราว โอสถิ
ปุจฺฉามิ ตํ กญฺจนเวลฺลิวคฺคเห
อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ เทวตา.

๒๓๒. ก็แล ข้าพเจ้านั้นจักให้ท่านแก่หญิง
หรือชายที่ผู้รู้สรรเสริญแล้ว เพราะ
ท่านเหล่านั้น เป็นผู้มีศรัทธารู้
ถ้อยคำที่ปฏิคาหกขอ ปราศจาก
ความตระหนี่ สมมติว่าเป็นผู้สะอาด
และมีความสัตย์ในโลกนี้.

๒๓๓. ลำดับนั้น นางเทพกัญญาทั้ง ๔ คือ
นางอาสา นางศรัทธา นางสิรี
และนางหิริ ผู้มีผิวพรรณประดุจ
ทองคำ ซึ่งทำวสัฏกะผู้ประเสริฐ
กว่าเทวดาทั้งหลาย อนุมติส่งไป
แล้ว ได้ไปยังอาศรม ซึ่งเป็นที่อยู่
ของโกสิยดาบส.

๒๓๔. พระโกสิยดาบส ได้เห็นนางเทพ-
กัญญาทั้งปวงนั้น มีผิวพรรณ
อันงามประดุจเปลวเพลิง เป็นผู้
บันเทิงอย่างยิ่ง จึงได้กล่าวกะนาง
เทพกัญญาทั้ง ๔ ในทิศทั้ง ๔ ต่อ
หน้ามาตลีเทพบุตรว่า

๒๓๕. ดูกรเทวดาในบุรพทิศ ท่านมีชื่อว่า
อย่างไรจงบอกไป ท่านมีสิริระ
อันประดับแล้ว งดงามดุจดวงดาว
ประกายพฤษ์ อันประเสริฐกว่า
ดาวทั้งหลาย ดูกรท่านผู้มีร่างกาย
คล้ายกับรูปทองคำ เราถามท่าน

ท่านจงบอกแก่เรา ท่านเป็นทวดดา
อะไร.

๒๓๖. สิริหา เทวี มนุเชสุ ปุชิตา
อปาปสตตฺตฺปนฺนเสวินี สทา
สุธาวิวาเทน ตวณฺติมาคตา
ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

๒๓๖. ข้าพเจ้ามีชื่อว่านางสิรีเทวี ไม่เสพ
คบสัตรีลามก เขาพากันบูชาแล้ว
ในหมู่มนุษย์ทุกเมื่อ มาสู่สำนัก
ของท่าน เพราะความทะเลาะกัน
ด้วยสุธาโภชน ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา
อันประเสริฐ ขอท่านจงแบ่งส่วน
แห่งสุธาโภชนนั้นให้ข้าพเจ้าบ้าง.

๒๓๗. ยสุสาหมิจฺฉามิ สุขํ มหามุนิ
โส สพฺพกาเมหิ นโร ปโมทติ
สิริติ มํ ชานาหิ ชฺหตฺตตฺตม
ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

๒๓๗. ข้าแต่พระมหามุนีผู้สูงสุดกว่าผู้บูชา
ทั้งหลาย ข้าพเจ้าปรารถนาความสุข
แก่นรชนใด นรชนนั้นบันเทิงอยู่
ด้วยสรรพสมบัติทั้งหลาย ที่น่าใคร่
ท่านจงรู้จักข้าพเจ้าว่า สิรี ข้าแต่
ท่านผู้มีปัญญาอันประเสริฐ ขอ
ท่านจงแบ่งส่วนแห่งสุธาโภชนนั้น
ให้ข้าพเจ้าบ้าง.

๒๓๘. สิปฺเปน วิชฺชาจรณน พุทธิยา
นรา อุเปตา ปคฺฉนา สกมฺมฺนา
ตยา วิหีนา น ลภนฺติ กิณฺจิ นํ
ตยิทํ น สาธุ ยทิทํ ตยา กตฺ.

๒๓๘. นรชนทั้งหลาย ผู้มีความเพียร
ประกอบด้วยศิลปะ วิชชาและ
จรรยา ความรู้ และการงานของตน
เป็นผู้ที่ท่านละทิ้งเสียแล้ว ย่อมไม่ได้
ประโยชน์อะไร ๆ ความขาดแคลน
นี้ใดที่ท่านทำแล้ว ความขาดแคลน
นี้นั้น ไม่ดีเลย.

๒๓๙. ปสฺสามิ โปสฺ อลฺลํ มหคฺขมฺลํ
 สุกฺกกุสึนฺปิ อรุปีมํ นริ
 ตยานุคฺตโต สิริ ชาติมามปิ
 เปเสติ ทาสํ วย โภควา สุชี.

๒๔๐. ตํ ตํ อสจฺจํ อวิภชฺช เสวินิ
 ชานามิ มุพฺหํ วิทฺธานุปาตินิ
 น ตาทีสี อรหติ อาสนุทกํ
 กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺฉสิ.

๒๔๑. กา สุกฺกทาจา ปริมุตฺตกฺุณฺทลา
 จิตฺตงฺคทา กมฺพวิมฺภูจฺฉารินิ
 โอสิตฺตวณฺณํ ปรีทยฺห โสภติ
 กุสคฺคิรตฺตํ อปีพฺยฺห มณฺชรี.

๒๔๒. มิคฺวี ฆนฺตา สรจาปฺถารินา
 วิราธิตา มนุทมิว อุกฺกขสิ
 โก เต ทฺติโย อธิ นนฺทโลจเน
 น ภายสิ เอกิกกา กานเน วเน.

๒๓๙. เราเห็นนรชน ผู้เป็นบุรุษเกี้ยจคร้าน
 บริโภคมาก ทั้งมีตระกูลต่ำ มีรูป
 แปลก ดูกรนางสิริ นรชนที่ท่าน
 รักษาไว้ ผู้มีโภคทรัพย์มีความสุข
 ย่อมใช้ท่าน แม้ผู้สมบุรณ์ด้วยชาติ
 เหมือนทาส.

๒๔๐. เพราะฉะนั้น เรา รู้จักท่านผู้ไม่มี
 สัจจะ ไม่รู้สิ่งที่ดีและไม่ควรแล้ว
 เสพคบ เป็นผู้หลง นำผู้รู้ให้ตกไป
 ตาม นางเทพธิดาเช่นท่าน ย่อมไม่
 สมควรอาสนะ และน้ำสุธาโภชน
 จักมีแต่โทษเล่า จงไปเสียเถิด เรา
 ไม่ชอบใจท่าน.

๒๔๑. ใครเป็นผู้มีพินขาว สวมกุณฑล มี
 ร่างกายอันวิจิตร ทรงเครื่องประดับ
 เกลี้ยงเกลาทำด้วยทองคำ นุ่งห่มผ้า
 มีสีดั่งสายน้ำหยด ประดับช่อดอกไม้
 มีสีแดง ดูจเปลวไฟไหม้หญ้าคา
 ช่างงามนัก.

๒๔๒. ท่าน เป็นเหมือนนางเนื้อทราย
 คะนอง ที่นายฆมังธนูยิงผิดแล้ว
 มองดูอยู่ ดูจท่าเขลาฉะนั้น ดูกร
 นางเทพธิดาผู้มีดวงตาอันขาว ใน
 ที่นี้ใครเป็นสหายของท่าน ท่าน
 อยู่ในป่าใหญ่แต่ผู้เดียวไม่กลัวหรือ.

๒๔๓. น เม ทูติโย อิธมตฺถิ โกลิย
มสกุสสารปฺปภวฺมฺหิ เทวดา
อาสา สุธาสาย ตวณฺติมาคตา
ตี มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

๒๔๔. อาสาย ยนฺติ วณฺชิชา ธเนสิโน
นาวํ สมารุยฺห ปเรณฺติ อณฺณเว
เต ตตฺถ สีนฺติ อโถปิ เอกทา
ชีนารณา เอนฺติ วินฺนุสฺปาภตา.

๒๔๕. อาสาย เขตฺตานิ กสนฺติ กสฺสกา
วปฺนฺติ พีชานิ กโรนฺตุปายโส
อิตฺติปาเตน อวฺภูจิตาย วา
น กิณฺจ วินฺทนฺติ ตโต ผลาคมํ.

๒๔๖. อถตฺตการานิ กโรนฺติ ฆตฺตฺส
อาสํ ปฺรกุขตฺวา นรา สุเชสิโน
เต ฆตฺตฺรตฺถา อติคาฬฺหิตา ปุณ
ทิสา ปนฺสฺสนฺติ อลทฺธ กิณฺจ นํ.

๒๔๓. ข้าแต่พระโกลิยดาบส ในที่นี้ สหาย
ของข้าพเจ้าย่อมไม่มี ข้าพเจ้าเป็น
เทวดาชื่อว่า อาสา เกิดในดาวดึงส์-
พิภพ มาสู่สำนักของท่าน เพราะ
หวังสุธาโภชน ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา
อันประเสริฐ ขอท่านจงแบ่งส่วน
แห่งสุธาโภชนนั้นให้ข้าพเจ้าบ้าง.

๒๔๔. พ่อค้าทั้งหลาย มีความหวังแสวงหา
ทรัพย์ ย่อมขึ้นเรือแล่นไปในทะเล
หนึ่ง พ่อค้าเหล่านั้น ย่อมจมใน
ท่ามกลางมหาสมุทรนั้น ในกาล
บางครั้ง เขามีทรัพย์สิ้นไป มี
ทรัพย์เป็นต้นทุนก็สูญหายไปแล้วก็
กลับมา.

๒๔๕. ชาวนาทั้งหลาย ย่อมไถนาด้วย
ความหวัง หว่านพืชก็กระทำโดย
แยบคาย เขาไม่ได้ประสบผล
อะไร ๆ จากข้าวกล้า นั้น เพราะ
ความจัญไรตกลงบ้าง เพราะ
ฝนแล้งบ้าง.

๒๔๖. ในภายหลังนรชนทั้งหลาย ผู้แสวงหา
ความสุข ทำความหวังไว้ข้างหน้า
ย่อมทำกิจการงานของตน เพื่อนาย
นรชนเหล่านั้น ถูกศัตรูเบียดเบียน
แล้ว ไม่ได้ประโยชน์อะไร ๆ ย่อม

๒๔๗. ชหิตฺว ฌณฺณณฺจ ฌนฺณจ ฌาตเก
 อาสาย สคฺคาธิมนา สุขฺเขสิโน
 ตปฺนติ ลุขฺปิ ตปฺ จิรตฺตรํ
 กุมฺมคฺคมารุหฺ ปเรนฺติ ทฺคคฺติ.
๒๔๗. สัตว์ผู้แสวงหาความสุขเหล่านี้ มี
 ใจน้อมไปสวรรค์ ละทิ้งธัญชาติ
 ทรัพย์ และหมู่ญาติเสียแล้ว ย่อม
 ทำความเพียร อันเศร้าหมองตลอด
 กาลนาน เดินทางผิดย่อมไปสู่ทุกคติ
 เพราะความหวัง.
๒๔๘. อาสา วิสฺวาทิกสมฺมตาสิเม
 อาเส สุธาสํ วินยสุสุ อตฺตนิ
 น ตาทิสี อรหฺสิ อาสนุทกํ
 กุโต สุธา คจฺจ น มยฺห รุจฺจสิ.
๒๔๘. สัตว์เหล่านี้ ย่อมไปสู่ทุกคติเพราะ
 ความหวังอย่างนี้ เพราะฉะนั้น
 ท่านชื่อว่าอาสา ที่เขาสมมติว่าเป็น
 ผู้มักกล่าวให้คลาดเคลื่อน ดูกร
 นางอาสา ท่านจงนำความหวัง
 ในสุธาโภชนีในตนออกเสีย นาง
 เทพธิดาเช่นท่าน ยังไม่สมควร
 อาสนะและน้ำ สุธาโภชนีจักมีแต่
 ที่ไหนเล่า ท่านจงไปเสียเถิด เรา
 ไม่ชอบใจท่าน.
๒๔๙. ททฺทลฺลมาณา ยสฺสา ยสฺสุสิณี
 ชิมฺณณนามวฺหยํ ทิสฺปติ
 ปุจฺฉามิ ตํ กณฺจนเวลฺลิวិคฺคเห
 อาจิกฺข เม ตวํ กตฺมาสิ เทวตา.
๒๔๙. ท่านผู้มียศรุ่งเรืองอยู่ด้วยยศเป็นเจ้า
 ในทิศยืนอยู่ ดูกรนางผู้มีร่างกาย
 คล้ายทองคำ เราขอถามท่านผู้อัน
 เราเรียกโดยชื่ออันน่าเกลียด ท่าน
 จงบอกเรา ท่านเป็นเทวดาอะไร.
๒๕๐. สทฺธาห เทวี มนุเสสุ ปุชิตา
 อปาปสฺตตฺตฺปนฺนิเสวิณี สทา
๒๕๐. ข้าพเจ้ามีชื่อว่านางศรัทธาเทวี อัน
 เขาบูชาแล้วในหมู่มนุษย์ เป็นผู้ไม่

สุธาวิวาเทน ตวณฺฺติมาคตา
 ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

คบสัตฺว์ผู้ลามก ในกาลทุกเมื่อ
 มาสู่สำนักของท่าน เพราะวิวาท
 ด้วยสุธาโภชนน์ ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา
 อันประเสริฐ ท่านจงแบ่งส่วนแห่ง
 สุธาโภชนน์นั้นให้ข้าพเจ้าบ้าง.

๒๕๑. ทานํ ทมํ จากมโถปิ สัมมํ
 อาทาย สทฺธาย กโรนฺฺติ เหกทา
 เถยฺยํ มุสา กุญฺญมโถปิ เปสฺสุนํ
 กโรนฺฺติ เหกเก ปุณ วิจฺจุตา ตยา.

๒๕๑. ก็บางคราวมนุษย์ทั้งหลาย ถือกการ
 ให้บ้าง การฝึกฝนบ้าง การบริจาค
 บ้าง การสํารวมบ้าง ย่อมกระทำ
 ด้วยความเชื่อ แต่มนุษย์พวกหนึ่ง
 กระทำโจรกรรมบ้าง พุดเท็จบ้าง
 ล้อลวงบ้าง กล่าวส่อเสียดบ้าง
 ท่านอย่าแนะนำพวกเขาต่อไป.

๒๕๒. ภริยาสุ โปโส สทิสฺสีสุ เปกฺขวา
 สีลุปปนฺนาสุ ปติพฺพตาสุปิ
 วิเนตฺวา ฉนฺฺทํ กุลิตฺติยาสุปิ
 กโรติ สทฺธํ ปุณ กุมฺภทาสียา.

๒๕๒. บุรุษผู้มีความเพ่งเล็ง ในภรรยา
 ทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยศีล ผู้มี
 วัตรในการปฏิบัติสามีดีเป็นผู้เสมอ
 กัน นำความพอใจในนางกุลธิดา
 ออกเสีย ทำความเชื่อตามคำของ
 นางกุมภทาสีอีก.

๒๕๓. ตฺวเมว สทฺฺธเ พรทารเสวินี
 ปาปี กโรสี กุสลํ นิริญฺจสิ
 น ตาทิสฺสี อรหสิ อาสนฺฺทกํ
 กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺจสิ.

๒๕๓. ดูกรนางศรัทธา ตัวท่านนั้นแล ให้
 คนอื่นเสพคบภรรยาของผู้อื่น ย่อม
 ทำบาป ละทิ้งกุศล นางเช่นท่าน
 ไม่สมควรอาสนะและน้ำ สุธาโภชนน์
 จักมีแต่ไหนเล่า ท่านจงไปเสียเรา
 ไม่ชอบใจท่าน.

๒๕๔. ชิมญญวตตี อรุณสมิมุหเต
 ภา ทิสฺสตี อุตฺตมรूपวณฺณินี
 ตถูปมา มํ ปฏิภาสิ เทวเต
 อาจิกฺข เม กตมาสิ อจฺจรา.

๒๕๕. กาฬิ นินทาเหมริว อคฺคิชาริว
 อนิเลริตา โลहितปตฺตมาลินี
 กา ติญฺจสิ มนุทมิกาว โลกยํ
 ภาเสสมานาว คิริ น มุญฺจสิ.

๒๕๖. หิราห เทวี มนุเชสุ ปุชิตา
 อปาปสฺตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สุธาวิวาเทน ตวนฺตฺติมาคตา
 สานํ น สกฺโกมิ สุรํปิ ยาจิตฺ
 โภปิณรูปา วีย ยาจนิตฺติยา.

๒๕๗. ธมฺเมน ภาเยน สฺคตฺเต ลจฺจสิ
 เอโส หิ ธมฺโม น หิ ยาจนา สุธา
 ตํ ตํ อยาจนฺตฺมหนํ นิมนฺตเย
 สุรํ ยํ มมิจฺจสิ ตํปิ ทมฺมิ เต.

๒๕๔. เมื่ออรุณขึ้นไป ในที่สุดแห่งราตรี
 นางเทพธิดาใด เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งรูป
 อันงดงามปรากฏอยู่ ดูกรเทพธิดา
 ท่านเปรียบเหมือนนางเทพธิดานั้น
 จะพูดกะเราหรือ ท่านจงบอกแก่เรา
 ท่านเป็นนางอัปสรอะไร.

๒๕๕. ท่านมีชื่อว่าอย่างไร ยืนอยู่ประจุก
 เถาวัลย์ดำในฤดูร้อน และประจุก
 เปลวไฟ ที่ห้อมล้อมด้วยใบไม้สีแดง
 ถูกลมพัดแล้วดูงามฉะนั้น ท่าน
 เป็นผู้ราวกะว่าจะพูด แต่มิได้เปล่ง
 วาจาออกมา แลดูอยู่เหมือนนาง
 เนื้อเขลา ฉะนั้น.

๒๕๖. ข้าพเจ้ามีชื่อว่าหิรีเทวี ได้รับการ
 บูชาในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ไม่คบ
 เสพสัตว์อันลามก ในกาลทุกเมื่อ
 มายังสำนักของท่าน เพราะวิวาท
 กันด้วยเรื่องสุธาโภชน์ ข้าพเจ้า
 นั้น มีอาภที่จะขอสุธาโภชน์กะท่าน
 ได้ เพราะการขอของหญิงดูเหมือน
 จะเป็นของน่าอาย.

๒๕๗. ดูกรนางผู้มีกายอันงดงาม ท่านจัก
 ได้ตามธรรม ตามอุบายที่ชอบ นี้
 เป็นธรรมดาทีเดียว ก็สุธาโภชน์
 นั้น ท่านจะได้เพราะการขอก็หาไม่

เพราะฉะนั้น เราพึงเชื่อเชิญท่าน
ผู้มีได้ขอสุธาโภชนนั้น ท่าน
ปรารถนาสุธาโภชนใด ๆ เราจะ
ให้สุธาโภชนนั้น ๆ แก่ท่าน.

๒๕๘. สา ตูว์ มยา อชฺช สกมฺหิ อสฺสเม
นิมนฺติตา กญฺจนเวลฺลิวคฺคเห
ตฺวณฺหิ เม สพฺพรเสหิ ปุชิตา
ตํ ปุชยิตฺวาน สฺสรฺปิ อสฺสมิเย.

๒๕๘. ดูกรนางผู้มีสรีระคล้ายทองคำ วันนี้
เราขอเชิญท่านไปในอาศรมของเรา
เราจะบูชาท่านด้วยสรรพพรส ครั้น
บูชาท่านแล้วจักบริโภคแม้สุธาโภชน
บ้าง.

๒๕๙. สา โกลิเยนानุมตา ชุตีมตา
อถา หิริ รมฺมํ ปาวิสฺยสฺสสมํ
อุทกวนฺตํ ผลมริยปุชิตํ
อปาปสฺตตฺตฺปนฺนเสวินี สทา.

๒๕๙. ในกาลนั้น นางหิริเทพธิดา ผู้ไม่
ข้องเกี่ยวกับสัตว์ผู้ลามก ในกาล
ทุกเมื่อ เป็นผู้อันพระดาบสชื่อ
โกลิยะผู้มีความรุ่งเรือง ยอมให้
เข้าไปสู่อาศรม อันนารีนรมย์มีน้ำ
และผลไม้สมบุรณ์อันท่านผู้ประเสริฐ
บูชาแล้ว.

๒๖๐. รุกฺขคฺคหนา พหุเกตุถ ปุปฺพิตา
อมฺพา ปิยาลา ปนสา น กิสุกา
โสภณฺชนา โลทุทมโถปี ปทุมกา
เกตกา จ ภงฺคา ติลกา จ ปุปฺพิตา.

๒๖๐. ณ ที่ใกล้อาศรมสถานนั้น มากไป
ด้วยหมู่รุกขชาตินานาชนิด อันผลิ
ดอกออกผล มีทั้งมะม่วง มะหาด
ขนุน ทองกวาว มะรุม อีกทั้ง
ต้นโลทะและบัวบก การะเกด
จันทน์กะพ้อและหมากหอมแก่ ล้วน
กำลังออกดอกบานสะพรั่ง.

๒๖๑. साला गव्ही पणुकेतुथ चमपुयो
असुसतुथनिโครम्मठुका ज वेथिसा

๒๖๑. ในที่นั้น มากด้วยต้นไม้ชนิด ใหญ่ ๆ
คือต้นรัง ต้นกุ่ม ต้นหว้า ต้นโพธิ์

อุทฺทาลกา ปาตลิสินฺหุวาริตา
มณฺญุณคณฺธา มุจฺจุลฺลิตฺตเกตฺตา.

๒๖๒. หเรณฺฐกา เวลฺฐกา เวณฺฐิตฺตฺตฺตา
สามากนิวารมโถปี จินฺนกา
โมจา กทลิตฺต พุทฺธเกตฺต สาลโย
ปวีหโย อามุชฺชินปี ตณฺฑุลา.

๒๖๓. ตสฺส จ อุตฺตรปฺพุเพน
ชาตา โปกฺขรณฺี สีวา
อกกุกสา อปฺพุภารา
สาทฺ อปฺปฏิคฺคณฺฐิกา.

๒๖๔. ตตฺถ มจฺฉา สนฺนิรตา
เชมิโน พุทฺโฆชฺนา
สิงฺคุสฺวกา สกฺลา^๑
สทฺวกา จ โรหิตา
อาลิตคฺคฺรกาภิณฺณา
ปาณฺีนา^๒ กากมจฺฉกา.

๒๖๕. ตตฺถ ปกฺขี สนฺนิรตา
เชมิโน พุทฺโฆชฺนา

ต้นไทร อีกทั้งมะขาง ราชพฤกษ์
แคฝอย ไม้่างทราย ไม้จิก และ
ลำเจียก ต่างก็มีกิ่งก้านอันห้อยย้อย
ลงมา กำลังส่งกลิ่นหอมฟุ้งน่ายวนใจ.

๒๖๒. ถั่วแระ อ้อยแซม ถั่วปาดะโก
ข้าวฟ่าง ลูกเดือย ถั่วขาวเล็ก
กล้วยมีเมล็ด กล้วยไม่มีเมล็ด
ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ราชดัด และ
ข้าวสารอันเกิดเอง ก็มีอยู่ในอาศรม
นั้นมากมาย.

๒๖๓. ก็เบื้องหน้าทิศอุดร แห่งอาศรม
สถานนั้น มีสระโบกขรณีอันงาม
ราบรื่น มีพื้นที่ชันลงเรียบเสมอกัน
มีน้ำใสจิตสนิท ไม่มีกลิ่นเหม็น.

๒๖๔. อนึ่ง ในสระโบกขรณีนั้นมีปลาต่าง
ชนิด คือปลาดุก ปลากระทิงเหว
ปลากลาย กุ้ง ปลาตะเพียน
ปลาฉลาด ปลากา วายเกลื่อน-
กลาดไปในสระโบกขรณี ที่มีขอบ
คัน พากันแหวกว่ายอย่างสบาย
ทั้งเหยือกก็มีมาก.

๒๖๕. และที่ใกล้เคียงสระโบกขรณี มีนก
ต่างชนิด คือ หงส์ นกกระเรียน

^๑ ฉ. สักลา.

^๒ ฉ. ปาชันนา.

- หังสา โภณจา มยฺหฺรา จ
 จากวากา จ กุกุกุหา
 กุณาลกา พหู จิตฺรา
 สีขินฺชทา ชีวชีวกา.
๒๖๖. ตตฺถ ปาณา สมายนฺติ
 นานามิคคณา พหู
 สีหา พยคฺชมา วราหา จ
 อจฺจโกกตฺรจฺจโย.
๒๖๗. ปลวทา^๑ จ คฺวชา
 มหิสฺสา โรหิตา รุรุ
 เอณฺเวยยา จ วราหา จ
 คณฺโณ นีกฺกุสฺสรา
 กทลิมิคฺคา พหู จิตฺรา
 วิฬารฺา สสกณฺณนิกา.
๒๖๘. ฉมาคิริ ปุปฺผจิตฺตฺรสนฺนตฺตา
 ทิชฺชาภิมฺภุจฺจา ทิชฺชสงฺฆสฺเสวิตฺตา.
๒๖๙. สฺวา สุตฺตฺตฺจา นิลฺทุมฺภามาภิลมฺภิตฺตา
 วิชฺชชฺฐมหาเมชฺชริวานฺนุปชฺชต
 ตสฺสฺสา สฺกฺสมฺภพฺนฺธสิริ กุสฺสามยํ
 สฺกฺจํ สฺกฺคนฺธํ อชฺชินฺนุปเสวิตํ
- นกยูง นอกจากพรากร นกออก
 กระเหว่าลาย นกยูงทอง นกพริก
 และนกไพระดกมากมาย ล้วนมี
 ขนปีกอันงดงาม พากันจับอยู่
 อย่างสบาย ทั้งอาหารก็มีมาก.
๒๖๖. ในที่ใกล้เคียงสระโบกขรณีนั้น มี
 ปาณชาติและหมู่เนื้อต่างๆ มากมาย
 คือ ราชสีห์ เสือโคร่ง ช้าง หมู
 เสือปลา เสือดาว.
๒๖๗. แรดและโคลาน กระบือ ละมั่ง
 กวาง เนื้อทราย หมูป่า ะมาด
 หมูบ้าน กวางทอง แมว กระต่าย
 วัวกระทิง เป็นอันมาก ล้วนงาม
 วิจิตรหลากหลาย.
๒๖๘. พื้นดินและหินเขา ดารดาชงาม
 วิจิตรไปด้วยดอกไม้ ทั้งฝูงนกก็
 ส่งเสียงร้องกึกก้องเป็นที่อาศัยของ
 หมู่ปักษี.
๒๖๙. นางหิริเทพธิดานั้น มีผิวพรรณงาม
 ทัดดอกไม้เขียวเดินเข้าไปยังอาศรม
 ประหนึ่งมหาเมฆขณะฟ้าแลบสว่าง
 ฉะนั้น พระโกสิยดาบสได้พูดคำนี้

^๑ ฉ. ปลาสาทา.

อตริจุจโกจุจัม หิริเมตทพรวี
นิสีท กลุยาณี สุขยิทมาสนัน.

กะนางหิริเทพธิดา ผู้ผูกข้องผม
เรียบร้อยดีแล้ว ด้วยหน้าคางอัน
สะอาดมีกลิ่นหอม มีเก้าอันตั้งไว้
ที่ประตูบรรณศาลา ใช้ลาดด้วย
หนังสือเหลือง เพื่อนางหิรินั้นว่า
คุณนางงาม เชิญท่านนั่งอาสนะนี้
ตามสบายเถิด.

๒๗๐. ตสุสา ตทา โภจจุคตาย โภสิโย
ยทิจจมานาย ชฎาชุตินุโธโร
นเวหิ ปตฺเตหิ สยัม สหุทกัม
สุธาภิหาสี ตฺริโต มหามุณี.

๒๗๐. ในกาลนั้น เมื่อนางนั่งเก้าแล้ว
พระโกสิยดาบสมหามุณี ผู้ทรงชฎา
อันรุ่งเรือง ได้รับนำสุธาโภชนะ
มาพร้อมกับน้ำด้วยใบบัวใหม่เอง
เพื่อนางผู้ปรารถนา เพียงพอกับ
ความต้องการ.

๒๗๑. สา ตัม ปฏิกุคฺคยฺห อุมฺโหหิ ปาณิกิ
อิจฺจุพรวี อตฺตมฺนา ชฎาธรี
หนุทาทํ เอตฺรหิ ปุชิตา ตยา
คฺจฺเฉยฺยํ พฺรเหฺม ติวริํ ชิตาวิณี.

๒๗๑. นางหิริเทพธิดานั้น มีใจเบิกบาน
รับสุธาโภชนะนั้นด้วยมือทั้งสองแล้ว
จึงกล่าวกะพระโกสิยฤาษีผู้ทรงชฎา
ว่า ข้าแต่พระมุณีผู้ประเสริฐ เอา
เถิด ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้ชัยชนะที่
พระผู้เป็นเจ้าบูชาแล้ว จะพึงไปสู่
ไตรทิพยสถานในบัดนี้.

๒๗๒. สา โภสิเยนानุมตา ชุตีมตา
อุทริตา วณฺณมฺเทน มตฺตา
สังกาเส คนฺตฺวาน สหสฺสจฺกฺขุโน
อัยํ สุธา วาสว เทติ เม ชยัม.

๒๗๒. นางหิริเทพธิดานั้น มัวเมาแล้วด้วย
ความเมาในผิวพรรณ เป็นผู้อัน
โกสิยดาบส ผู้มีความรุ่งเรืองกล่าว
อนุมัติแล้ว จึงกลับไป ณ สำนัก
ของท้าวสหัทสนันท์ ทูลว่า ข้าแต่

ทำววาสวะ นี้สุธำโกชน (พระโกสิยดาบสให้แล้ว) ขอพระบิดาจงประทานความชนะแก่หม่อมฉัน.

๒๗๓. ตเมตํ สกโกปี ตทา อปุชยิ
สหินุทเทวา สุรกณฺณมุตฺตมํ
สา ปณฺชลี เทวมนุสฺสปุชิตา
นวมฺหิ โภจฺจมฺหิ ยทา อุปาวิสิ.

๒๗๓. แม้ทำวสั๊กกะ ก็ได้ทรงบูชานางหิรีนั้น ในกาลนั้น เทวดาท้งหลายพร้อมด้วยพระอินทร์ ได้พากันบูชานางสุรกัณฺณญาผู้สูงสุด นางหิรีเทพธิดานั้น เข้าไปยังเก้าอี้ทองอันใหม่ในกาลใด เป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์ประนมมือบูชาแล้ว ในกาลนั้น.

๒๗๔. ตเมว อสํสิ ปุณฺเทว มาตลี
สหสฺสเนตฺโต ติทฺธานมิโนโท
คนฺตุวาน วากุญฺ มม พุรุหิ โกสิยํ
อาสาย สทุธาย สิรียา จ โกสิย
หิรีเยว สุธํ เกน มลตฺถ เหตุนาติ.

๒๗๔. ทำวสัหส์นัยน์ ผู้เป็นจอมแห่งชาวชาวไตรทศ ได้ตรัสกะพระมาตลีนั้นต่อไปอีกว่า ท่านจงไปถามพระโกสิยดาบส ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระโกสิยดาบส เว้นนางอาสา นางศรัทธา และนางสิรีเสียนางหิรีผู้เดียว ได้สุธำโกชนแล้ว เพราะเหตุอะไร.

๒๗๕. ตํ สุปลวตฺถํ อุทตารยิ รัตํ
ททฺทลฺลมานํ อุปกรียสาทิสํ
ชมฺโพนทีสํ ตปเนยฺยสนฺนิภํ
อลงฺกตํ กณฺจนจิตฺตสนฺนตํ.

๒๗๕. พระมาตลีขึ้นรถนั้น เลื่อนลอยไปตามสบาย รุ่งเรืองอยู่เช่นกับเครื่องใช้สอย มิ่งอนรตแล้วไปด้วยทองชมพูพูนุทมีสีแดง คล้ายทองอันวิเศษ มีเครื่องลาดวิจิตรด้วยทองคำ อันประดับแล้ว.

๒๗๖. สุวณฺณจฺจนฺตตฺถ พฺหุ นิปาติตา
 หตฺถี คฺวสุสา กิปรุสพฺพคฺชฺมทีปโย
 เอนฺนยฺยกา ลฺงฺฆมฺเมตฺถ ปกฺขิโน
 มิเคตฺถ เวพฺพริยมยา ยฺยูถายฺตฺตา.

๒๗๗. ตตฺถสุสฺสราชฺหรโย อโยชโย
 ทสฺสตาณี สุสุนาคสาทิสฺเส
 อลฺงฺกเต กณฺจนาชาลฺลฺลจฺจเท
 อาเวลิเน สทฺทคฺเม อสงฺคิเต.

๒๗๘. ตํ ยานเสฏฺฐํ อภิรุยฺห มาตลฺลิ
 ทสฺ ทิสฺสา อีมา อภินาทยิตฺถ
 นฺนญจฺ เสลญฺจ วนฺปฺปติณญจ
 สสาครํ ปพฺพตยิตฺถ เมทนี.

๒๗๙. ส ขิปฺปเมวํ อฺปคฺมฺม อสุสมํ
 ปาวารเมกํสกโต กตญฺชลฺลิ
 พหุสุสุตํ วุฑฺฒํ วินิตฺวตฺตํ
 อิจฺจพฺรวิ มาตลฺลิ เทวพฺรฺราหฺมณํ.

๒๗๖. รูปทั้งหลายมีมากมายในรณนั้น คือ
 รูปพระจันทร์ ช้าง โค ม้า กิन्नร
 เสือโคร่ง เสือเหลือง เนื้อทราย
 ล้วนแล้วด้วยทองคำ นกทั้งหลาย
 ในรณนั้นทำด้วยรัตนะต่าง ๆ กระจ
 กระจาดโหลดเต็มอยู่ หม่อมฤคใน
 รณนั้น จัดไว้ตามฝูงล้วนแล้วด้วย
 แก้วไพฑูรย์.

๒๗๗. พวกเทพบุตร ได้เทียมม้าอัศวราช
 มีสีดั่งทองคำในรณนั้น คล้ายช้าง
 หม่อมมีกำลัง ประมาณหนึ่งพันตัว
 อันประดับแล้ว มีเครื่องประดับ
 ทับทรวง กระทำด้วยข้ายทองคำ
 ทั้งห้อยเครื่องประดับหูไป โดยเสียง
 ปกติไม่ขัดข้อง.

๒๗๘. พระมาตลีขึ้นสู่ยานอันประเสริฐนั้น
 บันลือลั่นแล้ว ตลอดทิศทั้ง ๑๐
 เหล่านี้ ให้ท้องฟ้าภูเขาและต้นไม้ใหญ่
 อันเป็นเจ้าแห่งไพร พร้อมทั้งสาคร
 ตลอดทั้งเมทนีดล ให้สั่นหวั่นไหว
 ทั่วไป.

๒๗๙. พระมาตลีนั้น เข้าไปยังพระอาศรม
 โดยเร็วพลันอย่างนี้ กระทำผ้า
 ทิพยปาวาร เฉวียงป่าข้างหนึ่ง
 กระทำอัญชลีแล้ว กล่าวกะพระ

๒๘๐. อินุทสุต วากุญ์ นิสาเมหิ โกลิย
 ทูโต อหิ ปุจฺจติ ตํ ปุรินุทโท
 อาสา ย สทฺธา ย สิริยา จ โกลิย
 หิริ สุธํ เกณ มลตฺถ เหตุนา.

๒๘๑. อทฺธา สิริ มํ ปฏิภาติ มาตลิ
 สทฺธา อนิจฺจา ปน เทวสารถิ
 อาสา วิสฺวาทิกสมฺมตา หิ เม
 หิริ จ อริยมฺหิ कुณฺน ปติภูจिता.

๒๘๒. กุมาริโย ยาจิมา โคตฺตฺรกุชิตา
 ชิณฺณา จ ยา จ สมตฺตฺติโย
 ตา ฉนฺทฺราคํ ปริเสสฺสุ อุกฺคตํ
 หิริยา นิวาเรณฺติ สจิตฺตมตฺตโน.

โกลิยดาบส ผู้เป็นพราหมณ์
 ประเสริฐกว่าหมู่เทวดา ผู้เป็น
 พหูสูตผู้เจริญ ผู้มีวัตรอันฝึกหัด
 ดีแล้วว่า.

๒๘๐. ข้าแต่พระโกลิยดาบส ท่านจงฟัง
 ถ้อยคำของพระอินทร์ ข้าพเจ้า
 เป็นทูตท้าวปรีนททเทวราช ตรัส
 ทามท่านว่า ข้าแต่พระโกลิยดาบส
 ยกเว้นนางอาสา นางศรัทธา นาง
 สิริเสียบ เพราะเหตุไร นางหิริจึงได้
 สุธำโกชนแต่ผู้เดียว.

๒๘๑. ดูกรมาตลีเทพสารถี นางสิริเทพธิดา
 กล่าวตอบข้าพเจ้าว่าแน่นอน ส่วน
 นางศรัทธา กล่าวตอบข้าพเจ้าว่า
 ไม่เที่ยง แต่นางอาสาเราสมมติว่า
 เป็นผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน ส่วน
 นางหิริเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณ อัน
 ประเสริฐ.

๒๘๒. นางกุมารีกีดี หญิงที่สกุลรักษา
 แล้วก็ดี หญิงแก่ที่ไม่มีสามีก็ดี
 หญิงมีสามีก็ดี ได้รู้ฉันทราคะ
 ที่เกิดขึ้นแรงกล้า ในบุรุษทั้งหลาย
 แล้วห้ามกั้นจิตของตนเสียได้ ด้วย
 ความละเอียดใจ.

๒๘๓. สงคามสี่เสี สรสดุติสัญเต
 ปราชิตานัน ปตตัม ปลาโยนิน
 หิริยา นินวตุนนุติ ชหิตุว ชีวิตัม
 เต สมุปฺปิจุจฺจนุติ ปุณฺ หิริมฺนา.

๒๘๔. เวลา ยถา สาคฺรวคฺวาริณี
 อโย หิริ ปาปชนํ นินวาริณี
 ตัม สพฺพโลเก หิริมฺริยปฺุชิตัม
 อินฺทสฺส ตัม เวทย เทวสฺวารถิ.

๒๘๕. โก เต อิมํ โกลิย ภิฏฺฐิจิเมทหิ
 พุรฺหุมา มหิณฺโท อถวา ปชาปติ
 หิราย เทเวสุปี เสฏฺฐสมฺมตา
 ธิตา มหิณฺทสฺส มเหสิ ชายถ.

๒๘๖. หนฺเทหิ ทานิ ติทฺธิวํ อปฺกุกม
 รถํ สมารุญฺห มมายิตัม อิทํ

๒๘๓. นักรบเหล่าใด ที่ต้องสละชีวิตใน
 สนามรบกำลังต่อสู้ด้วยลูกศร และ
 หอก เมื่อนักรบแพ้แล้วในระหว่าง
 ผู้ตกไปและหนีไป ย่อมกลับมา
 ด้วยความระอาย พวกนักรบที่แพ้
 สงครามเหล่านั้น เป็นผู้มิใช่ระอาย
 ย่อมมารับนายอีก.

๒๘๔. นางหิรีนี้ เป็นผู้มียกติห้ามชนเสีย
 จากบาปเหมือนทำนบเป็นสถานที่
 กั้นกระแสน้ำเชี่ยวไว้ได้ ฉะนั้น
 ดูกรเทพสารถี เพราะฉะนั้น ท่าน
 จงทูลตามคำที่เขากล่าวแล้วนั้น แต่
 พระอินทร์ว่านางหิรีนั้น อันท่าน
 ผู้ประเสริฐบุชชาแล้ว ในโลกทั้งปวง
 ดังนี้.

๒๘๕. ข้าแต่พระโกลิยะ ผู้แสวงหาคุณ
 อันยิ่งใหญ่ ทำวมหาพรหม ทำว
 มหิณทรเทวราช หรือทำวประชาบดี
 ใครเล่า ได้เข้าใจความเห็นนี้ของ
 ท่าน นางหิรีนี้ เป็นธิดาของทำว
 มหิณทรเทวราช ย่อมได้สมมติว่า
 เป็นผู้ประเสริฐที่สุดแม้ในหมู่เทวดา
 ทั้งหลาย.

๒๘๖. เชิญเถิดท่านจงมา จงขึ้นรถคันนี้
 อันเป็นของข้าพเจ้า ไปสู่ไตรทิพย์

อินฺโท จ ตํ อินฺทสโคตฺต กงฺขติ
อชฺเชว ตฺวํ อินฺทสหพฺยตํ วช.

ในกาลบัดนี้เกิด ข้าแต่ท่านผู้มีโคตร
เสมอด้วยพระอินทร์ ทั้งพระอินทร์
ก็ทรงหวังท่านอยู่ ท่านจงถึงความ
เป็นสหายกับพระอินทร์ในวันนี้เถิด.

๒๘๗. เอวํ วิสุชฺฌนฺติ อปาปกมฺมิโน
อโถ สฺวจินฺนุณฺนสฺส ผลํ น นสฺสติ
เย เกจิ อทฺทกฺขุํ สุทธาโกชนํ
สพฺเพว เต อินฺทสหพฺยตํ คตา"ติ.

๒๘๗. สัตว์ทั้งหลาย ผู้ไม่กระทำความอัน
เป็นบาป ย่อมหมดจดได้ด้วยอาการ
อย่างนี้ อนึ่ง ผลของกรรมที่บุคคล
ประพฤติดีแล้ว ย่อมไม่เสื่อมสูญ
ไป สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้เห็น
สุทธาโกชน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมดถึง
ความเป็นสหายกับพระอินทร์แล้ว".

สุทธาโกชนชาดกํ ตติยํ.

สุทธาโกชนชาดก ที่ ๓.

๓. สุธาโภชนชาติกถา

(๕๓๕)

นคตตเม คิริเว คนุมาทเนติ
อิท สตุธา เขตวเน วิหรนุโต เอก์
ทานชฎาสมัย ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

โส กิร สาวตติยิ เอโก กุลปุตโต
สตถุ ธมมเทศนั สตุวา ปสนนจิตโต
ปพพชิตวา สีเลสุ ปริปุริการี
ธุดงคคฺเณน สมนุภาคโต สพรหมจารีสุ
ปวตตเมตตจิตโต ทิวสสุส ติกุชตตุ
พุทธธมมสังฆุปฏจาเนสฺ อปฺปมตโต
อาจารย์สมฺปนฺโน ทานชฎาสมัย
สาราณียธมฺมปุโรโก อโหสิ. โส
อดตนา ลหุํ ปฏิกุคาหเกสุ
วิชชมาเนสฺ ฉินฺนภตโต หุตวาปี
เทติเยว ตสฺมา โส ทานชฎาสมัย
ทานาภิรโต ภิกขุสงฺฆเ ปากโฏ อโหสิ.

อถกทิวสํ ภิกขุ ธมฺมสภายิ กถิ
สมฺภุจาเปสฺ "อาวุโส อสุโก นาม

๓. พรรณนาสุธาโภชนชาติก

(๕๓๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้มี
อหยาศัยในการบำเพ็ญทานรูปหนึ่ง ตรัส
พระธรรมเทศนาว่า ภูเขาคันทมาทน์
ซึ่งเป็นภูเขาอันประเสริฐสูงสุด ดังนี้
เป็นต้น.

ได้ยินว่า ภิกษุนั้นเป็นบุตรของ
ตระกูลหนึ่งในเมืองสาวัตถี ได้ฟังพระ
ธรรมเทศนาของพระศาสดามีจิตเลื่อมใส
แล้วออกบวชทำศีลให้บริบูรณ์ประกอบ
ด้วยธุดงค์คุณ มีเมตตาจิตแผ่ไปในเพื่อน
พรหมจารีทั้งหลาย เป็นผู้ไม่ประมาทใน
การทำนุบำรุงพระพุทธเจ้า พระธรรม
และพระสงฆ์วันละ ๓ ครั้ง เป็นผู้สมบุรณ์
ด้วยมรรยาท มีอหยาศัยชอบในการ
ให้ทานบำเพ็ญสาราณียธรรม. ภิกษุนั้น
เมื่อปฏิกุคาหมีอยู่ ย่อมให้สิ่งของที่ตนได้
แล้วจนหมดสิ้น แม้ตนเองถึงกับตัดอาหาร
เพราะฉะนั้น เธอจึงเป็นผู้มีอหยาศัยใน
การจำแนกทาน ยินดียิ่งในทาน ปราภฏ
ในหมู่ภิกษุ.

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายสนทนากัน
ในธรรมสภาว่า "ดูกรท่านผู้มีอายุ

ภิกษุ ทานชฎาสโย ทานาภริโต
 อตตนา ลหุ^๑ ปสทมตต^๑ ปานีเยปี
 โลกั ฉินฺทิตฺวา สพรหมจารีนํ เทติ
 โภธิสตุตฺสเสว อชฎาสโย"ติ. สตุถา
 ตํ กถํ ทิพฺพาย โสตราตุยา สุตฺวา
 คนฺธกุฎิโต นิกุมิตฺวา อากนฺตุวา
 "กาย นฺตุถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
 สนฺนินฺนนา"ติ ปุจฺฉิตฺวา "อิมาย
 นามา"ติ วุตฺเต "อโย ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 ปุพฺเพ อทานสีโล มจฺฉรี ตินฺคฺเคน
 เตลพินฺทุสฺสาปี อทาตา อโหสิ. อถ
 นํ อหํ ทเมตฺวา นิพฺพิเสวณํ กตฺวา
 ทานผลํ วนฺณเนตฺวา ทานเ ปติฏฺฐาเปสิ.
 โส 'ปสทมตตฺปี ชุทฺทกํ ลภิตฺวา
 อทตฺวา น ปิวิสุสामी"ติ มม สนฺติเก
 วรี อคฺคฺเหสิ, ตสฺส ผเลน
 ทานชฎาสโย ทานาภริโต ชาโต"ติ
 วตฺวา ตฺถนฺหิ อโหสิ เตหิ ภิกฺขุหิ
 เทสนานุสนฺธิกุสฺเลหิ ยาจิตฺวา อตีตํ
 อหาริ

ทั้งหลาย ภิกษุชื่อนั้นเป็นผู้มีอัธยาศัย
 ในการจำแนกทาน ยินดียิ่งในการให้ทาน
 ตัดความโลภเสียได้ แม้ในน้ำประมาณ
 ของมือหนึ่งที่ตนได้มา ก็ถวายแก่เพื่อน
 สพรหมจารีทั้งหมด เธอมีอัธยาศัยดุจ
 พระโพธิสัตว์". พระศาสดาทรงได้ยิน
 เรื่องนั้น ด้วยพระโสตราตุอันเป็นทิพย์
 จึงเสด็จออกจากพระคันธกุฎิ เสด็จมา
 ตรัสถามว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้
 พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร" เมื่อ
 ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า "เรื่องชื่อนี้"
 จึงตรัสว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อชาติ
 ปางก่อน ภิกษุนี้ไม่ให้ทานเป็นปรกติ
 เป็นผู้ตระหนี่ ไม่ให้แม้หยาดน้ำมันด้วย
 ปลายหญ้า, ต่อมาเราได้ทรมานเธอ
 กระทำให้หมดพยศ พรรณนาผลแห่งทาน
 ให้ตั้งอยู่ในทานแล้ว เธอได้รับพรในสำนัก
 แห่งเราว่า 'แม้ได้นำมาเล็กน้อย เพียง
 ของมือหนึ่ง ยังไม่ได้ให้ทานแล้ว จักไม่
 ตีมน้ำนั้น' ด้วยผลแห่งการได้รับพรใน
 สำนักแห่งเรานั้น เธอจึงเป็นผู้มีอัธยาศัย
 ในการให้ทาน ยินดีในทาน" ทรง
 คุชณีภาพนึ่งอยู่ อันภิกษุผู้ฉลาดด้วย
 อนุสนธิแห่งการเทศนา ได้กราบทูล
 อาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า

^๑ ลหุเต ปสทมตเต ปานีเยปีติ ยุตตตร.

อตีเต พาราณสีย์ พรหมมตฺเต
 รชฺชํ กาเรนฺเต เอโก คหปติ อทฺโธ
 อโหสิ มหทฺธโน อสีติโกฏวิภโว
 โพิธิตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ. อถสฺส
 ราชา เสฏฺฐิฏฺฐจํ อทาสิ. โส
 ราชปฺุชิตฺโต นครชนปทปฺุชิตฺโต อโหสิ.
 โส เอกทิวสํ อตฺตโน สมฺปตฺตี
 โอลิเกตฺวา จินฺตฺสิ “อัยฺ ยโส มยา
 อตีตฺตเว เนว นิทฺทายนฺตฺเตน น
 กายทฺุจฺจริตาทีนํ กโรนฺตฺเตน ลทฺุโธ
 กายสฺุจฺจริตาทีนํ ปฺุเรตฺวา ลทฺุโธ
 อนาคเตปี มยา มม ปตฺติฏฺฐจํ
 กาทํ วฏฺฐตี”ติ. โส รณฺโณ สนฺตํ
 คนฺตฺวา “เทว มม สมฺเร อสีติโกฏิณํ
 อตฺถิ ตํ คนฺหาหิ”ติ วตฺวา “น
 มยฺหํ ตว ธเนน อตฺถิ พนฺุ เม
 ธนํ อิตฺถี ยทิจฺฉสิ ตํ คนฺหาหิ”ติ
 วตฺเต “กึ นฺุ เทว มม ธนํ
 ทาทํ ลภามิ”ติ อาห.

อถ รณฺณา “ยถารุจํ กโรหิ”ติ
 วตฺเต จตฺตุสฺส นครทฺุวาเรสฺส นครมชฺุณฺเ

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติ ในพระนครพาราณสี
 พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นคฤหบดีคนหนึ่ง
 เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีทรัพย์มาก มีสมบัติ
 ๘๐ โกฏิ. ต่อมาพระราชินีได้ประทานคร
 ตำแหน่งเศรษฐี แก่พระโพธิสัตว์นั้น.
 เศรษฐีนั้น เป็นผู้อันพระราชินีบูชาแล้ว
 และเป็นผู้อันชาวเมืองและชาวชนบทบูชา
 แล้ว. วันหนึ่งเศรษฐีนั้นแลดูสมบัติของตน
 แล้ว คิดว่า “ยศนี้เรามีได้ออนหลับอยู่
 ได้แล้ว หรือเราทำกายทุจริตเป็นต้นไว้ใน
 อดีตภพ ได้มากก็หาไม่ได้ เราบำเพ็ญกาย-
 ทุจริตเป็นต้น ให้บริบูรณ์จึงได้มา. แม้ใน
 อนาคตกาลเล่า เราควรทำที่พึ่งของเรา”.
 เธอไปยังสำนักของพระราชินี กราบทูลว่า
 “ขอเดชะองค์สมมติเทพ ทรัพย์ ๘๐ โกฏิ
 ในเรือนของข้าพระองค์มีอยู่ ขอพระองค์
 จงทรงรับทรัพย์นั้นไว้” เมื่อพระราชินี
 รับสั่งว่า “เราไม่มีความต้องการทรัพย์
 ของท่าน ทรัพย์ของเรามีมากอยู่แล้ว
 ตั้งแต่นี้ไปท่านปรารถนาสิ่งใดก็จงถือเอา
 สิ่งนั้นเถิด” จึงกราบทูลว่า “ขอเดชะองค์
 สมมติเทพ ข้าพระองค์ได้เพื่อจะให้ทรัพย์
 ของข้าพระองค์อย่างไรหนอ”.

ลำดับนั้น เมื่อพระราชินีตรัสว่า
 “ท่านจงกระทำตามความพอใจเถิด” ดังนี้

นิเวสนทวาร ชาติ ๑ ทานสาลาโย
 การาเปตวา เทวสิกั เทวสิกั
 ฉสตสหัสสปริจุจาคั กโรนโต มหาทานั
 ปวตเตสิ. โส ยาวชีวิ ทานั ทตวา
 "อิมั มม ทานวสิ มา อุปจุฉินุทธา"ติ
 ปุตเต อนุสาเสตวา ชีวิตปริโยसानะ
 สกุโก หุตวา นิพพตติ. ปุตโตปิสสุ
 ตเถว ทานั ทตวา จนุโท หุตวา
 นิพพตติ. ตสสุ ปุตโต สุริโย หุตวา
 นิพพตติ. ตสสุ ปุตโต มาตลิว หุตวา
 นิพพตติ. ตสสุ ปุตโต ปญจสิโข
 หุตวา นิพพตติ. ตสสุ ปน ปุตโต
 ฉญุโจ เสฎฐิจญุจัน ลหุธา มจจริย-
 โกลสิโย นาม อโหสิ อสตีโกฏวิวิเวเยว.
 โส "มม ปิตุปีตามหา พาลา อหะสุ
 ทุกเขน สมภตัง ฌนั ฉทเทสุ. อหิ
 ปน ฌนั รกขิสสุสามิ กสสุจิ กิณฺจ
 น ทสสุสามิ"ติ จินฺนเตตวา ทานสาลา
 วิทถ์เสตวา อคฺคินา ฉมาเปตวา
 ถทุณฺมจจริ อโหสิ.

เธอจึงให้สร้างศาลาทานขึ้น ๖ แห่ง คือ
 ที่ประตูพระนคร ๔ แห่ง ท่ามกลาง
 พระนคร ๑ แห่ง และที่ประตูเรือนของตน
 ๑ แห่ง กระทำการบริจาคทรัพย์ ๖ แสน
 บำเพ็ญมหาทานให้เป็นไปอยู่ทุก ๆ วัน.
 เธอให้ทานตลอดชีวิต สั่งสอนบุตรทั้งหลาย
 ว่า "เจ้าอย่าตัดวงศ์แห่งทานนี้ของเรา
 เสีย" ครั้นเวลาสิ้นชีวิตแล้วได้บังเกิดเป็น
 ท้าวสักกเทวราช. แม้บุตรของเศรษฐีนั้น
 ก็ให้ทานเหมือนบิดาอย่างนั้น ครั้นทำลาย
 ชันธุ์ ก็ไปเกิดเป็นพระจันทรเทพบุตร.
 บุตรของพระจันทรเทพบุตร ได้ให้ทาน
 เหมือนบิดา ครั้นทำลายชันธุ์ได้บังเกิดเป็น
 สุริยเทพบุตรแล้ว. บุตรแห่งสุริยเทพบุตร
 บำเพ็ญทานเหมือนบิดา ครั้นทำลายชันธุ์
 ได้บังเกิดเป็นมาตลีเทพบุตรแล้ว. บุตร
 แห่งมาตลีเทพบุตร บำเพ็ญทานเหมือน
 บิดา ครั้นทำลายชันธุ์ได้บังเกิดเป็น
 ปัญจสิขเทพบุตร. ส่วนบุตรของปัญจสิข-
 เทพบุตรนั้น ได้ตำแหน่งเศรษฐีคนที่ ๖
 เป็นเศรษฐีชื่อมัจฉริยโกลิยะมีทรัพย์สมบัติ
 ๘๐ โกฎิ. เศรษฐีนั้น คิดว่า "บิดาและปู่
 ของเราเป็นคนพาล ทิ้งทรัพย์ที่รวบรวม
 มาด้วยความลำบากแล้ว ส่วนเราจัก
 รักษาทรัพย์ไว้ จักไม่ให้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ"
 จึงให้รื้อโรงทานทั้ง ๖ แห่งนั้น เอาไฟเผา
 เสีย เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น.

อดสฺส เคหทฺวาเร ยาจกา
 สนฺนิปตฺติวา พาทา ปคฺคยฺห
 “มหาเสฏฺฐิ มา อตฺตโน ปิตุปีตามหานํ
 ทานวํสํ นาสยิ ทานเมว เทหิ”ติ
 มหาสทฺเทน ปริเทวีสุ. สุตฺวา มหาชน
 “มัจฉริยโกสิเยน อตฺตโน ทานวํโส
 อุปฺจฉินฺโน”ติ ตํ ครหิ. โส ลชฺชิตฺโต
 นิเวสนทฺวาเร ยาจกานํ อาคตํ
 นิวาเรตุํ อารกฺขํ จเปสิ. เต นิปฺปจฺยยา
 หุตฺวา ปุณฺ ติสฺส เคหทฺวารํ น
 โอลิเกสุ. โส ตโต ปฏฺจาย ฐนเมว
 สํหริติ เหนว อตฺตนา ปริภุชฺชติ น
 ปุตฺตทาราทีนํ เทติ กณฺธิกพิลงฺคหฺตฺติยํ
 สกฺกณฺทกภตฺตํ ปริภุชฺชติ มฺลผล-
 มตฺตตฺตฺตฺตํ ภูลวตฺตํ นิวาเสสิ
 ปณฺณชตฺตํ มตฺตเก ฐาเวตฺวา
 ขชฺชฺรโคณยฺตฺเตน ขชฺชฺรธกฺเณ ยาทิ.
 อิติ ตสฺส อสฺปฺริสฺสฺส สนฺตํ ฐนํ
 สุนฺเชน ลทฺถํ นาฬิเกอํ วย อโหสิ.

โส เอกทิวสํ ราชูปฏฺจจํ
 คจฺฉนฺโต “อนฺุเสฏฺฐิ อาทาย คมิสฺสํ”ติ
 ตสฺส เคหํ อคมาสิ. ตสฺมี ขณฺ

ครั้งนั้น พวกยาจกมาประชุมกันที่
 ประตูเรือนของเศรษฐีนั้น ประคองแขน
 ทั้งสองร้องคร่ำครวญด้วยเสียงอันดังว่า
 “ข้าแต่มหาเศรษฐี ขอท่านอย่าทำวงศ์
 แห่งท่านแห่งบิดาและปู่ของตนให้ฉิบหาย
 เสียเลย ขอท่านจงให้ทานด้วยเถิด”.
 มหาชนได้ยิน ก็ติเตียนเศรษฐีนั้นว่า
 “มัจฉริยโกสิยเศรษฐีตัดวงศ์แห่งท่านของ
 ตนเสียแล้ว”. เศรษฐีนั้นละอายแล้ว จึง
 ตั้งการรักษาไว้ที่ประตูเรือน เพื่อคอย
 ห้ามพวกยาจกที่มาแล้ว ๆ. พวกยาจก
 เหล่านั้นไม่มีเครื่องค้าจุน ก็ไม่มองดู
 ประตูเรือนของเศรษฐีนั้นอีกเลย. จำเดิม
 แต่กาลนั้นมา เขาก็รวบรวมทรัพย์เท่านั้น
 ไม่บริโภคด้วยตนเองทั้งไม่ให้แก่บุตรและ
 ภรรยาเป็นต้นบริโภคด้วย ตนเองบริโภค
 ข้าวต้มปลายเกเรียนปนรำ มีน้ำส้มพะอุม
 เป็นกับ นุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบที่ช่างผูกทอ
 สักว่าเป็นดังรากไม้ ผลไม้ กั้ نرمไบตาล
 เบื้องบน ไปด้วยรถเกาคร่ำคร่าเทียมด้วย
 โคแก่. ทรัพย์ที่มีอยู่ของเศรษฐีผู้เป็น
 อสัตบุรุษนั้น ได้เป็นดังผลมะพร้าวที่
 สุนัขได้ ด้วยประการฉะนี้.

วันหนึ่ง มัจฉริยโกสิยเศรษฐี เมื่อ
 จะไปสูที่เฝ้าพระราชาคิดว่า “เราจักชวน
 อนุเศรษฐีไปด้วย” จึงไปยังเรือนอนุเศรษฐี

อนุเสฏฐิ ปุตตธิตาหิ ปริวุโต
 นวสปปิปกุกมธุสกุขรปฺนุณฺเณหิ อภิสงฺขตํ
 ปายาสํ ภูณฺชมาโน โหติ. โส
 มจฺจฺริยโกสิยํ ทิสฺวา อาสนา วุฏฺจาย
 “เอหิ มหาเสฏฐิ อิมสฺมี ปลฺลงฺเก
 นิสฺสิท ปายาสํ ภูณฺชิสฺสามา”ติ อาห.
 ตสฺส ตํ ปายาสํ ทิสฺวา มุเข
 เขฬิ อฺปฺปชฺชติ, ภูณฺชิตฺตกาโม อโหสิ,
 เอวํ ปน จินฺตฺเตสิ “สจฺจํ ภูณฺชิสฺสามิ
 อนุเสฏฐิโน มมฺ เคนฺหิ คตกาเล
 ปฏฺิสกฺกาโร กาทพฺโพ ภวิสฺสติ เอวํ
 เม ธนํ นสฺสิสฺสติ น ภูณฺชิสฺสามิ”ติ.

อถ นํ ปุณฺปฺปุนํ ยาจิยมาโนปิ
 “อิทานิ เม ภูตตํ สฺหิตฺตสฺมี”ติ น
 อิจฺฉิ. อนุเสฏฐิมฺหิ ภูณฺชนฺเต ปน
 โอลิเกนฺวุโต มุเข สณฺชายมาเนน เขฬฺน
 นิสฺสิทฺตฺวา ตสฺส ภาตฺตกิจฺจาวสาเน เตน
 สทฺธิ ราชนิเวสนํ คนฺตฺวา ราชนิเวสนา
 โอตริตฺวา อตฺตโน เคนฺหิ อนฺุปฺตฺโต
 ปายาสตณฺหาย ปิพฺยมาโน จินฺตฺเตสิ
 “สจฺจํ ‘ปายาสํ ภูณฺชิตฺตกาโมมฺหิ’ติ
 วกฺขามิ, มหาชนฺโน ภูณฺชิตฺตกาโม ภวิสฺสติ.
 พนฺุ ตณฺุชฺจุลาทโย นสฺสิสฺสนฺตฺติ, น
 กสฺสจฺจิ กเถสฺสามิ”ติ. โส รตฺตนิทฺวิ

นั้น ขณะนั้น อนุเศรษฐีแอดล้อมด้วย
 บุตรธิดา กำลังบริโภคข้าวปายาสที่ปรุง
 ด้วยเนยใสใหม่ น้ำผึ้งสุก และน้ำตาล
 กววด. อนุเศรษฐีนั้น ครั้นเห็นมัจฉริย-
 โกสิยเศรษฐี จึงลุกจากอาสนะกล่าวว่า
 “เชิญท่านมหาเศรษฐีมานั่งที่บัลลังก์นี้
 เชิญบริโภคข้าวปายาสด้วยกัน”. ท่าน
 มหาเศรษฐีพอเห็นข้าวปายาสนั้น ก็เกิด
 น้ำลายไหลใคร่อยากจะบริโภคบ้าง แต่
 มาคิดอย่างนี้ว่า “ถ้าเราบริโภคเราก็จะ
 ต้องกระทำสักการะตอบแทนในเวลา
 อนุเศรษฐีไปยังเรือนของเรา เมื่อเป็น
 เช่นนี้ ทรัพย์ของเราก็จักพินาศ เราจัก
 ไม่บริโภคละ”.

ลำดับนั้น มหาเศรษฐีแม้ถูก
 อนุเศรษฐีอ้อนวอนอยู่บ่อยๆ จึงกล่าวกะ
 อนุเศรษฐีว่า “เราบริโภคแล้วเดี๋ยวนี้เอง
 เราอิ่มอยู่” ไม่ปรารถนาจะบริโภค. แต่
 เมื่ออนุเศรษฐีบริโภคอยู่ มหาเศรษฐีนั่ง
 มองดูมีน้ำลายไหลออกจากปาก ในเวลา
 เสร็จภารกิจของอนุเศรษฐี จึงไปยัง
 พระราชนิเวศน์ด้วยกัน กลับจาก
 พระราชนิเวศน์มาถึงเรือนของตน ถูก
 ความอยากในรสข้าวปายาสบีบคั้นอยู่
 จึงคิดว่า “ถ้าเราจักพูดว่า ‘เราอยาก
 บริโภคข้าวปายาส’ มหาชนจักเป็นผู้อยาก

ปีพียมาโน กเถสิ "ภทเท อหิ
เอกทิวส์ อนุเสฎฐี นวสปปิมธุสกุขร-
ปุณณามิสงขตัม ปายาสัม ภูณชนตัม
ทิสฺวา ตโต ปฏฺจาย ตาทิสัม ปายาสัม
ภูณชิตฺตกาโม ชาโต"ติ.

"อสนปฺปฺริส ก็ ตฺวํ ทฺคุคฺโตสิ
สกลนคฺรวาสินี ปโหนกัม ปายาสัม
ปจิสฺสามี"ติ. อถสฺส สีสฺเส ทณฺฑเทน
ปหรณกาโล วีย อโหสิ. โส ตสฺสสา
กฺุชฺฌิตฺวา "ชานามิหิ ตว มหทฺธนฺนภาวํ
สเจ เต กุลฆฺรธา อภตัม อตฺถิ
ปายาสัม ปจิตฺวา นคฺรานัม เทหิ"ติ
อาห. "เตนหิ เอกวีถิวาสินี ปโหนกัม
กตฺวา ปจามิ"ติ. "ก็ เต เอเตหิ
อตฺตโน สนฺตกัม ชาทฺนตฺตฺ"ติ. "เตนหิ
อิโตจฺจิโตจ สตฺตสฺตฺตคฺรวาสินี ปโหนกัม
กตฺวา ปจามิ"ติ. "ก็ เต เอเตหิ"ติ.
"เตนหิ อิมสฺมี เคเห ปริชนสฺสา"ติ.

ภรรยา กล่าวว่า "ถ้าเช่นนั้นขอท่านจง
บอกมาเถิด". เศรษฐีกล่าวว่า "เธอจัก
อาจรักษาถ้อยคำนั้นของเราได้หรือ".
ภรรยา กล่าวว่า "ถ้าเป็นวาจาที่ดีฉัน
ควรจะรักษา ดีฉันก็จักรักษาไว้". แม้เมื่อ
ภรรยา กล่าวรับรองอยู่อย่างนี้ มหาเศรษฐี
ก็ไม่อาจจะบอกได้ เพราะกลัวเสียทรัพย์.
ท่านถูกภรรยา รบเร้าอยู่บ่อย ๆ จึงบอกว่า
"ดูกรรมางผู้เจริญ วันหนึ่ง เราเห็นอนุเศรษฐี
บริโภคข้าวปายาส อันปรุงด้วยเนยใสใหม่
น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด ตั้งแต่วันนั้นมาก็เกิด
อยากจะบริโภคข้าว ปายาสอย่างนั้นบ้าง".

ภรรยา กล่าวว่า "ดูกรรมท่านผู้เป็นอสังตบุรุษ
ตัวท่านเป็นคนยากจนนักหรือ ดีฉัน
จักหุงข้าวปายาสให้เพียงพอ แก่ชาว
พระนครทั้งสิ้น". ครั้งนั้น ได้เป็นดังกาล
ที่มหาเศรษฐีถูกตีที่ศีรษะด้วยท่อนไม้
เขาโกรธภรรยา มากจึงกล่าวว่า "เรารู้ว่า
เธอมีทรัพย์มาก ถ้าว่าทรัพย์ที่นำมาจาก
เรือนสกุลของเธอมีอยู่ เธอจงหุงข้าวปายาส
แจกแก่ชาวเมืองทั้งหลายเถิด". ภรรยา
กล่าวว่า "ถ้าเช่นนั้น ดีฉันจะหุงให้พอแก่
ชนผู้อยู่ในถนนเดียวกัน". เศรษฐีกล่าวว่า
"ประโยชน์อะไรด้วยชนเหล่านั้น แก่เธอ
พวกเขาก็จกกินของตนเอง".

“กั เต เอเตนา”ติ. “เตนหิ
 พนฺธุชนฺสุเสว ปโหนกั กตฺวา ปจามิ”ติ.
 “กั เต เอเตนา”ติ. “เตนหิ ตฺยฺหญฺจ
 มยฺหญฺจ ปจิสฺสามิ”ติ “กาสิ ตฺวํ
 น ตฺยฺหิ วฏฺฏตี”ติ. “เตนหิ เอกฺสุเสว
 เต ปจามิ”ติ วุตฺเต “ตฺวํ ปน มยฺหิ
 อธิ เคเห มา ปจิ มยฺหิ ปน
 เคเห ปจิตฺเต พหุ ชนา ปจฺจาสิสนฺ”ติ.
 มยฺหิ ปน ปิฏฺฐตฺถุทฺถานํ จตฺถาคํ
 กตฺวา ขีรฺสุส อจฺจริ สกฺขราเย กรณฺฑกํ
 สปิสิสฺส กรณฺฑกํ มธฺสุส เอกญฺจ
 ปจฺนภาชนํ เทหิ อรณฺญํ ปวิสิตฺวา
 ตตฺถ ปจิตฺวา ภูณฺชิสุสามิ”ติ.

ภรรยา กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ดิฉันจะหุง
 ให้พ่อแก่ชนผู้เฒ่ารอบเรือนข้างละเจ็ด ๆ”.
 เศรษฐีกล่าวว่า “เธอจะประโยชน์อะไร
 ด้วยชนเหล่านั้น”. ภรรยา กล่าวว่า
 “ถ้าอย่างนั้นดิฉันจะหุงให้พ่อแก่ชนผู้เป็น
 บริวารในเรือนนี้เท่านั้น”. เศรษฐีกล่าวว่า
 “ประโยชน์อะไรด้วยชนเหล่านี้แก่เธอ”.
 ภรรยา กล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้นดิฉันจะหุง
 ให้พ่อแก่ชนที่เป็นญาติพวกพ้องเท่านั้น”.
 เศรษฐีกล่าวว่า “จะประโยชน์อะไรด้วย
 ชนเหล่านั้นแก่เธอ”. ภรรยา กล่าวว่า
 “ถ้าเช่นนั้น ดิฉันจักหุงเฉพาะท่านและ
 ดิฉันเท่านั้น”. เศรษฐีกล่าวว่า “ตัวเธอ
 เป็นอะไรเล่า ข้าพยายสนี้ไม่สมควร
 แก่เธอ”. เมื่อภรรยา กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น
 ดิฉันจะหุง ให้แก่ท่านคนเดียวเท่านั้น”
 มหาเศรษฐีจึงกล่าวว่า “ถ้าเธอจะหุง
 แก่เรา อย่าหุงในเรือนนี้เลย ด้วยว่าเมื่อ
 เธอหุงแก่เราในเรือนนี้ คนมากมาย
 ก็หวังเฉพาะจะบริโภคด้วย ก็เธอจงเอา
 แป้งข้าวสารของเราแบ่งเป็น ๔ ส่วน
 น้ำตาลกรวดหยิบมือหนึ่ง นม เนย และ
 น้ำผึ้งอย่างละขวด จงให้ภานนะสำหรับหุง
 โบริหนึ่งเท่านั้นแก่เรา เราจักเข้าไปสู่ป่า
 หุงแล้วบริโภคเสีย”.

ปุตุโต สุริโย ตสฺส ปุตุโต มาตลี
 ตสฺส ปุตุโต ปญฺจสิโข คนฺธพฺพ-
 เทวปุตุโต หุตฺวา นิพฺพตฺตี"ติ สพฺเพสํ
 นิพฺพตฺตญฺจานํ ทิสฺวา "ปญฺจสิขสฺส
 ปุตุโต กิํทิสฺ"ติ โอลิเกนฺโต อตฺตโน
 วสฺสส อฺปจฺฉินฺนภาวํ ปสฺสิ.

อถสฺส เอตทโหสิ "อโย อสฺปฺปุริโส
 มจฺฉริ หุตฺวา เนว อตฺตนา ปริกฺขชติ
 น ปเรสํ เทติ. มม เตน วสฺส
 อฺปจฺฉินฺโน กาลิํ กตฺวา นิรเย
 นิพฺพตฺติสฺสติ โอิวาทมสฺส ทตฺวา มม
 วสํ ปตฺติญฺจาเปตฺวา เอตสฺส อิมสฺมี
 เทวนคเร นิพฺพตฺตนการณํ กริสฺสามิ"ติ.
 โส จนฺทาทโย ปกฺโกสวาเปตฺวา "เอถ
 มนุสฺสโลกิํ คมิสฺสาม. มจฺฉริยโกสิเยน
 อมฺหากิํ วสฺส อฺปจฺฉินฺโน ทานสาลา
 ฌาปีตา เนว อตฺตนา ปริกฺขชติ,
 น ปเรสํ เทติ, อิทานิ ปน ปายาสํ
 ญชฺชิตฺตกาโม หุตฺวา "สมเร ปจฺฉิเต
 อญฺณสฺสาปิ ปายาโส ทาทพฺโพ
 ภวิสฺสตี"ติ อรญฺญํ ปวิสิตฺวา เอกโกว
 ปจฺติ, เอตํ ทเมตฺวา ทานผลิํ

"บุตรทั้งหลายเป็นต้นของเรา เกิดในที่ไหน"
 ได้ทอดพระเนตรเห็นที่เกิดของบุตรทั้งปวง
 คือ "บุตรของเราได้เกิดเป็นจันทรเทพบุตร
 บุตรของจันทรเทพบุตร เกิดเป็นสุริยเทพบุตร
 บุตรของสุริยเทพบุตร เกิดเป็นมาตลี-
 เทพบุตร บุตรของมาตลีเทพบุตรเกิดเป็น
 ปัญฺจสิขคันธัพพเทพบุตร" จึงทรงตรวดดู
 ต่อไปว่า "บุตรของปัญฺจสิขเทพบุตรเป็น
 เช่นไร" ก็ทรงเห็นว่าบุตรของปัญฺจสิข-
 เทพบุตรเข้าไปตัดวงศ์ของพระองค์เสีย.

ลำดับนั้น พระองค์จึงทรงปริวิตกว่า
 "ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ เป็นผู้ตระหนี่ไม่บริโภคน
 ด้วยตนเอง ทั้งไม่ให้แก่ชนเหล่าอื่นด้วย.
 เข้าไปตัดวงศ์ของเรา ทำกาลกิริยาแล้ว
 จักไปบังเกิดในนรก เราจักให้โอวาทแก่
 เขา จักให้ประดิษฐานวงศ์ของเราต่อไป
 จักกระทำเหตุ ให้เขามาเกิดในเทพนคร
 นี้". ท้าวเธอจึงให้เรียกจันทรเทพบุตร
 เป็นต้นมา แล้วจึงมีบัญชาสั่งว่า "เธอ
 ทั้งหลายจงมา พวกเราจักไปยังมนุษยโลก
 มัจฉริยโกสิยเศรษฐิ เข้าไปตัดวงศ์ของ
 พวกเราเสียแล้ว ให้เผาโรงทานทั้งหลาย
 เสีย ไม่บริโภคนด้วยตนเองทั้งไม่ให้แก่
 คนอื่น ก็บัดนี้เขาเป็นผู้ใคร่จะบริโภคน
 ข้าวปายาส คิดว่า 'เมื่อหุงข้าวปายาสใน
 เรือน ก็ควรจักให้ข้าวปายาสแก่คนอื่น

ปุรโต ยานี"ติ วุตเต "เตนหิ กสมมา
 กุชฺฌลิตฺตว โภชนกาเล โถกั
 ลภิสฺสามี"ติ อาห. อถ นํ โส "อหํ
 เต เอกสิตถึปิ น ทสฺสามิ โถกั
 อิทํ มม ยานมตฺตเมว มยาปิ
 เจตํ ยาจิตฺตว ลทฺถํ ตฺวํ อญฺญโต
 ตวาทารํ ปรีเยสาหี"ติ ภริยํ ยาจิตฺตว
 ลทฺถภาวํ สนฺธาเยว วตฺตวา คาถมาห

พลอยได้บริโภคสักหน่อยหนึ่ง ท่านไม่
 นิมนต์ข้าพเจ้าบ้างหรือ" เมื่อเศรษฐี
 ตอบว่า "การนิมนต์พวกพราหมณ์ในที่นี้
 ไม่มีเลย ท่านจงไปข้างหน้าเถิด" กล่าวว่
 "ถ้าเช่นนั้นท่านโกรธข้าพเจ้าทำไม ใน
 เวลาที่ท่านบริโภคแล้ว ข้าพเจ้าก็คงจัก
 ได้บริโภคบ้างสักเล็กน้อย". ลำดับนั้น
 เศรษฐีนั้นหมายเอาอาหารที่ตนขอภรรยา
 ได้มาแล้ว จึงกล่าวกะท้าวสักกะนั้นว่า
 "ข้าพเจ้าจักไม่ให้แก่ท่านแม้เพียงเมล็ด
 เดียว ภัตนี้มีน้อยพอข้าพเจ้าบริโภค
 เพียงคนเดียวเท่านั้น อนึ่งภัตนี้ ข้าพเจ้า
 ต้องขอเขาจึงได้มา ท่านจงแสวงหา
 อาหาร เพื่อท่านจากที่อื่นเถิด" แล้วกล่าว
 คาถาว่า

๑๙๒."เนว กิณามิ น วิกุกิณามิ
 น จาปิ เม สนฺนิจฺโย อิตฺตติ
 สุกิจฺจรูปิ วติทํ ปริตตํ
 ปตฺถโถทโน นาลมยํ ทฺวินฺนนฺ"ติ.

๑๙๒."ข้าพเจ้าจะไม่ซื้อจะไม่ขาย อนึ่ง
 แม้ความสังสมของข้าพเจ้า ในที่นี้
 ไม่มีเลย ภัตนี้มีนิดหน่อย ทั้งหา
 ได้แสนยากยิ่งนัก ข้าพเจ้าสักหน่อยหนึ่ง
 นี้ หาพอแก่เราทั้งสองไม่".

ติ สุตฺตวา สกฺโก "อหํปิ เต
 มจฺจรสฺสทฺเทน เอกํ สีโลกํ กถสฺสามิ
 ตํ สฺโณหี"ติ วตฺตวา "น เม ตว
 สีโลกนฺ อตฺถโ"ติ ตสฺส วาเรนฺตสฺส
 วาเรนฺตสฺสเสว คาถาทฺวยมาห

ท้าวสักกะได้ทรงสดับคำนั้น จึง
 ตรัสว่า "ข้าพเจ้าจักกล่าวคำเป็นโคลก
 สักบทหนึ่งด้วยเสียงอันไพเราะแก่ท่าน
 ขอท่านจงฟังโคลกคาถาสรรเสริญคุณนั้น"
 เมื่อเศรษฐีนั้นกำลังคัดค้านห้ามปรามอยู่

๑๙๓. "อปฺปมฺหา อปฺปกิ ทชฺชา
อนุมชฺฌโต มชฺฌกั
พหุมา พหุกา ทชฺชา
อทานิ นุปฺปชฺชติ."

๑๙๔. ตํ ตํ วทามิ โกลิเย
เทหิ ทานานิ ภูฏช จ
อริยมคฺคํ สมารุห
เนกาสิ ลภเต สุขนฺ"ติ."

ตตฺถ อนุมชฺฌโต มชฺฌกนฺติ
อปฺปมตฺตกมฺปิ มชฺฌเณ ภาตฺวา เทว
โกฏฺฐาเส กริตฺวา เอกโกฏฺฐาสํ
ทตฺวา ตโต อวเสสโกฏฺฐาสโตปิ
อนุมชฺฌโตปิ ปุณฺ มชฺฌเณ ภาตฺวา
เอโก โกลฺฐาเส ทาทพฺโพเยว.

อทานิ นุปฺปชฺชติ อปฺปิ วา พหุ
วา ทินฺนํ โหตุ อทานิ นาม น
ยฺชฺชติ ตํปี ทานเมว มหปฺผลเมวาทิ.

ว่า "ข้าพเจ้า ไม่มีความต้องการ ด้วย
โศลกคาถาสรรเสริญของท่าน" จึงได้
กล่าว ๒ คาถาว่า

๑๙๓. "บุคคลควรแบ่งของน้อยให้ จากของ
น้อย ควรแบ่งของส่วนกลางให้
จากของส่วนกลาง ควรแบ่งของ
มากให้จากของมาก การไม่ให้เสีย
เลยหาควรไม่."

๑๙๔. ดูกรโกลิเยศรชฐี เพราะเหตุนี้
ข้าพเจ้าจะบอกกะท่าน ท่านจงขึ้น
สู่หนทางของพระอริยเจ้า ให้ท่าน
และจงบริโภค เพราะผู้บริโภค
คนเดียวหาได้ความสุขไม่".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ฟังแบ่ง
ของส่วนกลางให้จากของส่วนกลาง
ความว่า แม้ของมีประมาณน้อย บุคคล
ควรแบ่งในท่ามกลาง กระทำให้เป็น
สองส่วน ให้ท่านส่วนหนึ่ง แม้จากส่วน
ที่เหลืออยู่จากส่วนที่ให้ท่านไปแล้วนั้น
ฟังแบ่งออกในท่ามกลางแม้จากส่วนกลาง
อันน้อยนั้น อีกครั้งหนึ่ง ฟังให้ส่วนหนึ่ง
ทีเดียว.

คำว่า การไม่ให้เสียเลยหาควรไม่
ความว่า สิ่งของที่ให้นั้นจะน้อยหรือมาก
ก็ตาม ก็ชื่อว่าให้แล้ว ขึ้นชื่อว่าการไม่ให้

ไส ตสฺส วจันํ สุตฺวา
 “มณาปนฺเต พฺราหฺมณ กถิตํ ปายาสเ
 ปกฺเก โธกํ ลภิสฺสสิ นิสีทาหิ”ติ
 อาห. สกฺโก เอกมฺนฺเต นิสีทิ.
 ตสฺมี นิสินฺเน จนฺโท เตเนว
 นียาเมน อุปสงฺกมิตฺวา ตเถว กถิ
 ปวตฺเตตฺวา ตสฺส วาเรณฺตสฺส
 วาเรณฺตสฺสเสว คาถาทวยมาห

๑๙๕. “โมฆญฺจสฺส หุตํ โหติ
 โมฆญฺจาปิ สมฺมิตํ
 อติถิสฺมี โย นิสินฺนสฺมี
 เอโก ภูตฺชติ โภชนํ.

๑๙๖. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
 เทหิ ทานานิ ภูตฺช จ
 อริยมคฺคํ สมารุห
 เนกาสิ ลภเต สุขนฺ”ติ.

ตตฺถ สมฺมิตนฺติ ธนุปฺปาทวิริยํ.

เสียเลย ย่อมไม่ควร ทานเมื่อนั้นแหละ
 ย่อมมีผลมากทีเดียว.

มัจฉริยโกลิยเศรษฐี ได้ฟังคำของ
 ท้าวสักกะนั้นแล้ว จึงกล่าวว่า “ดูกร
 พราหมณ์ ท่านพูดจាន่าพอใจมาก เมื่อ
 ข้าพเจ้าฟังแล้ว ท่านจักได้หน้อยหนึ่ง
 ท่านจงนั่งเถิด”. ท้าวสักกะจึงนั่งลง ณ
 สถานที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. เมื่อท้าวสักกะ
 นั่งแล้วจันทรเทพบุตรจึงเข้าไปใกล้เศรษฐี
 โดยทำนองนั้นเอง ยังถ้อยคำให้เป็นไป
 เหมือนอย่างนั้น เมื่อเศรษฐีนั้นจะคัดค้าน
 ห้ามปรามอยู่ ได้กล่าวสองคาถาว่า

๑๙๕. “บุคคลใด เมื่อเข้านั่งแล้ว บริโภค
 โภชนะแต่ผู้เดียว พลักรรมของ
 บุคคลนั้นย่อมไร้ผล ทั้งความเพียร
 แสวงหาทรัพย์ก็ไร้ประโยชน์.

๑๙๖. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนี้
 ข้าพเจ้าจะขอบอกแก่ท่าน ท่านจง
 ขึ้นสูหนทางของพระอริยเจ้า จง
 ให้ทานและบริโภค เพราะผู้บริโภค
 คนเดียวหาได้ความสุขไม่”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ความ
 เพียรแสวงหาทรัพย์ ได้แก่ความเพียร
 ที่ให้เกิดทรัพย์.

โส ตสฺส วจันํ สุตฺวา ตเถว
 กถํ ปวตฺเตตฺวา กิจฺเชน กสิเรน
 “เตนหิ นิสีท โถกํ ลภิสฺสสึ”ติ อาน.
 โส คนฺตุวา สกฺกสฺส สนฺติเก นิสีท.
 ตโต สุริโย เตเนวฺปาเยน ตํ
 อุปสงฺกमितฺวา ตเถว กถํ ปวตฺเตตฺวา
 ตสฺส วาเรณฺตสฺส วาเรณฺตสฺสเสว
 คาถาทวยมาห

๑๙๗. “สจฺจนฺตสฺส หุตํ โหติ
 สจฺจนฺตสฺส สมิหิตํ
 อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ
 เนโก ภูณฺชติ โภชนํ.

๑๙๘. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
 เทหิ ทานานิ ภูณฺช จ
 อริยมคฺคํ สมารุห
 เนกาสิ ลภเต สุขนฺ”ติ.

ตสฺสาปิ วจันํ สุตฺวา กิจฺเชน
 กสิเรน “เตนหิ นิสีท โถกํ ลภิสฺสสึ”ติ
 อาน. สุริโย คนฺตุวา จนฺตสฺส สนฺติเก
 นิสีท. อถ นํ มาตลฺลิตฺเตเนวฺปาเยน
 อุปสงฺกमितฺวา ตเถว กถํ ปวตฺเตตฺวา
 ตสฺส วาเรณฺตสฺส วาเรณฺตสฺสเสว อีมา

เศรษฐีนั้นฟังคำของจันทรเทพบุตร
 นั้นแล้ว ยังถ้อยคำให้เป็นไปเช่นนั้น จึง
 กล่าวด้วยความลำบากยากแค้นว่า “ถ้า
 เช่นนั้นท่านจงนั่งลงเถิด ท่านจักได้หน้อย
 หนึ่ง”. จันทรเทพบุตรนั้นจึงไปนั่งในสำนัก
 ของท้าวสักกะ. ลำดับนั้นสุริยเทพบุตร
 เข้าไปใกล้เศรษฐีนั้น โดยอุบายนั้นทีเดียว
 ยังถ้อยคำให้เป็นไปแล้วเหมือนอย่างนั้น
 เมื่อเศรษฐีนั้น กำลังคัดค้านห้ามปรามอยู่
 ที่เดียว ได้กล่าว ๒ คาถาว่า

๑๙๗. “ผู้ใดเมื่อแขกนั่งแล้ว มิได้บริโภค
 โภชนะแต่ผู้เดียว พลิกกรรมของ
 ผู้นั้นย่อมมีผลจริง ทั้งความเพียร
 แสวงหาทรัพย์ ก็ย่อมมีผลจริง.

๑๙๘. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าจะขอบอกกะท่าน ท่านจง
 ขึ้นสูหนทางของพระอริยเจ้า จง
 ให้ทานและบริโภค เพราะผู้บริโภค
 คนเดียวหาได้ความสุขไม่”.

เศรษฐีได้สดับคำของสุริยเทพบุตร
 นั้นแล้ว จึงพูดด้วยความลำบากยากเย็น
 ว่า “ถ้าเช่นนั้นท่านจงนั่งลงเถิด จักได้
 หน้อยหนึ่ง”. สุริยเทพบุตรจึงไปนั่งใน
 สำนักของจันทรเทพบุตร. ลำดับนั้น
 มาตลลิตเทพบุตร จึงเข้าไปหาเศรษฐีนั้น

คาถา อภาสิ

๑๙๙. "สรณฺจ ชฺหติ ไปโส
พหุกาย คยาย จ
โทณฺเ ติมฺพฺรุตฺตถสมฺม
สิมฺโสเต มหาวเห.

๒๐๐. อตฺร จสฺส หุตฺ โหติ
อตฺร จสฺส สมฺมิตฺ
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสมฺม
เนโก ภูณฺชติ โภชนํ.

๒๐๑. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
เทหิ ทานานิ ภูณฺช จ
อริยมคฺคํ สมารุห
เนกาสิ ลภเต สุขนฺ"ติ.

ตาสํ อตฺถโต โย ปุริโส
"นาคยภฺษาทีนํ พฺลิกมฺมํ กริสฺสสามิ"ติ
สมฺมุทฺทโสณฺชติไปภฺษรณฺเอาทีสุ ยํ กิณฺจ
สรํ อูปคนฺตฺวา ชฺหติ ตตฺถ พฺลิกมฺมํ
กโรติ ตถา พหุกาย นทียา คยาย
ไปภฺษรณฺนิยา โทณฺนามเก จ
ติมฺพฺรณฺนามเก จ ติตฺถเต สิมฺโสเต

ด้วยอุบายนั้น แล้วได้ยังถ้อยคำให้เป็นไป
เหมือนอย่างนั้น เมื่อเศรษฐีนั้นกำลัง
คัดค้านห้ามปรามอยู่ที่เดียว ก็ได้กล่าว
คาถาเหล่านี้ว่า

๑๙๙. "ก็บุรุษไปสู่สระแล้ว บุชาที่แม่น้ำ
ชื่อว่าพหุกาที่ดี ที่สระชื่อคยาที่ดี
ที่ทำชื่อโทณะที่ดี ที่ทำชื่อติมพฺรูกี่ดี
ที่หวังน้ำใหญ่มีกระแสไหลเชี่ยวก็ดี.

๒๐๐. ผู้ใดเมื่อแขกนั่งแล้วไม่บริโภคนิโภชนะ
คนเดียว การบูชาและความเพียร
ของผู้นั้นในที่นั้นๆ ย่อมมีผล มี
กำไรได้.

๒๐๑. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าจะขอพูดกะท่าน ท่านจง
ขึ้นสู่หนทางของพระอริยเจ้า จงให้
ท่านด้วย จงบริโภคนิโภคด้วย เพราะผู้
บริโภคนิโภคคนเดียว หาได้ความสุขไม่".

เนื้อความแห่งคาถาเหล่านี้ว่า
บุรุษใดคิดว่า "เราจักกระทำพลีกรรมแก่
นาคและยักษ์เป็นต้น" จึงเข้าไปสู่สระ
แห่งใดแห่งหนึ่งในบรรดาสมุทร สะพัง
และสระบิภกขรณเเป็นต้น แล้วบูชาอยู่
กระทำพลีกรรมอยู่ที่นั่น อนึ่ง บุคคล
บูชาอยู่ที่แม่น้ำชื่อพหุกา ที่สระบิภกขรณเ

มหนุเตว วาริวเห.

อตุร จสฺสาติ ยทิ อตุราปิ เอเตสุ
สราทิสฺส อสฺส ปุริสสฺส หุตญฺเจว
สมฺมิตถฺว จ โหติ สผลํ สุขุทฺรยํ
สมฺปชฺชติ.

อติถิสฺมึ โย นิสฺสินฺนสฺมึ เนโก ภูณฺชติ
โกชนนฺติ เอตถ วตฺตพฺพเมว นตฺถิ.
เตน ตํ วทามิ โกลิย ทานานิเจว
เทหิ สยํ ภูณฺช จ อริยานํ
ทานาภิตานํ พุทฺธาทีนํ มคฺคํ อภิรฺห,
น หิ เอกาสี เอโกว ภูณฺชมาโน
สฺขํ นาม ลภตฺตีติ.

โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา ปพฺพตฺถุญฺจ
โอตฺถรณฺโต วีย กิจฺเจเน กสิเรน
“เตนหิ นิสฺสิท โถกํ ลภิสฺสสฺสี”ติ อาห.
มาตฺลิ คนฺตุวา สุริยสฺส สนฺติเก
นิสฺสิท.

ตโต ปญฺจสิโข เตเนว นเยน
อุปสงฺกมิตฺวา ตเถว กถํ ปวตฺเตตฺวา
ตสฺส วาเรณฺตสฺส วาเรณฺตสฺเสว

ชื้อคยา ที่ทำชื่อโทณะ ที่ทำชื่อติมพรุ
และที่ห้วงน้ำใหญ่มีกระแสอันไหลเชี่ยว.

คำว่า อตุร จสฺส ความว่า ถ้าว่า
การบูชาและความเพียรของบุรุษนั้นในที่
นั้น คือในสระเป็นต้นเหล่านั้น ย่อมมี
คือมีผลสุขเป็นกำไรถึงพร้อมอยู่ไซ้.

คำที่บุคคลจะพึงกล่าวในคำนี้ว่า ผู้ใด
เมื่อแชกนังแล้ว ไม่บริโภคนาชณะแต่คน
เดียว (ย่อมไร้ผล) ดังนี้ก็จะไม่มีเลย.
ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้า
จะขอบอกกะท่าน ท่านจงให้ทานด้วย
จงบริโภคนเองด้วย ท่านจงขึ้นสู่ทางของ
พระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า
เป็นต้น ผู้ยินดียิ่งแล้วในทาน, เพราะว่า
ผู้กินคนเดียว คือผู้บริโภคนอยู่แต่เพียง
คนเดียวย่อมไม่ได้รับความสุขเลย.

เศรษฐีได้สดับคำของมาตลีเทพบุตร
แล้ว ประหนึ่งถูกยออดภูเขาทับจึงพูดด้วย
ความลำบากยากใจว่า “ถ้าเช่นนั้นท่าน
จงนั่งลงเถิด จักได้เหนื่อยหนึ่ง”. มาตลี-
เทพบุตร จึงไปนั่งในที่ใกล้สุริยเทพบุตร.

ลำดับนั้น ปัญฺจสิขเทพบุตรจึงเข้าไปใกล้
โกลิยเศรษฐีโดยนัยนั้นทีเดียว ได้กล่าว
ถ้อยคำเหมือนอย่างนั้นนั่นเอง เมื่อเศรษฐี

คาถาทวยมาห

๒๐๒. "พลีสํ หิ โส นิคิลติ
 ทิมสุตฺตํ สพนุณฺโณ
 อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ
 เอโก ภูณฺชติ โภชนํ."

๒๐๓. ตํ ตํ วทามิ โกลิย
 เทหิ ทานานิ ภูณฺช จ
 อริยมคฺคํ สมารุห
 เนกาสิ ลภเต สุขนฺ"ติ."

มัจฉริยโกลิโย ตํ สุตฺวา
 ทุกฺขเวเคนเว นิตฺถุนนฺโต "เตนหิ
 นิสิตฺถ, โกลํ ลภิสฺสสิ"ติ อาน.
 ปญฺจสิโข คนฺตุวา มาตลิสฺส สนฺติเก
 นิสิตฺถิ. อิติ เตสุ ปญฺจสุ พฺราหฺมณฺเสสุ
 นิสินฺนมตฺเตเสว ปายาโส ปจฺฉิ.
 อถ นํ โกลิโย อุทฺธนา โอตฺตาเรตฺวา
 "ตฺมุหํ ปตฺตานิ อานรธา"ติ อาน.
 เต อญฺญาจาย ยถานิสินฺนาว หตฺถ
 ปสาเรตฺวา หิมวฺนตฺโต มาลฺวปณฺณานิ^๑
 อานริสุ. โกลิโย ตานิ ทิสฺวา "ตฺมุหํ
 เอเตสุ ปตฺเตสุ ทาทพฺพปายาโส

กำลังคัดค้านห้ามปรามอยู่ที่เดียว จึง
 กล่าว ๒ คาถาว่า

๒๐๒. "ผู้ใดเมื่อเขกนั้งแล้ว ย่อมบริโภค
 โภชนะแต่ผู้เดียว ผู้นั้นเท่ากับกลืน
 กินเบ็ดอันมีสายยาว พร้อมทั้ง
 เหยื่อ."

๒๐๓. ดูกรโกลิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าจะขอบอกกะท่าน ท่านจง
 ขึ้นสู่นันทางของพระอริยเจ้า จงให้
 ทานด้วย จงบริโภคด้วย เพราะ
 ผู้กินคนเดียวหาได้ความสุขไม่".

มัจฉริยโกลิยเศรษฐีได้สดับคำนั้น
 ทอดถอนใจอยู่ ด้วยกำลังแห่งความทุกข์
 นั้นทึยว กล่าวว่ "ถ้าเช่นนั้นท่านจงนั่งลง
 เกิดจักได้หน้อยหนึ่ง". ปัญฺจสิขเทพบุตร
 จึงไปนั่งในที่ใกล้มาตลีเทพบุตร. เมื่อ
 พฺราหฺมณฺ์ทั้ง ๕ คนเหล่านั้น พอนั่งลง
 ร่วมกันเท่านั้น ข้าวปายาสก็สุกด้วย
 ประการฉนี้. ลำดับนั้น โกลิยเศรษฐี
 ก็ยกข้าวปายาสลงจากเตา แล้วกล่าวว่
 "ท่านทั้งหลาย จงนำไปไม้ของท่านมา
 เกิด" พฺราหฺมณฺ์เหล่านั้นมิได้ลุกขึ้น นั่ง
 อยู่ในที่เดิมนั้นแล เหยียดมือไปนำใบ

^๑ ฉ. มาลวปตฺตานิ.

นตฺถิ. ขทิตราทีนํ ปตฺตตานิ อหารธา"ติ.
เต ตานิ อหารีสุ. เอเกกํ ปตฺตํ
โยธผลกปฺปมาณํ อโหสิ.

โส สพฺเพสํ ทพฺพิยา ปายาสํ อทาสิ.
สพฺพนุตฺติมสฺส ทินฺนกาเลปิ อุกฺขลียา
ตลํ น ปญฺญาติ. ปญฺจนฺนํปิ
ทตฺวา สยํ อุกฺขลึ คเหตฺวา นิสิตฺติ.
ตสมิ ขณฺเ ปญฺจสิโข อญฺจาย
อตฺตภาวํ วิชิตฺวา สุนฺโข หุตฺวา
เตสํ ปุรโต จตฺวา ปสฺสาวํ กโรนฺโต
อคฺมาสิ. พุราหฺมณา อตฺตโน ปายาสํ
หตฺถณฺ ปิทฺทิสฺสุ. โกลิยสฺส หตฺถปิฏฺเจ
ปสฺสาวพินฺทุ ปติ. พุราหฺมณา กุณฺฑิกาทิ
อฺทกํ คเหตฺวา ปายาสํ อพฺภุกฺกิริตฺวา
ภฺยชฺมานา วิย อหฺเส.

โกลิโย "มยฺหํปิ อฺทกํ เทถ, หตฺถํ
โรวิตฺวา ภฺยชฺสิสฺสามิ"ติ อห. "ตว
อฺทกํ อหริตฺวา หตฺถํ โรวิตฺวา
ภฺยชฺาหิ"ติ. "มยา ตุมฺหากํ ปายาโส
ทินฺโน มยฺหํ โถกํ อฺทกํ เทธา"ติ.

อย่างทราญมาจากป่าหิมวันต์. โกลิยเศรษฐี
เห็นใบไม้ นั้นจึงพูดว่า "ข้าวปายาสที่เรา
ควรให้แก่ท่านในใบไม้เหล่านี้ไม่มี พวก
ท่านจงนำใบของต้นตะเคียนเป็นต้นมา".
ใบไม้ใบหนึ่ง ๆ โดยประมาณเท่าไล่ของ
ทหาร.

โกลิยเศรษฐีนั้น จึงเอาทัพพีตักข้าวปายาส
ให้แก่พราหมณ์ทั้งหมด แม้ในเวลา
ที่เศรษฐีให้แก่ปัญจสิขพราหมณ์เป็นคน
สุดท้ายแห่งพราหมณ์ทั้งหมด ก้นหม้อ
ไม่ปรากฏ. เศรษฐีนั้นครั้งให้ข้าวปายาส
แก่พราหมณ์แม่ทั้ง ๕ คนแล้ว ตนเอง
นั่งจับหม้อข้าวไว้. ในขณะนั้นปัญจสิข-
เทพบุตรลุกขึ้นแปลงร่างเป็นสุนัขไปยื่น
ข้างหน้าพราหมณ์เหล่านั้น ถ่ายปัสสาวะ
รดแล้วไป. พวกพราหมณ์เอามือปิด
ข้าวปายาสของตน. หยาดน้ำปัสสาวะ
กระเซ็นถูกหลังมือของโกลิยเศรษฐี. พวก
พราหมณ์ เอาคนโทน้ำไปตักน้ำมา
เกลี่ยข้าวปายาสทำประดุจจะบริโภค.

โกลิยเศรษฐีกล่าวว่า "ท่านทั้งหลาย
จงให้น้ำแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าล้างมือแล้ว
จักบริโภค". พวกพราหมณ์กล่าวว่า "ท่าน
จงนำน้ำของท่านมาล้างมือแล้วบริโภค
เถิด". เศรษฐีกล่าวว่า "ข้าพเจ้าให้ข้าว

“มยํ ปิณฺฑทปฏฺฐิปปิณฺฑทกมฺมํ นาม น
 กโรมา”ติ. “เตนหิ อิมํ อุกฺขลํ โอลฺลเกถ,
 หตฺถํ ไรฺวิตฺวา อากมฺมิสฺสามิ”ติ นทฺถิ
 โอลฺลทริ. ตสฺมึ ขณฺเณ สุนฺโข อุกฺขลํ
 ปสฺสสาวสฺส ปุเรสิ. โส ตํ ปสฺสวํ
 กโรนฺตํ ทิสฺวา มหฺนฺตํ ทณฺทํ อาทาย
 ตํ ตชฺเชนฺโต อากจฺจติ.

โส อสฺสาขานียมตฺโต หุตฺวา ตํ
 อณฺุพฺนฺธฺนฺโตว นานาวณฺุณเณ หุตฺวา
 กาไฟฺปิ โหติ เสโตปิ สฺวณฺุณฺวณฺุณเณปิ
 กพโรปิ นีโຈปิ อฺจฺจโຈปิ เหวํ
 นานาวณฺุณเณ หุตฺวา มจฺจฺจริยโกสิยํ
 อณฺุพฺนฺธิ. โส มรณฺภยภีโต พุราหฺมณฺเณ
 อฺปสฺงกฺมิ. เตปิ อฺปฺปตฺติตฺวา อากาเส
 จิตา. โส เตสํ ตํ อิทฺธิ ทิสฺวา
 คาถมาห

๒๐๔. “อุฬารวณฺุณา วต พุราหฺมณา อิเม
 อยญฺจ โว สุนฺโข กิสฺส เหตุ

ปายาสแก่พวกท่านแล้ว ท่านจงให้น้ำแก่
 ข้าพเจ้าสักหน่อยหนึ่งเถิด”. พวกพราหมณ์
 กล่าวว่า “พวกเราชื่อว่าไม่กระทำความ
 คือการให้ก่อนข้าวตอบก่อนข้าว”. เศรษฐี
 กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจง
 ช่วยดูหม้อข้าวนี้ เราไปล้างมือแล้วจัก
 กลับมา” จึงลงไปสู่แม่น้ำ. ในขณะนั้น
 สุนัขจึงถ่ายปัสสาวะลงไว้ที่หม้อข้าวของ
 เศรษฐีจนเต็ม. เศรษฐีนั้นกลับมาเห็นสุนัข
 กำลังถ่ายปัสสาวะ จึงถือเอาท่อนไม้ใหญ่
 มาชู้ตวาดสุนัขนั้นอยู่.

สุนัขนั้น กลับเป็นสัตว์ใหญ่โต
 ประมาณม้าอาชาไนยไล่ติดตามเศรษฐี
 นั้นแล้ว กลายร่างเป็นสัตว์มีสี่เท้าๆ เป็น
 สี่ดำบ้าง สี่ขาวบ้าง เป็นสี่ทองคำบ้าง
 ต่างบ้าง ดำบ้าง สูงบ้าง เป็นสัตว์
 สี่ต่างๆ อย่างนี้ ไส้ติดตามมัจฉริยโกสิย
 เศรษฐีไป. เศรษฐีนั้น กลัวต่อมรณภัย
 เข้าไปหาพวกพราหมณ์. พวกพราหมณ์
 แม้เหล่านั้นก็พากันเหาะขึ้นไปยืนอยู่บน
 อากาศ. เศรษฐีเห็นอิทธิฤทธิ์ของพวก
 พราหมณ์เหล่านั้น จึงกล่าวคาถาว่า

๒๐๕. “พราหมณ์เหล่านี้ มีผิวพรรณงาม
 เลิศจริงหนอ เหตุไฉนสุนัขของท่าน

อุจฺจาวจํ วรรณนิภํ กุพฺพติ
อกุขาถ โน พุราหุมนฺนา เก นุ ตุมฺเห"ติ.

ตี สุตฺวา สกุโก เทวราชา คาถมาห

๒๐๕. "จนฺโท จ สุริโย จ อุโป อธิภาคตา
อัยํ ปน มาตลี เทวสารถี
สกุโกหฺมสมฺมิ ติทฺธานมิโนโท
เอโส จ โข ปญฺจสิโขติ วุจฺจตี"ติ.

คาถํ วตฺวา ตสฺส ยสํ วรรณฺนุโต
คาถมาห

๒๐๖. "ปาณิสฺสรา มุทิงฺคา จ
มุรฺชาลมุพฺรานิ จ
สุตฺตเมตํ ปโปธฺนติ
ปฏฺิพฺพุโร จ นนฺทตี"ติ.

โส ตํ ตสฺส วจันํ สุตฺวา
"สกุ ก เอวรูปิ ทิพฺพสมฺปตฺตี ก็ กตฺวา
ลภตี"ติ ปุจฺฉิ. สกุโก "อทานสีลา
ดาว ปาปกมฺมา มจฺฉริโน เทวโลกิ
น คจฺฉนฺติ นิริเย นิพฺพตฺตฺนฺตี"ติ.
ทสฺเสนฺโต คาถมาห

นี้ จึงเปล่งรัศมีสีต่างๆ ได้ ข้าแต่
พราหมณ์ทั้งหลาย ในพวกท่าน
ใครเล่าจะบอกข้าพเจ้าได้".

ท้าวสักกเทวราชทรงสดับค่านั้นแล้ว จึง
ตรัสคาถาว่า

๒๐๕. "ท่านทั้งสอง คือจันทรเทพบุตร
และสุริยเทพบุตร มาแล้วในที่นี้
ก็ผู้นี้ คือมาตลีเทพบุตรสารถี เรา
คือท้าวสักกะ เป็นจอมของพวกเขา
เทวดาชาวไตรทศ ส่วนสุนัขนี้แล
เราเรียกว่า ปัญจสิขเทพบุตร".

ท้าวสักกเทวราช ครั้นตรัสพระคาถานี้
แล้ว เมื่อจะทรงชมเชยยศของปัญจสิข-
เทพบุตรนั้น จึงตรัสพระคาถาว่า

๒๐๖. "จึง ตะโพน และเปิงมาง ย่อมปลุก
เทพบุตรนั้น ผู้หลับแล้วให้ตื่น และ
เขาตื่นขึ้นแล้ว ย่อมเพลิดเพลิดใจ".

เศรษฐีนั้นได้สดับคำของท้าวสักกะ
นั้น จึงทูลถามว่า "ข้าแต่ท้าวสักกะ
ปัญจสิขเทพบุตรได้ทิพยสมบัติเห็นปานนี้
เพราะทำกรรมอะไรไว้". ท้าวสักกะเมื่อ
จะทรงแสดงว่า "บุคคลทั้งหลายผู้ไม่ให้
ทานเป็นปกติ มีกรรมอันเป็นบาปก่อน มี

๒๐๗.“เย เกจิเม มจฺจรีโน กทริยา
 ปริภาสกา สมณพฺราหมณานํ
 อิธว นิกฺขิปฺป สริริเทหํ
 กายสุส ภาทา นิริยํ วชฺนุตี”ติ.

อิมํ คาถํ วตุวา ธมฺเม จิตานํ
 เทวโลกํ ปฏิลากํ ทสฺเสตุ คาทมาห

๒๐๘.“เย เกจิเม สุกฺติมาสีสมานา
 ธมฺเม จิตา สํยเม สํวิภาเค
 อิธว นิกฺขิปฺป สริริเทหํ
 กายสุส ภาทา สุกฺติ วชฺนุตี”ติ.

ตตฺถ อาสีสมานาติ อาสีสนฺตา
 เย เกจิ สุกฺติ อาสีสนฺติ สพฺเพ เต
 สํยมสงฺขาเต ทสฺสีลธมฺเม สํวิภาค-
 สงฺขาเต ทานธมฺเม จ จิตา หุตฺวา
 อิธว สริริสงฺขาตํ เทหํ นิกฺขิปิตฺวา
 ตสุส กายสุส ภาทา สุกฺติ วชฺนุตีติ
 อตฺถ.

ความตระหนี่ จะไปเทวโลกไม่ได้ ย่อม
 ไปเกิดในนรก” จึงตรัสคาถาว่า

๒๐๗.“ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ตระหนี่
 เหนียวแน่น มักบริภาษพวกสมณะ
 และพราหมณ์ ชนเหล่านั้นทอดทิ้ง
 สรีระร่างกายไว้ในโลกนี้ เพราะ
 กายแตก ย่อมเข้าถึงนรก”.

ทำวสัฏกะครั้งตรัสคาถานี้แล้ว หวังจะ
 แสดงการได้เฉพาะเทวโลก ของบุคคล
 ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในธรรม จึงตรัสคาถาว่า

๒๐๘.“ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง หวังสุคติ
 ตั้งอยู่แล้วในธรรม คือความสำรวม
 และความจำแนกแจก(ทาน) ชน
 เหล่านั้น ทอดทิ้งสรีระร่างกายไว้
 ในโลกนี้ เพราะกายแตก ย่อมไป
 สูสุคติ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า หวังอยู่
 ความว่า ชนเหล่านั้นใดเหล่าหนึ่ง เมื่อจะ
 หวังย่อมหวังสุคติ ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
 ผู้ตั้งอยู่แล้วในธรรมคือศีล ๑๐ ประการ
 ที่นับว่าความสำรวมและธรรม คือการ
 ให้ทานที่นับว่าการจำแนกทอดทิ้งร่างกาย
 กล่าวคือสรีระไว้ในโลกนี้โดยแท้ เพราะ
 การแตกแห่งกายของเขา ย่อมไปสูสุคติ.

เอวี่ วตุวา จ ปน "โกสิโย น
มยหิ ตว สนุติกั ปายาสตุถาย
อาคตา การุณฺเณน ปน ตั
อนุกมฺปมานา อาคตมฺหา"ติ ตสฺส
ปกาสเตตุ อาม

๒๐๙. "ตฺวํ โน ภาติ ปริมาสุ ชาติสฺสุ
โส มจฺจวี โกสิโย ปาปธมฺโม
ตุเวว อตุถาย อิทาคตมฺหา
มา ปาปธมฺโม นิรยํ อปตุถา"ติ.

ตตุถ โสติ โส ตฺวํ มา
ปาปธมฺโมติ อยํ อมฺหากิ ภาติ
ปาปธมฺโม นิรยํ มา อาคมาติ
เอตทตฺถิ อาคตมฺหา"ติ อตุถเ.

ตํ สุตฺวา โกสิโย "อตุถากามา
กิริ เม เอเต มํ นิรยา อุตฺถริตฺวา
สคฺเค ปติฏฺฐาเปตฺถากามา"ติ ตฺถุจฺจิตฺโต
อาม

๒๑๐. "อตุถา หิ เม เต หิตกามา
ยํ มํ สมนุสฺสาสถ

ก็แลท้าวสักกะ ครั้นตรัสอย่างนี้
แล้วหวังจะประกาศแก่เศรษฐีนั้นว่า "ดูกร
โกสิโยเศรษฐี พวกเรามาสู่สำนักของท่าน
เพื่อต้องการข้าวปายาสก็หาไม่ แต่พวกเรา
เอ็นดูท่าน จึงพากันมาด้วยความกรุณา"
จึงตรัสว่า

๒๐๙. "ตัวท่านนั้นชื่อโกสิโยะ มีความ
ตระหนี่ มีบาปกรรม เป็นญาติ
ของเราทั้งหลาย ในชาติปางก่อน
เราทั้งหลายมาแล้วในที่นี้ เพื่อ
ประโยชน์แก่ท่านผู้เดียว ด้วยคิดว่า
โกสิโยะ ผู้มีบาปกรรมอย่าได้ไปนรก
เลย".

คำว่า นั้น ในคานานั้น แปลว่า
ท่านนั้น. คำว่า อย่ามีบาปกรรม ความว่า
พวกเราพากันมา เพื่อประโยชน์นี้ว่า
เศรษฐีนี้เป็นญาติของเรา เป็นผู้ม
ีกรรมอันลามก อย่าได้ไปสู่นรกเสียเลย.

โกสิโยเศรษฐีสดับคานันแล้ว มีจิต
ยินดีว่า "ได้ยินว่าเทพบุตรเหล่านี้ ใคร
ประโยชน์แก่เรา ปรารถนาจะจุดเราขึ้น
จากนรก ให้ประดิษฐานอยู่บนสวรรค์"
จึงกล่าววว่า

๒๑๐. "ก็ท่านเหล่านั้น เป็นผู้ใคร่ประโยชน์
แก่ข้าพเจ้าโดยแน่แท้ เพราะเหตุ

โสหนํ ตถา กริสฺสามิ
สพฺพํ วุตฺตํ หิตฺตสิภิ.

๒๑๑. เอโสหมชฺฌเฆว อฺปรมามิ
น จาปิหํ ภิกฺขุจิ กเรยฺย ปาปํ
น จาปิ เม ภิกฺขุจิ อเทยฺยมตฺถิ
น จาปิ ทตฺวา อุกกํ ปิวามิ.

๒๑๒. เอวญฺจ เม ททโต สพฺพกาลํ
โภคาปิ เม วาสว ชียิสฺสนฺติ
ตโต อหํ ปพฺพชิสฺสามิ สกุก
หิตฺวา กามานิ ยถฺเถกานี"ติ.

ตตฺถ เมติ มม. เตติ ตฺเมห.
ยํ มนฺตํ เยน มํ สมฺนุสฺสาสถ เตน
เม ตฺเมห หิตกามา.

ตถาติ ยถา วทถ ตถเฆว กริสฺสามิ.
อฺปรมามิติ มจฺจกรียภาวโต อฺปรมามิ.
อเทยฺยมตฺถิติ อิตฺโต ปฏฺจาย จ

ที่ตามพร้าสอน ข้าพเจ้าอยู่เนื่อง ๆ
ข้าพเจ้านั้น จักทำตามคำทั้งหมด
ที่ท่านผู้แสวงหาประโยชน์กล่าวแล้ว.

๒๑๑. ข้าพเจ้านั้น จะเว้นจากความเป็น
คนตระหนี่ในวันนี้ทีเดียว อนึ่ง
ข้าพเจ้า จะไม่พึงทำบาปอะไร ๆ
อนึ่ง ชื่อว่าการไม่ให้ของอะไร ๆ จะ
ไม่มีแก่ข้าพเจ้าอีก อนึ่ง ข้าพเจ้ายังไม่
ให้แล้ว จะไม่ดื่มแม้จนกระทั่งน้ำ.

๒๑๒. ข้าแต่ท้าววาสวะ ก็เมื่อข้าพเจ้าให้
อยู่อย่างนี้ตลอดกาลทั้งปวง แม้
โภคทรัพย์ทั้งหลายของข้าพเจ้า จัก
หมดไป ข้าแต่ท้าวสักกะ แต่นั้น
ข้าพเจ้าจักละกามทั้งหลาย ตาม
ส่วนที่มีอยู่ แล้วจักบวช".

คำว่า เม ในคานานั้น แปลว่า
แก่ข้าพเจ้า. คำว่า เต ได้แก่ ท่าน
ทั้งหลาย. คำว่า ยํ มํ ความว่า ท่าน
ทั้งหลายมาตามพร้าสอนข้าพเจ้าอยู่ด้วย
เหตุใด ด้วยเหตุนั้น ท่านทั้งหลายจึง
ชื่อว่า เป็นผู้ใคร่ประโยชน์แก่ข้าพเจ้า.

คำว่า ตถา ความว่า ท่านกล่าวอย่าง
ใด ข้าพเจ้าจักกระทำอย่างนั้น. คำว่า
จะเว้น ได้แก่ ข้าพเจ้าจะเว้นจากความ

มม อาโลปโต อุปทุตม์ปิ อเทยย์
นาม นตฺถิ.

น จาปีทตฺวาตี อุทกั ปสตมตฺตัมปิ
จาหิ ลภิตฺวา อทตฺวา น ปิวิสฺสามิ.
ชียิสฺสนฺตฺติ เขยิสฺสนฺตฺติ. ยโถธิกานีติ
วตฺตูกามกิลเสกามวเสน ยถาจิต-
โกฏฺจาสานิเยว.

สกโก มจฺจริยโกสิยั ทเมตฺวา
นิพฺพิเสวณั กตฺวา ทานผลั ชานาเปตฺวา
ธมฺมเทสนาย ปญฺจสีเลสุ ปติฏฺจาเปตฺวา
สทฺธิ เตหิ สกเทวณฺครเมว คโต.
มจฺจริยโกสิโยปิ นครั ปวิสิตฺวา
ราชานั อญฺชานาเปตฺวา คหิตคหิตานิ
ภาชานานิ ปุเรตฺวา คณฺหถาติ ยาจกานั
ธนั ทตฺวา ตสฺมึ ชเน เคะหา
นิกฺขมิตฺวา หิมวณฺตโต ทกฺขินฺปสฺเส
คฺงคาย เจว เอกสฺส จ ชาตสฺรสฺส
อนฺตเร ปณฺณสาลั กตฺวา ปพฺพชิตฺวา
วณฺมุลผลาหาโร ตตฺถ จิรั วิหาสิ
ชริ ปาปุณฺนิ.

เป็นผู้ตระหนี่. คำว่า การไม่ให้(ไม่)มี
ความว่า จำเดิมแต่นี้ขึ้นชื่อว่า การไม่ให้
แม้ประมาณครึ่งแห่งคำข้าวของข้าพเจ้า
จะไม่มีเลย.

คำว่า ยังไม่ให้จะไม่เต็ม ความว่า อนึ่ง
ข้าพเจ้าได้นำมาแม้ประมาณของมือหนึ่ง
ถ้ายังไม่ให้ทานก่อนแล้วจะไม่เต็มกินน้ำ
นั้นเลย. คำว่า จักหมดไป ได้แก่ จัก
สิ้นไป. คำว่า ตามส่วนที่มีอยู่ ความว่า
(ข้าพเจ้าจักละกาม) อันมีส่วนตามที่ยัง
เหลืออยู่ ด้วยอำนาจวัตถุกามและ
กิลเสกามทีเดียว.

ท้าวสักกะทรงทราบมัจจริยโกสิย
เศรษฐี กระทำให้หมดพยศ ให้รู้ผลแห่ง
ทาน ให้ตั้งอยู่ในศีล ๕ ด้วยธรรมเทศนา
แล้ว จึงพากันเสด็จกลับเทพนครของ
พระองค์ พร้อมด้วยเทพบุตรเหล่านั้น.
ฝ่ายมัจจริยโกสิยเศรษฐีเข้าไปยังพระนคร
กราบทูลขอพระบรมราชานุญาตแล้ว ให้
ทรัพย์แก่യാจกทั้งหลาย ด้วยคำว่า "พวก
ท่านจงถือเอาทรัพย์ให้เต็มภาชนะที่ตนถือ
มาแล้ว ๆ เถิด" แล้วออกจากเรือนไปใน
ขณะนั้น ไปสร้างบรรณศาลา ในระหว่าง
แม่น้ำคงคา และชาตสระแห่งหนึ่ง ที่ข้าง
ทิศทักษิณแต่หิมวันตประเทศ บรรพชา

ตทา สกุกสูส อาสา สทุธา
 สิริ หิริติ จตสูโส ฐิตโร โหนติ.
 ตา พุ่ ทิพพคนุธมาล อาทาย
 อุทกกีพันตถาย อเนตตตทหิ คนุตวา
 ตตถ กิพิตวา มโนสีลาตเล นิสีทิสู.
 ตสมิ ขณ นารโท นาม พุราหมณ-
 ตาปโส ตาวตีสภวนิ ทิวาวิหารตถาย
 คนุตวา นนุทนจิตตลตาวเนสู ทิวาวิหาริ
 กตวา ปาริชตตกปุปผิ ฉตติ วย
 ฉายตถาย ธารยมาโน มโนสีลาตล-
 มตถเกน อตตโน วสณฺญจัน
 กาญจนคูหิ คจฺจติ. อถ ตา ตสูส
 หตฺถเต ติ ปุปผิ ทิสฺวา ยาจิสฺสุ.
 ตมตฺถิ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาท

๒๑๓. “นคฺตตเม คิริวเร คนุธมาทเน
 โมทนฺติ ตา เทววราภิปาไลตา
 อถาคมา อีสิวโร สพฺพโลกคู
 สุปฺปผิติ ทุมวรสฯมาทีย.

แล้ว มีรากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหาร
 อยู่ในที่นั่นสิ้นกาลนานจนถึงชรา.

ในกาลนั้นธิดาของท้าวสักกะมีอยู่
 ๔ นาง คือ นางอาสา นางศรัทธา
 นางสิริ นางหิริ. นางทั้ง ๔ นั้น ถือเอา
 ของหอม และระเบียบดอกไม้อันเป็น
 ทิพย์มากมายไปยังสระอโนดาต เพื่อ
 ประสงค์จะเล่นน้ำ ครั้นเล่นน้ำในสระนั้น
 แล้ว จึงพากันนั่งบนพื้นมโนศิลา. ใน
 ขณะนั้น พราหมณ์ดาบส ชื่อนารทะ
 ไปยังภพดาวดึงส์ เพื่อต้องการพักผ่อนใน
 เวลากลางวัน จึงกระทำที่อยู่ในกลางวัน
 ในสวนนันทวัน และสวนจิตรลดาวัน
 แล้วทรงดอกปาริชาติ เพื่อต้องการบังเงา
 ประดุจร่มไปยังกาญจนคูหา อันเป็นที่อยู่
 ของตน โดยที่สุดแห่งพื้นมโนศิลา. ลำดับ
 นั้น พวกนางเทพธิดาทั้ง ๔ เห็นดอกไม้
 ในมือของพระดาบสนั้น จึงพากันขอแล้ว.
 พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความ
 นั้น จึงตรัสว่า

๒๑๓. “นางเทพธิดาเหล่านั้น อันท้าวสักกะ
 ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา รักษาแล้ว
 บันเทิงอยู่ ณ ภูเขาคันธมาทน์
 ซึ่งเป็นภูเขาอันประเสริฐสูงสุด ใน
 กาลนั้น พระนารทดาบสผู้ประเสริฐ

กว่าฤๅษี ผู้ไปได้ตลอดโลกทั้งปวง
ถือเอากิ่งไม้อันประเสริฐ มีดอกบาน
ดีแล้วได้ไปแล้ว.

๒๑๔. สุจี สุคนธ์ ติตเสหิ สกุกต์
ปุปฺผุตตมํ อมรวเรภิ เสวิตํ
อลทฺธมณฺเณหิ วา ทานเวหิ
อณฺเณตฺร เทเวหิ ตทารนํ หิตํ.

๒๑๔. ดอกไม้นั้นสะอาด มีกลิ่นหอม
เทพดาชั้นไตรทศ กระทำสักการะ
เป็นดอกไม้สูงสุด ท้าวสักกะผู้
ประเสริฐกว่าเทพดาทั้งหลาย ได้
เสพแล้ว ส่วนพวกมนุษย์เหล่าอื่น
หรือพวกอสูรไม่ได้แล้ว เว้นไว้แต่
พวกเทพดา เป็นดอกไม้ที่มีประโยชน์
สมควรแก่เทพดาเหล่านั้น.

๒๑๕. ตโต จตฺสฺสเณ กนฺกตฺตจฺปมา
อญฺจาย นารโย ปมทาธิปา มุนี
อาสา จ สทฺธา จ สิริ ตโต หิริ
อิจฺจพฺรํ นารทํ เทวพฺรหฺมณํ.

๒๑๕. ลำดับนั้น นางเทพธิดาทั้ง ๔ นาง
คือนางอาสา นางศรัทธา นางสิริ
และนางหิริ ผู้มีผิวพรรณประหนึ่ง
ทองคำ เป็นใหญ่กว่านางเทพธิดา
ผู้รื่นเริง ลูกขึ้นกล่าววาทะพระนารทมุนี
ผู้เป็นพราหมณ์ ประเสริฐกว่าพวก
เทพดาว่า.

๒๑๖. สเจ อนฺนทฺทิฏฺฐํ ตยา มหามุนี
ปุปฺผํ อิทํ ปาริฉตฺตสฺส พุรฺหม
ททาหิ โน สพฺพา คติ เต อิชฺฌตฺ
ตฺวปี โน โหหิ ยถเว วาสโว.

๒๑๖. ข้าแต่พระมหามุนีผู้ประเสริฐ ถ้า
ดอกปาริชาตินี้ พระผู้เป็นเจ้า
ไม่เจอะจงไซ้ ก็จงให้แก่พวก
ข้าพเจ้าเถิด คติทั้งปวงจงสำเร็จ
แก่พระผู้เป็นเจ้า ขอพระผู้เป็นเจ้า
จงให้แก่พวกข้าพเจ้าดุจท้าววาสวะ
ฉะนั้นเถิด.

๒๑๗. ตั ยาจมานาภิสเมกฺข นารโท
 อิจฺจพฺรวิ สงฺกณฺหํ อุตฺตริยิ
 น มยฺหมตฺตตฺถิ อิมฺหิ โภจิ นํ
 ยาเยว โว เสยฺยสิ สว ปิลนฺธตฺตฺติ.

ตตฺถ **คิริวเรติ** ปุริมสฺส เวจฺจํ.
 เทวราภิปาลิตาติ สกฺกณฺ รกฺขิตา.
 สพฺพโลกคฺคฺติ เทวโลเก จ มนุสฺสโลเก
 จ สพฺพตฺถ คมนสมตฺถิ.

ทุมวรสวมาทียาติ สวชาย ชาตตฺตา
 ทุมวรสวณฺติ ลทฺธนามํ ปุปฺผิ
 คเหตุวา. **สกฺกตฺนฺติ** กตสกฺกาโร.
 อมรวเรภีติ สกฺกํ สนฺธาย วุตฺติ.

อญฺญตฺร เทเวหีติ จเปตฺวา เทเว จ
 อิทฺธิมนฺเต จ อญฺญเวหิ มนุสฺสเสหิ วา
 ยกฺขาทิหิ วา อลทฺธํ. ตทารหํ หิ
 ตนฺติ เตสฺสเยว หิ ตํ อรหํ อญฺจจฺวิกํ.
 กนฺกตฺตจฺปมาติ กนฺกฺปมตฺจา.

๒๑๗. พระนารทดาบส เห็นนางเทพธิดา
 ทั้ง ๔ พากันชอดอกไม้นั้น จึง
 กล่าววาท่านพุดถ้อยคำชวนทะเลาะ
 เราหามีความต้องการ ด้วยดอกไม้
 เหล่านี้สักหน่อยหนึ่งไม่ บรรดา
 พวกเจ้าทั้ง ๔ นางใดประเสริฐกว่า
 นางนั้นก็จงประดับดอกไม้เหล่านั้นเถิด".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **คิริวเร**
 เป็นโวพจน์ของคำแรก (ว่า นคฺตฺตเม.)
 คำว่า **อันท้าวสักกะผู้ประเสริฐกว่า**
เทวดารักษาแล้ว ได้แก่ เป็นภูเขอัน
 ท้าวสักกะรักษาแล้ว. คำว่า **ผู้ไปได้ตลอด**
โลกทั้งปวง ความว่า เป็นผู้สามารถจะไป
 ได้ในโลกทั้งหมด คือเทวโลกและมนุษย์โลก.

คำว่า **ถือเอากิ่งไม้ประเสริฐ** ความว่า
 ถือเอาดอกไม้ที่มีชื่ออันได้แล้วว่าทุมวรสวจะ
 เพราะดอกไม้ที่เกิดจากกิ่ง. คำว่า **ทำ**
สักการะ ได้แก่มีสักการะอันกระทำแล้ว.
 คำว่า **อันท้าวสักกะผู้ประเสริฐกว่าเทพ**
 พระศาสดาตรัสหมายเอาท้าวสักกะ.

คำว่า **เว้นพวกเทวดา** ความว่า เว้น
 พวกเทวดาและพวกท่านผู้มีฤทธิ์แล้ว
 พวกมนุษย์หรือยักษ์เป็นต้นเหล่าอื่นไม่ได้
 แล้ว. คำว่า **เป็นดอกไม้ที่มีประโยชน์**
สมควรแก่เทวดาเหล่านั้น ความว่า

อุฏชายาติ อโยโย มาลาคนุวิเลปนาทิ-
ปฏิวิโรโต ปุပ္ผัม น ปิลนุธิสุสตี เอกสุมี
ปเทศ อนุเทศสุสตี เอตัม ยาจิตวา
ปุပ္ผัม ปิลนุธิสุสสมาติ หตุเถ ปสาเรตวา
ยาจมานา เอกปุปหาเรเนว อุฏชหิตวา.
ปมทาธิปาติ ปมทานัม อุตตมา.
มุนินฺติ อสิ.

อนุททิฏจนฺติ อสุกสุส นาม
ทสุสามีติ น อุททิฏจัม.

สพฺพา คติ เต อิชฺฌตฺตติ สพฺพา เต
จิตฺตคฺติ อิชฺฌตฺ, ปตฺถิตฺตสุส ปตฺถิตฺตสุส
ลามิ โหหิติ ตสุส มงฺคลัม วทนฺติ.
ยเถว วาสโวติ ยถา อมฺหากัม ปิตา
वासโว อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺ เตติ, ตเถว โน
ตฺวํปิ โหหิติ. ตนฺติ ตัม ปุပ္ผัม.
อภิสเมกฺขาติ ทิสฺวา. สกฺกฺลนฺติ
นानาคาหัม กฺลนฺวทฺตมฺนัม กถัม อุทฺธิเรสิ.

เป็นดอกไม้มีประโยชน์ ที่ควร คือสมควร
แก่เทวดาเหล่านั้นเท่านั้น. คำว่า มี
ผิวพรรณดุจทองคำ ได้แก่ มีผิวหนัง
ประดุจทองคำ.

คำว่า ลุกขึ้น ความว่า นางเทพธิดา
เหล่านั้น ปรีกกากันว่า พระผู้เป็นเจ้าของ
เป็นผู้เว้นขาดแล้วจากระเบียบดอกไม้
ของหอมและเครื่องลูบไล้เป็นต้น คงจัก
ไม่ประดับดอกไม้ จักทิ้งเสียในประเทศ
แห่งหนึ่ง เราจักขอกะท่านแล้วประดับ
ดอกไม้ นั้น เมื่อจะเหยียดมือออกไปขอ
จึงลุกขึ้นพร้อม ๆ กัน. คำว่า เป็นใหญ่
กว่านางเทพธิดาผู้รื่นเริง ได้แก่ เป็นผู้
สูงสุดกว่านางเทพธิดาผู้รื่นเริงทั้งหลาย.
คำว่า นารทมุณี ได้แก่ ฤาษี.

คำว่า ไม่เจาะจง ได้แก่ ไม่เจาะจง
ว่า เราจักให้ดอกไม้แก่ชนชื่อนั้น.

คำว่า คติทั้งปวงจงสำเร็จ แก่พระผู้
เป็นเจ้าของ ความว่า นางเทพธิดาเหล่านั้น
กล่าวถ้อยคำอันเป็นมงคลแก่พระนารทมุณีว่า
ขอคติแห่งใจของพระผู้เป็นเจ้าของทั้งหมด
จงสำเร็จเถิด ขอพระผู้เป็นเจ้าของเป็นผู้
ได้สิ่งที่ตนปรารถนาแล้ว และปรารถนา
แล้วเถิด. คำว่า ดุจท้าววาสวะฉะนั้น
ความว่า ท้าววาสวะผู้เป็นบิดาของหม่อมฉัน

อิมเหตี อิมเห ปุเปเห นาม
มยห์ อตุโถ นตฺถิ. ปฏิวโร อหิ
มาลาธารณโตติ. ทีเปติ. ยาเยว โว
เสยฺยสีติ ยา ตุมหากิ อนุตเว
เชฏฺฐิกา. สา ปิลนฺธตฺติ. สา เอตฺ
ปิลนฺธตฺติ อตุโถ.

ตา จตฺตสฺสปี ตสฺส วจัน
สุตฺวา คาถมาหิสฺสุ

๒๑๘. “ตฺวํ โนตฺตเมวากิสฺเมกฺข นารท
ยสฺสิจฺฉลฺลิตฺตสฺสมนุสฺสเวจฺฉลฺล
ยสฺสา หิ โน นารท ตฺวํ ปทสฺสลฺล
สาเยว โน โหติ ปเสฏฺฐสฺสมมฺตา”ติ.

ทั้งหลาย ประทานสิ่งที่เหมาะฉันปรรณนา
แล้วอยากได้แล้ว ฉันใด แม้พระผู้เป็นเจ้าของ
ก็จงให้แก่หม่อมฉันทั้งหลาย เหมือนกัน
ฉันนั้นเถิด. คำว่า ตี ได้แก่ ดอกไม้ฉัน.
คำว่า เห็น ได้แก่ มองเห็น. คำว่า ถ้อยคำ
ชวนทะเลาะ ความว่า ท่านกล่าวถ้อยคำ
มีการถือเอาต่าง ๆ ยังความทะเลาะวิวาท
ให้เจริญ.

คำว่า เหล่านี้ ความว่า เราไม่มีความ
ต้องการด้วยดอกไม้เหล่านี้. พระนารทผู้มี
แสดงว่า เราเป็นผู้เว้นขาดจากการ
ตัดทรงระเบียบดอกไม้. คำว่า บรรดา
พวกเจ้าทั้ง ๔ นางใดประเสริฐกว่า
ความว่า นางใดเป็นผู้เจริญที่สุดในระหว่าง
ท่านทั้งหลาย. คำว่า นางนั้นจงประดับ
ความว่า นางนั้น จงประดับดอกไม้.

แม้นางเทพธิดาทั้ง ๔ นั้น สดับคำ
ของดาบสแล้ว จึงกล่าวคาถาว่า

๒๑๘. “ข้าแต่บารทะผู้สูงสุด พระผู้เป็นเจ้าของ
นั้นแล จงพิจารณาดูพวกข้าพเจ้า
จะปรรณนาให้แก่นางใด จงเพิ่ม
ให้แก่นางนั้น ก็บรรดาพวกข้าพเจ้า
พระผู้เป็นเจ้าของจักให้แก่นางใด นาง
นั้นแล พวกข้าพเจ้า สมมติว่าเป็น
ผู้ประเสริฐที่สุด”.

ตตถ ตูว์ โนตุตเมวาติ อุตตม
มหามุณี ตูวเมว โน อุปธาเรหิติ.

ตาสึ วจัน สุตฺวา นารโท ตา
อาลปนฺโต คาถมาห.

๒๑๙. "อกุลเมตฺติ วจัน สุกตฺเต
โก พุราหฺมณฺ โโก กลหฺ อูทฺิรเย
คนฺตุวาน ภูตาทิปเมว ปุจฺฉถ
สเจ น ชานาถ อิธฺตุตฺตมาธมนฺ"ติ.

ตสฺสสตฺโต "ภทฺเท สุกตฺเต อิทฺิ
ตุเมหฺอิ วุตฺตวจัน มม อยฺตุตฺติ เอวํ
หิ สติ มยา ตูเมหฺสุ เอกํ เสฏฺฐจํ
เสสา หินาติ กโรนฺเตน กลโห
วฑฺฒิตฺโต ภวิสฺสติ โโก วาหิตปาไป
พุราหฺมณฺ โโก กลหฺ อูทฺิเรยฺย
วฑฺฒเมยฺย เอวรูปสฺส หิ กลหฺ
วฑฺฒนํ นาม อยฺตุตฺติ ตสฺมา อิโต
คนฺตุวา อตฺตโน ปิตฺริ ภูตาทิปิ
สกุภเมว ปุจฺฉถ, สเจ อตฺตโน
อุตตมํ วา ธมฺมํ วา น ชานาถา"ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตูว์
โนตุตเมว ความว่า ข้าแต่พระมหามุณี
ผู้อุดม พระผู้เป็นเจ้านั้นแล จงใคร่ครวญ
ดูพวกข้าพเจ้า.

พระนารทดาบส สดับคำของนาง
เทพธิดาทัง ๔ นั้นแล้ว เมื่อจะเจรจากับ
นางทัง ๔ นั้น จึงกล่าวคาถาว่า

๒๑๙. "ดูกรนางผู้มีกายอันงาม คำนี้ไม่
สมควร ใครเล่าเป็นพราหมณ์
ใครเล่ากล่าวการทะเลาะ ถ้าพวก
ท่านยังไม่ทราบในที่นี้ว่า ตน
ประเสริฐหรือธรรมประเสริฐ ก็จง
ไปทูลถามท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่า
ภูตเกิด".

อธิบายความแห่งคาถานั้นว่า "ดูกร
นางผู้เจริญผู้มีรูปร่างงดงาม คำที่พวก
ท่านกล่าวแล้วนี้ไม่สมควรแก่เรา ด้วยว่า
เมื่อเป็นอย่างนี้ ครั้งเรากระทำนางหนึ่ง
ในบรรดาพวกท่านให้เป็นผู้ประเสริฐ
นางที่เหลือให้เป็นคนเลวแล้ว ให้ความ
ทะเลาะเจริญขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ ใคร
จักเป็นพราหมณ์ผู้ลอยบาป ใครพึงกล่าว
การทะเลาะ คือยังการทะเลาะให้เจริญ
ด้วยว่า ชื่อว่า การยังความทะเลาะให้
เจริญ ไม่สมควรแก่เรา ผู้มีรูปเห็นปานนี้

ตโต สตุถา คาถมาห

๒๒๐. "ตา นารเทน ปรมปโปโกปีตา
อุทริตา วณฺณมเทน มตุตา
สกาสิ คนฺตฺวาน สหฺสฺสจฺกฺขุโน
ปุจฺฉิสฺสุ ภูตาธิปปี กา นุ เสยฺยสี"ติ.

ตตฺถ ปรมปโปโกปีตาติ ปุโป
อททฺนฺเตน อติวีย โโกปีตา หุตฺวา.
อุทริตาติ ภูตาธิปเมว ปุจฺฉณาติ
วตุตา. สหฺสฺสจฺกฺขุโนติ สกฺกสฺส
สนฺติกั คนฺตฺวา. กา นฺนฺติ อมฺหากั
อนฺตเร กตฺรา อุตฺตมาติ ปุจฺฉิสฺสุ.

เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจงไปจากที่นี่
แล้วจงทูลถามท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่า
ภูต ซึ่งเป็นบิดาของตนเองเถิด ถ้าพวก
ท่านยังไม่ทราบว่าตนประเสริฐหรือธรรม
ประเสริฐ".

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสพระ-
คาถาว่า

๒๒๐. "นางเทพธิดาเหล่านั้น ที่นารทดาบส
ได้กล่าวขึ้น โกรธแค้นอย่างยิ่ง
มัวเมาแล้วด้วยความเมาในผิว จึง
ไปสู่สำนักแห่งท้าวสหัสันย์ณ์ แล้ว
ทูลถามท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งภูต
ว่า บรรดาพวกหม่อมฉัน ใครเล่า
เป็นผู้ประเสริฐกว่ากัน".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โกรธแค้น
อย่างยิ่ง ความว่า นางทั้ง ๔ นั้น อันพระ-
นารทดาบสไม่ให้ดอกไม้ ให้โกรธยิ่งนัก.
คำว่า อันนารทดาบสกล่าวขึ้น ความว่า
อันพระนารทดาบส กล่าวว่า พวกท่าน
จงไปถามท้าวสักกะผู้เป็นจอมภูตเองเถิด.
คำว่า ท้าวสหัสันย์ณ์ ความว่า นางเทพธิดา
ทั้ง ๔ ได้ไปสู่สำนักของท้าวสักกะเทวราช
แล้ว. คำว่า ใครหนอ ความว่า นางเทพธิดา
ทั้ง ๔ ทูลถามว่า ในระหว่างหม่อมฉัน
ทั้งหลาย ใครเล่าเป็นผู้สูงสุด.

เอวํ ปุจฺฉิตฺวา จิตฺตา

ครั้งนางเทพธิดาทั้ง ๔ ได้ยื่นทูลถาม
อย่างนั้น

๒๒๑. "ตา ทิสฺวา อายตฺตมฺนา ปุริฺนฺทโท
อิจฺจปุริวํ เทวโร กตฺตฺชฺลิตฺติ
สพฺพาว โว โหนฺติ สุกฺคฺเค สาทิสฺสี
โกเนธ ภาทฺเท กฬํ อุตฺทริยํ"ติ.

๒๒๑. "ท้าวปุรินททะ ผู้ประเสริฐกว่า
เทวดา ผู้อันเทวดากระทำอัญชลี
แล้ว ทอดพระเนตรเห็นนางเทพธิดา
ทั้ง ๔ นั้น มีใจพะวักพะวนอยู่ จึง
ตรัสว่า ดูกรธิดาผู้งามเลิศ พวกเจ้า
ทั้งปวงเป็นผู้เช่นเดียวกัน ใครหนอ
ได้กล่าวการทะเลาะขึ้น".

ตตฺถ ตา ทิสฺวาติ ภิกฺขเว จตฺสฺโสปี
อตฺตโน สนฺติกํ อาคตา ทิสฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เห็นนาง
เทพธิดาทั้ง ๔ นั้น ความว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ท้าวสักกเทวราชอันเทวดา
กระทำอัญชลีแล้ว ทรงเห็นนางเทพธิดา
ทั้ง ๔ ผู้มาสู่สำนักของตน.

อายตฺตมฺนาติ อุตฺตฺกุกฺกมฺนา พฺยาเวภูฏ-
จิตฺตา. กตฺตฺชฺลิตฺติ นมฺสฺสมานาหิ
เทวตาหิ ปคฺคฺคฺคิตฺตฺชฺลิตฺติ.

คำว่า มีใจพะวักพะวน ได้แก่ มีใจ
หงุดหงิด มีจิตงุ่นง่านอยู่. คำว่า ผู้อัน
เทวดากระทำอัญชลี ความว่า ผู้อัน
เทวดาทั้งหลาย นอบน้อมอยู่ประคอง
อัญชลีแล้ว.

สาทิสฺสีติ สพฺพาว ตฺเมห สาทิสฺสีโย.
โกเนธาติ โก นุ อธิ. กฬํ
อุตฺทริยํติ อิมํ นานาคาหํ วิคฺคฺคํ
กเถสิ วทฺธเมสิ.

คำว่า ผู้เช่นเดียวกัน ความว่า พวกเจ้า
ทั้งหมดเที่ยวเป็นผู้เหมือนกัน. คำว่า
โกเนธ ตัดบทเป็น โก นุ อธิ แปลว่า
ใครเล่าหนอในที่นี้. คำว่า กล่าวการ
ทะเลาะ ความว่า ท่านกล่าวยึดถือ

อดสูส ตา กถยมาณา คาถมาหิสฺสุ

๒๒๒.“โย สพฺพโลกญฺจรโก มหามุณี
ธมฺเม จิตฺโต นารโท สจฺจนิกฺกโม
โส โน พุทฺโธ คีริวเร คนฺธมาทเน
คนฺธวาน ภูตาธิปเมว ปุจฺฉถ
สเจ น ชานาถ อธิตฺตมธมฺมนุ”ติ.

ตตฺถ สจฺจนิกฺกโมติ ตถปรกฺกโม.

ตี สุตฺวา สกฺโก “อิมา จตฺสฺโสปี
มยฺหิ ธิตโรว สจฺหาหิ เอตาสุ เอกํ
คุณสมฺปนฺนา อุตฺตมาติ วกฺขามิ,
เสสา กุชฺฌิสฺสนฺติ น สกฺกา อຍ
อญฺโญ วินิจฺฉิตฺตํ อีมา หิมวฺนฺเต
โกสิยตาปสฺสฺส สนฺติกํ เปเสสฺสามิ,
เอตาสํ อญฺญํ วินิจฺฉินิสฺสตี”ติ

คำต่าง ๆ คือ คำทะเลาะนี้ ได้แก่อยัง
ความทะเลาะให้เจริญขึ้น.

ลำดับนั้น นางเทพธิดาทั้ง ๔ นั้น
เมื่อจะกราบทูลจึงกล่าวคาถาว่า

๒๒๒.“พระนารทมหามุนี ผู้เที่ยวไปยัง
โลกทั้งปวง ดำรงอยู่ในธรรม
มีความเพียรบากบั่น มั่นอยู่ใน
ความสัตย์อย่างแท้จริง ได้บอกแก่
พวกหม่อมฉัน ณ ที่เขาคันธมาทน์
ซึ่งเป็นภูเขาคันธมาทน์ ประเสริฐ ถ้าพวก
ท่านยังไม่ทราบในที่นี้ว่า ตน
ประเสริฐ หรือธรรมประเสริฐ ก็
จงไปทูลถามท้าวสักกะ ผู้เป็นจอม
แห่งภูตเอาเองเถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีความ
เพียรบากบั่นอยู่ในความสัตย์ ความว่า
มีความเพียรบากบั่นก้าวไปข้างหน้าอย่าง
แท้จริง.

ท้าวสักกเทวราชลำดับคำนั้น จึง
ทรงดำริว่า “ธิดาของเราแม่ทั้ง ๔ เหล่านี้
ถ้าเราจะกล่าวนางคนหนึ่ง ในบรรดา
นางเหล่านี้ ว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณ
เป็นผู้สูงสุดแล้วไซ้ นางที่เหลือก็จักโกรธ
เราไม่อาจตัดสินความเรื่องนี้ได้ เราจัก
ส่งธิดาทั้ง ๔ เหล่านี้ไป ยังสำนักของ

จินตเตตวา "อหิ ตุมหากัง อฏฐัง น
 วินิจฺฉินามิ. หิมวณฺเต โกลิยตาปโส
 นาม อตฺถิ, ตสฺสหาหิ สุธาโภชนํ
 เปเสสฺสสามิ, โส ปฺรสุส อทตฺวา น
 ญฺญชฺติ. ททฺนฺโต จ วินิจฺฉินิตฺวา
 คุณวณฺตานิ เทติ, ยา ตุมฺเหสุ ตสฺส
 หตฺถโต ภาตฺตํ ลภิสฺสตี สา อุตฺตมา
 ภวิสฺสตี"ติ อัจฺจิกฺขณฺโต คาถมาห

๒๒๓. "อสุ พุรหารญฺญจโร มหามุณี
 นาทตฺวา ภาตฺตํ วรรคตฺเต ญฺญชฺติ
 วิเจยฺย ทานานิ ททาติ โกลิโย
 ยสฺสา หิ โส ทสฺสตี สว เสยฺยสี"ติ.

ตตฺถ พุรหารญฺญจโรติ มหอรญฺญวาสี.
 อิติ โส ตาปสฺสสุ สนฺตีกํ
 เปเสตฺวา มาตลี ปกฺโกสาเปตฺวา
 ตสฺส สนฺตีกํ เปเสนฺโต อนนฺตรํ
 คาถมาห

โกลิยดาบสในหิมวันตประเทศ เธอจัก
 วินิจัยคดีของธิดาทัง ๔ นี้" จึงตรัสบอก
 ว่า "พ่อตัดสินความของพวกเจ้าไม่ได้
 ในหิมวันตประเทศมีดาบสตนหนึ่ง ชื่อ
 โกลิยะ พ่อจะมอบสุธาโภชนไปถวายแก่
 เธอ แต่ดาบสนั้นถ้ายังไม่ให้แก่คนอื่นก่อน
 แล้วจะไม่บริโภค ก็เธอเมื่อจะให้วินิจัย
 เสียก่อนแล้ว จึงให้แก่คนผู้มีคุณ ใน
 บรรดาเจ้าทั้งหลาย นางใดได้รับภัตจาก
 มือของเธอ นางนั้นจักเป็นผู้สูงสุด" ดังนี้
 จึงตรัสคาถาว่า

๒๒๓. "ดูกรนางผู้มีกายอันงาม พระมหามุณี
 เทียวไปในป่าใหญ่โน้น ยังไม่ได้
 ให้ก่อนแล้ว หาบริโภคภัตไม่
 พระโกลิยดาบส พิจารณาเสียก่อน
 จึงให้ทาน ก็ถ้าเธอจักให้แก่นางใด
 นางนั้นแลเป็นผู้ประเสริฐ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เทียวไปใน
 ป่าใหญ่ ความว่า ผู้มีปกติอยู่ในป่าใหญ่.

ท้าวสักกเทวราชส่งนางทั้ง ๔ ไป
 ยังสำนักของพระดาบสด้วยประการฉะนี้
 แล้วให้เรียกมาตลีเทพบุตรมา เมื่อจะส่ง
 ไปยังสำนักของพระดาบส จึงตรัสคาถา
 ติดต่อกันไปว่า

๒๒๔. "อสุ หิ โส สมุมติ ทกฺขิณํ ทิสํ
คฺงคาย ตีเร หิมวณฺตปสุสินิ
ส โกลิโย ทูลฺลภปานโกชนิ
ตสฺส สุํ ปาปย เทวสารถี"ติ.

ตตฺถ สมุมตติ วสตี. ทกฺขิณนฺติ
หิมวณฺตสฺส ทกฺขิณทิสาย. ปสุสินิ
ปสุเส.

ตโต สตฺถา อาห

๒๒๕. "โส มาตลึ เทวเรน เปสิโต
สหสฺสยุดฺดี อภิรุยฺห สนฺทหนํ.
สุขิปฺปเมวํ อูปคฺมม อสุสมํ
อทิสฺสมานิ มุนิโน สุํ อทา"ติ.

ตตฺถ อทิสฺสมานิ ภิกฺขเว โส
มาตลึ เทวราชสฺส วจฺนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา
ตํ อสุสมํ คนฺตุวา อทิสฺสมานกาโย
หฺตุวา ตสฺส สุํ อทาสี. ททมาโนว
รตฺตี ปธานมฺนุญฺชิตฺวา ปจฺจุสฺสมเย
อคฺคิ ปริจฺริตฺวา ปภาตาย รตฺติยา
อุเทฺนฺตํ สุริยํ นมฺสฺสมานสฺส จิตฺสฺส
ตสฺส หตฺถे สุธาโกชนจภาฏี จเปสิ.

๒๒๔. "ก็พระโกสิยดาบสนั้น อยู่ในทิศ
ทักษิณ ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ช้าง
หิมวันตบรรพตนั้น โกลิยดาบสนั้น
มีน้ำดื่ม และโภชนะหาได้ยาก ดูกร
เทพสารถี ท่านจงนำสุธาโภชน์
ไปให้ถึงเธอ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อยู่
ความว่า อยู่อาศัย. คำว่า ทักษิณ
ได้แก่ ทิศทักษิณแห่งภูเขาหิมวันต์ คำว่า
ช้าง ได้แก่ ช้าง (ภูเขาหิมวันต์).

ลำดับนั้น พระศาสดาจึงตรัสว่า

๒๒๕. "พระมาตลีเทพบุตรนั้น ถูกท้าว
สักกะผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ส่งไป
แล้ว จึงขึ้นรถเทียมด้วยม้า ๑,๐๐๐
ตัว ไปยังอาศรมบท โดยรวดเร็ว
อย่างนี้ มีกายอันไม่ปรากฏได้ถวาย
สุธาโภชน์ แก่พระมุนี".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีกาย
ไม่ปรากฏ ความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มาตลีเทพบุตรนั้น รับเทวบัญชาของท้าว
สักกะเทวราชแล้วไปยังอาศรมนั้น มีกาย
อันมิได้ปรากฏให้เห็น ได้ถวายสุธาโภชน์
แก่พระดาบสนั้น. เมื่อจะถวายได้วาง
ถาดสุธาโภชน์ลงในมือของเธอผู้ประกอบ
ความเพียรอยู่ตลอดราตรี บำเธอไฟ

ในเวลาใกล้รุ่ง เมื่อราตรีสว่างแล้วยืน
นอบน้อมพระอาทิตย์ ซึ่งกำลังขึ้นไปอยู่
(สู่ท้องฟ้า).

โกสิโย ตํ คเหตฺวา จิตฺโกว
คาถาทวยมาห

โกสิยดาบส รับสุธาโกชนนั้นแล้ว
ยืนกล่าว ๒ คาถาว่า

๒๒๖. "อุทฺคฺคินฺทุตฺตํ อุปฺติฏฺจโต หิ เม
ปภงฺกริ โลกตโมนุหฺตฺตมํ
สพฺพานิ ภูตานิ อธิจฺจ วาสโว
โก เหนว เม ปาณิสฺสุ กิ สุโรทฺทหิ.

๒๒๖. "ก็เมื่อเราบำเรอไฟ ที่เราบูชาแล้ว
ยืนอยู่ใกล้พระอาทิตย์ที่แรกขึ้น มี
แสงสว่าง บรรเทาความมืด อัน
สูงสุดในโลกเสียได้ ทำววาสวะ
ครอบงำภูตทั้งหมดหรือ ใครเล่า
มาวางมัดขาวสะอาด ลงในฝ่ามือ
ของเรา.

๒๒๗. สงฺขุปฺมํ เสตมตฺถุยทสฺสนํ
สุจํ สุคนฺธํ ปิยรฺูปมพฺภุตํ
อทิฏฺจปฺพุพฺพิ มม ชาตจกฺขุภิ
กา เทวตา ปาณิสฺสุ กิ สุโรทฺทหิ"ติ.

๒๒๗. มัดขาวสะอาด มีพรรณขาวประดุจ
สังข์ขาว น่าดูยิ่งกว่าปุยนุ่น สะอาด
มีกลิ่นหอม น่ารักใคร่ (น่าอร่อย)
ยังไม่เคยมีเลย แม้เราเองก็ยังไม่
เคยเห็นมาก่อน ด้วยชาติจักษุ
ของเรา เทวดาอะไรเล่า มาวางมัด
ที่ขาวสะอาด ลงในฝ่ามือของเรา".

ตตฺถ อุทฺคฺคินฺทุตฺตนฺติ อคฺคินฺทุตฺตํ
ปริจฺจริตฺวา อคฺคิสาลโต นิภฺขมิตฺวา
ปณฺณสาลทฺวาเร จตฺวา ปภงฺกริ
โลกตโมนุหฺ อุตฺตมํ อาทิจฺจํ อุปฺติฏฺจโต
มม สพฺพานิ ภูตานิ อธิจฺจ
อติภฺกมิตฺวา วตฺตมาโน วาสโว นุโข

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไฟที่เรา
บูชาแล้ว ความว่า เมื่อเราบำเรอไฟ
ที่เรบูชาแล้ว ออกจากโรงไฟ ยืนอยู่ที่
ประตูบรรณศาลา ยืนอยู่ใกล้ดวงอาทิตย์
อันสูงสุด ซึ่งมีแสงสว่างบรรเทาความมืด
ในโลกเสียได้ ทำววาสวะผู้ครอบงำทั่ว

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท. ๒๓ - ๒๙

เอวํ มม ปาณีสฺส กิ สฺสํ กิณฺณาเมตํ
โອຫຫີ. “ສຸຂຸປມນຸຕີ ອາທິຫີ ຈິຕໂກວ
ວິເສສໍ ສຸຂໍ ວຸຣຸເຣນ”ຕີ.

ตโต มาตลี อาน

๒๒๘. “อหิ มหิณฺเทน มหฺลสิ เปสิโต
สุธามิหาสี ตฺริโต มหามุณี
ชานาสี มํ มาตลี เทวสารถี
ภุชฺชสฺส ภาตฺตตฺตมํ มาภิวารยิ.

๒๒๙. ภาตฺตา จ สภา ทฺวาทส หนฺติ ปาปเก
ขุทฺทํ ปิปาສໍ อรตี ทฺรถํ กิลํ
โกธฺปนฺนาหฺญจ วิวาทเปสฺสณํ
สีตฺตฺนฺหตฺนฺทิลฺญจ รสฺสฺตฺตมํ อิทฺนุ”ຕີ.

เสียซึ่งภุตทั้งหมดเป็นไปอยู่หรือหนอแล
มาวางภัต อันชาวสะอาดลงบนฝ่ามือ
ของเราอย่างนี้, พระโกสิยดาบสเป็นผู้ยืน
อยู่เที่ยว ได้กล่าวสรรเสริญสุธาโกชน
อันวิเศษด้วยคำเป็นต้นว่า “มีวรรณขาว
ประดุจสังข์” ดังนี้.

ลำดับนั้น พระมาตลีเทพสารถี
จึงกล่าววว่า

๒๒๘. “ข้าแต่พระมหารุณี ผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่ ข้าพเจ้าถูกท้าวสักกะผู้เป็น
จอมแห่งเทพ ให้นำสุธาโกชนมา
โดยด่วน พระคุณเจ้ารู้จักข้าพเจ้า
ว่ามาตลีเทพสารถี จงบริโภคมภัต
อันอุดม อย่าห้ามเสียเลย.

๒๒๙. เพราะสุธาโกชน ที่บริโภคแล้ว
นั้น ย่อมขจัดบาปกรรมได้ถึง ๑๒
ประการ คือ ความหิว ๑ ความ
กระหาย ๑ ความกระสัน ๑
ความกระวนกระวาย ๑ ความ
เหน็ดเหนื่อย ๑ ความโกรธ ๑
ความเข้าไปผูกโกรธ ๑ ความวิวาท
๑ ความส่อเสียด ๑ ความหนาว
๑ ความร้อน ๑ ความเกียจคร้าน
๑ ภัตนี้มีรสอันสูงสุด”.

ตตถ สุทธาภินาสินุติ อิมิ
 สุทธาโกชนัน ตยุนิ อภิหริ. ชานาสี
 มนุติ ชานาสี มิมิ ตวั อัย มาตลี
 นาม เทวสารถิติ อตฺถเ.

มาภิวารยิติ น ภุณฺชามิติ อปฺภิกฺขิปิตวา
 ภุณฺช มา ปปญฺจ กริ. ปาปเกติ
 อัย หิ สุทธา ภุตฺตา ทฺวาทส
 ปาปธฺมเม หนติ.

ขุทฺทนุติ ปจฺมิมิ ตาว ขุทฺทํ ฉาตกภาว
 หนติ, ทฺุตติยํ ปาณียปิปาสํ ตติยํ
 อุกฺกณฺจิตํ จตฺตถํ กายทรถํ ปญฺจมิมิ
 กิลนฺตภาวํ ฉฺฉจฺจํ โภถํ สตฺตมิมิ
 อฺปนฺนาหํ อญฺจมิมิ วิวาทํ นามํ เปสฺสณฺ
 ทสมํ สิตํ เอกาทสมํ อฺณฺนํ ทฺวาทสมํ
 ตนฺทํ อาลสิยภาวํ อิทํ รสฺตฺตมิมิ
 อฺตฺตมรสํ สุทธาโกชนัน อิเม ทฺวาทส
 ปาปธฺมเม หนติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า นำ
 สุทธาโกชนันมา ความว่า ข้าพเจ้านำ
 สุทธาโกชนันนี้มาเฉพาะพระองค์เจ้า. คำว่า
 รู้จักข้าพเจ้าว่า ความว่า ขอพระองค์เจ้า
 รู้จักข้าพเจ้าว่า ผู้นี้คือเทพสารถีชื่อว่า
 มาตลี.

คำว่า อย่าห้าม ความว่า ขอพระองค์เจ้า
 อย่าได้ห้ามเสียเลยเถว่า เราจักไม่บริโภค
 ภัต ดังนี้จึงฉันเถิด. อย่ากระทำความ
 ชักช้าเลย. คำว่า บาปธรรม ความว่า
 ด้วยว่าสุทธาโกชนันที่บุคคลบริโภคแล้วนี้
 ย่อมขจัดกรรมอันลามกได้ ๑๒ ประการ.

คำว่า ความหิว ความว่า ย่อมขจัด
 ความหิวคือความอยากเป็นที่ ๑ ก่อน
 ขจัดความกระหายน้ำเป็นที่ ๒ ขจัดความ
 กระสันเป็นที่ ๓ ขจัดความกระวนกระวาย
 กายเป็นที่ ๔ ขจัดความเหน็ดเหนื่อยเป็น
 ที่ ๕ ขจัดความโกรธเป็นที่ ๖ ขจัดความ
 เข้าไปผูกโกรธเป็นที่ ๗ ขจัดความวิวาท
 เป็นที่ ๘ ขจัดความส่อเสียดเป็นที่ ๙
 ขจัดความหนาวเป็นที่ ๑๐ ขจัดความร้อน
 เป็นที่ ๑๑ ขจัดความเกียจคร้านเป็นที่
 ๑๒ สุทธาโกชนันมีรสอันสูงสุดคือ มีรสอัน
 อุดมนี้ ย่อมขจัดบาปธรรม ๑๒ ประการ
 เหล่านี้ได้.

ตี สุตฺวา โกลิโย อตฺตโน
วตสมาทานํ อวิกโรนฺโต คาถมาห

๒๓๐. "น กปฺปติ มาตลฺลิมยฺหํ ภูฏชิตฺตุ
ปฺพุเพ อทตฺวา อิติ เม วตฺตตมํ
น จาปี เอกาสนมรียปฺพิตฺตํ
อสิวิภาคี จ สุขํ น วินฺทตี"ติ.

คาถํ วตฺวา "ภนฺเต ตฺเมหฺน
ปรสฺส อทตฺวา โภชเน กํ โทสํ
ทิสฺวา อิทํ วตฺตํ สมากินฺนนฺ"ติ มาตลฺลينا
ปฺภูโจ อาห

๒๓๑. "ถิฆาตกา เย เกจิมฺเ ปรทาริกา
มิตฺตทฺทฺโน เย จ สปนฺติ สฺพุพเต
สฺพุเพว เต มจฺฉริปญฺจมาธมา
ตสฺมา อทตฺวา อุกกํปี นาสฺมิเย.

๒๓๒. โสหิตฺตฺถิยา วา ปุริสฺสฺส วา ปน
ทสฺสามิ ทานํ วิทฺธสมฺปวณฺณิตํ

โกลิยดาบสระดับค่านั้นแล้ว เมื่อจะ
กระทำให้แจ้งซึ่งการสมาทานวัตรของตน
จึงกล่าวคาถาว่า

๒๓๐. "ดูกรรมาตลีสเทพสารถิ โภชณะเรา
ยังไม่ได้ให้ก่อนแล้วบริโภค ย่อม
ไม่สมควร วัตรของเรานี้เป็นวัตร
อันอุดม อนึ่ง การบริโภคคนเดียว
พระอริยเจ้าไม่บูชาแล้ว ก็ชนผู้ไม่
ได้แบ่งบริโภคแต่ผู้เดียว ย่อมไม่
ประสบความสุข".

ครั้น พระโกลิยดาบสกล่าวคาถา
แล้ว ถูกมาตลีสเทพบุตรถามว่า "ข้าแต่
พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าเห็นโทษ
อะไร ในการไม่ให้คนอื่นเสียก่อนแล้ว
บริโภค จึงได้สมาทานวัตรนี้" จึงตอบว่า

๒๓๑. "ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งฆ่าหญิง คบหา
ภรรยาของชายอื่น ประทุษร้ายมิตร
ย่อมสาปแช่งสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ผู้มีวัตรอันดีงาม ชนเหล่านั้นทั้งหมด
มีความตระหนี่ในข้อที่ ๕ ชื่อว่า
เป็นผู้เลวทราม เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าไม่ให้ก่อนแล้ว จึงไม่เต็ม
แม้จนกระทั่งนี้.

๒๓๒. ก็แล ข้าพเจ้านั้นจักให้ทานแก่หญิง
หรือชายที่ผู้รู้สรรเสริญแล้ว เพราะ

สทฐา วทญญ อธิ วิตมจจฐา
ภวนติ เหตุ สุจิสจจสมมตา"ติ.

ท่านเหล่านั้น เป็นผู้ที่มีศรัทธารู้
ถ้อยคำที่ปฏิคาหกขอ ปราศจาก
ความตระหนี่ สมมติว่าเป็นผู้สะอาด
และมีความสัตย์ในโลกนี้".

ตตถ ปุพเพติ ปจมี อทฐวา
อถวา อิติ เม ปุพเพ วตตตมมี
อิท ปุพเพว มยา วต สมหินนุนติ
ทสเสติ. เอกาสนุนติ เอกสส อสนัน
น อริเยหิ พุทฺธาทีหิ ปุชิต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ก่อน
คือไม่ให้ก่อนแล้ว. อีกอย่างหนึ่ง พระ-
โกสิยดาบสแสดงว่า วัตรนี้เป็นวัตรอัน
อุดมของเราในก่อน คือเราสมาทานวัตร
นี้มาก่อน ด้วยประการฉะนี้. คำว่า
การบริโภคนคนเดียว ได้แก่ การกินของ
บุคคลคนเดียว อันพระอริยเจ้าทั้งหลาย
มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นไม่บูชาแล้ว.

สุขนุนติ ทิพพมานุสิกั สุขิ น ลภติ.
ถีมตภาติ อิตถีมตภา. เย เกจิเมติ
เย เกจิ อิเม. สปนุนตีติ อุกโกสนุนติ.
สุพเพเตติ ธมฺมิกสมณพฺราหฺมणे.

คำว่า ความสุข ได้แก่ ย่อมไม่ได้รับ
ความสุขทั้งที่เป็นทิพย์ และเป็นของ
มนุษย์. คำว่า ฆ่าหญิง ได้แก่ ฆ่าสตรี.
คำว่า เหล่าใดเหล่าหนึ่ง คือคนเหล่าใด
เหล่าหนึ่งนี้. คำว่า สบประสพ ได้แก่
ยอมด่า. คำว่า ผู้มีวัตรดีงาม ได้แก่
สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในธรรม.

มจฺจริปญฺจมาติ มจฺจริ ปญฺจโม
เอเตสนุนติ มจฺจริปญฺจมา. อธมาติ
อิเม ปญฺจ อธมา นาม.

คำว่า มีความตระหนี่ในข้อที่ ๕ ความว่า
ความตระหนี่จัดว่าเป็นข้อที่ ๕ ของ
ชนเหล่านั้น เหตุที่ชนเหล่านั้น จึงจัดว่า
(ทั้งยัง) เป็นคนตระหนี่ในข้อที่ ๕. คำว่า
เป็นผู้เลวทราม ได้แก่ ธรรมทั้ง ๕
ประการเหล่านี้ ชื่อว่า อธรรม.

ตสฺมาติ ตสฺมา อหิ ปญฺจม-
อธมฺมภาวภเยน อทตฺวา อุกกมุปี
นาสฺมิเย น ปริภุญฺชิสฺสสามีติ อิมํ วตฺติ
สมาทयी.

โสหิตฺตฺติยา วาติ โส อหิ อิตฺตฺติยา
วา. วิทฺตฺตฺตฺติยา วิทฺตฺตฺติยา
ปณฺฑิตฺเตหิ พุทฺธาทีหิ วนฺณนิตฺติ.

สุจิสฺสจฺจสมฺมตฺตาติ เอเต โอบุปนียสฺสทฺธาเย
สมนฺนาคตา วทณฺณ วิตมฺจฺจรา ปุริสา
สุจิสฺส เจว อุตฺตมสมฺมตฺตา จ โหนฺตฺติ
อตุโณ.

ตํ สุตฺวา มาตลฺลิสฺสสมานกาโย
อฏฺฐาสฺสิสฺส. ตสฺมี ขณฺเ ตา จตฺตฺตฺติ
เทวกณฺณกาโย จตฺตฺตฺติ อฏฺฐจฺจ
สฺสิสฺส ปาจฺฉินทิสฺสายํ อฏฺฐาสฺส. อาสา
ทกฺกชฺฉินทิสฺสายํ. สทฺธา ปจฺฉิมทิสฺสายํ.
หฺริ อุตฺตรทิสฺสายํ. ตมตฺถํ ปกาเสนฺต
สตุถา อาห

๒๓๓. "อโต มตา เทวเรน เปลิตา
กณฺณกา จตฺตฺตฺติ กนฺกตฺตฺตฺติมา

คำว่า เพราะเหตุนี้ เพราะว่า เพราะ
ฉะนั้นเราจึงสมาทานวัตรนี้ว่า ถ้าเรา
ยังไม่ให้ก่อนแล้วไม่ดื่มคือไม่บริโภคแม่น้ำ
ดังนี้ เพราะกลัวความเป็นอธรรมทั้ง ๕.

คำว่า โสหิตฺตฺติยา วา ความว่า ข้าพเจ้า
นั้นจักให้ทานแก่หญิงหรือ (ชาย). คำว่า
ผู้รู้สรรเสริญแล้ว ความว่า ท่านผู้รู้
ทั้งหลาย ได้แก่ บัณฑิตทั้งหลายมี
พระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญแล้ว.

คำว่า สมมติว่าเป็นผู้สะอาดและมี
ความสัตย์ ความว่า บุรุษทั้งหลายเหล่านี้
เป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา อันหยั่งลง
เชื่อมั่น เป็นผู้รู้ถ้อยคำ ปราศจากความ
ตระหนี่ ย่อมชื่อว่า เป็นผู้สะอาดและสมมติ
ว่าสูงสุด.

พระมาตลีสเทพบุตร ครั้นได้สดับ
คำนั้น จึงยืนแสดงกายให้ปรากฏ. ใน
ขณะนั้น นางเทพกัญญาทั้ง ๔ เหล่านั้น
ได้มายืนอยู่ในทิศทั้ง ๔ คือ นางสิรีได้
ยืนอยู่ในทิศปราจีน. นางอาสาอยู่ในทิศ
ทักษิณ. นางศรัทธายืนอยู่ในทิศปัจฉิม.
นางหิริยืนอยู่ในทิศอุดร. พระศาสดาเมื่อ
จะทรงประกาศข้อความนั้น จึงตรัสว่า

๒๓๓. "ลำดับนั้น นางเทพกัญญาทั้ง ๔
คือนางอาสา นางศรัทธา นางสิรี

อาสา จ สหุธา จ สิริ ตโต หิริ
 ตํ อสฺสมํ อาคมุ ยตฺถ โกลิโย.

และนางหิริ ผู้มีผิวพรรณประดุจ
 ทองคำ ซึ่งทำวสัฏกะผู้ประเสริฐ
 กว่าเทวดาทั้งหลาย อนุมัติส่งไป
 แล้ว ได้ไปยังอาศรม ซึ่งเป็นที่อยู่
 ของโกสิยดาบส.

๒๓๔. ตา ทิสฺวา สพฺพา ปรมปฺปโมทิตา
 สุฆาน วณฺเณน สีขาริวคฺคิโน
 กณฺเฒา จตฺสฺโส จตุโร จตฺทฺทิสฺสา
 อิจฺจพฺรวิ มาตลฺลิโนว สมฺมุขา.

๒๓๔. พระโกสิยดาบส ได้เห็นนางเทพ-
 กัญญาทั้งปวงนั้น มีผิวพรรณ
 อันงามประดุจเปลวเพลิง เป็นผู้
 บันเทิงอย่างยิ่ง จึงได้กล่าวกะนาง
 เทพกัญญาทั้ง ๔ ในทิศทั้ง ๔ ต่อ
 หน้ามาตลีเทพบุตรว่า.

๒๓๕. ปุริมทิสฺสํ กา ตฺวํ ปภาสิ เทวเต
 อลงฺกตา ตารวราว โอสฺริ
 ปุจฺฉามิ ตํ กณฺจนเวลฺลิตฺวิคฺคเห
 อาจิกฺข เม ตฺวํ กตฺมาสิ เทวตา"ติ.

๒๓๕. ดูกรเทวดาในบูรพาทิศ ท่านมีชื่อว่า
 อย่างไรจงบอกไป ท่านมีสิริระ
 อันประดับแล้ว งดงามดุจดวงดาว
 ประกายพฤษดิ์ อันประเสริฐกว่า
 ดาวทั้งหลาย ดูกรท่านผู้มีร่างกาย
 คล้ายกับรูปทองคำ เราถามท่าน
 ท่านจงบอกแก่เรา ท่านเป็นเทวดา
 อะไร".

ตํ สุตฺวา สิริ อตฺตานํ อาวิกโรนฺติ
 อาห

นางสิริได้สดับถ้อยคำนั้น เมื่อจะทำตน
 ให้ปรากฏ จึงกล่าวว่า

๒๓๖. "สิราห เทวี มนุเชสุ ปุชิตา
 อปาปสฺตตฺตฺปนฺนิเสวินี สทา
 สุธาวิวาเทน ตวณฺติมาคตา
 ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

๒๓๖. "ข้าพเจ้ามีชื่อนางสิริเทวี ไม่เสพ
 คบสัตรีลามก เขาพากันบูชาแล้ว
 ในหมู่มนุษย์ทุกเมื่อ มาสู่สำนัก
 ของท่าน เพราะความทะเลาะกัน

๒๓๗. ยสุสาหมิจฺฉามิ สุขํ महामุनि
 โส สพุพกาเมหิ นโร ปโมทติ
 สิริตี มํ ชานาหิ ชุหตุตฺตม
 ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชยา"ติ.

ตตฺถ อโตติ ตโต. มตาติ
 อนุมตา. อถ เทวเรน อนุมตา เจว
 เปสิตา จาติ อตุโถ.

สพุพา ปรมปฺปโมทิตาติ อนุวเสสา
 หุตฺวา อติปโมทิตา. สามนฺตปิ ปาโจ.
 ตา จ เทวตา สามํ ทิสฺวาติ อตุโถ.

จตุโรติ จตุรา. อยเมว วา ปาโจ.
 จาตุริเยน สมนฺนาคตาติ อตุโถ.
 ตารวราติ ตารกานํ วรา. กญฺจน-
 เวลฺลิวคฺคเหติ กญฺจนรูปกสทิสฺสริเว.

ด้วยสุธาโกชน์ ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา
 อันประเสริฐ ขอท่านจงแบ่งส่วน
 แห่งสุธาโกชน์นั้นให้ข้าพเจ้าบ้าง.

๒๓๗. ข้าแต่พระมหารามุนีผู้สูงสุดกว่าผู้บูชา
 ทั้งหลาย ข้าพเจ้าปรารถนาความสุข
 แก่นรชนใด นรชนนั้นบังเริงอยู่
 ด้วยสรรพสมบัติทั้งหลาย ที่น่าใคร่
 ท่านจงรู้จักข้าพเจ้าว่า สิริ ข้าแต่
 ท่านผู้มีปัญญาอันประเสริฐ ขอ
 ท่านจงแบ่งส่วนแห่งสุธาโกชน์นั้น
 ให้ข้าพเจ้าบ้าง".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อโต
 ได้แก่ ลำดับนั้น. คำว่า มตา คืออนุมัติ
 แล้ว. อธิบายว่า เป็นผู้อันท้าวสักกะ
 ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาทั้งหลายอนุมัติแล้ว
 และส่งไปแล้วในกาลนั้น.

คำว่า นางเทพกัญญาทั้งปวง เป็นผู้
 บังเริง อย่างยิ่ง ความว่า นางเทพธิดา
 ทุกนาง ไม่มีเหลือล้นเป็นผู้รื่นเริงอย่างยิ่ง.
 บาลีว่าสามํ บ้าง อธิบายว่า โกลิยดาบส
 เห็นนางเทพธิดาเหล่านั้นเอง.

คำว่า จตุโร คือ ๔. อีกอย่างหนึ่งบาลี
 เป็นอย่างนี้ที่เดียว. อธิบายว่า ประกอบ
 ด้วยทิศทั้ง ๔. คำว่า ตารวรา ความว่า
 ประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย. คำว่า ท่าน

สิราหาคี สิริ อหิ.

ผู้มีร่างกายคล้ายรูปทองคำ ได้แก่ มี สิริระเช่นกับรูปเปรียบด้วยทองคำ. คำว่า สิราห ตัดบทเป็น สิริ อหิ คือ ข้าพเจ้า มีชื่อว่านางสิริ.

ตวันุตติมาคตาตี ตว สนตักิ อาคตา.
ภายชาติ ยถา มัง สุธา ภชาติ
ตถา กโรหิ สุธัง เม เทหิตี อตุโก.
ชานาหิตี ชานาตุ. ชุหตุตตมาตี อคคิ
ชูหนุตานัง อตุตมา.

คำว่า ตวันุตติมาคตา ความว่า (ข้าพเจ้า) มาสู่สำนักของพระเจ้าเป็นเจ้า. คำว่า จงแบ่ง ความว่า จะแบ่งสุทธาโกชนนี้ให้ ข้าพเจ้าด้วยประการใด ขอท่านจงทำด้วย ประการนั้นเถิด อธิบายว่า ท่านจงให้ สุทธาโกชนแก่ข้าพเจ้าบ้าง. คำว่า ชานาหิ ได้แก่ จงรู้จัก. คำว่า ผู้สูงสุดกว่าผู้บูชา ได้แก่ เป็นผู้อุดมกว่าผู้บูชาอยู่ซึ่งไฟ.

ตี สุตวา โกลิโย. อาห...

โกลิยดาบสได้สดับคำนั้น จึงกล่าว ว่า

๒๓๘. "สิปฺเปเน วิชฺชาจรณน พุทธิยา
นรา อุเปตา ปคฺฉนา สกมฺมฺนา
ตยา วิหีนฺนา น ลภนฺติ กิณฺณจि นํ
ตยิทํ น สาธุ ยทิตํ ตยา กตํ.

๒๓๘. "นรชนทั้งหลาย ผู้มีความเพียร ประกอบด้วยศิลปวิชา และจรณะ ความรู้ และการงานของตน เป็น ผู้ที่ท่านละทิ้งเสียแล้ว ย่อมไม่ได้ ประโยชน์อะไร ๆ ความขาดแคลน นี้ได้ที่ท่านทำแล้ว ความขาดแคลน นี้ นั้น ไม่ดีเลย.

๒๓๙. ปสฺสามิ โปสํ อลลํ มหคฺฉลํ
สุทฺถกฺกุลีนํปิ อรูปิมํ นรํ
ตยานุคฺตุโต สิริ ชาติมามปิ
เปเสติ ทาสํ วิย โภคฺวา สุขี.

๒๓๙. เราเห็นนรชน ผู้เป็นบุรุษเกียจคร้าน บริโภคมาก ทั้งมีตระกูลต่ำ มีรูป แปลก ดูกรนางสิริ นรชนที่ท่าน รักษาไว้ ผู้มีโภคทรัพย์มีความสุข

๒๓๖-๒๓๗-๒๓๘-๒๓๙-๒๔๐-๒๔๑-๒๔๒-๒๔๓-๒๔๔-๒๔๕-๒๔๖-๒๔๗-๒๔๘-๒๔๙-๒๕๐-๒๕๑-๒๕๒-๒๕๓-๒๕๔-๒๕๕-๒๕๖-๒๕๗-๒๕๘-๒๕๙-๒๖๐-๒๖๑-๒๖๒-๒๖๓-๒๖๔-๒๖๕-๒๖๖-๒๖๗-๒๖๘-๒๖๙-๒๗๐-๒๗๑-๒๗๒-๒๗๓-๒๗๔-๒๗๕-๒๗๖-๒๗๗-๒๗๘-๒๗๙-๒๘๐-๒๘๑-๒๘๒-๒๘๓-๒๘๔-๒๘๕-๒๘๖-๒๘๗-๒๘๘-๒๘๙-๒๙๐-๒๙๑-๒๙๒-๒๙๓-๒๙๔-๒๙๕-๒๙๖-๒๙๗-๒๙๘-๒๙๙-๓๐๐-๓๐๑-๓๐๒-๓๐๓-๓๐๔-๓๐๕-๓๐๖-๓๐๗-๓๐๘-๓๐๙-๓๑๐-๓๑๑-๓๑๒-๓๑๓-๓๑๔-๓๑๕-๓๑๖-๓๑๗-๓๑๘-๓๑๙-๓๒๐-๓๒๑-๓๒๒-๓๒๓-๓๒๔-๓๒๕-๓๒๖-๓๒๗-๓๒๘-๓๒๙-๓๓๐-๓๓๑-๓๓๒-๓๓๓-๓๓๔-๓๓๕-๓๓๖-๓๓๗-๓๓๘-๓๓๙-๓๔๐-๓๔๑-๓๔๒-๓๔๓-๓๔๔-๓๔๕-๓๔๖-๓๔๗-๓๔๘-๓๔๙-๓๕๐-๓๕๑-๓๕๒-๓๕๓-๓๕๔-๓๕๕-๓๕๖-๓๕๗-๓๕๘-๓๕๙-๓๖๐-๓๖๑-๓๖๒-๓๖๓-๓๖๔-๓๖๕-๓๖๖-๓๖๗-๓๖๘-๓๖๙-๓๗๐-๓๗๑-๓๗๒-๓๗๓-๓๗๔-๓๗๕-๓๗๖-๓๗๗-๓๗๘-๓๗๙-๓๘๐-๓๘๑-๓๘๒-๓๘๓-๓๘๔-๓๘๕-๓๘๖-๓๘๗-๓๘๘-๓๘๙-๓๙๐-๓๙๑-๓๙๒-๓๙๓-๓๙๔-๓๙๕-๓๙๖-๓๙๗-๓๙๘-๓๙๙-๔๐๐-๔๐๑-๔๐๒-๔๐๓-๔๐๔-๔๐๕-๔๐๖-๔๐๗-๔๐๘-๔๐๙-๔๑๐-๔๑๑-๔๑๒-๔๑๓-๔๑๔-๔๑๕-๔๑๖-๔๑๗-๔๑๘-๔๑๙-๔๒๐-๔๒๑-๔๒๒-๔๒๓-๔๒๔-๔๒๕-๔๒๖-๔๒๗-๔๒๘-๔๒๙-๔๓๐-๔๓๑-๔๓๒-๔๓๓-๔๓๔-๔๓๕-๔๓๖-๔๓๗-๔๓๘-๔๓๙-๔๔๐-๔๔๑-๔๔๒-๔๔๓-๔๔๔-๔๔๕-๔๔๖-๔๔๗-๔๔๘-๔๔๙-๔๕๐-๔๕๑-๔๕๒-๔๕๓-๔๕๔-๔๕๕-๔๕๖-๔๕๗-๔๕๘-๔๕๙-๔๖๐-๔๖๑-๔๖๒-๔๖๓-๔๖๔-๔๖๕-๔๖๖-๔๖๗-๔๖๘-๔๖๙-๔๗๐-๔๗๑-๔๗๒-๔๗๓-๔๗๔-๔๗๕-๔๗๖-๔๗๗-๔๗๘-๔๗๙-๔๘๐-๔๘๑-๔๘๒-๔๘๓-๔๘๔-๔๘๕-๔๘๖-๔๘๗-๔๘๘-๔๘๙-๔๙๐-๔๙๑-๔๙๒-๔๙๓-๔๙๔-๔๙๕-๔๙๖-๔๙๗-๔๙๘-๔๙๙-๕๐๐-๕๐๑-๕๐๒-๕๐๓-๕๐๔-๕๐๕-๕๐๖-๕๐๗-๕๐๘-๕๐๙-๕๑๐-๕๑๑-๕๑๒-๕๑๓-๕๑๔-๕๑๕-๕๑๖-๕๑๗-๕๑๘-๕๑๙-๕๒๐-๕๒๑-๕๒๒-๕๒๓-๕๒๔-๕๒๕-๕๒๖-๕๒๗-๕๒๘-๕๒๙-๕๓๐-๕๓๑-๕๓๒-๕๓๓-๕๓๔-๕๓๕-๕๓๖-๕๓๗-๕๓๘-๕๓๙-๕๔๐-๕๔๑-๕๔๒-๕๔๓-๕๔๔-๕๔๕-๕๔๖-๕๔๗-๕๔๘-๕๔๙-๕๕๐-๕๕๑-๕๕๒-๕๕๓-๕๕๔-๕๕๕-๕๕๖-๕๕๗-๕๕๘-๕๕๙-๕๖๐-๕๖๑-๕๖๒-๕๖๓-๕๖๔-๕๖๕-๕๖๖-๕๖๗-๕๖๘-๕๖๙-๕๗๐-๕๗๑-๕๗๒-๕๗๓-๕๗๔-๕๗๕-๕๗๖-๕๗๗-๕๗๘-๕๗๙-๕๘๐-๕๘๑-๕๘๒-๕๘๓-๕๘๔-๕๘๕-๕๘๖-๕๘๗-๕๘๘-๕๘๙-๕๙๐-๕๙๑-๕๙๒-๕๙๓-๕๙๔-๕๙๕-๕๙๖-๕๙๗-๕๙๘-๕๙๙-๖๐๐-๖๐๑-๖๐๒-๖๐๓-๖๐๔-๖๐๕-๖๐๖-๖๐๗-๖๐๘-๖๐๙-๖๑๐-๖๑๑-๖๑๒-๖๑๓-๖๑๔-๖๑๕-๖๑๖-๖๑๗-๖๑๘-๖๑๙-๖๒๐-๖๒๑-๖๒๒-๖๒๓-๖๒๔-๖๒๕-๖๒๖-๖๒๗-๖๒๘-๖๒๙-๖๓๐-๖๓๑-๖๓๒-๖๓๓-๖๓๔-๖๓๕-๖๓๖-๖๓๗-๖๓๘-๖๓๙-๖๔๐-๖๔๑-๖๔๒-๖๔๓-๖๔๔-๖๔๕-๖๔๖-๖๔๗-๖๔๘-๖๔๙-๖๕๐-๖๕๑-๖๕๒-๖๕๓-๖๕๔-๖๕๕-๖๕๖-๖๕๗-๖๕๘-๖๕๙-๖๖๐-๖๖๑-๖๖๒-๖๖๓-๖๖๔-๖๖๕-๖๖๖-๖๖๗-๖๖๘-๖๖๙-๖๗๐-๖๗๑-๖๗๒-๖๗๓-๖๗๔-๖๗๕-๖๗๖-๖๗๗-๖๗๘-๖๗๙-๖๘๐-๖๘๑-๖๘๒-๖๘๓-๖๘๔-๖๘๕-๖๘๖-๖๘๗-๖๘๘-๖๘๙-๖๙๐-๖๙๑-๖๙๒-๖๙๓-๖๙๔-๖๙๕-๖๙๖-๖๙๗-๖๙๘-๖๙๙-๗๐๐-๗๐๑-๗๐๒-๗๐๓-๗๐๔-๗๐๕-๗๐๖-๗๐๗-๗๐๘-๗๐๙-๗๑๐-๗๑๑-๗๑๒-๗๑๓-๗๑๔-๗๑๕-๗๑๖-๗๑๗-๗๑๘-๗๑๙-๗๒๐-๗๒๑-๗๒๒-๗๒๓-๗๒๔-๗๒๕-๗๒๖-๗๒๗-๗๒๘-๗๒๙-๗๓๐-๗๓๑-๗๓๒-๗๓๓-๗๓๔-๗๓๕-๗๓๖-๗๓๗-๗๓๘-๗๓๙-๗๔๐-๗๔๑-๗๔๒-๗๔๓-๗๔๔-๗๔๕-๗๔๖-๗๔๗-๗๔๘-๗๔๙-๗๕๐-๗๕๑-๗๕๒-๗๕๓-๗๕๔-๗๕๕-๗๕๖-๗๕๗-๗๕๘-๗๕๙-๗๖๐-๗๖๑-๗๖๒-๗๖๓-๗๖๔-๗๖๕-๗๖๖-๗๖๗-๗๖๘-๗๖๙-๗๗๐-๗๗๑-๗๗๒-๗๗๓-๗๗๔-๗๗๕-๗๗๖-๗๗๗-๗๗๘-๗๗๙-๗๘๐-๗๘๑-๗๘๒-๗๘๓-๗๘๔-๗๘๕-๗๘๖-๗๘๗-๗๘๘-๗๘๙-๗๙๐-๗๙๑-๗๙๒-๗๙๓-๗๙๔-๗๙๕-๗๙๖-๗๙๗-๗๙๘-๗๙๙-๘๐๐-๘๐๑-๘๐๒-๘๐๓-๘๐๔-๘๐๕-๘๐๖-๘๐๗-๘๐๘-๘๐๙-๘๑๐-๘๑๑-๘๑๒-๘๑๓-๘๑๔-๘๑๕-๘๑๖-๘๑๗-๘๑๘-๘๑๙-๘๒๐-๘๒๑-๘๒๒-๘๒๓-๘๒๔-๘๒๕-๘๒๖-๘๒๗-๘๒๘-๘๒๙-๘๓๐-๘๓๑-๘๓๒-๘๓๓-๘๓๔-๘๓๕-๘๓๖-๘๓๗-๘๓๘-๘๓๙-๘๔๐-๘๔๑-๘๔๒-๘๔๓-๘๔๔-๘๔๕-๘๔๖-๘๔๗-๘๔๘-๘๔๙-๘๕๐-๘๕๑-๘๕๒-๘๕๓-๘๕๔-๘๕๕-๘๕๖-๘๕๗-๘๕๘-๘๕๙-๘๖๐-๘๖๑-๘๖๒-๘๖๓-๘๖๔-๘๖๕-๘๖๖-๘๖๗-๘๖๘-๘๖๙-๘๗๐-๘๗๑-๘๗๒-๘๗๓-๘๗๔-๘๗๕-๘๗๖-๘๗๗-๘๗๘-๘๗๙-๘๘๐-๘๘๑-๘๘๒-๘๘๓-๘๘๔-๘๘๕-๘๘๖-๘๘๗-๘๘๘-๘๘๙-๘๙๐-๘๙๑-๘๙๒-๘๙๓-๘๙๔-๘๙๕-๘๙๖-๘๙๗-๘๙๘-๘๙๙-๙๐๐-๙๐๑-๙๐๒-๙๐๓-๙๐๔-๙๐๕-๙๐๖-๙๐๗-๙๐๘-๙๐๙-๙๑๐-๙๑๑-๙๑๒-๙๑๓-๙๑๔-๙๑๕-๙๑๖-๙๑๗-๙๑๘-๙๑๙-๙๒๐-๙๒๑-๙๒๒-๙๒๓-๙๒๔-๙๒๕-๙๒๖-๙๒๗-๙๒๘-๙๒๙-๙๓๐-๙๓๑-๙๓๒-๙๓๓-๙๓๔-๙๓๕-๙๓๖-๙๓๗-๙๓๘-๙๓๙-๙๔๐-๙๔๑-๙๔๒-๙๔๓-๙๔๔-๙๔๕-๙๔๖-๙๔๗-๙๔๘-๙๔๙-๙๕๐-๙๕๑-๙๕๒-๙๕๓-๙๕๔-๙๕๕-๙๕๖-๙๕๗-๙๕๘-๙๕๙-๙๖๐-๙๖๑-๙๖๒-๙๖๓-๙๖๔-๙๖๕-๙๖๖-๙๖๗-๙๖๘-๙๖๙-๙๗๐-๙๗๑-๙๗๒-๙๗๓-๙๗๔-๙๗๕-๙๗๖-๙๗๗-๙๗๘-๙๗๙-๙๘๐-๙๘๑-๙๘๒-๙๘๓-๙๘๔-๙๘๕-๙๘๖-๙๘๗-๙๘๘-๙๘๙-๙๙๐-๙๙๑-๙๙๒-๙๙๓-๙๙๔-๙๙๕-๙๙๖-๙๙๗-๙๙๘-๙๙๙-๑๐๐๐

๒๔๐. ตํ ตํ อสจจํ อวิภชช เสวินี
 ชานามิ มุพฺหํ วิทฺธานุปาตินี
 น ตาทิสี อรหติ อาสนุทกํ
 กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺฉลีสํติ.

ตตถ สิปฺเปนาติ หตฺถิอสุสรวถ-
 ธนุสิปฺปาทีนา. วิชฺชาจรณนาติ
 เวทตฺตยสงฺฆาตาย วิชฺชาย เจว
 สีสเลน จ.

ปคฺคณา สกมฺมุนาติ อตฺตโน บุริสากาเรน
 ปธานคฺคณสมนฺนาคตา. กิณฺจิ นนฺติ
 อปฺปมตฺตกํปิ ยสํ วา สุขํ วา น
 ลภนฺติ.

ตยิทนฺติ ยํ เอตํ อิสฺสุริยตฺถาย
 สิปฺปานิ อคฺคเหตุวา จรณฺตานํ ตยา
 เวกลลํ กตํ ตํ น สาธุ. อรูปมฺนฺติ
 วิรูปี. ตยานุคฺตโตติ ตยา อนุรูกฺขิตฺโต.
 ชาติมามปีติ ชาติสมฺปนฺนํปี สิปฺป-
 วิชฺชาจรณพฺพุตฺถิกมฺเมหิ สมฺปนฺนํปี

ยอมใช้ท่าน แม้ผู้สมบูรณ์ด้วยชาติ
 เหมือนทาส.

๒๔๐. เพราะฉะนั้น เราจักท่านผู้ไม่มี
 สัจจะ ไม่รู้สิ่งที่ดีและไม่ควรแล้ว
 เสพคบ เป็นผู้หลง นำผู้รู้ให้ตกไป
 ตาม นางเทพธิดาเช่นท่าน ย่อมไม่
 สมควรอาสนะและน้ำ สุธาโภชน
 จักมีแต่ไหนเล่า จงไปเสียเถิด เรา
 ไม่ชอบใจท่าน".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ด้วย
 ศิลปะ ได้แก่ประกอบด้วยศิลปะเกี่ยวกับ
 ช้าง ม้า รถ และธนูเป็นต้น. คำว่า
 ด้วยวิชาและจรณะ ได้แก่ วิชาอัน
 ได้แก่ พระเวททั้ง ๓ และศีล.

คำว่า ผู้มีความเพียรด้วยการงาน
 ของตน ความว่า เป็นผู้ประกอบด้วยความ
 เพียร ด้วยการทำความเพียรของตน.
 คำว่า ประโยชน์อะไร ๆ ความว่า ย่อม
 ไม่ได้ยศหรือความสุขแม้มีประมาณน้อย.

คำว่า นี่นั่น ความว่า ความกังวลนั้นใด
 อันท่านกระทำแล้ว แก่บุคคลผู้เรียน
 เอาศิลปะ แล้วเที่ยวไปเพื่อต้องการความ
 เป็นใหญ่ ความกังวลนั้นไม่ดีเลย. คำว่า
 มีรูปแปลก ได้แก่ มีรูปผิดปกติ. คำว่า
 ที่ท่านรักษาไว้ ได้แก่ ที่ท่านตามรักษา

เปเสตีติ เปสิการกั กโรติ. ตั ตนุติ
ตสุมา ตั. อสจฺจนฺติ สภาวสงฺขาเต
สจฺเจ อวตฺตนตาย อสจฺจํ อุตฺตม-
ภาวเวหิตฺ.

อวิภชฺชเสวินินฺติ อวิภชิตฺวา ยุตฺตา-
ยุตฺตํ อชานิตฺวา สิปฺปาทิสมฺปนฺเนปี
อิตฺเวปี เสวมานํ.

วิทุรานฺุปาตินินฺติ ปณฺุชิตานฺุปาตินี
ปณฺุชิตเต ปาเตตฺวา วิเหเสตฺวา
จรมานํ.

กุโต สุธาติ ตาทิสาย หีนคฺุณาย
กุโต สุธาโกชนํ น เม รุจฺจสิ คจฺจ
มา อึธ ติฏฺฐาติ.

สา เตน ปฏิกฺุชิตฺตา ตตฺถเว
อนฺุตรธายิ. ตโต โส อาสาย สทุธิ
สลฺลเปนฺุโต อาห

แล้ว. คำว่า **สมบูรณ์ด้วยชาติ** ความว่า
ถึงพร้อมด้วยชาติบ้าง ถึงพร้อมด้วย
ศิลปวิชาความประพฤติ และการงาน
อันประกอบด้วยปัญญาบ้าง.

คำว่า **ใช้** ได้แก่ ย่อมกระทำการใช้สอย.
คำว่า **ตั ตั** คือเพราะเหตุนั้น (เรารู้จัก)
ท่าน. คำว่า **ผู้ไม่มีสัจจะ** คือท่านไม่มี
สัจจะเพราะไม่เป็นไปในสัจจะที่นับว่า
สภาวะธรรมคือเว้นจากความเป็นผู้สูงสุด.

คำว่า **ไม่รู้สิ่งที่ควรและไม่ควร** แล้ว
เสพคบ ได้แก่ ไม่จำแนก ไม่รู้สิ่งที่
สมควรและไม่สมควรแล้ว เสพคบคนที่
ถึงพร้อมด้วยศิลปะเป็นต้น.

คำว่า **ทำผู้รู้ให้ตกไปตาม** ความว่า
ทำบัณฑิตให้ตกไปตาม คือทำบัณฑิต
ให้ตกไปแล้วเที่ยวเบียดเบียนอยู่.

คำว่า **สุทธาโกชนจักมีแต่ที่ไหน** ความว่า
สุทธาโกชนของท่านผู้มีคุณเลวทรามเช่นนั้น
จักมีแต่ที่ไหน เราย่อมไม่ชอบใจ ท่านจง
กลับไปเสีย อย่าอยู่ ณ ที่นี้เลย.

นางสิริเทพธิดานั้น ถูกโกสียดาบส
ห้ามแล้ว ก็อันตรายไปในที่นั่นเอง.
ลำดับนั้น โกสียดาบสเมื่อจะเจรจากับ
นางอาสาเทพธิดาจึงกล่าวว่

๒๔๑. "กา สุกุกทาจา ปฏิมุตตกณฺทลา
จิตตงฺคทา กมฺพวิมฺภุจธารินี
โอสิตตวณฺณํ ปรีทยุห โสภติ
กุสฺสคฺคิรตฺตํ อปีพฺยุห มณฺชรี."

๒๔๒. มิคีว ภนฺตา สรจาปธารินา
วิราธิตา มนฺทมิว อุทิกุขสิ
โก เต ทุติโย อธิ มนฺทโลจเน
นฺทภายสิ ,เอกิกา กานเน วเน"ติ.

ตตฺถ จิตตงฺคทาติ วิจิตฺเตหิ องฺคเทหิ
สมนฺนาคตา. กมฺพวิมฺภุจธารินีติ กธณ-
ปรีณฺญิจิตฺเตน วิมฺภุจฺสุวณฺณาลงฺการธารินี.

โอสิตตวณฺณนฺติ อวสิตตอุทกธารวณฺณํ
ทิพฺพทกฺกํ. ปรีทยุหาติ นิวาเสตฺวา
เจว ปารุปีตฺวา จ. กุสฺสคฺคิรตฺตนฺติ
กุสฺสติณอคฺคิสีขาวณฺณํ. อปีพฺยุห มณฺชรีนฺติ
สปลฺลวํ อโสภกณฺณิกํ กณฺเณสุ
ปิลนฺธิตฺวาติ วุตฺตํ โหติ.

๒๔๑. "ใครเป็นผู้มีฟันขาว สวมกุนทล มี
ร่างกายอันวิจิตร ทรงเครื่องประดับ
เกลี้ยงเกลาทำด้วยทองคำ นุ่งห่มผ้า
มีสีดั่งสายน้ำหยด ประดับช่อดอกไม้
มีสีแดง ดุจเปลวไฟไหม้หญ้าคา
ช่างงามนัก."

๒๔๒. ท่านเป็นเหมือน นางเนื้อทราย
คะนอง ที่นายขมังธนูยิงผิดแล้ว
มองดูอยู่ ดุจท่าเขลาฉะนั้น ดูกร
นางเทพธิดาผู้มีดวงตาอันขาว ใน
ที่นี่ใครเป็นสหายของท่าน ท่าน
อยู่ในป่าใหญ่แต่ผู้เดียว ไม่กลัว
หรือ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีร่างกายอัน
วิจิตร ได้แก่ ประกอบด้วยองค์อวัยวะ
อันวิจิตร. คำว่า ทรงเครื่องประดับ
เกลี้ยงเกลาทำด้วยทองคำ ได้แก่ ทรง
เครื่องอสังการทำด้วยทองคำอันเกลี้ยงเกลา
ด้วยอุปกรณ์สำเร็จแล้วจากการกระทำ.

คำว่า มีสีดั่งสายน้ำหยด ได้แก่ นุ่งห่ม
ผ้าทุกุลพัสดุอันเป็นทิพย์ มีสีดุจสายน้ำ
ที่หยดลงแล้ว. คำว่า นุ่ง คือทั้งนุ่งแล้ว
ด้วยทั้งห่มแล้วด้วย. คำว่า มีสีแดงดุจ
เปลวไฟไหม้หญ้าคา ได้แก่ มีสีแดง
เหมือนเปลวไฟที่กำลังไหม้หญ้าคา. คำว่า

สรจาปธารินาติ ลุฑเทน. วิราคิตาติ
 วิรทุพหารา. มนุทมิวาติ ยถา ส
 มิตี ภัตา วนนตเร จตุวา ตั
 มนุทมนุทํ โอลิเกติ เอวํ โอลิเกสิ.

ตโต อาสา อาน

๒๔๓. “น เม ทูติโย อิมตฺถิ โกลิย
 มสกุทสาร์ปฺภวมฺหิ เทวดา
 อาสา สุธาสาย ตวนฺติมาคตา
 ตํ มํ สุธาย วรรณุณ ภาชยา”ติ.

ตตถ มสกุทสาร์ปฺภวมฺหิตี
 ตาวตีสภวเน สมภวา.

ตํ สุตฺวา โกลิโย “ตฺวํ กิร โย
 เต รุจฺจติ, ตสฺส อาสาผลนึปฺผาทเนน
 อาสํ เทสิ โย เต น รุจฺจติ ตสฺส

ระดับช่อดอกไม้ มีอธิบายว่า ระดับ
 ช่อดอกไม้ เช่นช่อดอกกอโคก ที่หูทั้งสอง
 ข้าง.

คำว่า นายพราน ได้แก่ นายพราน.
 คำว่า ยิงผิด คือยิงพลาดไป. คำว่า
 ดูจท่าเขลา ความว่า นางเนียนกแล้ว
 แล้วจึงยืนอยู่ในระหว่างป่า มองดูนาย
 พรานนั้น ดูจท่าเป็นเขลาฉันทัน ท่าน
 ก็แลดูเราฉันทันเหมือนกัน.

ในลำดับนั้น นางอาสาเทพธิดา
 จึงตอบว่า

๒๔๓. “ข้าแต่พระโกลิยดาบส ในที่นี้สหาย
 ของข้าพเจ้าย่อมไม่มี ข้าพเจ้าเป็น
 เทวดา ชื่อว่าอาสา เกิดในดาวดึงส์-
 พิกภพ มาสู่สำนักของท่าน เพราะ
 หวังสุธาโกชน ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา
 อันประเสริฐ ขอท่านจงแบ่งส่วน
 แห่งสุธาโกชนนั้นให้ข้าพเจ้าบ้าง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เกิดใน
 ดาวดึงส์พิกภพ ความว่า เป็นผู้เกิดพร้อม
 แล้วในภพชั้นดาวดึงส์.

โกลิยดาบสครั้งลำดับคำนั้น เมื่อ
 จะแสดงว่า “ท่านให้ความหวังด้วยความ
 สำเร็จผลแห่งความหวัง แก่บุคคลที่ท่าน

น เทสิ นตฺถิ ตยา ส มาปตฺถิต-
 วินาสิกาติ ทีเปนฺโต อาห

๒๔๔. "อาสาย ยนฺติ วณฺชิชา ธเนสิโน
 นาวํ สมารุญฺห ปเรนฺติ อณฺณเว
 เต ตตฺถ สิทฺถุติ อโถปี เอกทา
 ชีณาธนา เอนฺติ วินฺนุจปาภตา.

๒๔๕. อาสาย เขตฺตานิ กสนฺติ กสฺสกา
 วปนฺติ พีชานิ กโรนฺตุปายโส
 อิตฺติปาเตน อวฺภูจิตาย วา
 น กิณฺจิ วินฺทนฺติ ตโต ผลาคมํ.

๒๔๖. อถตฺตการานิ กโรนฺติ ภตฺตสุ
 อาสํ ปุรกฺขตฺวา นรา สุเชสิโน
 เต ภตฺตฺรตฺตา อติคาฬฺหิตา ปุณ
 ทิสสา ปนฺสฺสนฺติ อลฺลทฺธ กิณฺจิ นํ.

๒๔๗. ชหิตฺว ธนฺนฺนฺจ ธนฺนฺจ ภาตเก
 อาสาย สคฺคาธิมนา สุเชสิโน

ชอบใจ ย่อมไม่ให้แก่บุคคลที่ท่านไม่
 ชอบใจ ความพินาศแห่งความปรารถนา
 ที่ท่านปรารถนาไว้โดยชอบย่อมไม่มี" ดังนี้
 จึงกล่าวคาถาว่า

๒๔๔. "พ่อค้าทั้งหลาย มีความหวังแสวงหา
 ทรัพย์ ย่อมขึ้นเรือแล่นไปในทะเล
 หนึ่ง พ่อค้าเหล่านั้น ย่อมจมใน
 ท่ามกลางมหาสมุทรนั้น ในกาล
 บางครั้ง เขามีทรัพย์สิ้นไป มีทรัพย์
 เป็นต้นทุนก็สูญหายไปแล้วก็กลับมา.

๒๔๕. ชาวนาทั้งหลาย ย่อมไถนาด้วย
 ความหวัง หว่านพืชก็กระทำโดย
 แบายคาย เขาไม่ได้ประสบผล
 อะไร ๆ จากข้าวกล้า นั้น เพราะ
 ความจัญไรตกลงบ้าง เพราะฝนแล้ง
 บ้าง.

๒๔๖. ในภายหลังนรชนทั้งหลาย ผู้แสวงหา
 ความสุข ทำความหวังไว้ข้างหน้า
 ย่อมทำการงานของตน เพื่อนาย
 นรชนเหล่านั้น ถูกศัตรูเบียดเบียน
 แล้ว ไม่ได้ประโยชน์อะไร ๆ ย่อม
 หันไปสู่อุทิศทั้งหลาย เพื่อประโยชน์
 แก่นายอื่น.

๒๔๗. สัตว์ผู้แสวงหาความสุขเหล่านี้ มี
 ใจน้อมไปสวรรค์ ละทิ้งธัญชาติ

ตปนฺติ ลูขฺปิ ตปฺ จิรตฺตรํ
กุมฺมคฺคมารุยฺห ปเรนฺติ ทฺคคฺติ.

ทรัพย์ และหมุ่ญาติเสียแล้ว ย่อม
ทำความเพียร อันเศร้าหมองตลอด
กาลนาน เดินทางผิตย้อมไปสู่ทุกคติ
เพราะความหวัง.

๒๔๘. อาสา วิสฺวาทิกสมฺมตาสิเม
อาเส สุธาสํ วินยสฺสุ อตฺตนิ
น ตาทิสฺสี อรหฺสี อาสนฺนุทกํ
กฺโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺจสฺสี"ติ.

๒๔๘. สัตว์เหล่านี้ ย่อมไปสู่ทุกคติเพราะ
ความหวังอย่างนี้ เพราะฉะนั้น
ท่านชื่อว่าอาสา ที่เขาสมมติว่าเป็น
ผู้มักกล่าวให้คลาดเคลื่อน ดูกร
นางอาสา ท่านจงนำความหวัง
ในสุธาโกชนนี้ในตนออกเสีย นาง
เทพธิดาเช่นท่าน ยังไม่สมควร
อาสนะและน้ำ สุธาโกชนจักมีแต่
ที่ไหนเล่า ท่านจงไปเสียเถิด เรา
ไม่ชอบใจท่าน".

ตตฺถ ปเรนฺตีติ ปกฺขนฺทนฺติ.
ชฺเณธนาติ ชฺเณธนา. อิติ ตว วเสน
เอเก สมฺปชฺชนฺติ เอเก วิปชฺชนฺตีติ
นตฺถิ ตยา สทิสฺสา ปาปณฺมาติ
วทติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ปเรนฺติ
ได้แก่ ย่อมแล่นไป. คำว่า มีทรัพย์สิ้นไป
ได้แก่มีทรัพย์สิ้นไปแล้ว. พระโกสิยดาบส
กล่าวว่า ชนเหล่านี้ ย่อมถึงพร้อม ด้วย
อำนาจของท่าน และชนอีกพวกหนึ่ง
ย่อมเสื่อมโทรมด้วยอำนาจของท่านด้วย
ประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นคนผู้มีธรรม
อันลามกเหมือนอย่างท่าน ย่อมไม่มี.

กโรนฺตุปายสฺเสติ ตํ ตํ กิจฺจํ อฺปาเยน
กโรนฺติ. อิตฺตินิปาเตนาติ วิสมธฺาตุ-
มุสิกสฺลภสฺสุกรปาณกเสตฺถุจิกโรคาทีนํ

คำว่า ทำโดยแยบคาย ความว่า ย่อม
ทำกิจนั้น ๆ ด้วยอุบาย. คำว่า เพราะ
ความจัญไรตกลง ความว่า เพราะ

สสุสุปทุทวานํ อญฺญตฺรนิปาเตน วา.

อันตรายที่เกิดขึ้น แก่ข้าวกกล้าทั้งหลาย มีธาตุ ๔ ไม่เสมอกัน และสัตว์มีพวกหนู มอด หมู และสัตว์แมลงต่าง ๆ และโรคเกิดจากข้าวสาลีเป็นต้น อย่างไม่อย่างหนึ่งตกลง.

ตโตติ ตโต สสุสโต เต กิณฺจิ ผลั น วิณฑติ เตสํปี อาสจุเชทนกมฺมํ ตฺวเมว กโรสีติ วทติ.

คำว่า จากข้าวกกล้านั้น พระโกสิยดาบส กล่าววว่า ชาวนาเหล่านั้น ย่อมไม่ประสบ ผลอะไร ๆ จากข้าวกกล้านั้น ท่านผู้เดียว ย่อมทำกรรม คือการตัดความหวังของ ชาวนาแม่เหล่านั้น.

อถตฺตการานีติ ยฺยทุทฺถมฺมึสุ ปุริสกาเร. อาสํ ปุรกฺขตฺวาติ อิสฺสริยาสํ ปุโรโต กตฺวา

คำว่า ในภายหลังทำการทำงานของตน ความว่า กระทำการบากบั่นของบุรุษใน ยุทธภูมิทั้งหลาย. คำว่า ทำความหวัง ไว้ข้างหน้า ความว่า กระทำ ความหวัง ความเป็นอิสระไว้ข้างหน้า.

ภตฺตฺรตฺตภาติ สามิโน อตฺถาย. อติคําพฺหิตาติ ปจฺจตฺถิเกหิ อติปีพิตา วิลฺลตฺตสาปเตยฺยา วิทฺธํสีตเสนาวานนา หุตฺวา.

คำว่า ภตฺตฺรตฺตภา ได้แก่ เพื่อประโยชน์ แก่นาย. คำว่า ถูกศัตรูเบียดเบียน ได้แก่ ถูกศัตรูทั้งหลายเบียดเบียนแล้ว มีทรัพย์สมบัติถูกยื้อแย่งแล้ว มีเสนาและ พาหนะถูกกำจัดแล้ว.

ปนฺสฺสนฺตฺติติ ปฺลายนฺติ อลฺทฺธ กิณฺจิ นฺนฺติ อิสฺสริยํ อลฺภิตฺวา. อิติ เอเตสํปี อิสฺสริยาลาภํ ตฺวเมว กโรสีติ วทติ. สคฺคาธิมฺนาติ สคฺคํ คนฺตฺกามา. ลฺขณฺติ นิโรชํ ปญฺจตฺปาทิกํ กายกิลมถํ.

คำว่า ปนฺสฺสนฺตฺติ ได้แก่ ย่อมหนีไป. คำว่า ไม่ได้อะไร ๆ คือไม่ได้ความ เป็นอิสระ. พระโกสิยดาบสกล่าววว่า ท่าน เป็นผู้เดียวย่อมกระทำให้ชนแม่เหล่านี้ ไม่ได้ความเป็นอิสระด้วยประการฉะนี้.

ลามเคน นามเน วุจฺจมานํ. **ทิสฺปตฺติ**
ททฺทลฺลมานา. **ติฏฺจสิ.**

ตโต **สา** คาถมาห

๒๕๐. "สทฺธาห เทวี มนุเชสุ ปุชิตา
อปาปสตุตฺตฺปนฺนเสวินี สทา
สุธาวิวาเทน ตวณฺติมาคตา
ตํ มํ สุธาย วรปณฺณ ภาชยา"ติ.

ตตถ **สทฺธาติ** ยสฺส กสฺสจ
วจนปฺปฺปายนา **สาวชฺชาปี** โหติ
อนวชฺชาปี. **ปุชิตาติ** อนวชฺช-
โกฏฺจาสวเสน **ปุชิตา.**

อปาปสตุตฺตฺปนฺนเสวินี สทาติ อนวชฺช-
สทฺธาย จ เอกนตปฺปฺปายนสภาวาย
ปเรสุปี ปฺปฺปายนสํวิทหนสมตฺตถาย
เทวดาเยตํ นามํ.

อถ นํ **โกสิโย** อาห

คือลามกอย่างนี้ว่า นางอื่นอีกบ้าง
นางคนหลังบ้าง. คำว่า **เป็นเจ้าในทิศ**
ความว่า ท่านยืนรุ่งเรืองอยู่.

ลำดับนั้น นางศรัทธาเทพธิดานั้น
จึงกล่าวคาถาว่า

๒๕๐. "ข้าพเจ้ามีชื่อว่านางศรัทธาเทวี อัน
เขาบูชาแล้วในหมู่มนุษย์ เป็นผู้ไม่
คบสัตรูผู้ลามก ในกาลทุกเมื่อ
มาสู่สำนักของท่าน เพราะวิวาท
ด้วยสุธาโกชน์ ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา
อันประเสริฐ ท่านจงแบ่งส่วนแห่ง
สุธาโกชน์นั้นให้ข้าพเจ้าบ้าง".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ศรัทธา** ได้แก่
การเชื่อถ้อยคำของคนใดคนหนึ่งมีโทษ
บ้างไม่มีโทษบ้าง. คำว่า **เขาบูชาแล้ว**
ได้แก่ เขาบูชาแล้วด้วยอำนาจแห่งส่วน
ไม่มีโทษ.

คำว่า **ไม่คบสัตรูผู้ลามก** ในกาลทุกเมื่อ
ความว่า คำว่าศรัทธานี้เป็นชื่อของเทวดา
ผู้สามารถตกแต่งจัดแจง แม้ในบุคคล
เหล่าอื่น ด้วยศรัทธาอันหาโทษมิได้ และ
ด้วยการตกแต่งโดยส่วนเดียวเป็นสภาพ.

ลำดับนั้น พระโกสิยดาบสได้กล่าว
กะนางศรัทธานั้นว่า

๒๕๑."ทานัน ทมฺ จาคมโถปิ สัมมํ
อาทาย สทฺธาย กโรนฺติ เหกทา
เถยฺยํ มุสา กุญฺมโถปิ เปสฺสณํ
กโรนฺติ เหกเก ปุณ วิจฺจุตา ตยา.

๒๕๒. ภริยาสุ โปโส สทิสฺสึ เปกฺขวา
สึลุปฺปนฺนาสุ ปติพฺพตาสุปิ
วิเนตฺวา จนฺทํ กุลิตฺติยาสุปิ
กโรติ สทฺธํ ปุณ กุมฺภทาสิยา.

๒๕๓. ตฺวเมว สทฺθε ปฺรทารเสวินิ
ปาปิ กโรสิ กุสลํ นิริยุจฺสิ
น ตาทิสฺสิ อรหฺสิ อาสนฺนุทกํ
กุโต สุธา คจฺฉ น มยฺห รุจฺจสิ"ติ.

โส หิ ตํ ตาปโส "อิเม สตุตา
ยสฺส กสฺสจฺจิ วจฺนํ สทฺทฺทิตฺวา ตํ ตํ
กโรนฺติ กตฺตพฺพโต อกตฺตพฺพเมว
พฺพุตฺรํ กโรนฺติ ตํ สพฺพํ ตยา การิตํ
นาม โหตี"ติ วตฺวา เอวมาห.

๒๕๑."ก็บางคราวมนุษย์ทั้งหลาย ถือการ
ให้บ้าง การฝึกฝนบ้าง การบริจาค
บ้าง การสํารวมบ้าง ย่อมกระทำ
ด้วยความเชื่อ แต่มนุษย์พวกหนึ่ง
กระทำใจกรรมบ้าง พุดเท็จบ้าง
ล่อลวงบ้าง กล่าวส่อเสียดบ้าง ท่าน
อย่าแนะนำพวกเขาต่อไป.

๒๕๒. บุรุษผู้มีความเพ่งเล็ง ในภรรยา
ทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยศีล ผู้มีวัตร
ในการปฏิบัติสามีดี เป็นผู้เสมอกัน
นำความพอใจในนางกุลธิดา ออก
เสีย ทำความเชื่อตามคำของ
นางกุมภทาสีอีก.

๒๕๓. ดูกรนางศรัทธา ตัวท่านนั้นแล ให้
คนอื่นเสพคบภรรยาของผู้อื่น ย่อม
ทำบาป ละทิ้งกุศล นางเช่นท่าน
ไม่สมควรอาสนะและน้ำ สุธาโกชน
จักมีแต่ไหนเล่า ท่านจงไปเสีย
เราไม่ชอบใจท่าน".

ก็พระดาบสนั้น กล่าวกะนางเทพธิดา
ผู้มีชื่อว่าศรัทธานั้นว่า "สัตว์เหล่านี้เชื่อ
ถ้อยคำของผู้หนึ่งผู้ใดแล้ว ย่อมกระทำ
กรรมนั้น ๆ เขาย่อมกระทำกรรมซึ่งไม่
สมควรกระทำให้มากไปกว่ากรรมที่ควร
กระทำเสียอีก กรรมนั้นทั้งหมดย่อมชื่อว่า

ตตถ ทานนุติ ทสวตถุกั ปน
 เจตนาทานั. ทมนุติ อินุทริยทมนั.
 จาคนุติ เทยฺยธมฺมปริจฺจาคั. สัยมนุติ
 สึลลั.

อาทาย สทฺธาयाติ เอตานิ ทานาทีนิ
 มหานิสฺसानิ กตฺตพฺพานีติ วทตี วจัน
 สทฺธาย อาทียิตฺวาปี กโรนุติ. ญฺญนุติ
 ตฺลาคฺคฺคาทิกมฺมึ วา คามกฺคฺคาทิกมฺมึ
 วา กโรนุติ.

เหเกติ เอเก มนุสฺสา เอวรูปฺเส นาม
 กาลฺเส อิมฺสญฺจ อิมฺสญฺจ อตฺถาย
 เถยฺยาทีนิ กตฺตพฺพานีติ เกสญฺจิ วจัน
 สทฺทหิตฺวา เอตานิปี กโรนุติ.

ปน วิจฺจฺตา ตยาติ ปน ตยา
 วิยฺตฺตา สวชฺชทฺทฺทวิปากานิ ตานิ
 น กตฺตพฺพานีติ วทตี วจัน
 อปฺปฏฺิยา ยิตฺวาปี กโรนุติ อิติ ตว

เป็นกรรมที่ท่านใช้ให้เขาทำแล้ว” ดังนี้
 ได้กล่าวแล้วด้วยความหมายอย่างนี้.

ก็การไปประกอบด้วยเจตนามีวัตถุ
 ๑๐ ประการ ชื่อว่าทานในคานานั้น.
 คำว่า การฝึก ได้แก่การฝึกอินทรีย์.
 คำว่า การบริจาค ได้แก่การบริจาค
 ไทยธรรม. คำว่า การสำรวม คือศีล.

คำว่า ถือเอาด้วยความเชื่อ ความว่า
 แม้ถือเอาด้วยความเชื่อแล้ว ย่อมทำตาม
 คำของบุคคลผู้กล่าวอยู่ว่า การให้ทาน
 เป็นต้นเหล่านี้ มีอันสงสัยมาก ท่านพึง
 ทำเถิดดังนี้. คำว่า ล้อลวง ความว่า
 มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมกระทำความมีโกง
 ด้วยตาซึ่งเป็นต้น หรือกรรมมีโกงชาวบ้าน
 เป็นต้น.

คำว่า ก็คนพวกหนึ่ง ความว่า ฝ่าย
 มนุษย์พวกหนึ่ง เชื่อถ้อยคำของชน
 บางพวกว่า ท่านพึงทำโจรกรรม เป็นต้น
 เพื่อประโยชน์แก่ชนเหล่านี้ด้วย ๆ ในกาล
 ทั้งหมดเชื่อเห็นปานนี้ดังนี้แล้วกระทำอยู่
 ซึ่งกรรมแม้เหล่านั้น.

คำว่า ท่านอย่าแนะนำพวกเขาต่อไป คือ
 ท่านอย่าประกอบพวกเขาอีก อธิบายว่า
 เหล่าชน แม้ไม่เชื่อถ้อยคำของบุคคล
 ผู้กล่าว กรรมเหล่านั้นมีโทษและทุกข์

วเสน สาวชุขีปี อนวชุขีปี กริยยะเตว.

เป็นผล ท่านไม่ควรทำดังนี้ก็ยังทำอยู่ เพราะเหล่าชนทำกรรมที่มีโทษบ้าง ไม่มีโทษบ้าง ก็เพราะอำนาจของท่าน (ของ ศรัทธา) เท่านั้น.

สทิสฺสูติ ชาติโคตตสึลาทีหิ
สทิสฺสู. เปกฺขวาติ เปกฺखा วุจฺจติ
ตณฺหา เปกฺขวา สตณฺหาติ อตฺโต.

คำว่า ผู้เสมอกัน ได้แก่ ผู้เหมือนกันด้วยชาติ โคตร และศีลเป็นต้น. คำว่า มีความเพ่งเล็ง ความว่า ตัณหาท่าน กล่าวว่ ความเพ่งเล็งเป็นผู้มีความเพ่งเล็ง(ก็เพราะ) ยังมีตัณหา.

ฉนฺทนฺติ ฉนฺทราคํ กโรติ ปฺฏิพฺพท-
จิตฺโต สทฺถนฺติ กุมฺภทาสียาปี วจเนน
สทฺถํ กโรติ ตสฺสา "อนํ ตุมฺหากํ
อิทํ นาม อุปการํ กริสฺสามิ"ติ
วทฺถติยา ปฺริยาธิตฺวา กุลิตฺติโยปี จ
ฉทฺเทตฺวา ตเมว ปฺริเสวติ. อสุกกา
นาม ตุมฺหสุ ปฺฏิพฺพทจิตฺตาติ
กุมฺภทาสียา วจเนน สทฺถํ กตฺวา
ปรทารํ ปฺริเสวติ.

คำว่า ความพอใจ ได้แก่ เป็นผู้มีจิตรักใคร่แล้ว ย่อมกระทำความกำหนดด้วยสามารถแห่งความพอใจ. คำว่า ความเชื่อ ได้แก่ ย่อมกระทำความเชื่อตามถ้อยคำ แม้แห่งนางกุมภทาสี จึงอยู่เมื่อนางกุมภทาสีกล่าวอยู่ว่า "ดิฉันจักกระทำอุปการะ ชื่อนี้แก่ท่าน" ดังนี้บุรุษนั้นเชื่อแล้ว ก็ถึงแม้หญิงผู้มีตระกูลเสีย ย่อมเสพ นางทาสีนั้นแล. อนึ่งบุรุษกระทำ ความเชื่อตามถ้อยคำของนางกุมภทาสีว่า หญิงชื่อนั้น มีจิตรักใคร่ในท่านดังนี้แล้ว ย่อมเสพภรรยาของชนอื่น.

ตฺวเมว สทฺเธ ปรทารเสวินิตี ยสฺมา
ตํ ตํ ปฺริยาธิตฺวา ตว วเสน ปรทารํ
เสวณฺติ ปาปี กโรณฺติ กุสลํ ชหนฺติ
ตสฺมา ตฺวเมว ปรทารเสวินี ตฺวํ

คำว่า ดูกรนางศรัทธาตัวท่านนั้นแหละ ให้คนอื่น เสพคบภรรยาของคนอื่น ความว่า เพราะเหตุที่ชนทั้งหลายเชื่อฟัง คำนั้น ๆ จึงเสพภรรยาของชนอื่น กระทำ

ปาปานิ กโรสี กุสลํ นิริยุจสี นตถิ
ตยา สมา โลกวินาสณา ปาปธมฺมา
คจฺจน เม รุจฺจสีติ. สว ตตฺถเว
อนุตฺตรธายี.

โกสิโยปิ อุตฺตรโต จิตาย หิริยา
สทฺธิ สลฺลปนฺโต คธาทวยมาห

๒๕๔. "ชិษฺณนฺนรตฺตี อรุณสฺมิมุหเต
ยา ทิสฺสติ อุตฺตมรूपวณฺณินิ
ตถฺยปมา มํ ปฏฺิภาสิ เทวเต
อาจิกฺข เม กตมาสิ อจฺจรา.

๒๕๕. กาทฺวา นิทาเขริว อคฺคิชาวิว
อนิเลริตา โลहितปตฺตมาลินิ
กา ติฏฺจสี มนุทมิดาว โลกยํ
ภาเสสมานาว คิริ น มุญฺจสี"ติ.

กรรมอันเป็นบาป ละกุศลกรรมเสีย เพราะ
อำนาจของท่าน เพราะฉะนั้นตัวท่าน
นั้นแล ซึ่งว่าเป็นผู้เสพซึ่งภรรยาของชน
อื่น ท่านย่อมกระทำกรรมอันเป็นบาป
ทั้งหลาย ย่อมละทิ้งกุศลกรรมเสีย บุคคล
ผู้มีกรรมอันลามกผู้นำโลกให้ฉิบหายเสมอ
กับตัวท่านไม่มีอีกแล้ว ท่านจงไปเสีย
เถิด เราไม่ชอบใจท่าน. นางศรัทธานั้น
ได้อันตรธานหายไปในที่นั้นนั่นเอง.

ฝ่ายโกสิยดาบส เมื่อจะเจรจากับ
นางหิริผู้ยืนอยู่ด้านทิศอุดร จึงกล่าว ๒
คาถาว่า

๒๕๔. "เมื่ออรุณขึ้นไป ในที่สุดแห่งราตรี
นางเทพธิดาใด เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งรูป
อันงดงามปรากฏอยู่ ดูกรเทพธิดา
ท่านเปรียบเหมือนนางเทพธิดานั้น
จะพูดกะเราหรือ ท่านจงบอกแก่เรา
ท่านเป็นนางอัปสรอะไร.

๒๕๕. ท่านมีชื่อว่าอย่างไร ยืนอยู่ประจุก
ถาวรล์ย์ดำในฤดูร้อน และประจุก
เปลวไฟ ที่หอมล้อมด้วยใบไม้สีแดง
ถูกลมพัดแล้ว ดูงามฉะนั้น ท่าน
เป็นผู้ราวกะว่าจะพูด แต่มิได้เปล่ง
วาจาออกมา แลดูอยู่เหมือนนาง
เนื้อเขลา ฉะนั้น".

ตตถ **วิมถุณรตฺตินุติ** ปจฺฉิมรตฺตี
 รตฺตีปริโยสานนุติ อตฺถเ. **อุหเตติ**
 อรุณเ อรุณเต. ยาทิ ยา ปุรตฺถิมทิสา
 รตฺตี สุวณฺณวณฺณตาย อุตฺตมรूपธรา
 หุตฺวา ทิสฺสติ.

กาฬา **นิทาเมริวาทิ** นิทาสมเย
 กาฬวลฺลี วย. **อคุชิชาวิท**
 อคุชิชาลา อิว. สปิ นวณามกฺเขตฺเต
 สุรตฺตตรุณอุจฺจิตกาฬวลฺลี วย.

โลหิตปตฺตมาลีนิติ โลहितวณฺณเหิ ปตฺเตหิ
 ปริวุตา. กา **ติฏฺจสฺสิติ** ยถา ส
 ตรุณกาฬวลฺลี วาเตริตา วิลาสมานา
 โสภณา ติฏฺจติ, เหว กานาม
 ตฺวํ ติฏฺจสฺส. **ภาเสสมานาวาทิ** มยา
 สทฺธิ ภาสิตุกามา วย อโหสิ. น
 คิริ มุณฺจสฺสิติ.

ตโต สา คาถมาห

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ในที่สุดแห่ง
 ราตรี ได้แก่ ราตรีอันเป็นที่สุดท้าย
 อธิบายว่า กาลเป็นที่สุดสิ้นแห่งราตรี.
 คำว่า **ขึ้นไป** คือ เมื่ออรุณขึ้นไปแล้ว.
 คำว่า **ใด** ความว่า นางเทพธิดาใดเป็น
 ผู้ทรงไว้ซึ่งรูปอันงดงาม เพราะมีผิวพรรณ
 ดุจทองคำปรากฏอยู่ทางทิศบูรพาในเวลา
 กลางคืน.

คำว่า กาฬา นิทาเมริว คือประดุจ
 เถาวัลย์มีสีดำในเวลาฤดูร้อนนั้น. คำว่า
ประดุจเปลวไฟ คือ ประดุจเปลวเพลิง,
 แม้นางเทพธิดานั้น ยืนอยู่ประดุจ
 เถาวัลย์ดำที่ตั้งขึ้นอ่อน ๆ มีสีแดงดีในนา
 ที่ไฟไหม้แล้วใหม่ ๆ.

คำว่า **ที่ห้อมล้อมด้วยใบไม้สีแดง**
 ความว่า แวดล้อมแล้วด้วยใบไม้ทั้งหลาย
 ที่มีสีแดง. คำว่า **ท่านมีชื่อว่าอย่างไร**
 ยืนอยู่ ความว่า เถาวัลย์ดำอ่อนนั้น
 ถูกลมพัดแล้วไหวไปมาอยู่ ดุจงามตั้ง
 อยู่ ชันใด ท่านมีชื่อว่าอย่างไร จึงยืนอยู่
 ฉะนั้น. คำว่า **ผู้ราวกะว่าจะพูดอยู่**
 ความว่า ท่านได้เป็นผู้ราวกะปรารภนา
 จะพูดกับเรา แต่หาเปล่งถ้อยคำไม่.

ลำดับนั้น นางหิริเทพธิดาจึงกล่าว
 คาถาว่า

๒๕๖. "หิราห เทวี มนุเชสุ ปุชิตา
 อปาปสตุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สุธาวิวาเทน ตวณฺติมาคตา
 สานํ น สกฺโกมิ สุธํปี ยาจิตฺ
 โกปินรฺูปา วีย ยาจนิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต"

ตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สานํ สุธาโกชนํ ตํ ยาจิตฺตฺตฺต
 สกฺโกมิ. ก็พิจารณา. โกปินรฺูปา
 วีย ยาจนิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ยาจนา นาม โกปินรฺูปา วีย
 รหสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 วีย โหตีติ อตฺตฺตฺต.

ตํ สุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อภาสิ

๒๕๗. "ธมฺเมเน ณาเยเน สุกฺตฺเต ลจฺจฺสิ
 เอโส หิ ธมฺโมเน น หิ ยาจนา สุธา
 ตํ ตํ อยาจนฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สุธํ ยํ มมิจฺจฺสิ ตํปี ทมฺมิ เต.

๒๕๖. "ข้าพเจ้ามีชื่อว่าหิรีเทวี ได้รับการ
 บูชาในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ไม่คบ
 เสพสัตว์อันลามก ในกาลทุกเมื่อ
 มายังสำนักของท่าน เพราะวิวาท
 กันด้วยเรื่องสุธาโกชน์. ข้าพเจ้า
 นั้น มีอาชที่จะขอสุธาโกชน์ของท่าน
 ได้ เพราะการขอของหญิงดูเหมือน
 จะเป็นของน้าอายุ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า หิราห คือ
 ข้าพเจ้าชื่อว่าหิรี. คำว่า แม้สุธาโกชน์
 ความว่า ข้าพเจ้านั้นไม่อาจแม้จะขอ
 สุธาโกชน์ของท่านได้. เพราะเหตุอะไร
 คำว่า การขอของหญิงเป็นเหมือน
 กิริยาที่น้าละอาย ความว่าเพราะเหตุว่า
 ชื่อว่า การขอของหญิง ดูเหมือนจะเป็น
 ของน้าละอาย เป็นเช่นการเปิดเผยองค์
 แห่งของลับ อธิบายว่า เป็นดูหญิงผู้
 ไม่มีความละอาย.

โกสิยดาบส ครั้นสดับคำนั้นแล้ว
 จึงได้กล่าว ๒ คาถาว่า

๒๕๗. "ดูกรนางผู้มีกายอันงดงาม ท่านจัก
 ได้ตามธรรม ตามอุบายที่ชอบ นี้
 เป็นธรรมดาทีเดียว ก็สุธาโกชน์
 นั้น ท่านจะได้เพราะการขอก็หาไม่
 เพราะฉะนั้น เราพึงเชื่อเชิญท่าน

ลำเจียก ต่างก็มีกิ่งก้านอันห้อย
 ย้อยลงมา กำลังส่งกลิ่นหอมฟุ้ง
 น่ายวนใจ.

๒๖๒. หเรณุกา เวลุกา เวณุตินุฑุกา
 สามากนิวารมโถปี จินกา
 โมจา กทลิต พหุเกตต สาลิโย
 ปวีหโย อามุชิโนจ ตณฺฑุลา.

๒๖๒. ถั่วแระ อ้อยแฉม ถั่วป่า ตะโก
 ข้าวฟ่าง ลูกเดือย ถั่วขาวเล็ก
 กล้วยมีเมล็ด กล้วยไม่มีเมล็ด
 ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ราชดัด และ
 ข้าวสารอันเกิดเอง ก็มีอยู่ในอาศรม
 นั้น มากมาย.

๒๖๓. ตสฺส จ อุตฺตรปฺพุเพณ^๑
 ชาตา โปกฺขรณิ สีวา
 อกฺกุกสา อปฺพุภารา
 สาธุ อปฺปฏิคนฺธิกา.

๒๖๓. ก็เบื้องหน้าทิศอุดร แห่งอาศรม
 สถานที่นั้น มีสระโบกขรณีอันงาม
 ราบรื่น มีพื้นที่ชันลงเรียบเสมอกัน
 มีน้ำใสจืดสนิท ไม่มีกลิ่นเหม็น.

๒๖๔. ตตฺถ มจฺจนฺตา สนฺนิรตา
 เขมิโน พหุโภชนา
 สิงฺคุสฺวฺกกา สกฺุลา^๒
 สตวฺงกา จ โรหิตา
 อาลิตฺคุครกาภิณฺณา
 ปาฏินา^๓ กากมจฺจนฺตา.

๒๖๔. อนึ่ง ในสระโบกขรณีนั้น มีปลา
 ชนิดต่าง ๆ คือปลาดุก ปลา
 กระตุงเหว ปลากทราย กุ้ง ปลา
 ตะเพียน ปลาฉลาม ปลา
 ว่ายเกลื่อนกลาดไป ในสระโบกขรณี
 ที่มีขอบคัน พากันแหวกว่ายอย่าง
 สบาย ทั้งเหยือกก็มีมาก.

^๑ อ. อุตฺตรปฺพุเสน.

^๒ อ. สักุลา.

^๓ อ. ปาสีนา.

๒๖๕. ตตถ ปกฺขี สนฺนिरตา
 เขมิโน พหุโกชนา
 หัสสา โภญจา มยฺยุรา จ
 จากวากา จ กุกฺกุหา
 กุณาลกา พหุ จิตฺรา
 สิขณฺที ชีวชีวกา.

๒๖๖. ตตถ ปาณา สมายนฺติ
 นานามิคคณา พหุ
 สีหา พุยคฺฆา วราหา จ
 อจฺจโกกตรจฺจโย.

๒๖๗. ปลสทา จ ควชา
 มหิสสา โรหิตา รุ
 เอณฺเญยา จ วราหา จ
 คณฺโน นีกฺสุกรา
 กทลิมิกา พหุ จิตฺรา
 วิฬารา สสกณฺณิกา.

๒๖๘. ฉมาคิริ ปุปฺผจิตฺรสนฺถตา
 ทิชาภิกฺขุจฺจา ทิชสงฺฆเสวิตา"ติ.

ตตถ. **บุตฺติมตาติ** อานุกา
 สมฺปนฺเนน. **ปาวิสฺยสฺสมนฺติ** ปาวิสฺ
 อสฺสมํ. ยกาโร พุณฺณชนสนฺธิกาโร.
อุทกวนฺตมนฺติ เตสุ เตสุ จาเนสุ

๒๖๕. และที่ใกล้เคียงสระโบกขรณี มีนก
 ชนิดต่าง ๆ คือ หงส์ นกกระเรียน
 นกยูง นกจากพราว นกออก
 ดูเหว่าลาย นกยูงทอง นกพริก
 และนกประชิดมากมาย ล้วนมี
 ขนปีกอันงดงาม พากันจับอยู่
 อย่างสบาย ทั้งอาหารก็มีมาก.

๒๖๖. ในที่ใกล้เคียงสระโบกขรณีนั้น มี
 ปาณชาติและหมู่เนื้อต่าง ๆ มากมาย
 คือ ราชสีห์ เสือโคร่ง ช้าง หมู
 เสือปลา เสือดาว.

๒๖๗. แรดและโคลาน กระบือ ละมั่ง
 กวาง เนื้อทราย หมูป่า ะมาด
 หมูบ้าน กวางทอง แมว กระต่าย
 วัวกระทิง เป็นอันมาก ล้วนงาม
 วิจิตรหลากหลาย.

๒๖๘. พื้นดิน และหินเขาตารดาชงาม
 วิจิตรไปด้วยดอกไม้ ทั้งฝูงนกก็
 ส่งเสียงร้องกึกก้อง เป็นที่อาศัย
 ของหมู่ปักษี."

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้มี**
ความรุ่งเรือง คือผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย
 อานุกาพ. คำว่า **ยอมให้เข้าไปสู่**
อาศรม คือเชิญให้เข้าไปยังอาศรมบท.

อุทกสมุปนฺนํ. ผลนฺติ อเนกผลสมุปนฺนํ.

ย - อักษร ในคำว่า ปาวิสัยสุสมํ ทำเป็น พยัญชนสนธิ. คำว่า มีน้ำ คือสมบุรณ์ แล้วด้วยน้ำในที่นั้น ๆ. คำว่า ผลไม้ คือสมบุรณ์ด้วยผลไม้มากมาย.

อริยปุชิตนฺติ นีวรรณโทสรหิตฺเตหิ
 ฌานลาภีหิ อริเยหิ ปุชิตํ ปสฺมจฺจํ.
 รุกฺขคฺคฺชนาติ ปุปฺปฺมุคฺคผลฺลุปฺคฺคฺคฺคฺชนานิ.

คำว่า อันท่านผู้ประเสริฐบุชา คือ พระอริยะทั้งหลาย ผู้มีปรกติได้ฌานผู้เว้น จากโทษคือนิวรรณ บุชาแล้ว คือสรรเสริญ แล้ว. คำว่า หมูร์กขชาตินานาชนิด ได้แก่ หมูไม้ที่กำลังผลิดอกออกผล.

โสภณฺชนาติ สิคฺคฺคฺคฺรูกฺขา. โลหฺทฺทฺมโถปี
 ปทฺมกาติ โลหฺทฺทฺรูกฺขา จ ปทฺมกา
 จ. เกตฺกา จ ภงฺกาคฺติ เอวํนามกา
 รูกฺขาเอว. กเรวฺติ กเรวฺรูกฺขา.

คำว่า โสภณชนา คือต้นมะรุม. คำว่า โลหฺทฺทฺมโถปี ปทฺมกา คือต้นโลหและ ต้นบัวบก. คำว่า การะเกต จันท์กะพ้อ ได้แก่ ต้นไม้ที่มีชื่ออย่างนั้นทีเดียว. คำว่า กเรวฺติ คือต้นกุ่ม.

อุทฺทฺทาลกาติ วาตชฺมาฏฺกา. มุจฺจฺลินฺท-
 เกตฺกาติ มุจฺจฺลินฺททา จ ปญฺจวิธเกตฺกา
 จ. หเรณฺฎกาติ อปรณฺณชาติ. เวลฺลุกาติ
 วัสโปรฺกา. เวณฺฎติ อรณฺญมาสา.
 ตินฺนุทฺทกาติ ติมฺพฺรูกฺขา.

คำว่า อุทฺทฺทาลกา ได้แก่ ต้นราชพฤกษ์. คำว่า มุจฺจฺลินฺทเกตฺกา ได้แก่ ต้นจิก และต้นลำเจียก ๕ ชนิด. คำว่า ถั่วแระ ได้แก่ อปรณณชาติชนิดหนึ่ง. คำว่า อ้อยแฉม คือต้นอ้อย. คำว่า เวณฺฎ คือ ถั่วราชมาส. คำว่า ตินฺนุทฺทกา ได้แก่ ต้นมะพลับ.

จันกาติ ชุทฺทฺทกราชมาสา. โมจฺาติ
 อฏฺฐิกทฺลโย. สาลิโยติ นานปฺปการา
 ชาตสรฺ อฺปนฺนิตฺสาย ชาตา นานาสาลิโย
 จ.

คำว่า จินกา ได้แก่ ถั่วราชมาสชนิด เล็ก. คำว่า โมจฺา ได้แก่ กล้วยมีเมล็ด. คำว่า ช้าวสาลี ได้แก่ ช้าวสาลีต่าง ๆ ชนิด อาศัยชาติสละเกิดแล้ว มีประการต่าง ๆ.

ปวีหโยติ นานปฺปการา วีหโย.
 อากุชิโนติ ภูชปตฺตา. ตณฺฑุลาติ
 นิกฺกณฺฑกถุสา สยฺ ชาตตณฺฑุลา สยฺ
 ชาตตณฺฑุลลีสสา.

ตสฺส จาติ ภิกฺขเว ตสฺส จ
 อสฺสมสฺส อุตฺตรทิสภาเค. โปกฺขรณฺีติ
 ปญฺจวิธปทุมสญฺจนฺนา ชาตสรโปกฺขรณฺี.
 อกฺกาสาติ มจฺจปิตฺตเสวลาทิกกฺกสรหิตา.

อปพฺภาราติ อจฺฉินฺนตฺฐา สมติตฺถา.
 อปฺปฏิกฺคนุทฺทิกาทิ อปฺปฏิกฺกกุลคฺนุเชน
 สุกฺนุเชน อุตฺเทน สมนฺนาคตา.

ตตฺถาติ ตสฺสา โปกฺขรณฺียา. เขมิโนติ
 อภยา. สิงฺคุติ เตสฺ มจฺฉานํ
 นามานิ. กุณาลกาติ โกกิลลา. จิตฺราติ
 จิตฺรปตฺตา. สิชฺณฺทีติ อญฺฺจิตฺตสิขา
 โมรา อญฺฺเณปิ วา มตฺถเก ชาตสิขา
 ปกฺชิโน.

คำว่า **ข้าวเปลือก** ได้แก่ ข้าวเปลือก
 มีชนิดต่าง ๆ. คำว่า **อากุชิโน** คือ
 ต้นราชดัด. คำว่า **ข้าวสาร** คือข้าวสาร
 ที่เกิดเอง ไม่มีรำและแกลบ ได้แก่ เมล็ด
 ข้าวสารที่เกิดเอง.

คำว่า **ตสฺส จ** ความว่า ดูกร
 ภิกษุทั้งหลาย ก็ในสวนแห่งทิศอุดรของ
 อาศรมนั้น. คำว่า **สระโบกขรณี** ได้แก่
 สระโบกขรณีที่เกิดเองดารดาษไปด้วย
 ดอกบัว ๕ ชนิด. คำว่า **ราบริน** ได้แก่
 เว้นจากของโสโครก มีดีปลาและสาหร่าย
 เป็นต้น.

คำว่า **อปพฺภารา** คือมีท่าเรียบเสมอกัน
 มีพื้นที่มิได้ขาด. คำว่า **ไม่มีกลิ่นเหม็น**
 ได้แก่ ประกอบด้วยน้ำมีกลิ่นอันไม่น่า
 รังเกียจ คือมีกลิ่นหอม.

คำว่า **ตตฺถ** คือในสระโบกขรณีนั้น.
 คำว่า **สบาย** คือไม่มีภัย. คำว่า **สิงฺคุ**
 เป็นชื่อของปลาพวกนั้น. คำว่า **กุณาลกา**
 (กาเหว่าลาย) หมายถึง นกดูเหว่า.
 คำว่า **งดงาม** ได้แก่มีขนปีกอันงดงาม.
 คำว่า **สิชฺณฺที** ได้แก่ นกยูงที่มีหงอน
 ตั้งขึ้น อีกอย่างหนึ่ง แม้นกเหล่าอื่นที่มี
 หงอนงอกขึ้นบนหัว ก็เรียกว่าสิชฺณฺทะ
 เหมือนกัน.

ปาณา สมายนุตติ ปาณา อายนุตติ.
 ปลวทาติ ขคคา. ควชาติ ควยา.
 คณโนติ โคกณณา. กณณิกาติ
 กณณิกมิกา.

คำว่า ปาณา สมายนุตติ คือเหล่าสัตว์
 ที่มีชีวิตทั้งหลายพากันมาอยู่. คำว่า
 ปลวทา ได้แก่ พวกแรด. คำว่า ควชา
 ได้แก่ พวกโคลานทั้งหลาย. คำว่า คณโน
 (ระมาด) ได้แก่ เนื้อมีหูเหมือนโค. คำว่า
 กณณิกา (วัวกระทิง) หมายถึงเนื้อที่มี
 เขาแหลม.

จมาคิริติ ภูมิมมตถกา ปิฏฐิปาสาณา
 ปุปฺผวิจิตรสนฺถตา. ทิชาภิษฏฐาติ
 มธุรสฺสเวหิ ทิเชหิ อภิษฏฐา เอวรูปา
 ตตฺถ ภูมิปพฺพตา.

คำว่า พื้นดินและหินเขา ความว่า หลัง
 แผ่นหินมียอดเรียบคล้ายแผ่นดิน ดารดาษ
 ด้วยดอกไม้งามวิจิตร. คำว่า ผุ่งนก
 ส่งเสียงร้องกึกก้อง ความว่า ภาคพื้น
 และภูเขาในที่นั้น ๆ มีรูปเห็นปานนั้น
 อันผุ่งนกทั้งหลาย มีเสียงไพเราะส่งเสียง
 ร้องกึกก้องแล้ว.

เอวํ ภควา โกลียสฺส อสฺสมํ
 วณฺเณสิ. อิทานิ หิริยา ตตฺถ
 ปวิสฺนาทีนํ ทสฺเสตุ อาน

พระผู้มีพระภาคได้ทรงพรรณนา
 อาศรมของพระโกสิยดาบสอย่างนี้แล้ว
 บัดนี้ พระองค์หวังจะทรงแสดงอาการที่
 นางหิริเข้าไปในอาศรมนั้นเป็นต้น จึง
 ตรัสว่า

๒๖๙. "สา สุตฺตจา นีลทุมภิลมฺพิตา
 วิชฺชุนฺหาเมชฺริวานุปฺชชถ
 ตสฺสา สฺสมพฺนฺธสิริ กุสามยํ
 สฺจํ สฺคนฺธํ อชิณฺุปเสวิตํ
 อตฺริจฺจโกจฺฉํ หิริเมตทพฺุริ
 นิสีท กฺลฺยาณิ สฺขยิทมาสนํ.

๒๖๙. "นางหิริเทพธิดานั้น มีผิวพรรณงาม
 ทัดดอกไม้เขียวเดินเข้าไปยังอาศรม
 ประหนึ่งมหาเมฆขณะฟ้าแลบสว่าง
 ฉะนั้น พระโกสิยดาบสได้พูดคำนี้
 กะนางหิริเทพธิดา ผู้ผูกข้องผม
 เรียบร้อยดีแล้ว ด้วยหญ้าคาอัน

สะอาดมีกลิ่นหอม มีเก้าอี้นั่งตั้งไว้
ที่ประตูบรรณศาลา ใช้ลาดด้วย
หนังเสือเหลือง เพื่อนางหิรินั้นว่า
ดูกรนางงาม เชิญท่านนั่งอาสนะนี้
ตามสบายเถิด.

๒๗๐. ตสุสา ตทา โภจจุคตาย โภสิโย
ยทิจจมานาย ขฎาชุตินุโร
นวหิ ปตเตหิ สยํ สหุทกํ
สุธาภิหาสี ตูริโต มหามุณี.

๒๗๐. ในกาลนั้น เมื่อนางนั่งเก้าอี้แล้ว
พระโกสิยดาบสมหามุณี ผู้ทรงฎา
อันรุ่งเรือง ได้รับนำสุธาโภชนะ
มาพร้อมกับน้ำด้วยใบบัวใหม่เอง
เพื่อนางผู้ปรารถนา เพียงพอกับ
ความต้องการ.

๒๗๑. สา ตํ ปฏิกุคยห อุมโหหิ ปาณิกิ
อิจจพรวี อตตมณา ขฎาธรั
หนุทาท เอตริหิ ปุชิตา ตยา
คจเจยฺยํ พุรเหมม ติทิวํ ชิตาวิณี.

๒๗๑. นางหิรีเทพธิดานั้น มีใจเบิกบาน
รับสุธาโภชนะนั้น ด้วยมือทั้งสองแล้ว
จึงกล่าวกะพระโกสิยฤาษี ผู้ทรง
ฎาว่า ข้าแต่พระมุณีผู้ประเสริฐ
เอาเถิด ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้ชัยชนะ
ที่พระผู้เป็นเจ้าบูชาแล้ว จะพึงไปสู่
ไตรทิพยสถาน ในบัดนี้.

๒๗๒. สา โภสิเยนนานุมตา ชุตีมตา
อุทริตา วณฺณมเทน มตฺตา
สกาเส คนฺตวาน สหสฺสจกฺขุโน
อัยํ สุธา วาสว เทติ เม ชยํ.

๒๗๒. นางหิรีเทพธิดานั้น มัวเมาแล้วด้วย
ความเมาในผิวพรรณ เป็นผู้อัน
โกสิยดาบส ผู้มีความรุ่งเรืองกล่าว
อนุมติแล้วจึงกลับไป ณ สำนัก
ของท้าวสหัสถ์นัยน์ ทูลว่า ข้าแต่ท้าว
वासวะนี้สุธาโภชน์(พระโกสิยดาบส

๒๗๓. ตเมตํ สกุโกปี ตทา อปุชยิ
 สหิณฑเทวา สุรกณฺณมุตตมํ
 สวา ปณฺชลีเทวมนุสฺสปุชิตา
 นวมุหิ โภจฺจมุหิ ยทา อุปาวิสี"ติ.

ตตถ สุตฺตจาทิ สฺจจฺฉวี. นิลทุมา-
 ภิลมุพิตาติ นีเลสุ ทุเมสุ อภิลมุพิตา
 หุตฺวา ตํ ตํ นิลทุมสาขํ ปรามสนฺตตีติ
 อตฺถโถ.

มหาเมฆริวาทิ เตน นิมนฺติตา
 มหาเมฆวิษุฑฺ วิย ตสฺส อสฺสมํ
 ปาวิสี.

ตสฺสาติ ตสฺสา หิริยา. สฺสมุพฺนุสฺสิภฺนฺติ
 สฺมฺจฺ สฺมฺพฺนุสฺสิภฺ. กุสฺสามยฺนฺติ
 อฺสิราทิมิสฺสกํ กุสฺสติณฺมยฺ.

ให้แล้ว) ขอพระบิดา จงประทาน
 ความชนะแก่หม่อมฉัน.

๒๗๓. แม้ท้าวสักกะ ก็ได้ทรงบูชานางหิรี
 นั้น ในกาลนั้น เทวดาทั้งหลาย
 พร้อมด้วยพระอินทร์ ได้พากัน
 บูชานางสุรกายผู้สูงสุด นางหิรี
 เทพธิดานั้น เข้าไปยังเก้าอี้ทอง
 อันใหม่ในกาลใด เป็นผู้อันเทวดา
 และมนุษย์ประนมมือบูชาแล้ว ใน
 กาลนั้น".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีผิวงาม
 ได้แก่ มีผิวดี. คำว่า ทัดดอกไม้เขียว
 ความว่า เป็นผู้ห้อยดอกไม้เขียว ลูบคลำ
 กิ่งไม้เขียวนั้น ๆ.

คำว่า ประหนึ่งมหาเมฆ ความว่า
 นางหิรีเทพธิดานั้น เป็นผู้อันโกสิยดาบส
 นั้นเชื่อเชิญแล้ว จึงเดินเข้าไปสู่อุอาศรม
 ของท่าน ประหนึ่งสายฟ้าแลบในระหว่าง
 มหาเมฆฉะนั้น.

คำว่า ตสฺสา คือเพื่อนางหิรีเทพธิดานั้น.
 คำว่า สฺมฺจฺอภฺมฺเรยฺบรฺอฺยฺติ คือ มี
 ศีรษะอันผูกไว้ดีแล้ว. คำว่า กุสฺสามยฺ
 คือสำเร็จด้วยหน้าคา เจ็ดด้วยหน้าแฝก
 เป็นต้น.

สุคนฺธนฺติ อฺสึเรน เจว อญฺเณน จ
สุคนฺธติเณน มิสฺสกกตฺตา สุคนฺธํ.
อชินฺุปเสวิตนฺติ อฺปรี อตฺถเตน
อชินฺจมุเมน อฺปเสวิตํ. อตฺริจฺจโกจฺจนฺติ
เอวรूपํ โภจฺจาสนํ ปณฺณสาลทฺวาเร
อตฺถริตฺวา.

สุขยิทมาสนนฺติ สุขํ นิสีท อิทมาสนํ.

ยทิจฺจมานายาติ ยาวทตฺถํ สุธํ
อิจฺจนฺติยา. นเวหิ ปตฺเตหีติ ตํ
ขณฺญเณว โปกฺขรณฺโติ อามเตหิ
อลฺลปทฺมินิปตฺเตหิ.

สยนฺติ สหตฺถเณ. สนฺุทกนฺติ
ทกฺขิเณทกสฺหิตํ. สุธาภิหาสฺติ สุธํ
อภิหริ.

ตฺริโตติ โสมนสฺสเวเคน ตฺริโต.
หนฺุทาทิ อฺปสคฺคตฺถे นิปาโต.
ชิตาวิเนติ ชยปฺปตฺตา นุตฺวา.

อนฺุมตาติ อิทานิ ยถารุจฺจิ
คจฺจหาหีติ อนฺุญฺญาตา. อฺุทริตาติ

คำว่า **มิกลิ้นหอม** คือมิกลิ้นหอมเพราะ
เจือด้วยหญ้าแฝก และหญ้ามิกลิ้นหอม
อย่างอื่น. คำว่า **ลาดด้วยหนังเสือเหลือง**
คือ ใช้หนังเสือออชินะปูลาดไว้ข้างบน.
คำว่า **มีเก้าอี้นั่งตั้งไว้ที่ประตูบรรณศาลา**
คือ ลาดอาสนะเก้าอี้มีรูปเห็นปานนี้ไว้ ณ
ประตูบรรณศาลา.

คำว่า **อาสนะนี้ตามสบาย** คือท่านจง
นั่งอาสนะนี้ตามสบายเถิด.

คำว่า **ปรารถนาเพียงพอความ**
ต้องการ ได้แก่ นางปรารถนาสุธาโภชน
ตามความต้องการ. คำว่า **ใบบัวใหม่** คือ
ด้วยใบบัวอันสดที่นำมาจากสระโบกขรณี
ในขณะนั้นนั่นเอง.

คำว่า **เอง** คือด้วยมือของตนเอง. คำว่า
พร้อม กับน้ำ คือประกอบด้วยน้ำทักษิณา.
คำว่า **นำสุธาโภชน** คือนำสุธาโภชนมา
เฉพาะแล้ว.

คำว่า **รีบ** คือรีบนำมาด้วยกำลังแห่ง
ความโลภนั้น. ศัพท์ว่า **หนุท** เป็นนิบาต
ลงในข้อความเป็นอุปสรรค. คำว่า **ได้**
ชัยชนะ คือเป็นผู้ถึงความชนะ.

คำว่า **อนุมติ** คืออนุญาตแล้วว่า
ท่านจงไปตามชอบใจในบัดนี้เถิด. คำว่า

ติทสปุริ คนุตวา สกุกสุส สนฺติเก
“อัย สุธา”ติ อุทธีริยิ.

สุรกณฺณนฺติ เทวธีตรํ. อุตฺตมฺนฺติ
ปวรํ. สฺยา ปณฺชลิทฺเวมนุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปณฺชลิหิ เทเวหิ มนุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส จ ปุชิตา.

ยทาติ ยทา นิสีทนต์ถาย สกุกเณ
ทาปีเต นวกณฺจณปีจิสฺสงฺขาเต โภจฺเช
สฺยา อุปาวิสิ ตทา ตํ ตตฺถ นิสินฺนํ
สกุกโก จ เสสเทวตา จ ปาริฉตฺตก-
ปุปฺผาทีหิ ปุชยีสฺสุ.

“เอวํ สกุกโก ตํ ปุชยิตฺวา
จินฺเตสิ. “เกณ นุโข การเณน
โกสิโย เสสนํ อทตฺวา อิมิสฺสฺสา
สุธํ อทาสี”ติ. ตสฺส การณํ
ชานนตฺถาย ปุณ มาตลี เปเสสิ.
ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

๒๗๔.“ตเมว อสฺสิ ปุณเทว มาตลี
สหฺสฺสเนตฺโต ติทฺธานมิโนโท

กล่าว ความว่า นางหิริเทพธิดานั้นกลับ
ไปยังไตรทศบุรี แล้วกล่าวในสำนักของ
ท้าวสักกะว่า “สุธาโกชนนี้” (โกสิยดาบส
ให้แล้ว).

คำว่า นางสุรกัญญา คือนางเทพธิดา.
คำว่า ผู้สูงสุด คือประเสริฐ. คำว่า
สฺยา ปณฺชลิทฺเวมนุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ความว่า
เป็นผู้อันเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย
ประนมมือบูชาแล้ว.

คำว่า ในกาลใด ความว่า นางเข้าไป
ยังแก้อี้ กล่าวคือตั้งทองใหม่อันท้าวสักกะ
ประทานแล้ว เพื่อต้องการนั่งในกาลใด
ในกาลนั้น ท้าวสักกะและเทวดาที่เหลือ
พากันบูชานางผู้นั่งบนตั้งนั้น ด้วยดอก
ปาริชาติเป็นต้น.

ท้าวสักกะ ครั้นบูชานางเทพธิดานั้น
อย่างนี้แล้ว ทรงดำริว่า “เพราะเหตุ
อะไรเล่าหนอ พระโกสิยดาบสจึงไม่ให้
แก่นางเทพธิดาที่เหลือ ได้ให้สุธาโกชน
แก่นางหิริผู้เดียว”. ท้าวเธอจึงส่งมาตลี-
เทพสาวณีไปอีกครึ่งหนึ่ง เพื่อต้องการจะ
รู้เหตุแห่งโกสิยดาบสนั้น. พระศาสดา
เมื่อจะทรงประกาศ ข้อความนั้นจึงตรัสว่า

๒๗๕.“ท้าวสหฺสนันยํ ผู้เป็นจอมแห่งชาว
ไตรทศ ได้ตรัสกะมาตลีนั้น

คนุตวาน วากุญ์ มม พุรุหิ โกลิยั
 อาสาย สทุธาย สิริยา จ โกลิย
 หิริเยว สุธั เกน มลตถ เหตุนา"ติ.

ตตถ อสัสีติ อภาสิ. วากุญ์
 มมาติ มม วากุญ์ โกลิยั พุรุหิ.
 อาสาย สทุธาย สิริยา จาติ
 อาสาโต สทุธาโต สิริโต. จ หิริเยว
 เกน เหตุนา สุธั อลตถาติ.

โส ตสฺส วจันํ สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา
 เวชยนฺตรถมารุญฺห อคมาสิ. ตมตถํ
 ปกาเสนฺโต สตถา อาห

๒๗๕."ตี สุปลวตถํ อุทตารยิ รถํ
 ททฺทลฺลมานํ อุปกฺริยสาทิสํ
 ชมฺโพนทิสํ ตปเนยฺยสนฺนิภํ
 อลงฺกตํ กณฺวจนจิตฺตสนฺนตํ.

ต่อไปอีกว่า ท่านจงไปถามพระ-
 โกลิยดาบสตามคำของเราว่า ข้าแต่
 พระโกลิยดาบส เว้นนางอาสา
 นางศรัทธา และนางสิริเสี๋ย นาง
 หิริผู้เดียวได้สุธาโภชนแล้ว เพราะ
 เหตุอะไร".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ได้ตรัส
 คือได้ตรัสแล้ว. คำว่า ตามคำของเรา
 คือ ท่านจงกล่าวกะโกลิยดาบสตามคำ
 ของเรา. คำว่า อาสาย สทุธาย สิริยา
 จ ความว่า เว้นจากนางอาสา นาง
 ศรัทธา และนางสิริเสี๋ยแล้ว นางหิริ
 ผู้เดียวเท่านั้นได้สุธาโภชน เพราะเหตุ
 อะไร.

มาตลีเทพสารถีนั้น รับคำของ
 ท้าวสักกะแล้ว ได้ขึ้นเวชยันตรถไป.
 พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความ
 นั้น จึงตรัสว่า

๒๗๕."มาตลีขึ้นรถนั้น เลื่อนลอยไป
 ตามสบาย รุ่งเรืองอยู่เช่นกับเครื่อง
 ใช้สอยมิ่งอนรต แล้วไปด้วยทอง
 ชมพูนุทมีสีแดง คล้ายทองอันวิเศษ
 มีเครื่องลาดวิจิตรด้วยทองคำ อัน
 ประดับแล้ว.

๒๗๖. สุธนุณจนุเทตถ พหู นิปาติตา
 หตถิ ควสุสา ก็ปริสพยคฺขมทีปิโย
 เอณฺเวยกา ลงฺกมเยตถ ปกฺขิโน
 มิเคตถ เวฬุริยมยา ยฺยูถายฺตา.

๒๗๗. ตตฺถสุสฺวราชหริโย อโยชยฺ
 ทสฺสตานิ สฺสุทฺทคฺสาทิสฺเส
 อลงฺกเต กณฺจนฺชาลฺลฺลจฺจเท
 อาเวลิเน สทฺทคฺเม อลงฺกิตฺเต.

๒๗๘. ตํ ยานเสฏฺฐํ อภิรุยฺห มาตลฺลิตฺติ
 ทสฺ ทิสฺสา อิมํ อภินาทยิตฺถ
 นภณฺจ เสลณฺจ วนฺปฺปติณฺจ
 สฺสาครํ ปพฺยตยิตฺถ เมทนี.

๒๗๙. ส ขิปฺปเมวํ อฺปคฺมม อสฺสมํ
 ปาวารเมกํสฺกโต กตณฺขลฺลิตฺติ
 พหุสฺสุตํ วุฑฺฒํ วินิตฺตวตฺตํ
 อิจฺจพฺุริว มาตลฺลิตฺติ เทวพฺุราหฺมณํ.

๒๗๖. รูปภาพมีมากมายในรถนั้น คือ
 รูปพระจันทร์ ช้าง โค ม้า กิन्नร
 เสือโคร่ง เสือเหลือง เนื้อทราย
 ล้วนแล้วด้วยทองคำ นกทั้งหลาย
 ในรถนั้นทำด้วยรัตนะต่าง ๆ ดุจ
 กระโดดโลดเต้นอยู่ หม่อมฤคใน
 รถนั้น จัดไว้ตามฝูงล้วนแล้วด้วย
 แก้วไพฑูรย์.

๒๗๗. พวกเทพบุตร ได้เทียมม้าอัศวราช
 มีสีดั่งทองคำในรถนั้น คล้ายช้าง
 หม่อมมีกำลัง ประมาณ ๑,๐๐๐ ตัว
 อันประดับแล้ว มีเครื่องประดับ
 ทับทรวง กระทำด้วยชายทองคำ
 ทั้งห้อยเครื่องประดับหุไป โดยเสียง
 ปกติไม่ขัดข้อง.

๒๗๘. มาตลีขึ้นสู่ยาน อันประเสริฐนั้น
 บันลือลั่นแล้ว ตลอดทิศทั้ง ๑๐
 เหล่านี้ ให้ท้องฟ้าภูเขาและต้นไม้ใหญ่
 อันเป็นเจ้าแห่งไพร พร้อมทั้งสาคร
 ตลอดทั้งเมฆนี้ดล ให้สั่นหวั่นไหว
 ทั่วไป.

๒๗๙. มาตลีนั้น เข้าไปยังพระอาศรม
 โดยเร็วพลันอย่างนี้ กระทำผ้า
 ทิพยปาวาร เฉวียงป่าข้างหนึ่ง
 กระทำอัญชลีแล้ว กล่าวกะพระ

โกสิยดาบส ผู้เป็นพราหมณ์
ประเสริฐกว่าหมู่เทวดา ผู้เป็น
พหูสูตผู้เจริญ ผู้มีวัตรอันฝึกหัด
ดีแล้วว่า.

๒๘๐. อินุทสูต วากุญ์ นิสามาเหิ โกสิย
ทฺโต อหํ ปุจฺจติ ตํ ปุริทุทโท
อาสา ย สทฺธาย สิริยา จ โกสิย
หิริ สุธํ เกณ มลตฺถ เหตุนา”ติ.

๒๘๐. ข้าแต่พระโกสิยดาบส ท่านจง
ฟังถ้อยคำของพระอินทร์ ข้าพเจ้า
เป็นทูตท้าวปุรินททเทวราช ตรัส
ถามท่านว่า ข้าแต่พระโกสิยดาบส
ยกเว้นนางอาสา นางศรัทธา นาง
สิริเสี้ย เพราะเหตุไร นางหิริจึงได้
สุธาโภชนแต่ผู้เดียว”.

ตตฺถ ตํ สฺปลวตฺถนฺติ ตํ
เวชยนฺตรถํ สุเชน ปลวตฺถํ. อุตตารยฺติ
อุตฺตารสฺสิ อุกฺขิปิตฺวา คมนสฺซชฺชมากาสี.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า รถนั้น
เลื่อนลอยไปตามสบาย ความว่า
มาตลีเทพสารถี ขึ้นรถไพชยนต์นั้น
เลื่อนลอยไปตามสบาย. คำว่า อุตตารยิ
คือ ขึ้นไปแล้ว ได้แก่ กระทำการเตรียม
จะเหาะไป.

อุปกฺกรียสาทิสฺนฺติ อุปฺกกรณภณฺฑเทหิ
สทิสฺ. ยถา ตสฺส อคฺคิสฺสิขาย
สมานวณฺณานิ อุปฺกกรณานิ ชลนฺติ
ตถเว ชลิตนฺติ อตฺถเ.

คำว่า เช่นกับเครื่องใช้สอย คือเป็นเช่น
กับด้วยภณฑะเครื่องอุปกรณ์ทั้งหลาย
อธิบายว่า รถนี้รุ่งเรืองแล้วเหมือนเครื่อง
อุปกรณ์อันมีสีเสมอด้วยเปลวเพลิงของ
มาตลีนั้น รุ่งเรืองอยู่ ฉะนั้น.

ชฺมฺโพหนทิสฺนฺติ ชฺมฺพฺพนทสงฺขาตรตฺต-
สุวณฺณมยํ อีสฺ. กณฺจนจิตฺตสนฺถตฺตนฺติ

คำว่า มิงอนรถแล้วไปด้วยทองชมพูท
ความว่า งอนรถแล้วไปด้วยทองคำมีสีแดง

กณฺจนมฺเยน สตุตฺรตฺตนิวจิตฺเตน อตฺถ-
กรณมฺงฺคเลน สมฺนุํนาคตฺ.

สฺวณฺณจฺนุเทตฺถาติ สฺวณฺณจฺนุเทตฺถกา
เอตฺถ รเถ. หตฺถิตฺติ สฺวณฺณจฺนุ-
รชตฺมยฺมณฺนิมยา หตฺถิตฺติ. ความที่สุปี
เอเสว นโย.

ลฺงฺฆมฺเยตฺถ ปกฺขินฺนิตฺติ เอตฺถ รเถ
ลฺงฺฆมฺยา นานารตฺนมฺยา ปกฺขินฺนิตฺติ
ปฏฺิปาฏฺิยาว จิตฺตา. ยฺยถายฺยตาติ อตฺตโน
อตฺตโน ยฺยถเนน สทฺธิ ยฺยตฺตา หุตฺวา
ทสฺสิตฺตา.

อสุสฺราชนฺริโยติ หริวณฺณา
มโนมยอสุสฺราชาโน. สฺสุณฺนาคสาทิเสติ
พลสมฺปตฺติยา ตฺรณฺนาคสาทิเส.

กณฺจนชาลฺลจฺจเทติ กณฺจนชาลฺมเยน
จฺจจฺจทาลฺงฺกาเรณ สมฺนุํนาคเต. อาเวลิเนติ
อาเวลฺสงฺขาเตหิ กณฺณาลฺงฺกาเรหิ
ยฺยตฺเต. สทฺทคเมติ ปโตทปฺปหารํ วิชา
สทฺทมตฺเตเนว คมนฺสิเล.

กล่าวคือทองชมพูท. คำว่า มีเครื่อง
ลาดวิจิตรด้วยทอง ความว่า ประกอบ
ด้วยเครื่องลาดเป็นมงคลอันวิจิตรด้วย
รัตนะ ๗ ประการสำเร็จด้วยทอง.

คำว่า สฺวณฺณจฺนุเทตฺถ ความว่า
พระจันทร์สำเร็จด้วยทองคำมีอยู่ในรณนั้น.
คำว่า ช้าง คือช้างสำเร็จด้วยทอง สำเร็จ
ด้วยเงิน และสำเร็จด้วยแก้วมณี. แม้ใน
คำว่า โค เป็นต้นก็มีนัยเหมือนกันนี้เอง.

คำว่า นกกระโดดโลดเต้นในรณนั้น
ความว่า แม้ฝูงนกอันสำเร็จด้วยรัตนะ
ต่าง ๆ ล้วนกระโดดโลดเต้นอยู่ในรณนั้น
จับอยู่ ตามลำดับที่เดียว. คำว่า จัดไว้
ตามฝูง ความว่า พวกนกประกอบ คือ
แสดงไว้แล้วพร้อมด้วยฝูงของตน ๆ.

คำว่า ม้าอัศวราชมีสีดังทอง ได้แก่
พญาม้าอัศวราชมโนมัยมีสีดุจทอง. คำว่า
คล้ายช้างหนุ่มมีกำลัง คือเช่นกับช้าง
รุ่นหนุ่มอันถึงพร้อมด้วยกำลัง.

คำว่า มีเครื่องประดับทับทรวงทำด้วย
ข่ายทองคำ ได้แก่ ประกอบด้วยอสังการ
ทับทรวงอันแล้วด้วยข่ายทองคำ. คำว่า
ห้อยเครื่องประดับหู ความว่า ประกอบ
ด้วยเครื่องประดับหูทั้งสองข้าง กล่าวคือ
พวงระย้า. คำว่า ไปด้วยเสียง ได้แก่

www.dhammadownload.com

อสงฺกิตฺเตติ นิสฺสงฺเค สีมฺชเว เอวฺรุเป
อสุสฺราเช ตตฺถ โยเชสฺสนฺติ อตฺถโถ.

อภิณาทยิตฺถาติ ยานสฺทฺเทน
เอกนินฺนาทํ อกาสิ. วนปฺปติญฺจาติ
วนปฺปติ จ วนสฺนฺโท จาติ อตฺถโถ.
ปพฺพตฺยิตฺถาติ กมฺปยิตฺถ. ตตฺถ
อากาสุจฺกวิมานกมฺปเนน กมฺปนํ
เวทิตพฺพ.

ปาวารเมกํสกโตติ เอกํสกตปาวาร-
ทิพฺพวตฺถโถ. วุฑฺฒนฺติ คุณวุฑฺฒิ.
วินิตฺวตฺตฺนฺติ วินิตฺเตน อากาสุจฺกวิมาน
สมนฺนาคตํ. อิจฺจพฺรวิติ ตํ รถํ
อากาเส จเปตฺวา โอตฺริตฺวา เอวํ
อพฺรวิ. เทวพฺรหฺมณฺนฺติ เทวเสฏฺฐ-
พฺรหฺมณ.

โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา คาถมาห

มีปกติวิ่งไปด้วยอาการสักว่าเสียงเท่านั้น
เว้นจากการประหารด้วยประจักษ์.

คำว่า ไม่ขัดข้อง ความว่า พวกเทพบุตร
เทียบพญาม้าเห็นปานนี้ จึงไม่มีความ
ขัดข้องวิ่งไปเร็ว.

คำว่า บันลือลั่น มาตลีเทพสารถิ
ได้กระทำบันลือลั่นเป็นอันเดียวกัน ด้วย
เสียงแห่งทิพยยาน. คำว่า ต้นไม้ใหญ่
อันเป็นเจ้าไพร ความว่า เป็นเจ้าแห่งป่า
และเป็นซังแห่งป่า. คำว่า ปพฺพตฺยิตฺถ
คือ ให้ห้วนไหวแล้ว, บัณฑิตพึงทราบ
ความห้วนไหว ด้วยความห้วนไหว แห่ง
วิมานอันตั้งอยู่ในอากาศในที่นั้น.

คำว่า ปาวารเมกํสกโต ความว่า กระทำ
ผ้าทิพยปาวารเฉวียงป่าไว้ข้างหนึ่ง. คำว่า
ผู้เจริญ คือเจริญด้วยคุณ. คำว่า ผู้มี
วัตรฝึกหัดดีแล้ว ได้แก่ ประกอบด้วย
วัตร คือมรรยาทอันฝึกหัดไว้ดีแล้ว. คำว่า
กล่าวอย่างนี้ ความว่า มาตลีเทพสารถิ
พักรถนั้นไว้ในอากาศ จึงลงไปกล่าว
อย่างนี้. คำว่า เทวพฺรหฺมณฺนํ ได้แก่
พราหมณ์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา.

โกสิยดาบส ได้สดับคำของมาตลี-
เทพสารถินั้น จึงกล่าวคาถาว่า

๒๘๑. "อหุธา สิริ มํ ปฏิภาติ มาตลิส
 สหุธา อนิจจา ปน เทวสารถิ
 อาสา วิสํวาทิกสมมตา หิ เม
 หิริ ๑ อริยมุหิ คุณเณ ปติภูจิตา"ติ.

ตตถ อหุธาติ สิปฺปาติสมฺปนฺเนปี
 อสมฺปนฺเนปี ภาชนโต อหุธาติ มํ
 ปฏิภาติ. สหุธา อนิจจาติ สหุธา
 ปน ตํ ตํ วตถุํ ปหาย อญฺเณสมฺมิตํ
 อปฺปชฺชนโต หุตฺวา อภาวากาเรน
 อนิจจาติ มํ ปฏิภาติ.

อาสา วิสํวาทิกสมมตาติ อาสา ปน
 ยสมฺมา ธนตฺถิกา นาวาย สมฺมทํ
 ปกฺขนุทิตฺวา วิญฺญูปาภตา เอนฺติ
 ตสมฺมา วิสํวาทิกาติ มํ ปฏิภาติ.

อริยมุหิ คุณเณติ หิริ ปน หิโรตฺตปฺป-
 สภาวสงฺฆาเต ปริสุทฺเธ อริยคุณ ๑

๒๘๑. "ดูกรมมาตลีเทพสารถิ นางสิริเทพธิดา
 กล่าวตอบข้าพเจ้าว่าแน่นอน ส่วน
 นางศรัทธา กล่าวตอบข้าพเจ้าว่า
 ไม่เที่ยง แต่นางอาสาเราสมมติว่า
 เป็นผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน ส่วน
 นางหิริเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณ อัน
 ประเสริฐ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า แน่นนอน
 ความว่า นางสิริตอบกะเราว่า แน่นนอน
 เพราะคบกะชนทั้งหลาย แม้ถึงพร้อม
 ด้วยศิลปศาสตร์เป็นต้นบ้าง ชนผู้ไม่ถึง
 พร้อมด้วยศิลปศาสตร์บ้าง. คำว่า สหุธา
 อนิจจา ความว่า ก็นางศรัทธาตอบกะ
 เราว่าไม่เที่ยง เพราะละบุคคลและวัตถุ
 นั้น ๆ แล้ว จึงไปเกิดในที่อื่น เพราะอาการ
 ที่มีแล้วกลับไปไม่มี.

คำว่า นางอาสาเราสมมติว่าเป็นผู้
 กล่าวให้คลาดเคลื่อน ความว่า ก็เพราะ
 นางอาสาพูดตอบกะเราว่า พวกชนผู้มี
 ความต้องการด้วยทรัพย์แล่นเรือไปยัง
 สมุทรชาติทุนหมดแล้ว ย่อมกลับ ฉะนั้น
 จึงชื่อว่า เป็นผู้พูดให้ผิด.

คำว่า คุณอันประเสริฐ ความว่า ส่วน
 นางหิริเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณอันบริสุทธิ์ และ

ปติภูจิตาติ.

อิทานิ ตสฺสา कुณं วณฺเณนฺโต
อาห

๒๘๒. "กุมาริโย ยาจิมา โคตุตฺรกุชิตา
ชิณฺณา จ ยา จ สมตฺตฺตฺติโย
ตา ฉนฺทราคํ ปุริเสสุ อุกคฺตํ
หิริยา นิวาเรนฺติ สจฺจิตฺตมตฺตโน.

๒๘๓. สงฺคามสีเส สรสฺตฺติสฺยุเต
ปราชิตานํ ปตตํ ปลาณินํ
หิริยา นิเวตฺตฺนฺติ ชหิตฺว ชีวิตํ
เต สมฺปฺปฺจฺจนฺติ ปฺน หิริมนฺา.

๒๘๔. เวลา ยถา สาคฺรเวควาริณี
อโย หิริ ปาปชนํ นิวาริณี
ตํ สพฺพโลเก หิริมฺริยปฺุชิตํ
อินฺทฺสฺส ตํ เวทย เทวสวาริ"ติ.

ในคุณอันประเสริฐ กล่าวคือเป็นผู้มีหิริ
และโอดตปปะเป็นสภาพปกติ.

บัดนี้ โกสิยดาบสเมื่อจะพรรณนา
คุณของนางหิรินั้น จึงกล่าวว่า

๒๘๒. "นางกุมารีกีดี หญิงที่สกุลรักษา
แล้วก็ดี หญิงแก่ที่ไม่มีสามีก็ดี
หญิงมีสามีก็ดี ได้รู้ฉันทราคะ
ที่เกิดขึ้นแรงกล้า ในบุรุษทั้งหลาย
แล้วห้ามก้นจิตของตนเสียได้ ด้วย
ความละเอียดใจ.

๒๘๓. นักรบเหล่าใด ที่ต้องสละชีวิตใน
สนามรบ กำลังต่อสู้ด้วยลูกศร และ
หอก เมื่อนักรบแพ้แล้วในระหว่าง
ผู้ตกไปและหนีไป ย่อมกลับมา
ด้วยความละเอียด พวกนักรบที่แพ้
สงครามเหล่านั้น เป็นผู้มีใจละเอียด
ย่อมมารับนายอีก.

๒๘๔. นางหิรินี้ เป็นผู้ที่มีปกติห้ามชนเสีย
จากบาปเหมือนน่านบเป็นสถานที่
กั้นกระแสน้ำเชี่ยวไว้ได้ ฉะนั้น
ดูกรเทพสารถี เพราะฉะนั้น ท่าน
จงทูลตามคำที่เขากล่าวแล้วนั้น
แต่พระอินทร์ว่า นางหิรินั้น อันท่าน
ผู้ประเสริฐบูชาแล้ว ในโลกทั้งปวง
ดังนี้".

ตตถ **ชินฺณาติ** วิธฺวา. **สมฺมตฺตฺติ**
 สสามิกกา ตฺรณฺนิตฺติโย. **อตฺตโนติ** ตา
 สพุพาปิ ปฺรปริเสสฺสุ อตฺตโน ฌนฺุทฺธาคํ
 อุกฺคตํ วิทิตฺวา "อฺยตฺตเมตํ อมฺหากนฺุ"ติ
 หิริยา สจิตฺตํ นิวาเรณฺุติ ปาปกมฺมํ
 น กโรณฺุติ.

ปตฺตํ **ปฺลาโยนฺุติ** ปตฺนฺุตานญฺจ
 ปฺลาโยนฺุตานญฺจ อนฺุตเร. **ชฺหิตฺวา**
ชีวตฺนฺุติ เย หิริมนฺา โหณฺุติ อตฺตโน
 ชีวตํ จชิตฺวา หิริยา นิเวตฺตนฺุติ เอวํ
 นิเวตฺตา จ ปนฺ เต หิริมนฺา
 ปฺน อตฺตโน สามิกํ สมฺปฏฺิจฺจนฺุติ
 อมิตฺตหตฺถโต โมเจตฺวา คณฺุหนฺุติ.

ปาปชนํ **นิวาริณฺุติ** ปาปโต ชนํ
 นิวาริณฺุ. อยเมว วา ปาโส. **ตฺนฺุติ**
 ตํ หิริ.

อริยปฺุชิตนฺุติ อริเยหิ พุทฺธาทิหิ ปฺุชิตํ.
อินฺุทฺสฺส ตํ เวทฺยาติ ยสฺมา เอวํ
 มหาคฺุณา อริยปฺุชิตาเวสา ตสฺมา ตํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **หญิงแก่**
 ได้แก่ **หญิงหม้าย**. คำว่า **สมมตฺต** ได้แก่
หญิงสาวรุ่นที่มีสามี. คำว่า **ของตน**
 ความว่า หญิงเหล่านั้นแม้ทั้งหมด รู้สึก
 มีความกำหนัดด้วยความพอใจของตน
 ในบุรุษเหล่านี้ ย่อมห้ามจิตของตน
 เสียได้ คือไม่กระทำความอันลามกเพราะ
 ความละอายว่า "กรรมนี้ไม่ควรแก่เรา"
 ดังนี้.

สองบทว่า **ปตฺตํ ปฺลาโยนํ** ได้แก่ ใน
 ระหว่างแห่งชนผู้ตกไปและผู้หนีไป. คำว่า
สละชีวิต ความว่า นักรบเหล่าใดยอม
 เป็นผู้มึใจละอาย ยอมสละชีวิตของตน
 แล้วกลับมาด้วยความละอาย ก็แลนักรบ
 เหล่านั้น ครั้นกลับมาแล้วอย่างนี้ นักรบ
 เหล่านั้นเป็นผู้มึใจละอาย ย่อมรับนาย
 ของตนอีก คือแก้ไขนายให้พ้นจาก
 เงื้อมมือของศัตรูแล้วรับเอานายไป.

คำว่า **ห้วงชนจากบาป** คือนางหิรีนั้น
 เป็นผู้มึปกติห้ามชนจากบาป. อีกอย่าง
 หนึ่ง บาลี ก็อย่างนี้เหมือนกัน. คำว่า **ตํ**
 ได้แก่ นางหิรีนั้น.

บทว่า **อันท่านผู้ประเสริฐบุชา** คืออัน
 ท่านผู้ประเสริฐทั้งหลายมีพระพุทธเจ้า
 เป็นต้นบุชาแล้ว. คำว่า **จงทูลตามคำ**

เอวํ อุตตมาเวสาติ อินฺทสุส กเถหีติ.

ที่เขากล่าวแก่พระอินทร์ ความว่า เพราะเหตุที่นางหิรีนี้มีคุณมาก มีเพศอันท่านผู้ประเสริฐบูชาแล้วอย่างนี้ ฉะนั้นท่านจงไปทูลข้อความนั้น แต่พระอินทร์ว่า นางหิรีนั้นมีเพศอันสูงสุดอย่างนี้.

ตํ สุตฺวา มาตลฺลิมํ คาคมาห

มาตลฺลิตฺเพสวารถิสตฺบคํานันํ แล้ว จึงกล่าวคาถานี้ว่า

๒๘๕.“โก เต อิมํ โกลิย ทิฏฺฐิมอทฺติ
พฺรหฺมา มหินฺโท อถวา ปชาปติ
หิราย เทเวสุปี เสฏฺฐสมฺมตา
ธิตา มหินฺทสุส มเหสิ ชายถา”ติ.

๒๘๕.“ข้าแต่พระโกลิยะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทำวมหาพรหม ทำวมหินทรเทวราช หรือทำวประชาบดีใครเล่า ได้เข้าใจความเห็นนี้ของท่าน นางหิรีนี้เป็นธิดาของทำวมหินทรเทวราช ย่อมได้สมมติว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดแม้ในหมู่เทวดาทั้งหลาย”.

ตตฺถ ทิฏฺฐินฺติ หิรี นาม
มหาคุณา อริยปฺุชิตาติ ทิฏฺฐี^๑ โอทหีติ
หทยเย ปเวเสสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ความเห็น ความว่า ใครเล่าจะเข้าใจความเห็นว่าขึ้นชื่อนางหิรีนี้เป็นผู้มีคุณมาก อันท่านผู้ประเสริฐบูชาแล้ว. คำว่า เข้าใจได้แก่ ให้เข้าไปในใจแล้ว. (ในหทัย)

เสฏฺฐสมฺมตาติ ตว สนฺติเก สุธาย
ลทฺถกาลโต ปญฺจาย อินฺทสุส สนฺติเก
กถฺจนเสนาสนํ ลภิตฺวา สพฺพเทวตาหิ

คำว่า ได้สมมติว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ความว่า นางหิรีนั้นจำเดิมแต่กาลได้สุธาโภชนในสำนักของท่านแล้ว ก็ได้

^๑ น.ม. ลหุธิ.

บุชียมานา อุตตมสมุมตา ชายถาติ.

เสนาสนะทองคำในสำนักของพระอินทร์
อีก เป็นผู้อันเทวดาทั้งหลายบูชาอยู่
ย่อมได้รับสมมติว่าเป็นผู้สูงสุด.

เอวํ ตสฺมี กถนุเตเยว โกลิยสุส
ตํ ขณญญเณว นสฺสนธมโม^๑ ชาโต.
อถ นํ มาตลึ “โกลิย อายุสงฺขารโ
เต โอสฺสฏฺโฐ จวนธมฺโมปิ เต
สมฺปตฺโต ก็ เต มนุสฺสโลเกน
เทวโลกํ คจฺฉามา”ติ ตตฺถ เนตฺถกาโม
หุตฺวา คาถมาห

เมื่อมาตลีเทพสารณีนั้น กำลัง
กล่าวอยู่อย่างนี้ทีเดียว ธรรมคือความ
เลื่อมใสได้เกิดขึ้น แก่พระโกลิยดาบส
ในขณะนั้นนั่นเอง. ลำดับนั้น มาตลีจึง
กล่าวว่า “ข้าแต่พระโกลิยะ ท่านปลง-
อายุสังขารได้แล้ว. แม้ธรรมคือความ
เคลื่อนก็ถึงพร้อมแก่ท่านแล้ว ท่านจะ
ประโยชน์อะไรด้วยมนุษย์โลก เราจะไป
ยังเทวโลกด้วยกันเถิด” ดังนี้ ปรารถนา
จะนำโกลิยดาบสไปในเทวโลกนั้น จึง
กล่าวคาถาว่า

๒๘๖.“หนุเทหิ ทานึ ติตฺถิ อปกฺกม
รถํ สมารุญฺห มมายิตํ อิทํ
อินฺทุเท จ ตํ อินฺทุทสโคตฺต กงฺขติ
อชฺเชว ตฺวํ อินฺทุทสหพฺยตํ วชา”ติ.

๒๘๖.“เชิญเถิดท่านจงมา จงขึ้นรถคันนี้
อันเป็นของข้าพเจ้า ไปสู่ไตรทิพย์
ในกาลบัดนี้เถิด ข้าแต่ท่านผู้มีโคตร
เสมอด้วยพระอินทร์ ทั้งพระอินทร์
ก็ทรงหวังท่านอยู่ ท่านจงถึงความ
เป็นสหายกับพระอินทร์ ในวันนี้
เถิด”.

ตตฺถ มมายิตนฺตึ ปิยมนาบิ.
อินฺทุทสโคตฺตาทึ. ปุริมภเว อินฺทุเทน

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
ของข้าพเจ้า คือเป็นสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ.

^๑จ.ม. จวนธมฺโม.

สทุธิ สมานโคตต. กงขตีติ ตวาคมนัน
อิจฺจนฺโต กงขตี.

อิตติ ตสฺมี โกลิเยน สทุธิ
กเถนฺเตเยว โกลิโย จวิตฺวา อุปฺปาติโก
เทวฺปฺตฺโต หุตฺวา อารุญฺห ทิพฺพฺรเถ
อญฺจาติ. อถ นํ มาตลฺลิสฺส กุกฺกุสฺส
สนฺติกํ เนลฺลิสฺส สกฺโก ตํ ทิสฺสุว
ตฺถจฺจมานฺโส หุตฺวา อตฺตโน ธีตฺริ
หิริเทวี ตสฺส อคฺคมเหสฺสึ กตฺวา
อทาสี. อชฺริมาณมฺมสฺส อิสฺสรียํ
อโหสิ.

ตมตฺถํ วิทิตฺวา "อโนมสฺตฺตานํ
กมฺมํ นาม เอวํ วิสฺสุณฺตี"ติ สตฺถา
โอสานคาถมาห

๒๘๗. "เอวํ วิสฺสุณฺตี อปฺปาปกมฺมิโน
อถ สฺวจิณฺณสฺส ผลํ น นสฺสตี
เย เกจฺจ อทฺทกฺขุํ สุธาโกชนํ
สพฺเพว เต อิทฺทสฺสทฺทิตฺตํ คตา"ติ.

คำว่า **อินฺทฺสโคตฺต** ความว่า ท่านผู้
มีโคตร เสมอกับพระอินฺทฺรในภพก่อน.
คำว่า **หวัง** ความว่า ทั้งพระอินฺทฺรก็
ทรงปรารถนาหวังการมาของท่านอยู่.

เมื่อมาตลีนัน กำลังพูดกับ
พระโกสิยดาบส ด้วยประการฉะนี้
ทีเดียว พระโกสิยดาบสก็จติจาก
อตฺถาพฺพํนั้น เกิดเป็นอุปฺปาติกเทพฺบุตร
ขึ้นไปยืนอยู่บนทิพฺยรต. ลำดับนั้น
มาตลีสฺสเทวฺรทฺธิ ได้นำโกสิยเทพฺบุตร
ไปยังสำนักของท่านวสฺสกฺกะ. ท่านวสฺสกฺกะ
พอเห็นท่าน ก็มีพระทัยยินดีได้
ประทานนางหิริเทวี ซึ่งเป็นธิดาของ
พระองค์ ให้เป็นอัครมเหสีของโกสิย-
เทพฺบุตรนั้น. โกลิยเทพฺบุตรนั้น มี
อิสฺริยยศมากมาย หาประมาณมิได้.

พระศาสดา ทรงทราบเนื้อความ
นั้นแล้ว จึงตรัสว่า "ขึ้นชื่อว่ากรรม
ของสัตว์ผู้มีคุณไม่ทราวม ย่อมบริสุทฺธิ
ได้อย่างนี้" จึงตรัสพระคาถาสุดท่ายว่า

๒๘๗. "สัตว์ทั้งหลาย ผู้ไม่กระทำความ
อันเป็นบาป ย่อมหมดจดได้ด้วย
อาการอย่างนี้ อนึ่ง ผลของกรรม
ที่บุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมไม่

เสียมสูญไป สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ได้เห็นสุธาโกชน สัตว์เหล่านั้น
ทั้งหมด ถึงความเป็นสหายกับ
พระอินทร์แล้ว".

ตตถ อปาปกมฺมิโนติ อปาปกมฺมา
สตุตา เอวํ วิสุขุณฺณติ. เย เกจิ
อทุทกฺขุณฺติ เย เกจิ สตุตา ตสฺมี
หิมวันตปุปฺเทศเส ตทา โกลิเยน
หิริยา ทิพยฺมานํ สุธาโกชนํ อทุทสฺสุ.
สพฺพเพว เตติ สพฺพเพปิ ตํ ทานํ
อนุเมทิตฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อินฺทสฺส
สหพฺยตํ คตาติ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ผู้ไม่
ทำกรรมอันเป็นบาป ความว่า สัตว์
ทั้งหลาย ผู้ไม่ทำกรรมอันลามกย่อมน
บริสุทธิ์อย่างนี้. คำว่า สัตว์เหล่าใด
เหล่าหนึ่งได้เห็น ความว่า สัตว์ทั้งหลาย
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้เห็นสุธาโกชน
ที่โกสิยดาบสให้อยู่ แก่หิริเทพธิดาใน
หิมวันตประเทศนั้น. คำว่า ชนเหล่านั้น
ทั้งปวง ความว่า สัตว์เหล่านั้น แม้
ทั้งหมด อนุเมทนาทานนั้นแล้ว ทำจิต
ให้เสียมใสในทานนั้นแล้ว ถึงความเป็น
สหายของพระอินทร์.

สตุถา อิมํ ฐมฺมเทศนํ อานริตฺวา
“น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพเปตํ
อทานาภิริตํ ญจฺจริยํ สมานํ อหิ
ทเมสฺสเยวา”ติ วตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ
“ตทา หิริเทวธิตา อุปปุลวณฺณา
อโหสิ โกลิโย ทานปติภิกฺขุ ปญฺจสิโข
อนรุทฺโธ มาตลฺลิตฺวา อานนฺโท สุริโย
กสฺสโป จนฺโท โมคฺคลฺลฺลาโน นารโท
สวาริปฺตุโต สกฺโก ปน อหเมวา”ติ.

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนา
นี้ มาแล้วตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน
เราก็ได้ทรมานภิกษุผู้ไม่ยินดียิ่งในการ
ให้ทาน ผู้มีความตระหนี่อันกระด้าง
นี้เหมือนกัน” ทรงประมวลชาดกว่า
“นางเทพธิดา ชื่อหิริ ในกาลนั้นได้เป็น
นางอุบลวรรณาแล้ว โกลิยดาบสได้เป็น
ภิกษุเจ้าของท่านแล้ว ปัญฺจสิขเทพบุตร

ได้เป็นอนุรุธะ มาตลีเทพสารก็เป็น
อานันทะ สุริยเทพบุตรเป็นกัสสปะ
จันทเทพบุตรเป็นโมคคัลลานะ นารท-
ดาบสได้เป็นสารีบุตร ส่วนท้าวสักก
เทวราช ได้เป็นเรวตภาคตนเอง ด้วย
ประการฉะนี้".

สุธามโชนชาตกวรรณนา ตติยา.

พรรณนาสุธามโชนชาดก ที่ ๓ จบ.